

ÚJKORI ALKOTMÁNYOK.

ÍRTA

CONCHA GYŐZŐ.

ELSŐ KÖTET

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1884.

BUDAPEST HORNÝÁNSZKY VIKTOR SAJTÓJA.

A Magyar Tudományos Akadémia főadata lévén a tudományok önálló művelése és emelése mellett azoknak *terjesztésére* is hatni, 1872. január 22-én tartott összes ülésében egy bizottságot alakított oly célból, hogy az részint a külföldi tudományos irodalmak jelesebb termékeinek lefordíttatása, részint a tudományok mai színvonalukon előadó eredeti magyar művek készíttetése által a tudományos műveltség terjesztése érdekében működjék.

A Magyar Tudományos Akadémia ezen *könyvkiadó bizottsága* főadatának megfelelni kívánván, mindenekelőtt azon hiányokra fordította ügyeimet, melyek az egyes tudományok körében leginkább érezhetők. Sietett ennél fogva elismert tekintélyű hazai szakférfiakat tudományos kézikönyvek szerkesztésével megbízni; egyúttal gondoskodott arról, hogy a külföldi tudományos irodalmak számos jelesebb művei hazai nyelvünkön mielőbb közre bocsáttassanak.

Ekkép a bizottság eszközlésére, részint a Magyar Tudományos Akadémia, részint egyes vál-

lalkozó könyvkiadók kiadásában, tudományos eredeti műveknek és fordításoknak sorozata fog megjelenni; hivatva a külföld tudományos munkásságának eredményeit a magyar közönségre nézve megközelíthetőkké tenni.

Megjegyzendő azonban, hogy a bizottság, midőn az eredeti munkák szerzői és a fordítók megválasztása által — az utóbbiaktól, hol szükségesnek vélte, mutatványt is kívánva — már eleve is gondoskodni igyekezett a munkálat sikere felől, utólagos bírálatát nem terjeszthette ki a beadott munkák soronkénti kijavításáig, s így a szerzőkről vagy fordítókról minden felelősséget a részletekben magára nem vesz.

Budapesten, 1879. február havában.

ELŐSZÓ.

A nyugot európai szabad népek alkotmányi és közigazgatási, magán- és büntetőjogi intézményei nemzeti létünk újra ébredése óta 1867-ben olyanira tényezőivé váltak politikai gondolkozásunk és cselekvésünknek, hogy e jelenséget egy évezredes nemzeti léttel bíró népnél más nem magyarázhatja, mint a teremtő erő szunnyadása vagy kiveszése és az európai népektől való elmaradottságnak betegesen túlhajtott érzete.

Politikai vitatkozásaink és elhatározásainkban az érvek gyakran nem saját tárgyilagos viszonyaink kényszerítő követelményeiből vétetnek s egy függő kérdést ama tény felhozása dönti el, hogy a művelt nyugaton is valami így vagy úgy van rendezve.

Amint a napi sajtó egyes körünkbe jövő idegeknek, mint vendégeknek természetesen udvarias nyilatkozatait készpénzként vezeti be a nemzeti követel rovatába, amint tudós köreink döntőnek

veszik dolgozataink értékére, ha azok nyugot európai közlönyökben jelentek meg, azonképen elkezdve országgyűlésünktől le a kisvárosok képviselő testületéig az vettetik fel a köztanácskozományokban, mit fog vagy mit fogna mondani a külföld e vagy ama tervezett rendszabályhoz, mintha a külföld velünk különösen és állandóan törődnek vagy mintha a külföldnek számadás köteles jobbágjai lennénk.

Midőn jelen munka megírására vállalkoztam, önként feltámadt bennem a kétely, nem hajtom-e vele e fonák állapot malmára a vizet.

De könnyű volt megnyugodnom annak megfontolása után, hogy külföldieskedő irányunk elfajulásának fő oka épen abban rejlik, hogy a külföldi intézményeket aránylag kevesen ismervén, a kisebbség az értelmi terrorizmus egy nemét gyakorolja a többség fölött.

Megkönnyíteni a külföldi intézmények ismeretét annyi, mint a politikai vitába és elhatározásba nagyobb közönségnek s ez által szélesbörű megítélésnek utat nyitni.

Ez okból, nemcsak élethivatásomnál fogva fektettem súlyt a rendszeres feldolgozásra s lebegt előttem munkám közben állandóan hazám alkotmánya, remélve, hogy elfoglalt nézőpontom által, egyenes ráutaló megjegyzések nélkül, az

olvasót mintegy önkéntelenül hazai alkotmányunk parallel észben tartására bírhatom.

A Laferrière-Batbie, Demonibynes, Daresteféle alkotmány-szövegkompilációkkal vagy akár továbbmenő szöveg-magyarázatokkal e célnek nem szolgálhattam volna, a mivel ily szöveg-gyűjtemények szükségét épen nem vonom kétségbe.

Felfogásom jogosultságát a mai áramlatokkal szemben alapíthatni véltem nemzetem szívósságára, mellyel önálló létét s annak szabad alakját a legkedvezőtlenebb viszonyok közt megőrizni bírta.

Kolozsvárt, 1884. Virágvasárnapján.

Concha Győző.

TARTALOM.

ELSŐ RÉSZ.

Belgium alkotmánya.

	Lap.
Bevezetés	
A nemzeti szuverenitás külső tere és jelvényei.....	1
A nemzeti szuverenitás részesei.....	10
A szuverenitás önkorlátozása s az ebből folyó alapjogok	
a) A jogegyenlőség	22
b) Az egyéni szabadság.....	23
c) Az egyesülési és gyülekezési jog.....	28
d) A kérvényezési jog	29
e) Vélemény . lelkiismeret-, vallásszabadság és az egyházak szabadsága	30
f) Az oktatás szabadsága.....	38
g) Sajtószabadság	46
h) Belgiumban divó nyelvek használatának szabadsága.	49
A szuverenitás és annak főszerveiről általában.....	55
A király.....	59
A királyi hatalom részesei.....	71
A kamarák (Les Chambres,	
a) A kamarák alkotási módja	75
b) A kamarák belélete	82
c) A kamarák hatásköre	84
A bírói hatóság	
a) A szervezés módja.....	93
b) A bírói és közigazgatási hatáskör	99
A megyei és községi hatóság.....	103
Az államhatalmak viszonya egymáshoz	108

MÁSODIK RÉSZ.

Az Északamerikai Egyesült államok alkotmánya.

	Lap.
Bevezetés	
Az első gyarmatok keletkezése	123
A gyarmatok viszonya az anyaországhoz és belső jogéletük	147
A függetlenség kivívása s a konfederacio korszaka	168
Az alkotmány vezér eszméi	181
A szövetségi szuverenitás tárgyai: a közös ügyek.....	196
A közös elvek, melyek által az egyes államok szuverenitása korlátoztatik s az unió viszonya az államokhoz a közös ügyeken kívül szabályoztatik.....	206
Az unió szuverén hatalmának saját ügykörére vonatkozó korlátai s az ebből származó szabadságjogok	212
A szuverenitás részesei	225
A szuverenitás főszervei.	
A törvényhozó test (Congressus)	228
a.) A képviselőház szervezési módja	229
b.) A senatus szervezési módja	236
c.) A congressus beléletének formái s arra vonatkozó hatalma	242
d.) A congressus hatáskörébe eső tárgyak	249
Az unió elnöke	252
Az elnöki hatáskör	261
A bírói hatalom	274
Az államhatalom megosztása az unió főszervei között és ezek viszonya egymáshoz	282
Az államhatalom megosztása az unió s a hozzátartozó álla- mok között, ezek viszonya egymáshoz	300

BEVEZETÉS.

A bécsi congressns az európai egyensúly helyreállítására irányzott törekvésében, támaszkodva a közös történelmi múltra, mely a belga és holland tartományokat összefűzte, állandóbb siker reményével olvasztotta azokat újra egybe, Német-Alföld neve alatt.¹

A német-alföldi királyság azonban nem lett két nép, a belga és a holland egyesülése, hanem maradt a minék az 1814. május 30-ki párizsi béke tekintette: „területnagobbodás Hollandia javára.” „Hollandia volt a szerző, Belgium a szerzemény”, mondja Nothomb.²

Hollandia uralmi törekvései nélkül is, az egyenetlenségnek annyi elemét hordta magában ez új államalakulás, a mennyinek leküzdésére az akkori viszonyok között, a legkiválóbb államférfiúi kéz is alig lett volna képes.

S csakugyan a belgák és hollandok erősen árnyalt felekezeti különbségei, a politikai liberalismusnak a katholikus és protestáns felekezetek törekvéseivel sokban

¹ L. Goblet d'Alviella, Cinquante ans de liberté. I. köt. 7. lap és Hauleville. La nationalité belge. 172. lap.

² L. Nothomb. Essai hist, sur la rév. belge. I. köt. 4. kiad.

összeütköző ellentétei, az új királyságban egybeszorított bárom népnek, a hollandnak, a wallon belgának s a flamand belgának, mely utóbbi akkoriban a hollanddal legkisebb faji solidaritást sem érzett, egymással való vetélkedése csakhamar erónélkülinek tüntette fel az új alkotást.

De Hollandiában megvolt az uralmi törekvés is, a kisebbségben levő 2 milliónyi holland nép akart a 4 milliónyi belga többség *főltt* uralkodni. Igaz, a mai Belgium lakosainak többsége, a flamandok fajilag közelebb állanak a hollandokhoz mint polgártársaikhoz a wallon-belgákhoz; a flamand és holland tulajdonképpen egy nép, az alnémet fajhoz tartoznak, az alnémet nyelvet beszélik, a flamand és holland nyelv csak ennek tájszólásai, míg a wallon-belga a francia néptörzs egyik ága.

Amde e század elején a flamandok sem akarták nemzetiségeket a hollandba beolvasztatni engedni, melynek nyelve az új királyságiján a közigazgatás és közoktatás terén uralkodóvá tétetett s egyek voltak a wallon belgákkal, a közös ellenség, a holland gyűlöletében

Manap, midőn a flamand és holland irodalmilag szinte egy nyelvvé lett, midőn az alnémet faj e két ága között társadalmi téren szorosabb kötelékek fűződtek, a flamandok ez ellenszenvre meglepő, de magyarázatát leli a flamand nemzetiségi öntudat akkori szunnyadó állapotában, a nyelv és fajegység dacára is a flamandoknak a hollandoktól elűtő egyéniségében s végül a hollandok önző politikájában.¹

¹ Kuriózumképen emlegetik manap, hogy 1830. előtt a flamand belgák a holland nyelvnek, tehát mondhatni anyanyel-

A belga tartományokban előbb nem ismert súlyos adórendszer léptetett életbe, a kereskedelmi érdekektől vezetett Holland nem volt a földműves és iparos érdekű belga népekre elég tekintettel; a nemzeti képviselőben, a közhivatalokban mindenütt a holland elem uralgott és pedig oly mértékben, hogy a holland királyság kétharmadát tevő belga tartományokra a képviselőknek csak fele, a hivatalnokoknak épen csak egy negyedrésze esett.

Még visszasabb volt a helyzet a vallásfelekezeti viszonyok tekintetében; a belgák majdnem kivétel nélkül római katolikusok, a mai Belgium 5 millió lakosa közül csak vagy 20.000 a nem katolikus, de Hollandia lakosainak is egyharmad része hasonló vallású, úgy, hogy a belga és holland tartományok együttléte idejében a protestánsok a lakosságnak mindössze egy negyedrészt alkották; s e protestáns kisebbség oly többséggel állott szemben, melynek zöme katolikus buzgalmából az idők folyamában mitsem veszített; Bouilloni Gottfried népe, a belgák, kiket a hittérítő xaveri szt. Ferencz a katolikus kereszténység leghívőbb fiainak mondott, azok a brabantiak, kik II. József ellen egyházi reformjai miatt fellázkodtak s Van der Noot alatt a theocrazia egy fajtát teremtettek, a XIX. század harmadik tizedében is, midőn a vallásos irány egész Európában új életre kelt, a hitbuzgók sorában legelül jártak.

Ennek daczára a holland kormányzat lépten-nyomon sértette a katolikus érzületet s annak főképviseelőjét a klérust; a holland kormányzat ily magatartása egyszerűen

vőknek hivatalos nyelvvé tételét egyik fő sérelmüknek tekintették. I. Hauleville. La nationalité belge ou flamands et wallons. 33-36, 173-174. lap).

lehetetlen lett volna, ha a klérus s a nép egyetértének, de a felsőbb osztályok tekintélyes része nem követte a klérust; a francia forradalom mély nyomokat hagyott a belga tartományokban; a jogot, a különböző közintézményeket ennek szellemében alkotta ott a 19 évig tartott francia uralom, kiirtva a régi rendszer kiváltságait, visszaéléseit, előjogait; az ekkép jogegyenlőségre fektetett társadalmi és politikai szerkezetnek, melyet az egyéni és politikai szabadsággal akartak kiegészíteni, teljesen meg volt nyerve a belga katolikusok igen tekintélyes része; a francia felvilágosodás, a francia nyelv a flamand anyanyelv rovására a felsőbb és középosztályokban majdnem kizárólagos uralomra emelkedett, míg a püspökök a régi kiváltságos rendszer visszaállítását, az államintézményeknek az egyháztól függő átalakítását, a vallásszabadság monopóliumát s a sajtószabadság eltörlését követelték.

A belga katolikusok két táborra oszlottak, a klericálisok és liberálisokra, az előbbiek a püspököktől vezetve az ellenzékét képezték I. Vilmos király kormánya ellen, mely a német-alföldi alaptörvényben a modern alkotmányosság alapjára helyezkedett s az államot a francia eszmék szerint akarta átalakítani, ámbár a holland alaptörvény igen távol állt még a francia jogegyenlőség! elvektől s a régi rendi alkotmányt tetemes részben .fen tartotta; – a liberálisok ellenben testtel-lélekkel csatlakoztak az idegen és kálvinista kormányhoz, jóllehet nemzetiségeket nem kevésbé féltették s a holland uralom súlyával csakhamar megismerkedtek; de a félelem, hogy az egyház visszanyeri kiváltságos állását s elnyomja a vélemény és sajtószabadságot s a modern szabadságmás becses intézményeit, feledteté a liberálisokkal nem-

zetiségek veszélyeztetését s elnézőkké tette őket a holland kormányzat iránt még akkor is, midőn ez a katolikus egyház elleni rendszabályoktól eltekintve, egyebekben is nagyon a szabadelvűek várakozása ellen vezette az állam ügyeit, s csak midőn látták, hogy sem nemzetiségek sem szabadságvágy ok a hollandi uralom alatt kielégítésre nem talál, fordultak el a liberálisok a holland néptől és dynastiától.¹

A közös ellenség, az idegen nemzetiségű hollandi kormány alkura, egyezsége kényszeríté a belga pártokat; a holland uralom által sújtott szabadelvű Potter lett ez egyezés egyik főszószólója „L'union des catholiques et des libéraux dans les Pays-Bas” című iratában, – a liberálisok elismerték a vallás, az oktatás és egyesülés szabadságát, – s ez volt a klerikálisokra a főkérdés, – ezek viszont lemondtak az egyház kiváltságos állásáról s elfogadták a modern szabadság követelményeit.

1828-ban történt a kiegyezés a két belga párt között, „egyezség” (union) lett az egybeolvadt két párt jelszava, mely immár irányelvül tűzte ki: „Szabadság mindenben és mindeneknek” s Belgium czímerének jelszava: „L'union fait la force.” (Egyezésben van az erő) az ellenpártok kibékülésére vonatkozik, mely csakugyan a holland uralom lerázását, Belgium nemzeti önállóságát s alkotmányos szabadságát eredményezte.

Belgium önállósulásának némely főokát emelhetjük csak ki, de ha az összes okokat a legnagyobb részletes-

¹ L. Nothomb. Essai bist, et polit, sur la révolution– belge. 4. edit. 1. köt, 60-90. 1. különösen 397-412. 1. causes de la révolution, a hol Keverbergnek: Du royaume des Pays-Bas című hollandi pártszempontból irt műve ellenében részletes fejtegetésbe bocsátkozik a nagytekintélyű szerző.

seggel felsoroljuk is, magát a függetlenség létrejöttét nem magyaráztuk volna meg; a nemzetek keletkezése, olyan mint a gondolatoké, az okság szoros törvényétől szabadon a teremtés csodáját mutatják.

Belgium függetlensége a bécsi congressus által mellőzött nemzeti eszmének erejét először mutatja az államképződés terén s végső magyarázata e függetlenségnek, hogy „a belga nép ragaszkodott az élethez, melyet tőle megtagadtak, inert érezte, hogy önnön erejéből élhet.”

Flamandok és wallonok évszázados közös életök folyamában, táji különbségük daczára, egy néppé olvadtak, belgákká lettek s mint ilyenek lázadtak fel a hollandok ellen.

Van-e e népnek jövője, önálló életereje vagy csak az európai államrendszer követeli fentartását? nem ide tartozó kérdések; annyi bizonyos, hogy a flamand és wallonból lett belga népnek van bizonyos sajátos egyénisége, mely azt úgy a francziától mint a hollandtól megkülönbözteti.

Az 1830-ki júliusi franczia forradalommal egyidejűleg tör magának utal a belga önérzet a „15 éven át tartott holland államcsíny nyel szemben”, a száműzött belga hazafi Potter Lajos Párizsból intézi nyílt levelét Vilmos királyhoz, még csak tartományi és közigazgatási önállóságot kérve Belgiumnak és az önkényes uralkodás végleges felhagyását; hasztalanul!

Augusztus 25-én, a király születése napján kitör Brüsszelben a lázadás a színi előadás alatt, mely épen a király tiszteletére rendeztetett; kezdetben az alsóbb népelemnek kezében van a mozgalom, de csakhamar egy tekintélyes polgárokból álló bizottság veszi át a forrada-

lom irányzását, mely szept. 25 én egy kilencztagú ideiglenes kormánynak ad helyet, e forradalmi hatóság saját kebeléből alakított háromtagú bizottságra (comité central) ruházza a végrehajtás teendőit.

Augusztustól október elejéig a legkülönbözőbb alkotmánytervek keringnek: Belgium köztársasággá alakulása, Franciaországhoz csatlakozása, personal unio Hollanddal; az utóbbi elvnek látszott legtöbb esélye lenni, a holland parlament meg is szavazta azt s Vilmos király október 4-én megerősítette.

Az ideiglenes kormány azonban az ország jövője fölötti határozatot egy külön e célra összehívandó belga nemzeti congressus kezelte tette le, mely november 10-én gyűlt össze Brüsszelben és 200 tagból állott.

A többi államok e közben Hollandia fölhívására Londonban conferentiára gyűltek egybe; a nemzetközi viszonyok szerfelett kedveztek Belgium jövőjének, a hatalmak a belga forradalom által támadható bonyodalmaknak úgy vélték legkönnyebben elejét venni, ha a belga nemzeti congressus határozatait, melyekkel az november 18-án Belgium függetlenségét s november 22-én alkotmányos monarchiává alakulását mondotta ki. helyben hagyják.

A londoni conferentia decz. 20-án csakugyan hozzájárult a nemzeti congressus határozataihoz, kiindulópontul Belgium függetlenségét fogadva el s bár a részletek, Belgium és Holland határainak megállapítása, az államadósság megosztása s a dynastia kérdésének rendezése még sok nehézséggel jártak, Coburg Lipót, mint a nemzeti congressus választottja – megerősítve a londoni conferentia által 1831. július 21-én tartá bevonulását Brüsszelben.

Belgium függetlenségének kivívása az ellenkező s jogait vitézen védő Hollandia ellen azonban még: hosszas harezokba került s csak is Anglia és Franciaország segélye tette azt lehetségessé; Hollandia csak 1833. máj. 21-én hagyott tel a küzdelemmel, de számos nemzetközi kérdés eldöntése még soká elhúzódott, s bár a hatalmak Belgiumot már 1832. jan. 31-én elismerték. Hollanddal csak az 1839. ápril 19-iki béke vetett véget a fenforgó nehézségeknek, mely béke Ausztria, Anglia, Franciaország, Porosz és Oroszország által aláírva 7. cikkében Belgium semlegességét Európa kezessége alá helyezi.

Coburg Lipót bevonulásakor Brüsszelbe már kész, alkotmánychartát talált. a belga nemzeti congressus 1831. február 7-én befejezte az alkotmányjavaslat tárgyalását s egyhangú szavazattal fogadta el a mai alkotmányt.

Belgium függetlenségének elismerése Euréma által s önalkotta alkotmáin a az újkori történelem legnevezetesebb tényei közé tartoznak; az első, mert a nemzeti-ség- államalkotó erejét először tanúsítja a bécsi congressus határozványaival szemben, a második, mert a katólikus egyház új állásfoglalását tartalmazza a modern állammal széniben.

A nemzeti congressus 200 tagja közül 140 a klericális, igazabban a katólikus párthoz tartozott, míg' a liberálisoknak minden árnyalata együtt véve csak (10 szavazattal rendelkezett; a. belga alkotmány tehát, melyet e congressus létrehozott, joggal nevezhető a katólikus párt művének, melynek a függetlenség kivívásában is kiváló része van, – s ha Mérode Frigyes gróf a Berchem

melletti csatában hős halállal el nem esik, e párt adta volna talán a dynastiát is Belgiumnak.¹

Az annyit dicsért, mintaké]) magasztalt belga alkotmány nem egyedül szabványainak helyessége, bölcsesége által tűnik ki az újkori alkotmányfejlődésben; szabadelvűsége csak azt fejezi ki a XIX-ik század életviszonyaihoz mérten, a mit az Egmontok hazájában, bár más alakban, már előbb is ismert a világ s élvezett maga Belgium: egészen más a fő újítás ez alkotmányban: a fő érdek benne szerzőinek vallási álláspontjához fűződik, a kik nemcsak az alkotmányozó congressusban bírták a többséget, hanem egész 1847-ig a kormány gyeplőit is kezökben tartották, csak ekkor sikerülvén a liberális pártnak egy magára a klerikális párt teljes kizárásával kormányt alakítani; előbb a klerikálisok a liberálisok egy részével egyesülve kormányozták az országot.

A katolikus egyház alapelvénél fogva, mely a papi és világi elemet áthághatatlan elválasztó fallal különíti el egymástól, igen fontos kérdés, valahányszor a katolikus egyházzól van szó, vajjon a klérus s a világi elein összhangban vannak-e, vajjon az utóbbi az előbbinek vezetését világi dolgokban is elfogadja-e?

Belgium lakossága, majdnem kivétel nélkül katolikus lévén, a congressus többsége a klérussal összhangzó, a kisebbség a tőle függetlenül eljáró elemet jelenti; az első a pápasággal való összefüggést az emberi élet minden vidékére fentartja, míg az utóbbi azt a világi dol-

¹ L. Juste. Le congrès national de Belgique. I. köt. 54. l. – Nyssens. L'église et l'état dans la constit. belge. ol. 1. – Laurent, L'église et l'état. 305. l.

gokban elveti, sőt e kisebbség egy része a szorosan valósi téren is részint közömbös, részint egyenesen ellentétes állást foglal el a klérussal.

Az újkori szabadságnak a francia forradalom elveiben leghatározottabban formulázott elvei nem nyerték meg; nem nyerhették meg a klérus helyeslését; úgy tekintélyre alapított szerkezeténél fogva általában, mint a nagy forradalom időleges eseményei következtében a régi régime oldalán kellett helyet foglalnia.

Honnan tehát a belga klérus és a hozzá hű világiak szövetsége a forradalommal? – honnan a szabadelvűek és klerikalisok uniója? – honnan az újkor egyik-legszabadabb alkotmánya, mint ez unio eredménye?

A katolikus egy háznak, saját álláspontjából kifolyólag, melylyel az állam intézményeit, a társadalom történelmi formáit mint a múltó földi világ– jelenségeit fogja fel saját, az örökkévaló életre vezérlő szerkezete mellett, arra a tudatra kellett jönni, hogy a katholicismus ügye nem egy a múltat a politikai világban visszavarázsolni akaró úynastiákkal és kiváltságos rendekkel.

Lammenais Franciaországban adott e felfogásnak először kifejezést,¹ Lammenais, korának e legünnepeltebb, leghitbuzgóbb katolikus papja, kinek arczképét maga a pápa, XII. Leo „szentek és vértanúk között” tartotta saját szobájában; csatlakoztak hozzá 1800-ban Lacordaire, Montalembert, Gerbet, hogy a liberális katolicismus legkiválóbb férfiait említsem csak.– „Isten és szabadság” ez lett az e nézetűeknek jelszava.

¹ Progrès de la révolution et de la guerre contre l'église. 1821).

² T.. Guizot. Meditations sur l'état actuel de la religion chrétienne. 32. lap. – Oliphant. Memoir of count de Montalembert.

Lamniensis munkája rendkívüli hatást tett Belgiumban s egyik nevezetes tényező volt a bellii forradalom előkészítésében.⁴

Nézetirányának, mely az udvarok képmutató szenteskedése s a forradalom istentelensége helyére az öskereszténység benső hitbuzgalmát, az absolut királyság és nemesség helyére a keresztény testvériségnek inkább megfelel elő demokratikus népszabadságot akarta állítani, nem csoda, ha a holland királyságban a protestáns kisebbség” által elnyomott s a szabadgondolköző király absolutistikus rendszabályaitól zaklatott belgák között nagy keleté lett, nem csoda, ha szavai épen Belgiumból visszhangzottak.

A katolikus Belgium, csakúgy mint Irland, mely ép akkor rázta le százados, borzasztó szolgálata egy részét, nem választhatott más jelszót Hollanddal szemben, mint a Lammenais-ét.

E szabadsági irányt támogatta a belg'a nemzeti érdek is, mely a hollanddal szemben újra csak a szabadság alakjában jött fölszínre.

A katholicismus egvetemességénél fogva nem kedvez ugyan különösen a népek nemzeti individualitásának, de nem is áll vele ellentétben, sőt a viszonyokhoz kéjtest annak támasza is lehet épen semlegességénél fogva, külön nemzetiségű eket egy közös ellenség ellen összekötve; ez volt az eset a belgák és flamandok között a hollandokkal szemben.

A nemzetiség tekintetében egymástól elütő wallont és flamandot, a nemzetileg véve közönbös katholicismus

¹ L. Gervinuss. Gesch. d. XIX. Jahrhuderts. 7. kötet 586. 1. 8. köt. 243. 1.

² L. Juste. Le congrès national. I. köt. 329. lap.

annál könnyebben egyesíthette, mert a flamand nemzeti öntudat ekkor még igen fejletlen s a társadalom irányzó rétegeinek kizárólag francia jellege volt.

De mindezeknél sokkal nyomatékosabban folyt be a klerikálisoknak és szabadelvűeknek az alkotmányban való megegyezésénél a szabadság neve, melyet az inaugurált.

A politikai szabadságtól, a mennyiben az az állami uralomban való részességre s az államhatalomnak a kormányzottak általi korlátozására vonatkozik, a demokratikus elemek bevonásától, ahol azok különben vallásosak, az egyháznak nincs mit tartania; a katolikus egyház az állam- és alkotmányformák iránt sokkal közömbösebb lehet, mint akármely társadalmi osztály vagy rend; az egyházra az életkérdés a szuverenitás határainak vagyis az egyéni és társadalmi szabadság körének megállapításánál kezdődik, e részben pedig a belga liberálisok tőle kevés engedményt kívántak.

Az akkori belga liberálisok s ma is sokan osztják e felfogást másutt is, – azt hitték, hogy a liberalismus, mért az egyén autonómiájára van alapítva, mert vallási kiinduló pontok nélkül az emberi méltóság követelményeire alapítja az emberi összetétel külső szabályait, magára hagyhatja, sőt kell, hogy hagyja az egyházat, melylyel ennél fogva összeütközése sem lehet, meg nem gondolva, hogy „a liberalismusnak, mint minden politikai rendszernek meg van a maga vallása, vagy, ha ez nem, legalább is van philosophiája,* mely utat tör magának oly politikai alkotásokban is, a melyek a vallással csak igen távoli összefüggésben állanak, de arra utóbb mégis visszahatnak.

¹ L. Goldet d'Alviella. Cinquante mis de liberté. 152. lap).

Szabadelvűek úgy, mint klerikálisok abban; i Iliiben éltek, hogy egy nemzet életét külső és belső oldalai szerint föl lebet osztani az állam és egyház között s a szabadságot éjien abba helyezték, hogy ez osztály meg-tétessék.

A szabadság ily fogalmában, mely a nemzet főélet-köreit, az államot, az egyházat, iskolát egymástól elvá-lasztva azok sűrlődását legalább ideig óráig kizárja, de összeműködésök áldásairól is lemond, könnyel!) meg-egyezni, mint olyanban, mely minden életkörnek önálló-ságát fentartva. azok összhangzó működését törekszik biztosítani.

A belga alkotmány ugyan a szabadság ez utóbbi fogalmainak is bírja több becses elemét, de alapszíne-zetét inkább az elsőtől veszi.

A klerikális párt, mely az alkotmány sorsát eldön-tötte, biztosítva látván az egyház és oktatás szabadságát s az egyház gazdaszati fennállását a cultus költségeinek az állam részéről való biztosítása által, hazafias is, józan is volt, hogy az állam és egyház közötti határviUongás kérdésében az államnak úgynevezett engedményeket te-gyen s belenyugodjék p. o. a tilalomba, mely szerint a házasságnak polgári megkötése előtt nem szabad az egy-ház által megáldatni.

Így az alkotmány alapelvén kívül a klerikális párt modora is nagyon megkönnyítette az egyezséget, elfo-gulatlanságának és hazafiasságának azonban tán leg-főbb jelét a protestáns vallású király elfogadásába η adva,.

Viszont a liberális párt a meghonosítandó szabadság és Individualismus jövendő áldásos és hathatós működé-séről annyira meg volt győződve, a túlságos állami be-avatkozástól annyira irtózott, hogy a belga alkotmány

nem az azt megalkotó pártok ellentétes álláspontja daczára; hanem igen tetemes részben ép annak következtében lett olyan, mint a minőnek lenni látjuk.

A belga alkotmány végűi, mind a mellett, hogy szabadság-fogalma csak időleges kisegítő eszköznek tekinthető s az emberiség állandó érdekeinek eleget nem tehet, mégsem jöhetett volna létre, ha alkotói teljesen következetesek, ha az azt megteremtő pártok mindegyike előre látja s megvonja alapelve végkövetkezményeit.

A klerikális párt a vallást véve politikai dolgokban is egyedül irányadónak, nem fogadhatta volna el a csak világi, földi dolgokból forrásozó hazafiságot indító oknak oly engedmények tételére, melyek alapelvével ellentétben állanak, – a szabadelvűek viszont nem vállalhatták volna el az egyház szolgáiról, templomairól való gondoskodást az állami költségvetés terhére, nem adhatták volna át az oktatást világi dolgokban az egyháznak, midőn a liberalismust az embernek minden felekezeti-ségtől független eszméjére, tökéletesedésére s az államnak az egyéni szabadság folytán szűk körre szorított működésére alapították.

A belga alkotmányt megteremtő pártok különböző indító okai a köztök létrejött egyezségnél, magának az egyezésnek természete, magyarázzák a belga alkotmány későbbi viszontagságait.

Ha ma az élet-halálharcot vívó belga pártok az 1830-i alkotmányban való egyezségükről, mint kölcsönös csalódásról beszélnek, ha a clericalisok a szabadelvűeknek szemére vetik az állani és egyház viszonyára vonatkozó álláspontjok sokféle változását,¹ ha a szabadelvűek

¹ L. Nyssens. L'église et l'état dans la constit. belge.

az 1830-i uniót s az annak alapján keletkezett alkotmányt a nagy megcsalás korszakának da grande duperie de 1830.) mondják, nem tesznek mást, mint megvonják a következményeket, melyeket 50 év előtt megvonni elmulasztottak.

Az 1830-i unió csakugyan csalódást kellett hogy eredményezzen: a klerikálisokra nézve abban, hogy az állam, mely az egyház fentartását közadókból magára vállalta, minden befolyásról le fog mondani az egyház irányára s nem fog annak ellenséges állásával szemben védelmi, megtorlási eszközökhöz folyamodni, – a szabadelvűekre abban, hogy az egyén autonómiája szükségképen összhangzó közéletet hoz létre s hogy az állam élete a jogszolgáltatás, a külső rendfentartással s a honvédelemmel végződik.

Nem a pártok csalták meg egymást 1830-ban, – a csalódás a szabadság azon nemében rejlik, melyet akkor felavattak.

A belga alkotmány, e legnevezetesebb jellemvonásán kívül, más tekintetben is méltó a figyelemre, melynek oly soká tárgya volt; a belga nép sokat tanult más nemzetek kárán, leküzdte a politikai szenvedélyek nem egy fajtát, elég találékony volt a közintézmények alkotásában s nagy szerencséje dynastiája megválasztásában, melynek ép oly sokat köszönhet, mint kedvező nemzetközi helyzetének.

Reánk különös érdekléssel bír alkotmánytörténete; Mária Terézia és József belgiumi uralkodásának annyi analógiája van hazánkban; Belgium, régi nemesi alkotmánya alapján állva, majdnem ugyanazon viszonyban volt a két uralkodóval mint mi; a szabadság a múlt

században a belgáknál majdnem ugyanazt a remii köntöst viselte mint mi nálunk.¹

A belga alkotmány minden iramban igen tanulságos, de intézményei méltatásában hiba lenne számításán kívül hagyni, hogy nemzetközi bonyodalmaktól mennyire ment, népességének száma s a többi európai” államok közös érdeke következtében, mely körülmény összes erejét belső életére engedni irányozni.

A szép helyet, mely különösen a történelmi fejlődés sorrendjét tekintve Belgiumnak jutott s a melyben mintául szolgált Európa alkotmányosságra törekvő pártjainak, tőle elvitatni legkevésbé sem akarjuk, de az alkotmányos fejlődés mai szakában, midőn az alkotmányosság lehetősége egész Európában el van ismerve, mintaszerűségének hitét tovább élesztgetni ellenkezék úgy a történelmi tapasztalattal, mint az ennek nyomán is nyert azon politikai axiómával, hogy minta-alkotmányok nem léteznek., helyesebben, hogy minden alkotmány az, a mely egy nemzet szelleméhez illik.

A kor, mely az alkotmányokat genialis államférfiaktól vagy mély gondolkozású állambölcselektől várja, lejárt, – ma azt sem hiszi többé a világ, hogy a politikai szabadság vagy a mint e század első felében hittek, az alkotmányosság a kormányok ellenséges indulatán szenved hajótörést.

Az alkotmányokat a mai elfogulatlanabb felfogás a népek objectiv életviszonyainak visszfényeképp tekinti, a mely viszonyokat a legkitűnőbb államférfi is készen találja, nem teremti, a legmélyebb gondolkozó is csak megértheti, magyarázhatja, de sem az egyik, sem a

¹ L. Pouillet. Les constit. nation, belles de l'ancien régime.

másik nem mellőzheti, legfellebb alakíthatja, szabályozhatja.

Az államélet saját belső törvényei szerint való fejlődésének érzete, bár sokaknál nagyon öntudatlanul, annyira általánosait, hogy az alkotmányminták egészen észrevétlenül feleslegessé váltak.

A mily mértékben tért foglalt a közönytudatban az alkotmányoknak a tárgyilagos viszonyoktól való függése és az alanyi tényezők másodrendű szerepe, azon mértékben kellett csökkennie a, tétel hitelének is, mely a kormányok rossz akaratában látta a politikai szabadság főakadályát. – A politikai szabadság hiányát, vesztét a kormányoknak tulajdonítani annyi, mint a társadalom örökös kiskorúságát tenni az emberiség életének alap-törvényévé. Az újkori alkotmányok történelmi keletkezésének egyik fő „indító oka a, kormányok szabadságellenes törekvéseinek megakadályozása, volt – minél inkább látszott egy alkotmány ez ellen biztosítékot nyújtani, annál mintaszerűbben tekintetett, a mint azonban megbizonyosodott, hogy a szabadságot nemcsak a kormány, hanem a kormányzottak ép úgy veszélyeztethetik, az alkotmányos mintaszerűség ez oldalról is veszített keletéből s a nemzetek saját egyénisége lett az irányadó az alkotmányképződésben, – más, tökéletesnek ismert, alkotmányok pedig csak a tájékozódásnak egy eszközét képezik.

1. §.

A nemzeti szuverenitás külső tere és jelvényei.

„A belga alkotmány 1. cz. meghatározza a területet, annak megyei tagozatával együtt; a melyen a belga, nemzet önuralmiságát gyakorolja; ily meghatározás oly tárgyra vonatkozáván, mely nagyban függ a nemzetközi viszonyoktól, lényegileg más természetű, mint a többi alkotmányos szabványok.

Az alkotmány szerzők nem tévesztették szem elől e körülményt s bár a megyéket névszerint felsorolták, azoknak s az országnak területét nem tekintették az alkotmány oly részének, melyen változás csak az alkotmányrevisio ünnepélyes formáiban lehetséges, hanem egyszerű töményt is elégségesnek nyilvánítottak arra, hogy akár az ország, akár a megyék és községek határaitban változás vagy kiigazítás történjék.¹

¹ Az ellenkező nézet, hogy az ország határainak, változtatása csak alkotmányrevisio útján lehetséges, 1839-ben a parlament által elvetett s az 1809. ápr. 19-ki szerződés, mely Luxemburg egy részét Belgiumtól elszakítja s önálló herczegség gyanánt a német szövetséghez csatolta, egyszerű törvénnyel fogadtatott el. L. Thonissen. La constit. belge. 3. edit. 5. lap.

Az ország fő városa és a kormány székhelye Brüsszel 126. cz. – A belga nemzeti színek a régi brabanti zászló színei: a vörös, sárga és fekete, mint a mely zászló alatt küzdött ki a nemzet függetlensége. – Címere: álló oroszlán e jelszóval: Egyességben van az erő. (L'union fait la force.)

2. §.

A nemzeti szuverenitás részesei.

A nemzeti szuverenitásban való részesedésnek első feltétele az állampolgárság.

Az állampolgári, viszony Belgiumban vagy a törvény általános rendelkezéséből keletkezik vagy adományozás útján szerzetetik.

Törvénytől fogva az állampolgárság csak belgától való születés vagy belga férfival való házasság vagy Belgiumban születés által keletkezik, – ha ahhoz utóbbi esetben optio is járul; ellenben idegenek törvénytől fogva rendszerint nem lehetnek állampolgárrá, arra különös adományozás kívántatik.¹

¹ A belga jog (a polg. törvk!), 10. és köv. §§.) szerint belga állampolgár minden törvényes születésű, a ki belga atyától bel- vagy külföldön származik, továbbá oly törvénytelen születésűek, kik belga nőtől bel- vagy külföldön születtek, – belga állampolgárrá lesz az idegen nő, a ki belgával házasságra lép; végre belga állampolgárrá lesz az idegen szülőknek Belgiumban született gyermeke, ha, nagykorúságának elértét követő évben optióval él a belga állampolgárságra. – Ezen eseteken kivül idegen csak a törvényhozás által honfiusíttathatik.

Elvész az állampolgárság honfiusítás által más állam részéről, – idegen államban letelepedés által, ha utóbbi esetben az illetőnek nincs visszatérési szándéka, végül belga nőnek idegennel való házassága által; de azok, a kik ilyképen állampolgárságukat

A belgák oly fontosnak tartották az állampolgárság megszerzését idegenek által, hogy arról az alkotmányban intézkedtek, és, mint 1879. előtti jogunkban részben mi is, a törvényhozó hatalomnak tartották fenn minden egyes esetben annak adományozását. Belgium területén kívül született idegen – kivéve a nőket, belgával kötött házasság útján – semmi más módon, mint a törvényhozás mind a három tényezőjének hozzájárulásával nyerhet belga állampolgárságot.

Belgium ily idegenekre nézve csak az országgyűlés által való honosítást ismeri, a király, sem más valamely hatóság nem adományozhatja az állampolgárságot Belgium területén kívül született külföldinek, annál kevesebbé szerzi meg azt a külföldi adományozás nélkül, bármiféle ténykörülmények álljanak is be.

A belga alkotmány azonban nemcsak a törvényhozás nehéz gépezete működését kívánja meg az állampolgárságnak megszerzéséhez idegenek által, más módon is megnehezíti ezek egyenlősítését az állampolgárokkal

Ugyanis kétféle honfűsítést (naturalisation) ismer, az egyszerűt (naturalisation ordinaire) és ünnepélyest (grande naturalisation) csak az ünnepélyesen honfűsített lesz egyenlő a többi belgákkal politikai jogokra nézve is: ellenben az egyszerűen honfűsített nem lehet miniszter, országos képviselő, senator, esküdt, – nincs választói joga a képviselők és senatorok választásánál.¹

elvesztették, visszanyerhetik, ha a királytól visszatérési engedélyt kapnak és minden, a belga joggal ellenkező kiváltságról lemondanak.

¹ A honfűsítettnek gyermekei nem nyerik meg önként atyjok állampolgárságát, így a kiskorúak csak akkor, ha nagykorúságuk elértével kijelentik, hogy azzal élni akarnak; ellenben

Az ünnepélyes honfiúsítás (*grande naturalisation*) csak az államnak tett kitűnő szolgálatokért adományozható,¹ – az egyszerű azoknak, kik életük 21. évét betöltötték és öt év óta Belgiumban laknak: az egyszerű honfiúsításért való kérvények s a kormánynak az ünnepélyes honfiúsítás adományozása iránt tett javaslatai fölött a képviselőház és senatus, egy bizottság: javaslata alapján, vita nélkül s titkos szavazással határoz, mindegyik teljes szabadsággal mérlegelhetvén az ünnepélyes honfiúsításnál a tett szolgálatok horderejét, az egyszerűnél az idegen felvételének kívánatosságát.

Mint minden törvényhez, úgy a honfiúsítást kimonódóhoz – is a képviselőház és senatus egyező határozata szükséges; az ünnepélyes honfiúsítás minden egyes egyénre külön, törvény által mondatik ki, ellenben az egyszerű honfiúsítást több egyénre nézve egy törvény is tartalmazhatja.²

Ezenkívül meg van nehezítve a belga állampolgárság megszerzése az illetékek által, melyek a honfiúsítási okmányért fizetendők; az egyszerű honfiúsításért 500 frc. az ünnepélyesért 1000 frank fizetendő, utóbbi azonban ha, mint rendszerint történik, érdeméért adatik, illetékmentes.³

a nagykorúaknak külön kell érte személyökre nézve folyamodniok, ünnepélyes honfiúsítás esetében a nagykorú gyermekek is megnyerhetik azt, atyjok érdemeinél fogva.

¹ Kivételképen az ünnepélyes honfiúsítás máskor is előfordulhat, így p. o. ha oly belgáról van szó, ki állampolgárságát elvesztette s azt újra visszanyerni akarja; ily esetekben érdemek kimutatása nem szükséges.

² L. az 1835. szept. 27. törvényt a *code des lois polit, et speciales de la Belgique* című gyűjteményben.

³ L. az 1844. febr. 15. törvényt a fennebbi gyűjteményben és v. ö. Thonissen id. munk. 9-18. 1. – Ily megszorítások

3. §

A szuverenitás ön-korlátozása s az ebből folyó alapjogok.

Kiindulva az akkori jog-bölcseletnek s a francia alkotmányfejlésnek meg-felelően bizonyos jogok absolut sérthetetlenségéből, ős eredetiségéből, melyeket a törvényhozó nem teremt, csak védelmezhet, bizonyos, az emberi közéletnek minden részére kiható fölveknek fontosságából, a belga alkotmány szükségesnek látta azokat a rendes törvényhozás befolyása alól egyenesen kivenni.

Így keletkezett az alkotmánynak a belgák alapjogaira vonatkozó fejezete, melynélfogva a rendes törvényhozás szuverén hatalma korlátozva van, semmiféle törvény, mely ez alapjogokkal ellenkező rendelkezést tartalmazna, nem alkotható s ez alapjogok módosítása, megváltoztatása csak alkotmány-reform útján történhetik.

a) A jogegyenlőség.¹

A belga alkotmány a jogegyenlőség elvét véve alapúl minden rendi kiváltságot végkép kizár, a nemesiséget csak mint tiszteleti megkülönböztetést tartja fenn, minden belgát egyenlően juttat a közhivatalokra s a közterhek egyenlő viselését szentesíti.

mellett nem csodálkozhatunk, ha 1830-tól 1849-ig összesen csak 900 honfűsítást engedélyezett a törvényhozás. L. Hymans. Hist. parlementaire de la Belgique. 2. köt. 766. lap.

¹ L. az alkotm. 6., 75., 112. cikkeik.

h) Az egyéni szabadság?

Az egyéni szabadság védelmére czéloz az alkotmány azon tétele, mely büntetések felállítását és alkalmazását csak a törvény, értelmében enged, minélfogva a kormány s a közigazgatási hatóságok a hatalmuk gya-korlására szükségessé válható büntetéseket csak akkor határozhatják meg, ha erre törvény által különösen fel-hatalmazhattak.

Bűnvádi eljárásnak csak a törvény által meg-határozott esetekben és módon s a törvényes bíró előtt lehet helye.

De különösen fontos az előzetes elfogatásra vonat-kozó alkotmány-szabvány.

Rendszerint csak indokolt bírói parancsra történhetik valakinek elfogatása, mely esetben e parancs az elfogottal rögtön vagy legkésőbb 24 óra alatt közlendő.

E szabály alól kivételnek van helye s a rendőri hatóság, – ez alatt a királyi ügyész, a rendőrbiztosok, a csendőrség tisztjei s a községi hatóság is értendő, – parancsára is történhetik az elfogatás, helyesebben le-tartóztatás *in flagranti*; továbbá, ha a bűntény elkövetése óta igen kis idő folyt le, ha a közhír jelöl meg valaki-a bűntett szerzőjének vagy ha a gyanúba vett egyénnél oly tárgyak találatnak, melyek a bűntett elkövetésére alaposan engednek következtetni, föltéve, hogy az el-fogatás a bűntett elkövetéséhez közeli időben történik;²

¹ L. az alkotm. 7., 8., 9., 10., 11., 12., 13., 24.,!)2., 93., 94., 96., 97., 98. ozikkeit.

² L. Haus. Principes du droit pénal Itelgv. I. köt. 308. 1. Des délits flagrants et réputés flagrants.

utóbbi esetek az in flagranti esetekkel egyenlőnek vé-
tetnek.

Az egyéni szabadság védelmére alkotott e szabá-
lyok azonban nem szorították meg a rendőri közegeket,
hogy az utczai, nyilvános közrendzavarókat letartóztassák
és az illetékes hatóság- elé vezessék.¹

Másrészt azonban az alkotmány biztosította egyéni
szabadság védelmére a-törvényhozás szükségesnek látta
(az 1874. ápr. 20. törvény által) a bíróságok hatalniát
is az előzetes letartóztatás tekintetében szabályozni;
mert az ítélet előtt a vizsgáló bíró állása is discretio-
narius és functiója belső természetére nézve rendőri jel-
legű s önkénye, melyet az előzetes letartóztatás körüi
gyakorolhat, ha az pontosan nem szabályoztatik, csak
oly félős, mint a rendőri hatóságnak engedett korlátlan
letartóztatási jog.

A vizsgáló bíró elfogatási parancsának csak úgy
van ereje, ha azt a törvényszék 5 nap alatt megerősíti
de a törvényszék által megerősített előzetes elfogatas is
önként megszűnik s a vádlott szabadlábra helyeztetik,
ha a kihallgatástól számított hónap folyamában a tör-
vényszék a vád fölött nem határozott, kivéve, ha egy-
hangú szavazattal az előzetes letartóztatás folytatását
szükségesnek nem mondaná ki.

A ház sérthetlenségét hasonlókép kimondja az
alkotmány, de bölcsen a törvényhozásra bízza az esetek
és a mód meghatározását, melyben a házba való beha-
tolás és házkutatás a közhatalom közegeinek szabad.

A levéltitok sértetlensége feltétlenül biztosítva van,
kivéve a vizsgáló bíró irányában, a mennyiben a levét
a büntető eljárásra nélkülözhetetlen.

¹ L. Thonissen. La constit, belge. 3. edit. 27. lap.

A tulajdon szentsége a közérdekkel szemben is elismertetik, kimondatván, hogy kisajátításnak, a törvény által meghatározott esetekben és formák között, csak előzetes és igazságos kárpótlás mellett lehet helye, melyet a bíróság állapít meg, ugyanezt illetvén meg végleg-dönteni a felett, vajjon a kisajátítási eljárásban a törvényes formák megtartottak-e? A kisajátítás szükségét azonban nem szükségképen törvény határozza meg, – az királyi rendelet által is történhetik.

A vagyon elkobzás büntetése s a polgári halál végkép eltöröltetnek, s vissza nem állíthatók.

Az egyéni szabadság és egyéni jogok védelmére szolgálnak a bírói hatáskört meghatározó szabványok, melyek szerint a magánjogok kizárólag, a politikai jogok pedig, a mennyiben a törvényhozás ellenkezőleg nem intézkednék, a bíróságok illetékességi körébe tartoznak, – a büntető ügyek, a politikai és sajtóvétségek elbírálása pedig csak esküdtszék közbejöttével lehetséges.

A törvényszékek tárgyalásai rendszerint nyilvánosak s a politikai meg a sajtóvétségek esetében a közrend és közérkölcsiségre való tekintetből is, csak a bíróság egyhangú szavazata által tehetők titkossá.

A bíróságok jogvédő állása különös erősítést nyert az alkotmány azon szabványa által (24. cz.), mely szakítva a francia hagyományokkal, bármely közhivatalnok perbefogására mindenkinek, előzetes engedély nélkül feltétlen jogot enged. De az egyéni szabadság védelmében' a belga alkotmány tovább ment, mint Európa bármely állama vagy az amerikai unio, tovább, mint az állam természete megengedné. Kimondva (94. cz.), hogy kivételes bírói hatóságokat semmi szín alatt sem szabad felállítani, kimondva (130 cz.) hogy az alkotmánynak egy

czikkelye sem függeszthető fel, Belgiumban teljesen ki van zárva a mit Anglia, Amerika, hazánk s más alkotmányos államok elkerülhetetlennek tartanak, az alapjogok egynémelyikének felfüggesztése, midőn a jogrend belzavarok., a bűntények rendkívüli elszaporodása által komolyan fenyegetve s annak helyreállítása az alkotmányos formák között lehetetlen vagy rendkívül megnehezítve van.

Belgiumban rögtönítelő bíróságok felállítása, az úgynevezett polgári ostromállapot vagy a mint Angliában nevezik, a Habeas corpus törvény felfüggesztése – lehetetlen.¹ Az alkotmány e merevségét magok a belga írók is éreztetik s Fooz megjegyzi, hogy ámbár az alkotmány szerint kivételes állapotnak nincs helye, „mégis ha valamely helyet külső vagy belső ellenség megtámad, az erő léphet és kell is hogy lépjen a jog helyére”, idézve egyszersmind az 1831. októberi határozatokat, melyekkel Gentben és Antwerpenben az ostromállapot kihirdettetett: Thonissen, ki az alkotmány bármely cikkének felfüggesztését államcsínynek tekinti, magasztalokig említi Lipót király eljárását, hogy az alkotmány (121. cikk) ellenére, a törvényhozó test hozzájárulása nélkül francia csapa-

¹ „Az ostromállapot Belgiumban, mondja Fooz (Droit admin, belge. L köt. 468. lap) sem királyi, sem parlamenti proclamációval kimondani nem lehet.⁴ így fogja fel az alkotmányt Thonissen is (La constit. belge 391. 1.), ki az alkotmány bármely cikkének felfüggesztésében, tehát például annak, mely rendkívüli bíróság felállítását (statárium) tiltja, államesínyt lát. Bivort okoskodására nézve pedig (Code constit. de la Belgique 2. edit. 85.1.), hogy az alkotmány előtti francia uralom idejéből való 1811. decz. 24-ki decretum a polgári ostromállapotról annyiban még mindig alkalmazható, a mennyiben az alkotmánynyal nem ellenkezik, – bajos volna megmondani: feledi-e vagy elhallgatja, hogy azok egymást végték kizárják.

tokat hívott be, alig pár hónapra az alkotmány életbe léptetése után megmentve ily módon Brüsselt a hollandoktól való elfoglaltatás szőgyenétől.

A képviselőház 1832. jan. 20-iki ülésében hallgatag jóváhagyja Niellon tábornok rendeletét, melylyel Flandriában a sajtócensurát az alkotmány daczára időleg elrendelte.²

Kossuth,³ Leflo és Charras kiutasítása Belgiumból 1854-ben az alkotmánynak a vendégjogot megállapító (128. cz.) tételével egyenes ellentétben áll; a mit csak úgy érthetünk meg, ha az ennek alapján keletkezett 1835. szept. 22. törvény rendelkezéseit tekintetbe vesszük, – e törvény kivételképen akkor meg engedi a kiutasítást, ha az illető idegen viselete által a közbiztonságot veszélyezteti, *qui par sa conduite compromet la tranquillité publique*), vagy külföldön oly büntettet követ el, melyért kiadásnak van helye.

A törvény e rendelkezésének ugyan az lenne az értelme, hogy az idegennek Belgiumban tanúsított– magaviselete által kell a közbiztonságot veszélyeztetni s ekkor Kossuth kiutasítása, úgy a törvénnyel, mint az alkotmánnyal ellenkezik; ámde e törvény nem azt jelenti;

¹ A kényes alternatívában, mondja Nothomb (*Essai hist. stb.* 222. l.), hogy t. i. az alkotmányt megsértse vagy a belga sereget megveretésnek tegye ki, a belga minisztérium mielőtt az alkotmányt megsértené, bevárta a kényszerűség bekövetkezését,

² L. Hymans. *Hist. parlementaire de la Belgique* I. köt. 46. lap.

³ Belgium magatartása ekkor az Angliában élő Kossuth irányában a legembertelenebb volt; haldokló anyja kívánta látni, de a belépés belga területre csak oly feltétel alatt engedtetett meg, hogy rendőr kísérje a határtól a haldokló ágyáig, jelen legyen a találkozáson s el ne hagyja míg a hajó vissza nem indul Angliába.

elfogadása alkalmával elvetetett épen az a módosítvány, mely az idegennek belgiumi magaviselete miatt akarta csak a kiutasítást megengedni, mi miatt az egész törvény mint alkotmányellenes ostromoltatott is. A vendégjogra nézve tehát a törvényhozás leplezetten függeszti fel az alkotmányt.¹ Hasonló eset merült fel 1859-ben Sréter magyar menekült ezredes ügyében, de a képviselőház szeptember 27-iki ülésén „az incidens szavazás nélkül véget ért.”²

Belgiumot szerencse-csillaga eddig megkímélte, hogy alkotmányának az egyéni szabadságra, a rendes bíróságokra vonatkozó tételeit, mint a melyek felfüggesztése belzavarok, a bűntények rendkívüli felszaporodása esetében szükségessé válhatik, gyakrabban felfüggeszteni kényszerüljön; teljesen ugyan ezt sem kerülhette ki s ezenkívül is az alkotmányos vendégjog, a sajtószabadság, idegen haderőnek belga területre bocsátása tekintetében 50 éves története megmutatta, hogy a, tilalom, mely az alkotmány bármely cikkelyének időleges felfüggesztését lehetetlenné teszi, nem volt szigorúan megtartható.

c.) Az egyesülési és gyülekezési jog'

Az egyesülési jogot feltétlenül és teljes általánosságban ismeri el az alkotmány, különösen kimondva, Hogy az semmiféle előzetes rendszabályok alá nem vet-

¹ L. a szerfelett érdekes tárgyalásokat a képviselőházban 1835. aug. 26-31-ig Hymans idézett műve. I. köt. 425-428. 1.

² Hymans id. m. III. köt. 526. 1. A belga vendégjog gyakorlására vonatkozólag az;1874. decz. 4-ki képviselőházi ülés tárgyalásai igen érdekesek. L. Hymans id. m. V. köt. 329. lap.

³ L. az alkotm. 19., 20.

hető. – Ez elv kimondása a continensen 1830-ban igen nagy haladást jelzett, ámbár csak részben valósult meg.

Ez elv értelmében ugyanis a munkások coalitióira vonatkozó büntető-törvényeket az alkotmány hatályba lépésével meg kellett volna szüntetni, mi azonban csak az 1866. május 31. törvény által történt.²

A gyülekezési jog már korlátoltabb módon ismeretik el; *csak zárt helyeken lehet rendőri engedély nélkül* népgyűléseket tartani, feltéve, hogy a gyülekezők békésen s fegyvertelenül jelennek meg s alkalmazkodnak a gyülekezési jog gyakorlatát szabályozó törvényekhez; *a szabad ég alatt tartani kívánt népgyűlések* egészen a rendőri törvényektől függenek.

A gyülekezési jog ily körülírása elvette a veszélyességet; melyet annak általánosságban való elismerése magába zárt volna különösen Belgiumnak munkások lakta részeiben, a mint ezt az alkotmányozó gyűlésben egyesek különösen ki is emelték.

d) A kérvényezési jog.³

Mindenki jogosítva van a közhatalom képviselőihez akár egy; akár több személy által aláírt kérvényekkel fordulni, de nem szabad ily kérvényeket a törvényhozó testnek személyesen átadni, sem azokat testület nevében szerkeszteni; csak a törvény által alkotott hatóságok fordulhatnak a testület nevében (en nom collectif) a közhatalomhoz, ellenben egyletek, társulatok, néposztályok,

¹ A code pénal 412-420. §§-it.

² E törvény az 1867. október 15-én életbe lépett belga büntető törvénynek; 309-314. §§-t előzetesen emelte érvényre.

³ L. az alkotm. 21., 43. cikk.

mint ilyenek nem petitionálhatnak, csak is mint egyes polgárok kérvényezhetnek az illetők, akár külön-külön, akár együttesen.

e) Vélemény-, lelki ismeret-, vallásszabadság és az egyházak szabadsága.¹

Az alkotmány az államhatalom körén teljesen kívül állónak nyilvánítja a vallási és egyéb tárgyakra vonatkozó meggyőződést s ez által a lelkiismeret és vélemény abszolút függetlenségét ismeri el, különösen kimondván, hogy senki sem kényszeríthető valamely vallási cselekvény vagy szertartás végzésére, sem valamely vallási ünnep megülésére.

Ily függetlennek a vélemény-nyilvánítást és a vallásgyakorlatot azonban már nem tekinti s azok szabadságát csak a törvény határai között fogadja el, kimondván, hogy a véleménynyilvánítás és vallásgyakorlat alkalmával elkövetett vétségek megtorlás nélkül nem maradhatnak.

Véleménye nyilvánítása által az ember a gondolkodás teréről a szellemi cselekvés terére vetődhetik, a mint vallásának legbensőbb meggyőződéséből folyó gyakorlata által egyesek jogait vagy a jogrendet sértheti.

A vélemény, mely másnak becsületét megtámadja, a vallás oly gyakorlata, mely a vallásra, veszélyesnek tartott egyén élete elleni törekvésben, mely az államnak a házasságkötésre vonatkozó szabványaival homlokegyenest ellenkező magatartásban nyilatkozik, nem követelheti azt a függetlenséget az államhatalomtól, mely akár a vallási kérdésekre vonatkozó belső meggyőződést,

¹ L. az alkotm. 14., 15., 10. és 117. cikkeket.

a lelkiismeretet, akár a vélekedés belső szabadságát megilleti.

A vallásszabadság-évének kimondása daczára is, a mindenkori” Törvényhozás kezében van annak gyakorlatát szűkebb vagy tágabb határok közé szorítani, oly tényeket tiltva és büntetve, melyek a vallással szorosb összekötetésben állanak; a protestáns vallás elvei szerint bizonyos fontos okok miatt elválasztott feleknek szabad újabb házasságra lépni, az 1818-iki francia tömény szerint ily házasság a bigámia büntetését vonja maga után; a katolikus, valamint a többi keresztény felekezetek tana szerint is a házasság a lelkész előtt köthető csak, a belga alkotmány azonban kimondja s a büntető-törvény 500 frankig terjedő bírsággal és három havi fogsággal bünteti a lelkészt, ki mielőtt a házasság a polgári hatóság előtt megkötöttet volna, a házasulandókat egyházilag összeadja.

A törvényhozó hatalom Európában szuverén lévén s nem állván mint Amerikában a bíróság-ellenőrzése alatt, világos, hogy mérsékletétől függ nem jelel-e meg bűnténynek vagy vétségnek oly tényeket, melyek megakadályozása a vallásgyakorlatot kelleténél jobban megszorítja.¹

¹ A belga büntető-törvény (2G8. §.) tilalmát, mely a lelkészeket, kik egyházi működésük közben, egyházi nyilvános gyülekezetben a kormányt, a törvényt vagy a közhatóság valamely intézkedését megtámadják, három havi fogsággal fenyegeti, a vallás-gyakorlat megszorításának tekintik sokan. – A titkos szavazást létesítő és a választási visszaéléseket büntető (1878. május Ki-ki) belga törvény tárgyalása alkalmával a liberális párt az absolutio megtagadását a gyónószékből, azért, hogy a gyónóra befolyás gyakoroltassék, mint a választás szabadságának egyéb megtámadását büntetni akarta. L. Hymans id. m. V. köt. 434. s. köv. 1.

A vallásgyakorlat és véleménynyilvánítás szabadságát tehát az alkotmány csak előzetes rendszabályoktól való mentességben állapítja meg, ellenben nem köti meg a törvényhozást, hogy repressív úton a törvényhozás által visszaéléseknek tartott, a vallásgyakorlat és vélemény nyilvánításából keletkező tényeket megtorolja.¹

Kérdés tárgyát képezte még az is, vajjon a vallásgyakorlat a templomokon kívül az utcán, a piacon, a köztereken nem akadályozható-e meg a forgalom, a közlekedés, a rend érdekében, nem tilthatók-e be a körmenetek éjjel a nyugalom, járványok idejében az egészség, nagy társadalmi vagy politikai izgalom idejében a béke érdekében? A kérdés bonyolulttá vált az által, hogy a gyülekezetek, körmenetek alapján való vallásgyakorlatot egyszersmind a gyülekezési jog egyik fájának lehet tekinteni, melyre nézve ha szabad ég alatti gyakorlatról van szó, az alkotmány a rendőrségnek szabad kezet engedett.

Az alkotmány világos szavai, illető czikkelyének keletkezési története azonban nem engednek meg más magyarázatot, mint a mely a vallásnak a templomokon kívüli gyakorlatát is minden preventív akadályozástól

¹ A belga semmitőszék ítélete (1834. nov. 27.) „La liberté de conscience et des cultes consiste dans le droit que ehaqun a de croire et de professer sa foi religieuse sans que l'autorité civile puisse en paralyser l'exercice en totalité ou en partie, et ce droit n' a rien d'incompatible avec le pouvoir qui appartient à la société de défendre et de punir par l'organe de la loi et l' action des magistrats les actes qu'elle juge contraires à l'ordre public”, nem veszi észre, hogy, ha a társadalom bármely tényt, melyet a közrenddel ellenkezőnek tart, büntethet, a vallásgyakorlat abszolút szabadságiról többé nem szólhatni.

mentnek tartja, jóllehet világos, hogy a tömeges vallásgyakorlat az utcákon, nyilvános tereken, piaczon a legkülönbözőbb bajokra adhat alkalmat, mint ezt azok is beismerik, kik a vallásgyakorlatnak minden előzetes korlátolását lehetetlennek tartják s azzal vigasztalják magokat, hogy a nemzeti jellemben van elég biztosíték ily bajok tényleges bekövetkezése ellen.¹

Úgy látszik az alkotmány írott betűjének,² s a közrend követelményeinek ez ellentétéből eredhető bajok, a vallásgyakorlat „törvényes anarchiája”, a mint Laurent az alkotmány által a vallásgyakorlat s az egyházak tekintetében teremtett állapotot némi jogosultsággal nevezi, – hatottak a belga semmitőszék ítéletére, a midőn 1879. jan. 23-iki határozatában az eddigi felfogással ellenkezőleg kimondotta, hogy a szabad ég alatti vallásgyakorlat a rendőri szabályoknak alá van vetve.³

Az egyházak szabadsága az egyházi kormányzati szervezetnek önállóságában, az államhatalom befolyásától való függetlenségben, a szükséges vagyon birtokában s az egyházi élet háborítatlan folyásában rejlik.

A belga alkotmány, kizárva az államot az egyházi személyek kinevezéséből és beiktatásából, elismerve az egyházi személyek egymásközi, különösen főhatóságaikkal való levelezési jogát s ezek rendeleteinek közzétételét, az egyházat teljesen függetlenné tette az államtól s az

¹ L. Thonissen. Constit. belge 50. és köv. lapok.

² A congressus tárgyalásaiból a leghatározottabban kiténik, hogy a vallásgyakorlat minden előzetes korlátolásának megszüntetése czéloztatott. L. Allard. L'état et l'église. 87-100. l. – Nyssens id. m. 35-52. í.

³ L. Moulait. L'église et l'état című művének német ford. 616. lap.

egyedüli korlát, mellyel az egyházi életet körülveszi, abból áll, hogy az egyházi hatóságokat tényeik, rendeleteikért a közönséges s a sajtójogi utólagos felelősségnek veti alá.

A különböző egyházak, jogállásuk tekintetében, teljesen az egyenlőség alapján állanak.

A belga egyház ez állását szokásos az állami és egyház elválasztásának egyik példajakép említeni,¹ de helytelenül; ugyanis Belgiumban a lelkészettel foglalkozó egyházi személyek fizetését, az ezek kiképzésével foglalkozó intézetek költségeit az állam hordozza, sőt a papi semináriumok vagyonszerzésre is képesek,² továbbá a templomok építésének, jókarban tartásának s az istentisztelet költségeinek fedezése az állami, községi és megyei igazgatás közbejöttével történik s a községi és szűkes templomok vagyonának elégtelensége esetében a községek és megyék kötelesek a hiányt pótolni, valamint a községek tartoznak a lelkészi lakról gondoskodni.

A községek állása a plébániák irányában némileg hasonlít a mi kegyurainkéhoz, a püspökségekkel szemben pedig a megyéknek van ily állása.”

¹ Nothomb, az alkotmánytervező bizottság jegyzője, a legkiválóbb belga államférfiak egyike mondja, hogy az állam és egyház elválasztása adja meg a belga államnak legsajátságosb jlleget, ezzel lép az a világ színpadára, ezzel előzte meg a többi népeket. (Essai hist. et polit, de la révol. belge. 4. edit. I. köt. 12 l.); továbbá, hogy a belga alkotmányozó gyűlés „a vallásos társaságot merészen elválasztotta a polgári társaságtól” u. o. 362. l. – „A congressus, mondja Juste, egy más újítást is létesített Európában, az egyház függetlenségét és teljes elválasztását az államtól.” Le congrès national. I. köt. 327. l.

² L. Allard. L'état et l'église. 17<. 1.

³ L. a községi törv. 131. cikkének 9. és 13. pontját. – Bivort. Comment, sur la loi communale 142. l. és a megyei tör-

Az egyházak külső szükségleteiről, a temperáiról való gondoskodást a közhatalom vállalván el, épen nem állíthatni, hogy egymástól elválasztva vannak; anyagilag ép úgy gondoskodik rólok mint hadseregéről, bíróságairól.

Az egyházak gazdasági szükségletei továbbá az idők folyamában változván, a mindenkori budgettárgyalásoktól függ azok mérvének meghatározása, mi által az egyházak s az állam között nagyon is szoros viszony teremtetik.¹

Belgiumnak valósággal bevett egyházai vannak, bár ezt az alkotmány sehol ki nem mondja, de határoznia - nyaiból és az alkotmányos gyakorlatból következik; ugyanis az alkotmány nem minden egyházzól, hanem az egyházakról szól, miből következik, hogy az alkotmány fennállásakor létezett egyházakat értették csak, annál is inkább, mert az alkotmány ezen cikkének (117.) tárgyalása alkalmával tett indítvány, hogy minden egyház lelkészeinek fizetését vállalja el az állam, elvetetett,^a miután felszólalások történtek, hogy ez esetben bárminő egyház, akár a saint-simonisták is, követelhetnék az államtól a tartást; jelenleg a katolikusokon kívül a protestáns, az anglikán és a zsidó egyház lelkészei részesülnek az államtól fizetésben s ha azt egy más egyház is igényelné, a legislativ tényezők' szuverén elhatározásá-

vény 69), cikkének H. pont. Bivort. Comment, sur la loi provinciale 52. lap.

¹ „E szakasz (117.)... világos ellenmondás a congressus által elfogadott rendszerrel... s mint egyik belga államférfi szellemesen megjegyezte: politikai rendszerünkben valóságos szerencsétlenség. L. Allard. L'état et l'église leur passé, leur existence et leur avenir en Belgique. 104. 1. Az Allard említette államférfi, Bara, ki tudori értekezésében: „Essai sur les rapports de l'Etat et des religions.” tette e megjegyzést.

² L. Juste id. mű I. köt. 350. lap.

tói függne a szükséges költségek felvétele a budgetbe.¹ Ezenkívül az államnak az egyházzal igen sokoldalú kapcsolata van, melyből elég legyen némely lényegesebb mozzanatokat kiemelni.

Az állam diplomatikus képviselőt tartott a legújabb időkig a szentszéknél. – A községi és székes templomokról, ezekben az isten tisztelet költségeinek fedezéséről részben a világi, részben az egyházi hatóság által alakított testület, a fabrique d'église választmánya gondoskodik; minden ily fabrique d'église-nek jogi személyisége van s vagyont szerezhet; szervezetük az 1809. december 30-iki császári decretumon alapszik, bár azon az 1870. márczius 4-iki törvény több változtatást tett.²

A szerzetes rendeknek nincsen ugyan törvény szerint vagyonszerzési képességük (personne civile), de megnyerhetik azt a betegápoló, sőt a tanító szerzetek is, intézeteik javára, királyi kiváltság útján.¹

Az egyházi rend tagjai továbbá számos közteher (katonáskodás, adó”) tekintetében mentesek, mi az állam és egyház elválasztásából nem következik.⁴

A hadseregnek megvan saját tábori papsága, mely szintén az állampénztárból tartatik fenn, az 1840. október 1-i miniszteri körirat fennállónak mondja a régi rendeleteket, melyek a katolikus cultus szertartásait illető

¹ A katolikus papság az állami költségvetést 4.600,000, a protestáns 5(5,000, az anglikán 13,000, a zsidó 11,000 frankkal terheli.

² Brixhe. Dict. des fabriques d'églises.

³ L. Allard id. m. 181. 1. ki szerint a hollandi uralom alatt 25, Belgium függetlenségének első 25 éve alatt 31 congregatio nyert vagyonszerzési képességet.

⁴ L. Nyssens idézett műve (54., (55., 73. 1.

tiszteletnyilvánításokra vonatkoznak, így a katonai tisztelgést az oltári szentség előtt.¹

Más oldalról nem szabad feledni a belga egyházak alkotmányos állásának meghatározásánál azt sem, hogy azokat a belga alkotmány és közigazgatási jog több oly vidékből kizárja, melyet az egyházak magokénak tekintenek; így az anyakönyvek vezetése a polgári hatóság-ügykörébe tartozik, a polgári házasság kötelezőleg áll fenn s a mely lelkész a polgári házasság megkötése előtt az egyházi esketést végezné, 500 frankig és három hónapig terjedhető büntetés alá esik; továbbá a temetők, a temetkezés a polgári hatóság ügykörébe utaltatott, melynél a lelkész csak közreműködik, a templomi harangok használata bizonyos czélokra a polgári hatóságot is megilleti.

A mint ezekből látszik, sem az alkotmány, sem az alkotmányos gyakorlat nem tartotta meg szorosan az állam és egyház elválasztásának elvét, sőt ez utóbbi épen sokban eltért attól s a napóleoni concordatum alapján keletkezett francia törvények egy részét ma is érvényben levőnek tartja, de egyenesen is számos törvény és rendelet keletkezett 1830 óta, melyek mind az állam és egyház kapcsolatából indulnak ki.

A vallás ügyének alkotmányos állása Belgiumban tehát röviden így foglalható össze: A lelkiismeret az állam lemondott minden befolyásról, a vallásgyakorlatot minden előzetes rendszabály kizárásával, csakis utólagos büntetések által korlátozhatja, az egyházak belső szervezete független az államtól, de az egyházi és állami élet határainak megállapítása az államot illeti s az egyházak kifelé irányuló életnyilvánulásai tekintetében alávétvék az állam törvény-

¹ Vessd össze Nyssens id. műve 80. 1. és Thonissen id. m. 61. 1.

hozó hatalmának, mely azokat ha jogrendellenesek, megtorolhatja; ellenben az alkotmány keletkezésekor létezett egyházak gazdasági fentartásáról való gondoskodás a/ államot, részben pedig a községet, s megyét terheli.

Mindazáltal a vallás és egyház állásának teljes képét csak az oktatásügy rendezésének ismeretével nyerhetjük.

f) Az oktatás szabadsága.

Minden előzetes ellenőrzéstől menten, bárki, egyekek, társulatok, felekezetek állíthatnak oktatási intézeteket s azokat tetszés szerint rendezhetik a nélkül, hogy az állam másképp, mint az oktatás alkalmával elkövetett büntettek megtorlása által arra befolyhatna.

E szabvány nyilván nem a tanító személyes tanításszabadságát statuálja, hanem oktatási intézetek állításának s az iskola-fentartóknak szabadságát; általa az állam teljesen ki van zárva minden nem állami jellegű oktatási intézetre való egyenes befolyástól, mert az oktatás által¹ elkövetett büntethető cselekmények minők lehetnek?

A büntető törvény az oktatás által okozható rosszat csak igen ritka esetben érheti utói, a belga büntető törvény nem is tartalmaz semmiféle ily határozmányt, a tanítókra vonatkozó szabványai nem ezek tanítói működésére vonatkoznak, hanem az erkölcsök elleni büntényeket tárgyazzák.

De az állam, mely alatt annak területi tagozatai a megye és község is értendő, maga is részes az oktatási szabadságban és állíthat bármiféle oktatási intézetet, melyek azonban nem kiváltságoltak a magán oktatási intézetekkel szemben, Im eltekintünk attól, hogy az állami, megyei vagy községi intézetek fentartásához a közadók útján mindenki hozzájárulni tartozik.

Minden oktatási intézet, mely állami vagy helyi közadókból tartatik fenn, nyilvános jellegű s ez főleg abban nyilatkozik, hogy szervezete, tanrendszere a törvény által szabályoztatik, a mely ellenben közsegély nélkül áll fenn magán vagy szabad oktatási intézet jellegével bír s a törvényhozás valamint a közigazgatás szabályozó, és ellenőrző hatalma alól ki van véve.

Az alkotmánynak az oktatásra vonatkozó rendelkezéséből, mely ekkép szól: „Az oktatás szabad, semmiféle előzetes rendszabálynak helye nincs, csak a törvény állapíthatja meg a büntetendő cselekményeket. Az államköltségen adott oktatást hasonlóképp a törvény szabályozza.” igen különböző értelmet lehet vonni, mert az merő általánosság, s Belgium 50 éves történelme eléggé tanúsítja, mi mindent nem értettek ez alkotmány-czikk alatt.

Az oktatás szabadsága, úgy, mint itt kifejezve van mindenestre jelenti, hogy a nem állami oktatás rendezéséből az állam teljesen ki van zárva s bárki állíthat készülségének minden bizonyítéka nélkül oktatási intézeteket s tetszés szerint állapíthatja meg azok tantervét; de jelenti-e az iskola-kényszer kizárását az elemi oktatásban, jelenti-e az állam kötelességét, vagy csak jogát az oktatási intézetek felállítására, jelenti-e az élethivatások szabad gyakorlatát (orvosi, ügyvédi, mérnöki) az államnak teljes kizárásával képzettségük mérvének megítélésére, jelenti-e az állami, a közköltségen fenn tartott intézeteknek a vallás és egyházzal való kapcsolatát?

E kérdések Belgium 50 éves fennállása alatt a legkülönbözőbb módon értelmeztettek s a törvényhozás a pártok változó állása szerint a legellentétebb okta-

tási rendszereket fogadta el, melyek mindegyike azonban az alkotmánynyal teljesen összhangzónak tekintett.

Belgium oktatásügyének történetét kellene rajzolni; hogy az imént mondottakat teljes részletesség és hűséggel kidomborítsuk, e helyett szorítkoznunk kell némely főbb pontok kiemelésére.

Egyenes iskolalátogatási kényszert az elemi oktatásban nem ismer a belga törvényhozás s a clericalis párt az iskolalátogatás szabadsága mellett harcol, mint az alkotmánynak egyedül megfelelő elv mellett, míg a liberálisok az egyenes kényszerre is törekszenek.

A liberálisok az államot kötelezettnek tartják oktatási intézetek felállítására, a clericalisok csak jogosítottnak, a mennyiben szabad felekezeti intézetek elegendő számmal nem lennének; utóbbiak szerint az állami és községi iskola a kivétel, mert, lia nem lenne kivétel, az alkotmányban az oktatási intézetek állítására engedett szabadság megsemmisítették, a magán, a szabad intézetek nem bírván versenyezni a közkölségen fentartott intézetekkel: a liberálisok ellenkezőleg a szabad iskolát tartják kivételnek, mivel az állami oly fontos feladatot, mint a közoktatás, nem nézhet közömbösen.

A belga törvényhozás az elemi oktatásra nézve 1879-ig a clericalis álláspontból indult ki,¹ a községet csak akkor kötelezve iskolaállításra, ha nincs kellő szabad iskola, míg az 1879. július 1-i törvény feltétlenül köte-

¹ Az 1830-tól az 1842. szept. 25-ki törvényig terjedő tényleges állapot is egészben véve a clericalis álláspontot tükrözte vissza, a holland uralom gyűlöltté tett minden állami és községi iskolát s a szabad felekezeti iskolák száma 1830 vitán rövid idő alatt 487-ről 2769-re emelkedik. – Buisson. Diet, de pédagogie. 181. lap.

lezi a községeket iskolaállításra, akár van benne magán szabad iskola, akár nincs. Ez volt a hosszas szünet után uralomra jutott liberális párt első ténye, melyre régóta készült, melynek a legnagyobb fontosságot tulajdonította s az alkotmány szükségképi követelményének állította, míg a szabad iskola hívei flagrans alkotmánysértésnek bélyegzik, mely az oktatási szabadságot elkobozza, kétszeres iskolafentartási terheket róván reájok: saját szabad iskolájokét és a felesleges községi iskoláét.

Ugyanily sorsa volt az elemi oktatásban az egyház és vallás viszonyának az iskolához az 1879. júl. 1-i törvényig.

1879-ig a vallás- és erkölcstan nemcsak tárgyát képezi a községi elemi oktatásnak, hanem azt a községi tanító tanítja is azon vallás lelkészének vezetése mellett, melyhez az iskola növendékeinek többsége tartozik, - ez Belgium községi iskoláiban természetesen mindig a katolikus vallás, a más vallásúak eltűnő csekély számában lévén; a kisebbség vallásának tanítása ki van zárva a községi iskolából s csak a többség vallásához tartozó lelkész látogathatja meg a községi iskolát; ezenkívül az egyházi főhatóság is felügyeleti joggal bír a községi iskolák felett s azokat bármikor megvizsgálathatja, a vallási és erkölcstani könyveket meghatározza, az olvasókönyvek meghatározásában pedig az államkormányval egyenlően résztvesz; az egyházi felügyelet költségei az állam budgetjét terhelik.

Az 1842. szeptember 23.-i. törvényben foglalt e határozmányok az államot a legszorosabb viszonyba hozták a katolikus egyházzal s címek nemcsak a vallás tekintetében, de az iskola egész szellemére határozó befolyást adtak a községi lelkész és az egyházi főhatóság iskolalátogatási és felügyeleti joga által, valamint a

tankönyvek egy részének meghatározására adott befolyás által.¹

A kik az államot és egyházat Belgiumban egymástól elválasztottnak mondták, megfeledeztek többi között az oktatásügy e részének rendezéséről. Az 1879. július 1-i törvény ugyan véget vetett e szoros viszonyoknak és az oktatást szekularizálta, kimondván, hogy a vallásoktatás a család és az egyház gondjaira tartozik s a községi iskola csak helyiséget enged a vallásoktatásra, de különben maga részéről az iránt teljesen közömbös, a mint másrészt az egyháznak sem enged semmi befolyást a tanításra, mely egyébiránt az általános bölcselmi morált is magában foglalja és gondoskodásának különös tárgya a nemzeti intézmények és közszabadságok szeretetét a gyermekek lelkébe csepegtetni, másrésztől mindent kerülni, a mi akármely felekezeti vallásos meggyőződését sérthetné.

Az állami és községi gynmasiumokban az egyház befolyása mindig kisebb volt, de az fennáll máig is;² a vallástan tárgyát képezi a gynmasialis tantervnek s a lelkészek által taníttatik a nélkül, hogy az egyháznak az oktatás többi tárgyaira is befolyása volna, – ez állapotba maga az egyház is belenyugodott, s a viszály, mely az antwerpeni főgymnasiumban idevonatkozóig kitört, lényegileg így oldatott meg az úgynevezett antwerpeni egyezés' által,³ mely azután királyi rendelettel más intézetekre is kiterjesztett.⁴

¹ L. Buisson. Diet, de Pédagogie. 182. 1. és Annuaire de legislation étrangère i). köt. 484. 1.

³ A közoktatási 1850-ki törv. 8. §-a.

² L. az antwerpeni egyezés (Convention (l'Anvers) törvényét Hymans id. műj. 8. köt. 194-220. 1.

⁴ L. Fooz. Droit administrateur belge. IV. köt. 342. 1.

Az állami felső oktatásnak ellenben a vallás egyáltalán nem képezi tárgyát; az állami egyetemeknek nincsenek theologiai karai.

Az oktatás szabadsága egészen független a közhivatalokra és közjellegetű élethivatásokra bocsátás feltételeinek meghatározásától; az oktatásnak és vizsgálatnak ügye: vajjon van-e valakinek bizonyos életpályára szükséges szakképzettsége, két különböző dolog, – e különbséget a belga törvényhozás is fentartotta s az oktatás szabadságából nem következett a közpályákra léphetés szabadságát, ámbár a klerikális párt legutóbb az 1876-iki törvényhozási ülészakban erősen hevült az élethivatások teljes szabadsága mellett s a liberális párt egy része is félrevezetve Frére-Orbán meg nem fontolt javaslatai által,¹ melyek végelemzésben a felekezeti intézetek kezébe játszották volna a közpályákra bocsátás jogát, nehogy magát a klerikálisok által szabadelvűségben felülmúlni engedje, az oktatás szabadságából az élethivatások szabadságát következett; a klerikális párt a meghasonlott liberálisok egy részével egyesülve az 1876-iki törvényt alkotta, mely a közvizsgák ügyét is lényegére nézve a szabadfelekezeti intézetek kezébe teszi s az oktatáson kívül a közpályákra jogosító vizsgálatok megtartását ezeknek megadja s az államot egy alapjában jelentőség és hatás nélküli formalításra szorítja.²

E törvényt megelőzőleg 1885-től 1849-ig egy hét tagból álló központi jury gyakorolta a vizsgálatot, a jury

¹ L. Hymans id. mű V. kötet, 379-384, 380-392. lapok.

² A belga senatusban több szónok felszólalt a reform csalékony látszata ellen, kiemelte elhamarkodott voltát s különösen, hogy az állam lemond vele a közpályák szabályozásáról az egyház javára, – L. Hymans id. m. V. köt. 412. lap.

két tagját a képviselőház, kettőt a senatus⁷ hármat a kormány nevezett ki; e tisztán állami jellegű hatóság osztotta a tudori okleveleket s egyéb közpályákra képezítő bizonyítványokat.

1849-től 1876-ig a vegyes jury-k rendszere léptetett életbe. Minden egyetemi városban, úgy az állami mint a szabad egyetemek mellett egy vizsgáló bizottság (jury d'examen) állott fenn, melynek tagjai felerészben az állami, felerészben a szabad egyetem tanáraiból szemeltettek ki; e vegyes bizottságok (jurys combinés) tartották meg a vizsgálatokat s osztogatták azok alapján a tudori fokokat a király nevében.¹

A vizsgárabocsátás feltétele volt, hogy a jelentkező bizonyos képzettségi fokot kimutasson (gradué en lettres), mely fok a mi érettségi bizonyítványunknak felel meg; e fokot, e bizonyítványt sem a középiskolák állíthatták ki, hanem a 11, az ország különböző részeiben működő s a tudori oklevelek osztására jogosított bizottságokkal egyforma alapon szervezett bizottságok (jurys de gradué en lettres).²

A fenn említett 1870. máj. 20-i törvény megszüntette az állam befolyását a nem állami intézetekben úgy a középiskolákban nyert képzettség megítélésére, valamint a felsőbb oktatás eredményeinek constatalására, – ugyanis eltörölte az érettségi vizsgát (graduât en lettres) s az annak megejtésére hivatott bizottságokat, eltörölte továbbá a tudori fok osztogatására az egyetemi városokban fennálló juryket (jurys combinés).

Manap a nem állami egyetemek tudori oklevelei

¹ L. Fooz. Droit admin, belge. IV. köt. 316. 1.

² Rapport triennal sur l'état de renseignement moyen. Huitième période. 1877. CLXXXI. és köv. 1.

is teljes érvénnyel bírnak; az egyedüli feltételek, hogy az oklevelek birtokosai mindazon tárgyakból vizsgát állottak ki, melyeket a törvény előszab és, hogy e vizsgák nyilvánosan tartattak s a belga hivatalos lapban valamint az egyetem székhelyén levő helyi lapban egy héttel előbb közzétették és, hogy egy Brüsszelben székelő állami bizottság azokat jóváhagyta; e jóváhagyás annak megállapítására vonatkozik csak, hogy az oklevelek valóban *egy* négy karral bíró egyetemtől származtak és a törvényben meghatározott tárgyak fölötti nyilvános vizsgálatok alapján állítottak ki.

E törvénynyel az állam befolyása a közhivatásokra tetemesen csökkent, anélkül, hogy azok akár szabadokká, akár az egyhivatásúak autonómiájától függőkké váltak volna. A törvény eredménye egyszerűen az, hogy az állam mellett az egyház lett tanintézetei útján a közpályáknak is bírója.

Az egyház állása Belgiumban csak az oktatásügy szervezetének, fejlődésének rajzolója által domborítható ki teljesen; ezért terjeszkedtünk ki itt közigazgatási részletekre is.

De meg Belgium pártéletének, parlamenti történetének legfőbb mozgatója az oktatásügy volt; ez osztja az országot ellenséges táborokra, melyek kibékítését a mai alkotmánytól nem várhatni, mert ez maga szentesíti a küzdelmet az egyház nyújtotta oktatás terjes, az állam minden befolyásától ment szabadsága által.

Az oktatás szabadsága terelte el a belga egyházat arról a hazafias útról, melyen az alkotmány 50 éves fennállásának első felében járdáit, ez hozta oly merev

ellentétbe az alkotmánynyal s annak modern szabadság irányzatával.

Egyedül a liberális párt szabados gondolkozása elleni reactio eredményének nem lehet tekinteni a belga egyház átváltozásait az újabb időkben, azt sokkal inkább az egyház., és iskoláinak teljes elzárkózása okozta a mai állam, a mai társadalom minden befolyása elől.

A belga egyház annyira ment, hogy XIII. Leo csillapító szavai sem fogtak rajta.¹

Az 1879-i elemi oktatási törvény, mely a vallást kizárja annak tantervéből, nem más, mint természetes visszatorlása az egyház álláspontjának, mely az államot rekeszti ki teljesen, az iskoláiba avatkozástól.

E harcz, melyet, mint érintők, az alkotmány megenged, mindenkép sajnálatra méltó s a nagyszerű külső sikerek, melyeket a két párt versengése az oktatási intézetek szaporításában felmutathat, végelemzésben, ha a viszály ki nem egyenlítettik, még sem fognak mást eredményezni, mint egy országban két nemzetet, mely nem érti, mely gyűlöli egymást.

g) Sajtószabadság.

A sajtó a holland uralom elleni harczban s a nemzeti függetlenség kivívásában Belgiumnak oly szolgálatokat tett, munkásai a hazáért annyi áldozatot hoztak, hogy azokról az alkotmányozó gyűlés akkor sem feledkezhetett volna meg, ha a sajtószabadság a többi egyéni és politikai szabadságok egyik leglényegesebb láncszemét nem képezné.

¹ L. Goblet d'Alviella. Cinquante ans de liberté 158-175 ll.

Az alkotmány (18. cz.) a sajtó szabadságát, az előzetes censura örökös eltörlését proclamálta, megtiltva egyszersmind; hogy az írók, kiadók vagy nyomdászoktól cautio követeltethessék, és az esküdszékek elbírálása aláhelyezte az összes sajtóvétséget kivétel nélkül. (98. cz.)

A sajtó szabadsága az előzetes rendszabályok megszűnése után miben áll tehát? Az alkotmány nem határozza meg általában sem s a törvényhozásra bizza a sajtószabadság szabályozását, de egy irányelvet mégis állít fel a törvényhozás elé, mely a sajtóügy egész szabályozására döntő befolyású lett. Ez elv szerint, ha a szerző ismeretes és Belgiumban lakik, a kiadó, nyomdász és terjesztő a közönséges büntetőjog elveivel ellenkezőleg menekül a felelősség alól, jóllehet tudva és szándékosan segédkeztek a sajtóvétség elkövetésében a szerzőnek.

Maga az alkotmány kiváltságos állást akart a sajtónak adni s a sajtó szabadságát nem a közönséges jog alá rendeléssel, hanem kivételes jogi állás által vélte biztosítani.

Az alkotmányozó gyűlés abban a nézetben volt, hogy ha a kiadó és nyomdász a közönséges jognak megfelelőleg a szerzővel együttesen felelősekké tétetnének, az előzetes censurának sokkal veszélyesebb neme teremtetnék, mint a minő a közhatóságok censurája; ugyanis ez esetben a kiadó és nyomdász érdeke és értetlensége gyakorolnák az előzetes censurát, — másrészt a sajtó alkotmányos nagy jelentőségére való tekintettel méltányosnak látszott, ha sajtóvétségek esetében az igazságszolgáltatás megelégszik egy áldozattal.

E tekintetek befolyása alatt keletkezett a belga sajtó joga, különösen annak felelősségi rendszere,¹ a

¹ L. Haus. Principes gen. du droit pénal. 3. edit. 289-303. 1. — Thonissen. La constit. belge. 77-92. 1.

responsabilité par cascades, mely szerint a sajtóvétség részesei fokozatosan vonatnak felelősségre, a terjesztő előtt a nyomdász, ezelőtt a kiadó, ki ismét menekül, ha a szerzőt megnevezi s az előzőnek elítélése esetében minden következő felmentetik.

Maga az 1867. jún. 8-ki belga büntetőtörvénykönyv is, ámbár eredetileg a törvényhozás a sajtó útján elkövetett büntetendő cselekményekre is kiterjedőleg contemplalta, végűi mégis a sajtóvéstések kizárásával s a sajtó külön jogának fentartásával lépett életbe.¹

De a már említett kiváltságokon kívül más előnyökben is részesítettet a sajtó; így sajtóvétség – de nem sajtó büntény – esetében nincs helye előzetes letartóztatásnak, a vádlottat a tárgyalási teremben megkülömböztetett hely illeti meg, a tárgyalások nyilvánossága, a mint már fönnebb említettük, csak a bírák egyhangú szavazatára zárható ki s az elévülési idő tetemesen megvan rövidítve a sajtóügyekben.

A sajtó ezenkívül csakis a következő rendészeti korlátolásnak van alávetve: minden sajtótermék vagy a szerző vagy a nyomdász nevével kell, hogy elláttassák, minden folyóirat köteles azon személynek válaszát felvenni, a ki benne említettett; ellenben felelős szerkesztő megnevezését, az időszaki lap példányának a forgalomba hozatal alkalmával való letételét a hatóságnál s egyéb sajtórendészeti intézkedést nem ismer a belga sajtójog.

¹ E nyomokon járt hazai törvényhozásunk is az 1880. 37. t.-cz. 7. §-a megalkotása tekintetében. L. Löw. A magyar büntető törvénykönyv ... és teljes anyaggyűjteménye. I. köt. 34. 1. – Emmer. Büntet. reformunk és a sajtókérdés. – Magyar Igazságügy. 9. köt. 180. lap.

h) A Belgiumban, dívó nyelvek használatának szabadsága.

A belga nemzet külön nyelv nélkül foglalt helyet az európai államok társaságában s közintézményeiben kivétel nélkül a francia nyelvet használta, megtartva e külső hasonlatosság és a szellemi rokonság daczára is sajátos egyéniségét a francziával szemben, csakúgy, mint a hogy az amerikai egészen más nemzet, mint a vele egy nyelvet beszélő angol.

De Belgiumban a francia nyelv szerepe egészen sajátos, az állam nyelve nem egyszersmind a társadalom nyelve, legalább nem az össz-társadalomé. Francziául, kivált a belga állam keletkezésekor, csak a társadalom legműveltebb rendéi beszéltek, az alsóbb rendek flamandul és wallonul; az első az alnémet nyelv egy szójárása, a másik ugyan a francziáé, de oly annyira sajátos, hogy a csak irodalmi francia nyelven beszélő a wallont mégsem érti. A francia, a wallon és a flamand nyelvek viszonyára nézve főfontosságú, hogy a flamand nyelvű belgák majd félmillióval haladják meg a francia-wallon nyelvűeket.

Ily körülmények között az alkotmánynak is állást kellett foglalnia a nyelvkérdésre nézve s az ki is mondotta, hogy a Belgiumban dívó nyelvek bármelyikét használni szabad (23. §.) de a közhatalom és az igazságszolgáltatás nyelvének szabályozása a törvényhozás belátásától függ.

Mit jelent az alkotmány adta szabadság a nyelvek használata tekintetében? az csak a magán életre, a családra, a társas érintkezésre, az üzletre, az egyletekre, az egyházra vonatkozik, ellenben a közélet, a törvényhozás, a kormány, a közigazgatás és igazságszolgáltatás, a köz-

költségen fentartott közművelődési és közoktatási intézetek nyelvét a törvényhozás határozza meg.

A szabadság tehát, melyet az alkotmány a nyelvek tekintetében ad, oly annyira magától értetődő, mint a járáskeles, a lélekezttvétel szabadsága.

Ellenben ahol a nyelvkérdés' kényessé válik, a közélet terén, az alkotmány a törvényhozót semmiképen nem korlátozza, hogy a belátása szerint legjobbat fogadja el és semmiféle nyelvre vonatkozó alapjoggal meg nem köti.

A közélet terén a közhatalommal szemben Belgium alkotmánya sem egyeseknek, még kevésbbé biztosít egész nemzetiségnek jogokat nyelvök tekintetében, a mint hogy a belga államban külnemzeteket vagy akár csak nemzetiségeket egyátalán el nem. ismer a nemzet részeinek, egyedül nyelvi különbségeiről vesz a fennebbiek értelmében tudomást.

Ennek megfelelőleg a törvényhozás a francziát tette a közhatalom minden ágában és minden fokozatán hivatalos nyelvvé, daczára annak, hogy az a kisebbség nyehe volt s vele eg)' egyöntetű, geográfiaikig is szorosan egybefüggő többség, a flamand állott szemben.

Egész a 70-es évekig nemcsak a törvényhozás, a kormány, az igazságszolgáltatás, a közoktatás, a hadsereg s általában az állami igazgatás minden ágában, hanem a megyei és községi életben is a kisebbség nyelve, a francia, volt uralkodó.

E rendezés annál feltűnőbb, mert a belgumi ké nyelv területileg határozottan el van egymástól különítve, a flamand uralkodik az északi részekben, a francia vagyis inkább a wallon a déliekben, s így a kényelvűségnek a közigazgatásban nem lettek volna legyözhetetlen akadályai.

A flamandok azonban belenyugodtak a francia nyelv eme fölényébe, egyrészt mint mellőzhetlen politikai kapocsba a nemzeti egység fentartására; másrészt, mert a francia nyelv előnyeit, annak százados gyakorlatát el nem vitathatták.

Mint a latin nyelv nálunk, úgy uralkodott a belga tartományokban sok időn keresztül a francia.

A függetlenség létrejöttekor továbbá, a flamand nemzetiség öntudata szunnyadó állapotban van, nyelve, régi irodalmi virágzása daczára, akkoriban az állami életre kevesbbé alkalmas s a belga állam szellemét, egyes intézményeit sokkal inkább köszöni a kisebbségben levő wajlon-elemnek, mint a flamandnak.

A mint azonban a flamand-irodalom újjászületik s a történelmi kutatások napfényre hozzák annak régi szép emlékeit, melyekkel a flamand nép Európa legrégebbi irodalma népét, az olaszt is megelőzte, a mint ezzel egyidejűleg a flamand művészet nagy emlékei a jelen kor nemzedékeiben felelevenülnek, a francia nyelv egyoldalú kizárólagos uralma nagyban veszít belső jogsultságából.

Maga az állami kormánya indítja meg 1837-ben a flamand helyesírás szabályozására vonatkozó munkálátokat, melyeket a genti és brüsseli nyelvcongressusok folytatnak, s egyidejűleg a helyesírási reformokkal 1840-ben tűnnek fel az első kérvények, a királyhoz és a parlamenthez intézve, a flamand nyelvnek kiterjedtebb elismerése iránt.

A flamandok genti nyilatkozata 1847-ben viszi tovább a mozgalmat a politikai téren s az az 1855-ben kormányra jutott flamand Deckerben erős pártolóra talál; – Decker javaslatára királyi bizottság alakíttatik

a flamandok sérelmeinek megállapítására, mely ugyan a Decker minisztérium bukása folytán közvetlen hatás nélkül marad, de 1861-ben a flamand ügy a felirati vita alkalmával a képviselőházban kerül napirendre s onnét le sem vétetik, míg 1873-ban az igazságszolgáltatás s 1878-ban a közigazgatás terén a nyelvkérdés meg nem oldatik.

E megoldás azonban nem jelent alkotmányváltást, az illető törvények nem alaptörvények, a mindenkori törvényhozástól függ azok fentartása vagy eltörlése; továbbá a flamand nyelv érdekében létesített reform egyáltalán nem indul ki a flamand és francia nyelv egyenjogúságából, egyszerűen célszerűségi és az általános igazságosság tekintetei vezérlik.

Az 1873. aug. 17-i törvény, a flamand nyelv használatát a fenytető eljárásban (en matière repressive) szabályozza.

Elvűi szolgál, hogy a flamand megyékben az eljárás a vádlott első megjelenésétől kezdve flamand nyelven történik s az ítélet is e nyelven hozatik, de a vádlott a francia nyelv használatát követelheti s egyéb kivételek is lehetségesek.

A vádlottat illeti meghatározni a védelem nyelvét, melyet az ügyészség szintén alkalmazhat. A polgári eljárásban, az igazságszolgáltatás többi részeiben a francia nyelv használatik.

Amint már fennebb kiemeltük, a flamand nép homogen tömbökben élven együtt, a flamand nyelvnek ez elismerése a büntető igazságszolgáltatás terén nagyobb nehézségek nélkül foganatosítható s az igazságosabb jogszolgáltatás nevében követelhető volt.

Az 1878. május 22-ki törvény az államhivatalnokokat kötelezi, hogy a flamand megyékben a közönség-

hez intézett hirdetéseket és értesítéseket vagy flamandul vagy flamandul és francziául tegyék s a községekkel és magánosokkal flamandul levelezzenek, kivéve, ha a községek és magánosok azt francziául kívánják.

A közigazgatás belső ügykezelési nyelve azonban ma is kivétel nélkül a franczia, a mint hogy a hadseregben^ az állami közoktatásban a franczia ..nyelv....uralma továbbra is fenn van tartva.

A megyék és községekben a nyelvkérdés ezek autonómiájától függőnek tekintetik.

A nyelv használatának szabadsága e legislativ rendszabályok által tetemesen tágult a flamandok javára, de a francziának túlsúlya ma is fennáll s annak jogosultságát nagyrészt a flamandok is elismerik.

A flamand népelem, nagy irodalmi és művészeti múltja daczára, a franczia elemnek magasabb politikai tehetsége előtt meghajol, nyelvének a régi használat által bizonyult nagyobb alkalmasságát a törvényhozás, kormányzat, közigazgatás és jogszolgáltatásra nem tagadja.

A belga nemzet tehát nyelvi tekintetben még mindig a kisebbségtől nyeri főjellemvonását s a flamand csak mint annak árnyalata jó a legújabb reformok után is tekintetbe, pedig kérdéses, vajjon a külön belga nemzetiség fennmaradásának nem lenne-e kedvezőbb a viszony megváltozása, miután azt bizonyára inkább Franciaország, mint Hollandia fenyegeti.

Egyébiránt a nyelvkérdés Belgiumban eddigelé nem csapott át tulajdonképi határain a politikai térre és inkább az egyéni szabadság, mint a két nemzetiség külön politikai alakulásának szempontjából tekintetett.

Sem az alkotmány, sem a törvényhozás. nem. ismer politikailag külön nemzetiségeket, csak nyelveket s egyelőre a nyelvkérdés minden veszélyes külpolitikai kapcsolatoktól is ment maradt.

Mindazáltal hiba volna a wallon és flamand belgák között tisztán csak külső nyelvi különbségeket látni s a belga nemzet kebelében levő belső szellemi különbségekről megfeledkezni.

A wallonok politikai vezetői inkább a francia szellem felé hajlanak, azzal szemben kevesebbé önállóak s az országos szempontok képviselői, míg a flamandokban a régi németalföldi, a municipalis életre támaszkodó szellem látszik újra ébredni.

Az irodalomban, a politikában szóvivő francia belgák inkább a középosztályok liberalismusához és szabadkőművesi felvilágosodottságához ragaszkodnak; a flamandok zöme ellenben buzgó katolikus s vezetői közül többen a korlátolt szavazata liberalismuson túlmenő népszabadság hívei.

Vajjon a belga nemzeti egyéniség elég erős lesz-e az itt csak futólag érintett ellentéteket magában megtartani s felettök uralkodni? e vizsgálódások körén kívül fekszik.

Annyi kétségtelen, hogy a nemzetiség, jobban mondva a nyelvek ügyének belga rendezése, általános elvek levonására kevés támpontot nyújt, annál kevesebbé lehet benne mintát látni más államokra nézve, és pedig azért nem, mert Belgium élete, neutralitása következtében, szorosan körül vau határolva, másrészt pedig, mert a nemzetiségek benne területileg meg vannak osztva.

Ha Belgium nemzetiségi viszonyaiból általános következtetéseket mégis le akarunk vonni, eredményképen csak azt találjuk, hogy a politikai fölény nem függ a

számszerű többségtől, hanem a nagyobb politikai értéktől; Belgium nem a nemzetiségek politikai egyenjogúsága mellett, hanem ellen bizonyít.³

Az alapjogok, melyeket imént kifejtettünk s a melyek a szuverén hatalmat Belgiumban korlátozzák, soká voltak Európa bámulatának, vágyakodásának tárgyai; manap azonban nincs többé kétség az iránt s ezt tán sikerült a fennebbieken feltüntetnünk, hogy ez alapjogokkal s a bennök rejlő szabadsággal nincsenek megoldva, mint hitték, azon problémák, melyek megoldása végett azok proclamáltak.

Az alapjogok általános kijelentései mindenütt az állam irányát, szándékát fejezik ki, melynek megvalósulása még akkor is, ha az irány jól választott, a részletek, a kiviteli módzatok eltalálásától függ.

4 §.

A szuverenitás és annak főszerveiről általában.²

Ámbár a belga alkotmány forradalom által keletkezett s a belga nép maga teljes szuverenitással, uralkodó nélkül, rendesen szervezett, hatóságok hiányában teremtette azt, a népszuverenitás benne egyenesen sem hangoztatva, sem következményeiben elismerve nincs.

A belga nemzeti congressus a monarchikus formát véve kiinduló pontú, bölcsen tartózkodott, a nélkül, hogy

¹ L. főkép: Hauleville. La nationalité belge ou Flamands et Wallons. Gand 1870. 204. 1. az újabb állapotokra haszonnal olv. Rodenberg. Belgien u. d. Belgier. Berlin. 1881.

² L. a 25-31. §§-eket.

a nemzet szabadságának az által legkevésbé ártott volna, a népszuverenitás köztársasági elvét a monarchikus alkotmányba belévenni.

A belga alkotmány egyáltalán nem lokalizálja határozottan a szuverenitást, sem a királynak, sem a képviselőknek, sem a népnek nem tulajdonítja, mintegy ösztönszerűleg érezve, hogy az szellemi, erkölcsi erő, melyet bizonyos helyre, egyénekre határolni nem lehet; a szuverenitás szó elő sem fordul benne, maga a dolog e némileg általános kitételrel érintetik, hogy minden közhatalom forrása a nemzetben van, a nemzetet azonban csak az alkotmány által meghatározott szerveiben és életnyilvánulásának ugyanott szabályozott módozataival tekinti létezőnek; a belga alkotmány nemzete nem egy az alaktalan néppel, nem egy a társadalommal, de különösen nincs benne semmi nyoma annak a politikai irányzatnak, mely szuverénnek csak a kormányzottak összességét, a népet ismeri s a szervezett államhatalmat, a parlamentet, államfőt, bíróságokat csak a kormányzottak megbízottjának tekinti.¹

A belga alkotmány kiválóig képviseleti jellegű abban az értelemben, hogy a szuverén közakarat nem a nép nélkül, nem a nép ellenére, de nem is a nép által keletkezik.

Az alkotmány tételét, hogy minden hatalom a nemzetől ered (Tous les pouvoirs émanent de la nation) mi sem különbözteti meg inkább a népszuverenitástól, mi sem tanúsítja inkább az alkotmány képviseleti jellegét,

¹ Az egyetlen hely a 79. cikkben fordul elő, midőn a király halála után a trónörökös vagy régens eskületételéig a miniszteri tanács gyakorolja a király alkotmányos jogait „a belga nép nevében”.

mint elfogadásának s jövőbeli revíziójának módja. – A nemzet által választott képviselők 1831-ben végleg megállapítják az alkotmányt, megválasztják az uralkodó családot, a nélkül, hogy a nép jóváhagyása képviselői határozatához kikéretnék.

A nép által választott képviselők műve volt az alkotmány, a nép egyenes szentesítése nem kéretett ki ahhoz, a mint az uralkodó család sem plebiscitum által jutott a trónra s ha a trón a jelenleg uralkodó család kihalása következtében megüresednék, a királyi család választása ismét a képviseletet illetné (85. cz.).

De újra csak a szervezett államhatalmaktól függ az alkotmány revíziója, melyet azonban a képviseleti rendszernek niegfelelőleg a kormányzottak nélkül nem végezhetnek.

Az alkotmány revíziója ugyanis (131. cz.) a képviselőház, senatus és király közös megegyezésével történhetik; a mint azonban az iránt a megegyezés létre jött, hogy az alkotmányt módosítani kell, a törvényhozó test mindkét házának hatalma megszűnik s két hónap alatt mindkettő újra összehívandó; más testület mondja ki a módosítás szükségét, más határoz a fölött, miben álljon az.

Ez által alkalom adatik a népnek, hogy nézeteinek az alkotmány megváltoztatása iránt képviselői választásánál kifejezést adjon, a nélkül, hogy azokat akár előleges utasítás által határozottan megköthetné, akár a módosításokhoz egyenes hozzájárulása szükséges lenne.

Az alkotmányrevíziót a rendes törvényhozási tényezők a rendes módon végzik, az egyedüli különbség, hogy míg egyéb esetekben a képviselőház és senatus határozatképes, ha tagjainak felénél több jelen van, addig az alkotmány változtatásnál a tagok kéthamadá-

nak jelenléte szükséges, kik megint csak kétharmad többséggel hozhatnak érvényes határozatot.

Az alkotmány a szuverén hatalom főszerveiül a királyt, a képviselőházat és senatust, a bíróságokat s a kizárólag községi és megyei érdekekre nézve a községi és megyei tanácsokat ismeri el.

A képviselőház és senatus hatásköre főleg a törvényalkotásra vonatkozik, a király ellenben nemcsak a végrehajtó hatalom kizárólagos birtokosa, hanem a képviselőház és senatussal együtt gyakorolja a törvényhozó hatalmat; a bírói hatalom a különböző fokozatú bíróságoké, de ítéleteik végrehajtása nem tartozik hatalmi körükbe, az a király nevében történik s ezt illeti a meg. határozás, kihez tartozik a végrehajtási végzés (formule exécutoire) kiadása.

A szuverén hatalom e főszerveivel együtt említi az alkotmány a községi és megyei tanácsokat s ez által a nemzeti szuverenitás mellett mintegy a helyi szuverenitás eszméjét szentesíti, azonban előre fentartva a jóváhagyást (1108. cz.) mindazon tényeikre, melyeket a törvényhozó annak alávetni jónak lát és megengedve úgy a királynak, mint a törvényhozó hatalomnak a közbelépést, nemcsak akkor, ha a megyék és községek túllépnék hatáskörüket, hanem e nélkül is, ha az országos érdeket sértenék; a megyei és községi tanácsoknak a szuverenitás főszervei között való említése csak is az irány jelzésének tekintendő, mely nekik nagyobb önállóságot kíván adni.¹

¹ Az alkotmányozó gyűlésben hosszas vita tárgyát képezte, vajjon ne ruháztassanak-e fel a megyei és községi tanácsok a joggal, hogy a törvénytelen kir. rendeletek végrehajtását megtagadják. Azonban az ide vonatkozó indítvány elvetetett s a helyhatóságoktól ilyen jog megtagadtatott, mert „azok csak egy ágát

Az alkotmány szerzői itt is mint sok másban Constant Benjámint befolyása alatt álltak, a nélkül, hogy ez által magokat egy, a végrehajtó hatalmon kívül álló municipális hatalom elismeréséig ragadtatni engednék.¹

Ellenben a miniszterek éppen Constant elméletével ellentétben a szuverenitás főszervei között nem említettek, jóllehet az alkotmány rendelkezéseinél fogva a végrehajtó hatalomnak a királylyal közös birtokosaiul tekintendők, a királynak törvényhozási s legfőbb kormányzó hatalmára befolyanak, sőt a király képtelensége esetében a regensség felállítására kezdeményezési joggal bírnak s a király halála és trónörökös trónralépte közti időben ideiglenesen az egész királyi hatalmat gyakorolják.

5. §.

A király.²

A szuverenitás főszervei között első a király, mint az a hatalom, melynek működése legegyszerűsége, állása legfüggetlenebb.

képezik a végrehajtó hatalomnak, mely fölöttük áll, ennek megfelelőleg következetesen mellőztetett a mi törvényhatóságunkat megillető repraesentálási jog is.

¹ L. Constant. Principes de politique 99. 1. Laboulaye-féle kiadás. „Eddig a helyi hatalmat a végrehajtó hatalom egyik ettől függő ágának tekintették: ellenkezőleg, nem szabad ugyan (a municipális hatalomnak) azt zavarni, de nem is szabad, hogy attól függjön” és Reflexions sur les constit. et les garanties. Laboulaye-féle kiadás. 177. és 287. 1. – Giron azonban (Droit admin. de la Belgique. I. köt. 36. 1.) követve az alkotmány rendszerében nyilvánuló irányt s támaszkodva az alkotmányjavaslat-készítő központi bizottság előterjesztésére, egyenesen egy municipális hatalmat vesz fel.

² L. a 60-85. §§-at.

A király rendszerint a születés természetés rendjén bírja hatalmát.

Szász-Coburg Lipót Belgium első királyának egyenes természetes és törvényes származékait illetik a belga király alkotmányos jogai, de csak a férfiakat, a nők és származékaik örökre kizárva.

A jelenlegi, uralkodó család kihalása esetében a trón betöltése a törvényhozás két kamaráját illeti. A királyválasztás azonban nem történhetik a rendes országgyűlés által hanem a dynastia kihalása után két hó leforgása alatt a törvényhozás mindkét háza újra alakítandó s az így újon választott országgyűlés vegyes ülésben tölti be a trónt. – A két ház vegyes ülése két versengő trónjelölt választását akarja lehetetlenné tenni.

A trónörökös csakis nagykorúsága esetében és az alkotmányos eskü letétele után léphet a királyi hatalom birtokába; nagykorúsága a 18. év betöltésével kezdődik; a trónörökös esküjét a parlamenti palotában (palais de la nation) a törvényhozás két házának vegyes ülésében teszi le/ annak szószerinti szövege a következő: Esküszöm, hogy a belga né}) alkotmányát és törvényét megtartom, a nemzeti függetlenséget s az ország integritását megőrizem.

Ez eskületével némileg a régi belga trónfoglalás módjának felelevenítése; a hajdani tartományok rendéi, melyekből a mai Belgium lett, a trónralépés előtt hűséget esküdtek a fejedelemnek, ez viszont esküt tett jogaik, szokásaik, kiváltságaik fentartására; a trón ily módon való elfoglalása, valamint az ekkor adott s írásba foglalt

¹ Belgium első királya Lipót, szabad ég alatt tette le esküjét, Brüsselnél egyik legszebb nyilvános terén (Place royale).

kölcsönös ígéretek képezték a Joyeuse Entrée-t, mely a magyar koronázás és koronázási hitlevél egyik távoli pendantja.

A király halála és a trónörökös vagy a regensnek a királyi hatalomba való beiktatása közti időközben a miniszteri tanács gyakorolja a királyi hatalmat, de felelősség mellett.

A királyi hatalom birtokbavétele a törvényhozás két háza nélkül nem történhetik meg, ezért azok a király halála után tized napra egybehívás nélkül is összegyűlnek. De ha ez időben feloszlatva s az újak ötven napnál későbbi időre lennének egybehíva, az előbbi kamarák lépnek ideiglenesen működésbe, míg az újak egybegyűlési ideje be nem következik.

Ha a király halálakor a trónörökös kiskorú, a kamarák vegyes ülésben neveznek regent és gondoskodnak a gyámságról; régens nevezendő ki akkor is, ha a király nem képes az uralkodásra; a miniszterek kötelessége, mihelyt a király képtelensége megállapított, a kamarákat egybehívni, melyek vegyes ülésben nevezik ki a regent és a király gyámját; a senatusnak különben egyenjogúsága a képviselőházzal e vegyes ülésekben csorbát szenved, minthogy a senatus összes tagjai az ily vegyes ülésnek csak egy harmadát alkotják.

A régens, ha az esküt, mely a királyéval egyforma, letette, a királyi hatalom teljébe lép s az azzal összekötött jogok és kiváltságok teljes mértékben ép úgy megilletik, mint a királyt, kivéve, hogy az alkotmányváltozás regensség folyamában meg nem történhetik.

A regenség csak egy személyre ruházható, hogy az külsőleg is mindenben teljes hasonmása legyen a királyi hatalomnak.

Az egyszer megválasztott regens joga mindaddig tárt, míg a természetes és törvényes király hatalma gyakorlására képes nem lesz; a kamarák a regensre ruházott hatalmat attól vissza nem vehetik, az a királyi hatalom fensőbbiségével bír.

A királyi hatalom az örökösödés elve által biztosítva, működésében gazdaszatiilag függetlenítettik az által, hogy a királynak trónralépése után azonnal egész uralkodása idejére megszavaztatnak udvartartásának költségei s azok az évenkénti költség megszavazás alkalmával kérdés alá nem jöhetnek.¹

A király jogi függetlenségét, személyes felelőtlenséget és szuverenitását az alkotmány következőleg fejezi ki: A király személye sérthetetlen; e kifejezés kevesebbet mond, mint a mit akar, ugyanis határozottan azt tartalmazza csak, hogy személyére nézve nincs semmiféle büntető hatalomnak alávetve sem királyi hatalmának gyakorlásáért sem magánéletbeli cselekvényéért, de miután az alkotmányozó gyűlés elvetette de Foere abbé és Destourelles javaslatát, hogy egy állambíróság (cour d'équité) alakíttassék, mely ez alattvalókat a király iránti hűségesküjök és engedelmességek alól felmentheti és így a királyt trónvesztettnek nyilváníthatja, ebből, valamint az alkotmány egészéből következik, hogy királyi hatalmától alkotmányos módon semmi körülmények között

¹ II. Lipót király 1865. decz. 17-én teszi le alkotmányos esküjét, decz. 22-én terjeszti elő a minisztérium a kamarákban az udvartartás költségeire vonatkozó törvényjavaslatot, mely azokat a király udvartartása idejére 3.300,000 frankban állapítja meg; a törvényhozáshoz mindkét háza még aznap elfogadja a javaslatot, a senatus egyhangúlag, a képviselőház 84 szavazattal egy ellenében.

sem fosztható meg· végleg¹ – időleg elmekór esetében igen – és hogy a királyi hatalom szuverén jellegű.

A királyi hatalom szuverén jelleg-e azonban nem jelenti annak a szuverenitással való azonosságát, mert az alkotmány (79. cz.) határozottan kimondja, hog}· a királynak csak annyi hatalma van a mennyit az alkotmány és az ennek értelmében alkotott különös törvények neki formaszzerűen tulajdonítanak és e részben is hatalmát csak a többi fő államszervekkel, a kamarákkal s a miniszterekkel együtt gyakorolhatja.

A királyi hatalom működési köre a következőkből áll: a király kezébe van letéve az állam külügye békében úgy, mint háborúban.

A külországa követek kinevezése, a diplomatiiai viszonyok ápolása, a nemzetközi szerződések kötése a királyt illeti, ki azonban az utóbbiakat, mihelyt az állam érdeke és biztossága megengedi, a kamarákkal közli s azokról illő felvilágosítást ad.

A királyt illeti a hadüzenés és a szárazföldi és tengeri haderő parancsnoksága; ő köti a békét.

A nemzetközi szerződések közül a kereskedelmiek csak akkor válnak érvényesekké, ha a kamarák azokhoz” hozzájárulnak a többi nemzetközi szerződések érvényéhez feltétlenül nem kívántatik a kamarák jóváhagyása, csak akkor, ha valamely szerződés terheket² róna az

¹ L. Thonissen id. m. 197. 1. és Juste id. m. 1. köt. 395. 1.

² Mit értünk a megterhelés alatt (les traités.....qui pourraient grever l'État) csak azt-e, a mit az újabb francia alkotmány e vészben szintén említ, az állam pénzügyi megtevhetését, vagy más terhes kötelezettség elvállalását is, – nem elég világos, a commentatorok sem fejtegetik. L. Thonissen. id. mű. 222. 1. – Bivort. Code constit. de la Belgique. 3. édivion 49. lap.

államra vagy az állam polgárait egyénileg kötelezné, különösen, ha az területátengedést, cserét vagy területgyarapodást foglalna magában, szükséges a kamarák hozzájárulása.

A kamarák hozzájárulásának megkövetelése azon nemzetközi szerződésekhez, melyek a polgárokat egyénileg kötelezik, abban leli magyarázatát, hogy máskülönben a király az alkotmány vagy a törvények rendelkezéseit egyoldalúan megváltoztathatná, nemzetközi szerződés útján; a belgák nem osztották az amerikaiak nézetét, hogy a nemzetközi szerződések az állam törvényeit megváltoztathatják.

Ugyanazt a vezető állást, melylyel a külügyekben bír, foglalja el a király a belügyek terén, a törvényhozó hatalmat az alkotmány nem tulajdonítja csak a képviselőház és senatusnak, melyek ellenében a király mint a végrehajtó hatalom birtokosa él a megakadályozás, a vető jogával, hanem a törvényhozó hatalomban önálló részt tulajdonít a királynak s azt egyenesen a király, s a kamarák által gyakorlottnak mondja. (Le pouvoir législatif s'exerce collectivement par le roi, la chambre des représentants et le sénat. 26. cz.)

A király, azonban nemcsak egyenlőn részes a kamarákkal a törvényhozó hatalomban, de azok felett is áll. Egyenlő velők a törvénykezdeményezésre nézve, egyenlő hogy hozzájárulása, szentesítése nélkül a kamarák törvényt nem alkothatnak; és ép a szentesítés által a király hatalma még magasabbnak tűnik fel, mert az tartalmazza a végeldöntést; a szentesítés ugyanis minden törvénynek nélkülözhetetlen végső alkateleme, még akkor is, ha a kamarák a király által beterjesztett törvényjavaslatot módosítás nélkül elfogadnák.¹ Az alkotmány ugyanis

¹ L. Thonissen id. m. 223. 1. – Bivort. id. m. XI. lap.

megállapítván, hogy a törvényhozó hatalom a király és a kamarák által együttesen gyakoroltatik (26. cz.) és hogy a kezdeményezés a törvényhozás minden tényezőjét megilleti (27. cz.), külön (69. cz.) megköveteli a törvény létrejöttéhez és kötelező erejéhez a királyi szentesítést, a király általi kihirdetést (promulgation) és közzétételt (publications)

Minden törvény a következő bevezetéssel vairellátva: „A kamarák elfogadták, mi pedig szentesítjük a mi következik”. A törvény szövege után pedig a kihirdetési és közzétételi záradék foglaltatik ilyformán: „A jelen törvényt kihirdetjük, rendeljük, hogy az állam pecsétjével elláttassék és a Moniteur útján közzététessék.”¹

A szentesítés, kihirdetés és közzététel közti különbség abban áll, hogy a szentesítés hozza létre a törvényt, a kihirdetés teszi végrehajthatóvá a hatóságok által,² a közzététel teszi kötelezővé a polgárookra.³

A király fensőbb hatalma a kamarákkal szemben leginkább mutatkozik azon jogában, hogy a kamarákat feloszlathatja és elnapolhatja; az összehívás tekintetében a király hatalma erősen korlátolva van, – ugyanis a kamarák minden év novemberének második keddi napján összehívás nélkül egybegyűlnek; itt a republicanis-

¹ A szentesítés, kihirdetés és közzététel módját az 1845. febr. 28-ki törvény szabályozza.

² Ezért a kihirdetési záradék végrehajtási záradéknak is nevezetetik s 1845 előtt ekképen hangzott: Parancsoljuk és rendeljük, hogy jelen törvény ellátva az állam pecsétjével, közzétéve A Moniteur-ben, a bíróságokhoz és a közigazgatási hatóságokhoz intéztessék, hogy azt, mint az ország törvényét megtartsák és mások által megtartassák; – a mai promulgationalis záradék, mint fennebb közöltük, egyszerűbb.

³ L. Thonissen id. m. -224. 1. – Bivort. id. m. XL 1.

mus elv tört magának rést, a király összehívási joga így módon rendkívüli esetekre van szorítva.

Az évi ülészak tartamának meghatározása ugyan a királyt illeti, ő rekeszti azt be, de legalább negyven napig együtt kell lenni a kamaráknak.

Felosztatási hatalmában a király csak annyiban van korlátolva, hogy a felosztatási parancsnak az új választások negyven nap alatti elrendelését s az új kamarák két hó alatti egy behívását kell tartalmaznia; a felosztatást tehát a király annyiszor-mennyiszor elrendelhetné, az alkotmány ebben nem korlátozza, de elnapolni a kamarákat egy ülés alatt csak egyszer, s csak egy havi időre van jogosítva; a felosztatás oly rendkívüli eszköz, mely önmagában bírja a biztosítékot, hogy mérséklettel fog használatni, míg az elnapolást szükségesnek vélték az alkotmány szerzői határok közé szorítani, mivel könnyen lehet vele élni s így visszaélni is.

A végrehajtó hatalom, abban a terjedelemben a mint az alkotmány szabályozza, kizárólag a királyt illeti. A királynak a végrehajtó hatalomra vonatkozólag kizárólagos jogából vezetetik le, hogy a király úgynevezett tarczánélküli, a belga terminológia szerint államminisztereket nevezhet ki s a végrehajtásnak a miniszterek közötti elosztását megállapíthatja.

A király végrehajtó hatalmának legnevezetesebb része az, melynélfogva a minisztereket kinevezi és elbocsátja (65. cz.), a törvények végrehajtására szükséges szabályokat (rendeleteket) alkotja (67. cz.), a hadsereg felett a parancsnokságot viszi, a bírák által kimondott büntetéseket elengedi vagy leszállítja (73. cz.) s a kizárólag helyi érdekek igazgatására hivatott megyei és községi hatóságokat hatáskörükön belül tartja s mindabban

megakadályozhatja, a mi az országos érdekeket sértené. (108. cz.)

További folyománya a végrehajtó hatalomnak, hogy a hadseregben a tiszteket s a polgári igazgatásban a hivatalnokokat, – a mennyiben utóbbiakra a törvény kivételt nem tesz – kinevezi (66. cz.); a polgári és katonai érdemek jutalmazására nemesi címeket és kitüntetések adományoz (75, 76. cz.), végül pénzt veret (74. cz.) és a kény szerhatalmat a polgárok ellen gyakorolja, úgy, hogy még a bírói Ítéletek végrehajtása is a királyt s nem a bíróságokat illetőnek tekintik.

A király végrehajtó hatalma, úgy az országos, mint a helyi érdekű ügyekre kiterjed; az országos ügyekben a király kezében van a végrehajtás minden mozzanata, elkezdve szabályrendeletek alkotásától¹ s a közegek kinevezésétől az egyes ügyek intézéséig s az intézkedéseknek kényszerhatalommal való foganatosításáig; csak itt-ott kivételképen töri át a király végrehajtó hatalmát országos ügyekben a helyi önkormányzat; ellenben a szorosan helyi ügyekben, a megyék és községek lakosságával osztozik a végrehajtó hatalomban olyképen, hogy a megye és község választottai szabályrendeleteket alkothatnak, a helyi szükségletek fedezetéről gondoskodnak s a törvény által kijelölt ügyekben határoznak; a megyei és községi hatósági személyek kinevezése, a megyei és községi tanácsok határozatainak foganatosítása, az erre szükséges kényszerhatalom azonban ismét a királytól *függ*.

¹ Az alkotmány (67. cz.), mely a királyt a törvények végrehajtására szükséges rendeletek alkotására feljogosítja (il fait les reglements *nécessaires* pour l'exécution des lois) nem adja meg a királynak a hatalmat a törvények pótlására.

A végrehajtó hatalom részei közül az alkotmány a fegyveres erő szervezetére nézve csak néhány főbb elvet állít fel s annak szabályozását a rendes törvényhozásra bízta.

A belga fegyveres erő három részből áll u. m. az állandó sereg, a csendőrség és a polgári őrség (garde civique) (118, 120, 122. cz.); e részek között az a lényeges különbség van, hogy az állandó sereg jutaléka évenként szavaztatik meg (119. cz.), míg a csendőrség és polgárőrség kiegészítéséről az alkotmány nem intézkedik; továbbá a sereg a király parancsnoksága alatt áll s általa mozgósíttatik, ellenben a polgárőrség mozgósítása csak a kamarák hozzájárulásával, törvény útján rendelhető el.¹ (128. cz.), végül, míg a sereg és csendőrség tisztjeinek kinevezése a királyt illeti, addig a polgárőrség a századosig maga választja tiszteit (122. cz.). – Az előléptetés rendszerének megállapítását a hadseregben az alkotmány (118. cz.) csak törvény által engedi szabályozni, biztosítván egyszersmind a tiszteket, hogy rangjok, kitüntetések, fizetések és nyugdíjaiktól csak a törvény által meghatározott módon foszthatok meg. (124. cz.)

Ily rangvesztést az 1830. jún. 16-ki törvény értelmében a fegyelmi tanács javasolhat s a király kimondhat a hadügyminiszter javaslatára, oly tényekért, melyek a katonai becsületet s a tiszti állás méltóságát sértik vagy a katonai alárendeltséget veszélyeztetik, továbbá – az al-

¹ A polgárőrség, bizonyos nem egészen korrekt tradíciók szerint, ellentétben a rendes sereggel, melyet a királlynak tartanak, a kormányzottak haderejének tekintetik; e felfogás egyébiránt Angliában is megvan, a hol a polgárőrségnek megfelelő militia tekintetik alkotmányos haderőnek. L. Todd. A parl. kormány II. köt. 29. 1.

kormányos monarchiával, az állam alapintézményeivel, az alkotmány biztosította szabadsággal ellenkező vélelmények nyilvánításáért s a király személyének megsértéséért.

A hadkötelességről, a fegyveres erő szervezetének az egyéni és politikai szabadsággal legszorosabban összefüggő részéről semmi rendelkezést nem tartalmaz az alkotmány; a sok módosításon átment törvényhozás megtartotta az 1817. jan. 8-ki törvény alapelvét, hogy a hadkötelezettség általános, de a sereg első sorban önkényesek toborzása, másod sorban pedig azon 19-23 év között levő polgárok által egészített ki, kik az ily korosztálybeliek közül sorshúzás útján a hadjuttalék kiegészítésére szükségesek, de e mellett helyettesek állítása és pénzbeli megváltás is meg van engedve a hadkötelezetteknek; a tényleges szolgálatban levők e szolgálat tartamára rendes zsoldjokon kívül havonként 10 franknyi rendes jutalmazásban részesíttetnek, mely a szülőknek vagy azok egyikének s ha a hadiszolgálatot tevő nő, házastársának fizettetik, – ha pedig árva, részére takarékpénztárba helyeztetik; e jutalmazásban csak azok nem részesülnek a kik, vagy a kiknek hozzátartozói 50 fr. egyenes adót fizetnek¹; a seregnek ez által alapjában zsoldos jelleg adatik s a polgárok között tényleg nagy jogkülönbségek szentesíttetnek.

A hadkötelesség tartama 8 év, melyből a tényleges szolgálati idő a gyalogságnál a három első év alatt 28 –, a lovasságnál a négy első év alatt 36 hónap, három év egyfolytában a vartüzérség és egyéb műszaki csapatoknál, 4 év a lovastüzérség és lovassági svadronok-

¹ 1875 ápril 5-ki törvény. *Annuaire de législation étrangère* 5. köt.

nál; e tényleges szolgálat teljesítése után a hadkötelezettek tartósan szabadságotlatnak.

A csendőrség toborzás által egészítették ki, – katonai fegyelem alatt áll, de rendőri hatalmával való visszaélés, a polgárok jogainak megsértéséért a rendes bíróságoknak van alávetve s csak fegyelmi vétségei és katonai bűntényeire nézve illetékes a katonai bíróság, sőt akkor is, ha a csendőr egyszerre követett el közbűntettet s katonai bűntettet, a rendes bíróságnak van joghatósága fölötte.¹

A polgárőrség; melynek célja első sorban a közrend fenntartása, második sorban a rendes sereg támogatása, az általános szolgálati kötelezettség elveire van fektetve, s minden belga 21-ki évétől az 50-ig saját személyében köteles a polgárőrségi szolgálatra, mindazáltal csak a 10.000-nél nagyobb szánni községekben s az erődítmények melletti helyeken van aktíve szervezve.

A rendes sereghöz tartozó katonai személyek mindennemű, úgy katonai, mint polgári bűntények és vétségek tekintetében kivételnek a rendes bíróságok joghatósága alól s külön katonai bíróságok alá tartoznak (105. cz.), melyekre nézve az alkotmánynak a rendes bíróságok tekintetében megállapított szabványai a törvényhozást nem kötik.

Az első folyamodású katonai bíróságok tisztán katonai személyekből állanak, a katonai fellebbezési törvényszéknél azonban az elnök nem tartozik a hadsereghöz, – e tisztet a brüsseli polgári) fellebbezési törvényszék évenként e végből kiküldött közbírája tölti be.

A katonai bíróságok esküdtszék nélkül bíraskodnak, de tárgyalásaik nyilvánosak.

¹ L. Fooz id. m. 1. köt. *ÍM.* 1.

A katonai fellebbezési törvényszék ítéletei ellen a (polgári) semmisítőszékhez semmiségi panasznak van helye, a közönséges bünvádi eljárás szabályai szerint.¹

A katonai tiszti eskü a polgári hivatalnokok esküjével teljesen egyenlő s következőleg hangzik: Esküszöm, hogy a királyhoz hű s a belga nép alkotmányának, törvényeinek engedelmes leszek.²

6. §.

A királyi hatalom részesei.³

A király az alkotmányban meghatározott hatalmával a nemzeti szuverenitásnak legerősebb szervét képezi s a megszorítások daczára is a legegységesebb vezető állást foglalja el az államban, csak hogy ez alkotmányos hatatnia nincs kizárólag személyéhez kötve s abban minisztereit köteles részesíteni.

A király semmiféle ténye nem érvényes, ha valamely miniszter által ellenjegyezve.” nincs. (54. cz.)

A királyi hatalom tényeinek ereje a miniszterek hozzájárulásához levén kötve, jogilag a miniszterek a királyi hatalom részeseiké ép jelenkeznek. Az alkotmány nem nevezi ugyan őket a legerjedelmesebb állami hatalom osztályosainak, de miután ellenjegyzésüket a királyi hatalom minden tényéhez, kivétel nélkül, megkívánja, tényleg azzá teszi őket,

A királyi hatalomban való részességeket nem szünteti meg az a körülmény, hogy annak forrása a királyban

¹ L. az 1849. jan. 29. törvényt a Code des lois polit.-ben

² 1831. j'i'il. 20. decretum. (Code des lois polit.)

³ L. az alkotmány (54.. (55.. 86-88. §§-ait.

van, hogy nem a királytól különböző állami tényezőtől, nem egyenesen a nemzettől ered, hogy a király ruházza reájok a hatalmat s vonja tőlük vissza az alkotmány ama rendelkezése szerint (55. cz.): a király nevezi ki s bocsátja el minisztereit; mert a meddig miniszterek, a királylyal egyenlő részök van a hatalomban és mert a királytól nem függ, akar-e hatalmában részeseket vagy nem, ily részesek hatalma gyakorlására elkerülhetetlenek, nélkülök nem levén tényeinek ereje.

A miniszterek a nemzeti szuverenitásnak nemzetközi érvényesítésében a külügyek a körül, annak irányzásában és foganatosításában a törvényalkotás és végrehajtás által a belügyek körüi osztoznak a királylyal, ellenjegyzésöknél fogva.

A királytól függvén kinevezésök és elbocsátásuk, az ő akaratával ellenkezőleg nem gyakorolhatják ugyan részességöket, de a király sem végezhet alkotmányos úton oly tényeket, melyekkel állásban levő miniszterei egyet nem értenek.

A miniszterekben az alkotmány semmi különös kellékeket nem szab elő azon kívül, hogy született belgák vagy ünnepélyesen honfiúsítottak legyenek s a királyi családhoz ne tartozzanak, a fő számvevő – sa semmisítőszék tagjai ne legyenek, kir. ügyészi hivatalt (ministère publique) ne viseljenek.

A minisztereknek az ellenjegyzés által a királyi hatalomban részesülésén kívül a királyétól különböző hatalmuk is van; ugyanis jogosítvák a törvényhozás kamaráiban jelen lenni, ott felszólalni, sőt, ha valamelyiknek tagivá” választatnak, szavazni, mely jogaik által a kamarák határozatainak létrejöttében az erkölcsi befolyáson túlmenő tényleges hatalmat fejthetnek ki.

Ezenkívül, ha a király az uralkodásra képtelen, a minisztereket illeti a kamarák összehívása 182. cz.) s a király halálától a-trónörökös eskütételéig a királyi hatalom is, melyet azonban felelősség mellett s a miniszteri tanács útján gyakorolnak.

Ellenben minden más téren a miniszterek csak mint a király megbízottai jelentkeznek, „a miniszteri intézmény, mondja Fooz, a királyi hatalom komplementuma s formailag semmi önálló hatalmat nem gyakorolnak.

A miniszterek ez állását jelzi a belga törvények záradéka is, ha az alkotmányból már eléggé világos nem lenne; a belga törvények a királynak azok végrehajtását elrendelő záradékával vannak ellátva, ellenben hiányzik bennök annak meghatározása, melyik minisztert illeti a végrehajtás, még inkább az egyenes megbízás; – ily záradék a király végrehajtó hatalmával ellenkeznék s ily megbízást az egyes miniszterekre nézve a királyi szabályrendeletek tartalmaznak, nem a törvények.

A belga alkotmány a miniszteri szabályrendeleteket nem ismeri, azok alkotása a királyt illeti (57. cz.) a minisztereket csak az ellenjegyzés vannak ugyan miniszteri rendeletek (arrêté ministériel) és úgynevezett körözüvények (circulaire), az első új elveket is állítanak fel, az utóbbiak a meglevő szabályokat felvilágosító utasítások, azonban e rendeletek kibocsátására a miniszterek csak akkor jogosítvák, ha egy királyi szabályrendeletben arra előzetesen felhatalmaztalak; hasonlóképen a közigazgatási egyes ügyekre vonatkozó döntvényeket, elhatározásokat nem a miniszterek alkotják, hanem a király, – őket az ellenjegyzés illeti.¹

¹ L. Giron. Droit admin. de la Belgique L kötet 90. lap.

Belgiumban, eltekintve a tárca nélküli miniszterektől, 1831-től egész 1837-ig a végrehajtást öt osztályra (département) szakítva vezette öt miniszter, u. m. a hadügy-, pénzügy-, külügy-, belügy- és igazságügy-miniszter; 1837-ben alakítottatott a közmunkák minisztériuma, a kül- és belügyi minisztériumok pedig egyesítették, két év múlva azonban a külügyi département ismét visszaállítottatott; a közoktatási minisztérium 1878-ban a liberálisok többségre jutásával a parlamentben szakítottatott ki a belügyi osztályból; különös miniszterelnök nincs.

A végrehajtásnak a miniszterek közötti beosztása teljesen a királytól függ a kamarák minden hozzájárulása nélkül.

Az osztályok (département) élén álló miniszterek alkotják a miniszteri tanácsot, melynek a külön osztály vezetésével meg nem bízott államminiszterek csak akkor tagjai, ha arra különösen kinevezettek (Ministre d'Etat et membre du conseil); a miniszteri tanácsot az alkotmány csak mellékesen (79. cz.) érinti, a gyakorlat azonban az egyes miniszterek mellett azok testületi működését is szentesítette, úgy a törvényhozási és külpolitikai kérdésekre, mint a közigazgatásban felmerülő bonyodalmakra nézve.

Az egyes osztályok (departement-ok) függetlensége el lévén ismerve, államtanács hiányában a miniszteri tanács lesz az egyedül képzelhető közigazgatási legtöbb forum.

A miniszteri tanács a király elnöklete alatt tartatik.¹

¹ L. Fooz. id. mű I. kötet (W. lap és Giron id. mű. 95. lap.

7. §. A kamarák (Les chambres).¹

a) A kamarák alkotási módja.

Belgiumnak két kamarája van, a képviselők kamarája és a senatus.

A belga alkotmányozó congressus annyira meg volt győződve két kamara szükségéről, hogy az alkotmányos örökös királyságot elvileg elfogadta, minden egyéb kérdés elől a két kamara-rendszert tette napirendre:² a mily nagy volt azonban az egyértelműség a két kamara szükségességére nézve, ép oly nagy volt az ingadozás, a véleménykülönbség azoknak szervezetére, hatalmuk körére nézve. A senatust eredetileg a király által élethossziglan vagy örökletes joggal kinevezett állampolgárokból akartak alakítani. később mellőzve az örökletes jogúakat, oly polgárok közül kívánták a királynak a kinevezést megadni, a kiket a képviselőválasztóknál négyszerre nagyobb adót fizető polgárok hármassal kijelölés útján a király elé terjesztenek s a kik 1000 holland forint adót fizetnek és 35 évesek; majd ismét a senatorok kijelölése ugyanazon polgároknak tulajdonított, kik a képviselők választására hivatvák.

Az alakítás módjára nézve végül a nézetek annyira megoszlottak, hogy megállapodás csakis ellentétes alapelvekben megalkuvás útján jöhetett létre, melyet szerencsesnek mondani nem lehet.³

¹ L. 32-59. §§.

² L. Juste id. ni. I. köt. 15(5. lap.

³ L. Laveye megjegyzéseit Juste id. m.-hez írt bevezetésében, a kinek javaslatai azonban következeteseknek nem mond-

Mind a két kamara a vagyoni censusra van alapítva, az alkotmány a választási jognak csakis e feltételét látta szükségesnek meghatározni, a többit a törvényhozásra bízta, – olyannyira uralta az alkotmányozó gyűlést a vagyon politikai jelentősége;¹ Belgium függetlensége első sorban a felső- és középosztály műve volt s ezek a vagyoni censust az alsóbb osztályokkal szemben politikai hatalmuk alapjának tekintették, ehhez járult, hogy a belgáknál, mint kiválólag iparos népnél a társadalom tagoái a vagyoni tényező gyakorolta a legfőbb befolyást, főleg, miután a papság, a nemesség, s egyéb szellemi élethivatások a francia uralom jogegyenlőségi s a társadalmi functiókat államosító rendszere alatt társadalmi érvényüket elvesztették.

Az első ok miatt volt lehetetlen a census nélküli szavazatjog, az ipari társadalmi szerkezetnek fölényre jutása pedig a vagyoni censusnak absolut előfeltételül való kitűzését s a szellemi census mellőzését magyarázza,

A belga forradalom által politikai uralomra jutott társadalmi elemek az alkotmányban proklamált jogegyenlőséget nem látják az ugyanott felállított vagyoni census által érintve, sőt midőn az alkotmányozó gyűlésben némely magasabb, szellemi képzettséggel járó életpályák embereinek a választói jogot megadni javasolták alacsonyabb census mellett is, az volt a legcsattanósabb ellenvetés, hogy ez kiváltság-megalapítás lenne azokra nézve,

hatók s az összehasonlító módszer helytelen alkalmazására egy újabb példát szolgáltatnak.

¹ A választók igazoló jegyükért is határozott illetéket tartoznak fizetni. L. az 1872. máj. 18. választási codex 95. és 96. §§-ait. *Annuaire de législ. étrangère*. II. köt. 420. lap.

már pedig szabad országban senkinek sem lehet kiváltsága,¹

A belga alkotmány a középosztály, a polgárság (bourgeoisie) uralmát biztosítja, mint a mely azt főképen létrehozta; ez osztály józansága jellemzi egészében, ennek elfogultsága, korlátolt látásköre s különösen a nagyfontosságú posítio tudata, melylyel egy társadalomban bír, fejtik meg, ha az alkotmány a szabadságokról, jogokról, egyenlőségről, melyeket a középosztályon aluliaktól a politikai jogok terén megvon, mint általánosokról, az egész népet illetőkről szól, ha a közép- és felsőbb osztályt enunciatióiban az egész társadalommal azonosnak tünteti fel s magát demokratikusnak hiszi, mert az előbbi rendi különbségeket eltörölte, ha itt-ott a népszuverenitás nyelvén beszél, midőn pedig nem annak szellemében alkotja intézményeit.

A belga alkotmány a liberálisok és klerikálisok közös egyetértésével jött létre, azoktól jövén a kezdeményezés ezektől a beleegyezés; már pedig a liberalismus mindig a középosztály gondolkozási iránya a politikában, nem a felsőbb osztályé, sem az alsóé, melyek mindegyikére nézve vagy sokat vagy keveset foglal magában.

A belga társadalom 50 éven át alapjában megtartotta tagozatát, jellegét, melylyel az alkotmány elfogadásakor bírt s a vagyoni census elvének módosítása az értelmi és erkölcsi tényezők számbavétele által vagy annak teljes eltörlése s helyettesítése az általános szavazattal, komoly pártküzdelem tárgyát nem képezte, de még csak komolyan napirendre sem tétetett a legújabb

¹ L. Juste id. m. I. köt. 384. lap és Thonissen id. műve 172. lap.

ideig, sőt épen a liberális párt küzdött 1848 óta a census fentartása, némi részben a választói jog megszorítása” mellett, kivált a falusi községekben, mint a hol annak leszállítása a klerikálisoknak szolgálna javára. Frére-Orban a liberális párt vezére elvileg az általános szavazat ellen nyilatkozott, míg az ellenpárt vezére Maion kijelentette, hogy arra ő és pártja nem haragudhatik, többi között azért sem, mert a katolikus vélemény fölényét Belgiumban mindenkorra biztosítaná.¹

Az alkotmány (47. cz. 1 a választói jog alapjául a vagyoni censust fogadva el arra nézve következőleg korlátozta a törvényhozást: a census 100 frt (211 frank) adónál magasabb s 20 frt (42 frank) adónál alacsonyabb nem lehet; a censussal csak az egyenes állami adó jó számításba, a községi és megyei pótdától eltekintve. E census jogosít úgy a képviselőket, mint a senatorok választására (53. cz.).

A törvényhozás ezen határok között az ország különböző vidékein különböző censust állított fel, míg 1848-ban mindenütt az alkotmány által engedett minimumra 20 frt (42 frank) szállította; azonban a választói jog gyakorlására nem elégséges az említett összeggel való megadóztatás, a törvényhozás megkívánta még, hogy a választó azt a választók összeírását megelőző évben le is fizette legyen. A törvényes censussal bírók köz vetetlen választás útján nevezik a képviselőket és senatorokat.

A választói jog s a választási eljárás főbb elveit következőleg állapította meg a törvényhozás:²

¹ L. Hymans id. m. V. köt. 11. r. 21. 1.

² L. az 1872. máj. 18-ki választási codexet, mely az előbbi választási törvényeket rendszerezte. *Annuaire de législation étrangère*. II. köt.

A vagyoni censuson kívül megkívántatik, hogy a választást gyakorolni akaró született vagy ünnepélyesen honosított belga és 21. évét betöltött legyen; nem lehetnek választók a kik büntetésképp attól megfosztattak, a csőd és gondnokság alattiak, a bordélyházakat tartók.

A választók jegyzéke állandóan minden évben egybeállítatik; a választói jog felett vita esetében a fellebbezési bíróságok ítélnek, végső fokon a semmitőszék.

A választások a közigazgatási járások székhelyén ejtetnek meg,¹ de négyszáz embernél több nem szavazhat egy küldöttség előtt, ennél fogva annyi szavazatszedő küldöttség alakíttatik a hányat a járásbeli választók száma megkíván, azzal a megszorítással, hogy kétszáznál kevesebb választó végett külön küldöttség nem alakítható.

A szavazatszedés vezetése a törvényszéki elnököt illeti, a küldöttség tagjai pedig a járási székhely négy községi képviselője; a hol több küldöttségre van szükség, ezekben a törvényszéki bírák elnökölnek, a küldöttség tagjai pedig azon községek polgármesterei és községi képviselőiből vétetnek, melyek az illető küldöttség előtt szavaznak.

A szavazás titkos és a választó egyszerre több képviselőre és senatorra szavaz, nem ugyan kivétel nélkül, mert varrnak járások, melyekre csak egy képviselő jut, senator pedig egy sem, úgy, hogy egy senator választása végett két járás egyesíttetik, de a nagyobb részben a választó több képviselő választásában vehet részt lista-szavazás útján (scrutin de liste), így a brüsseli választó 21 egyén (14 képviselő és 7 senator) választá-

¹ A választó jog gyakorlásának megkönnyítésére mérsékelt árú vonatok szállítják a választókat a járás székhelyére.

sara jogosított, az antwerpeni 11-re (7 képviselő, 4 senator), a genti 12-re (8 képviselő, 4 senator). A midőn a senatorok és képviselők egyszerre választatnak, mivel a szavazás egy listán történik, az elül írt szavazatok senatorokra adottaknak tekintetnek, a míg a választandó senatorok száma be nem telt.

A képviselők és senatorok számát a választókerületeket, a választási helyet a törvény határozza meg (48, 49. cz.), azonban 40,000-nél kevesebb lélekre nem eshetik egy képviselő s 80,000-nél kevesebbre .nem egy senator; a senatus mindig – félannyi .tagból áll mint a képviselők kamarája (54. cz)

Ha azonban ugyanazon választók ugyanoly módon választják mind a két kamra tagjait, ezekben különböző kellékek kívántatnak meg.

A képviselők kellékei, hogy született belgák, vagy ünnepélyesen honfűsítettak, 25 évesek, polgári és politikai jogaik élvezetében legyenek s Belgiumban rendes lakással bírjanak.

Más kellékek nem követelhetők meg a képviselőkben, így nem szükséges, hogy a választókkal egyenlő censusuk legyen.

A senatorok kellékei a kort és a vagyoni censust kivéve ugyanazok, előbbi tekintetben 40 éveseknek kell lenniök, utóbbi tekintetben pedig senatornak csak azok választhatók, kik 1000 frt (2110 frank) egyenes adót fizetnek; azok száma, kik ékkép senatorokká választhatók, meglehetősen korlátolt; miért is az alkotmány elvül állítja fel, hogy minden megyében, a hol 6000 lélekre nem esnék egy 1000 frt adót fizető polgár, olyanok

¹ Jelenleg van 182 képviselő és 66 senator.

is felvehetők a senatorrá választhatók lajstromába, a kik az 1000 forinton alul a legmagasabb adót íizetik, mindaddig a míg a kívánt arány (1:6000-hez) ki nem telik.

A képviselők és senatorok között megbízásuk tartama tekintetében is az a lényeges különbség forog fenn, hogy az elsők négy évre az utóbbiak nyolcz évre választatnak; az egyes képviselők és senatorok megbízásának tartama azonban nem esik össze a képviselők kamarájának és a senatusnak megbízatási idejével, mert a képviselők kamarája minden két évben, a senatus minden négy évben tagjai felére nézve átalakul, sors által határozatván meg, mely sorrendben esik ki a képviselők és senatorok fele része s vetendő alá új választásnak; ez által biztosíttatik a kamarákban az ügyfolytonosság, a kellő függetlenség, a választóknak pedig mégis elég gyakran alkalom nyílik a tán változott közhangulatot kifejezésre hozni.

Az alkotmány a képviselői állás minden részének nagy fontosságát méltányolva, a képviselők és senatorok díjazását is körébe vonta s határozta (52, 57. cz.), hogy a képviselők az ülésszak tartamára havi 200 frt költség megtérítésében (indemnité) részesülnek, ha rendes lakásuk nincsen azon a helyen, hol a kamara ülései tartatnak, ellenben a senatorokat sem fizetés, sem költségmegtérítés nem illeti.

A sénatusnak végül a trónörökös ezen minőségénél fogva 18. évétől jogszerinti tagja, szavazattal azonban csak 25 éves korától kezdve bír.

A senatus annyiban is különbözik a képviselők kamarájától, hogy, míg ez a senatus esetleges feloszlatásakor is folytathatja üléseit, addig a senatus csak a

képviselők kamarájával együttesen ülésezhet; ezen kívüli ütemezése semmis, a mi némileg túlságosan aggályos rendszabály, ámbár bizonyos, hogy ily ülésezésre ily esetben különös szükség nem lesz.

Mind a két kamara egyformái: a képviselet elveire van alapítva s tagjaik nem a kerületet, mely által választattak, hanem a nemzetet képviselik. (32. cz.)

b) A kamarák belélete.

A kamarák a nagy hatalomnak megfelelőleg, melyet gyakorolni hivatva vannak, függetlenül minden más állami szervtől, magok, és pedig mindegyik külön-külön szervezik beléleteket. A kamarák, bíróságok kizárásával igazolják tagjaikat s döntenek azok megvitázott választásának ereje fölött; mindegyik minden évben az akkori ülészakra maga választja elnökét, alelnökét s a négy jegyzőt, sőt ha egy évben rendkívüli ülészakra egybehivatnak, ennek tartamára is újra választják az elnökséget (bureau), csak a quaestor választatik két évre.

Mindegyik kamara maga határozza meg eljárása módját, házszabályait; azonban az alkotmány, nehogy a kamarák a közérdekekkel ellentétben tehessék azt, némely alapelveket állít fel, melyek úgy a törvények szakszerű létrejöttét, mint az országnak a kamarák önkényével szemben biztosítását czélozzák.

Határozathozatalhoz a tagok többségének jelenléte szükséges,¹ a határozatképes kamarában az indítványok rendszerint a szavazatok abszolút többsége által válnak

¹ 1878-ban a képviselőház 13.2, a senatus 66 tagból állott, az elsőben 67, a másodikban 34 taggal határozatképes a ház. L. Bivort id. mű 37. lap.

határozattá, ettől csak a választásokra nézve lehet eltérésnek helye; szavazat-egyenlőség esetében nem jő létre a határozat s az indítvány elvetettnek tekintendő. (38. cz.)¹

A szavazás élőszóval vagy felállással történik, egy-egy törvénynek egészben elfogadásához névszerinti szavazás szükséges; a választások és kijelölések mindig titkos szavazással ejtendők meg. (39. cz.)

Törvényjavaslatoknak először szakaszonként kell megszavaztatniuk s csak azután következhetik a javaslat egészére a szavazás.

Mindegyik kamara korlátlanul módosíthatja, részekre oszthatja az egyes javasolt szakaszokat és módosítvány okát.

Mindegyik kamarának joga van vizsgálatot (enquête) rendelni bármely tárgyra nézve, mely hatáskörébe tartozik (40. cz.); miután azonban az alkotmány szerint semminemű büntetés nem alkalmazható, ha csak törvény által engedélyezve nincs, a kamarák a vizsgálatok tartásában kényszereszközöket, büntetéseket csak úgy alkalmazhatnak, ha arra törvény által feljogosítatnak; így a megvitatott képviselőválasztások megvizsgálására, a tanúk s egyéb személyek megidézésére netán szükséges büntetések kiszabására a kamarák nincsenek feljogosítva s ha ennek szüksége mutatkozik, külön törvénynek kell azt engedélyezni, mert eddigelé a kamarák vizsgálatartási jogát általános törvény nem szabályozta.

Ezen határok között állapíthatták meg a kamarák eljárási szabályait, melyekből a nevezetesebbek, hogy minden ülés elején a tagok névsora felolvastatik, hogy a tárgyak vagy bizottságokban vagy a képviselő-kama-

¹ L. Thonissen id. m. 153. 1.

rában a ház osztályai által készítettnek elő, mit a kamara minden egyes esetről belátása szerint határoz el.

A képviselő-kamara bizottságai vagy állandók vagy külön egyes esetre küldetnek ki; a ház osztályai sorsolás útján és pedig minden hóban újra alakíttatnak.

A házszabályok meghatározzák az időközöket, melyeknek egy javaslat beterjesztése és megvitatása, részletes és egészben megszavazása között el kell telni.

Mind a két kamara berekesztheti a vitatkozást (clôture), ha még szólni kívánók lennének is;¹ a cloture elfogadott intézmény Belgiumban.

A kamarák némely esetben vegyes üléseket is tartanak, így a királyi eskü letételekor, a regensségről való gondoskodás s a trónbetöltés esetében.

c) A kamarák hatásköre.

A kamarák legfőképp a törvényalkotásra hivatván az állam évi szükségleteinek meghatározására pénz és haderő tekintetében; ezenkívül befolyanak a külügyek vezetésére, sőt a nemzetközi viszonyoknak szerződés útján rendezése a legfontosabb esetekben a kamarák jóváhagyását teszi szükségessé; végül mindezen jogaikból folyólag ellenőrzik a királyi hatalom gyakorlását és hitelesen magyarázzák a törvényt.

Idenek ünnepélyes honfűsítése, a regenség és a kiskorú trónörökös gyámjáról való gondoskodás, a királyi család kihalása esetében a trón betöltése, a királyi hatalom némely tényeiben való közreműködés (a polgárország mozgósításánál, idegen seregek az ország területére vagy

¹ L. a kamarák eljárási szabályait. Bivort. id. m. 90. és következő 1.

azon keresztül bocsátásánál; a semmítőszék bíráinak kinevezésénél), tartoznak ezenkívül a kamarák hatáskörébe.

Az imént felsorolt kamarai funkciók végzésére azonban nem mindegyik kamara egyenlően jogosított; így a királyi hatalom ellenőrzése a képviselők kamaráját illeti, a semmítőszék bíráinak kinevezésére pedig csak a senatus foly be.

A többi ügyekben, melyek mindkét kamara közös hatáskörébe tartoznak, hatalmuk teljesen egyenlő, azzal a kivétellel, hogy az állami bevételeire és kiadásaira valamint a hadjuttaléokra vonatkozó törvénynek először a képviselők kamarájában kell megszavaztatni, ellenben minden más ügyekben a senatust s a képviselők kamaráját egyenlően megilleti a kezdeményezés s a királyi javaslatok is akármelyik elé terjesztethetnek.

A kamarák hatalmának részletes gyakorlatára vonatkozólag az alkotmány kevés rendelkezést tartalmaz, ha azoktól eltekintünk, melyek által a polgárok bizonyos jogait a törvényhozással szemben is biztosítja; inkább a rendes törvényhozásra hagyta annak szabályozását, miképen, mily esetekben gyakorolják hatalmukat.

Így a törvényhozás szabályozta a kamarák törvénymagyarázati hatalmának hatályát s az eseteket, midőn annak helye van. A törvénynek hiteles, a törvényhozó általi magyarázatára akkor van szükség, midőn a bíróságok közt annak értelmére nézve nagy eltérések merülnek fel s midőn nem egyes esetre, hanem általános szabályival keli eldönteni a törvény értelmét.

A belga törvényhozás¹ ily magyarázatot szükségesnek nyilvánított minden oly esetben, ha egy ítéletet a

¹ 1832. aug. 24-ki törvény.

semmitőszék megsemmisít és az alsó bíróság ezután egy más ügyben újra azon jogi elvekből indul ki, melyeket a semmitőszék elvetett s az ügy ismét a semmitőszék elé vitetvén, ez teljes ülésében a második ítéletet is megsemmisíti; a semmitőszék és bíróságok között ez által a nézeteltérés világossá válik s miután a bírói meggyőződés függetlensége nem engedi, hogy hasonló perek mérülvén fel újra, azokban az alsóbb bíróságok a semmitőszék elveinek alkalmazására kényszeríttessenek, csak a törvényhozó döntheti el és pedig általános szabállyal a kételyt; a királyi főügyész kötelessége ily esetben az ügyet a kormánynak bejelenteni s az törvényt magyarázatot eszközöl.

A belga törvényhozó azonban tovább ment s ily ellentét esetében az ügy érdemében ítélő bíróságnak fel kellett függesztteni az Ítélethozatalt mindaddig, míg a törvényhozó hatalom a törvényt nem magyarázta s csak azután dönthette el a pert a magyarázatnak megfelelőleg.

A perek lebonyolításának ez által való késleltetése, de főleg a körülmény, hogy a törvényhozó az egyes felmerült esetnek eképen bírójává lesz, a törvényt magyarázat ilyen forma s ily hatályú módját tarthatatlanná tették s az újabb törvényhozás (1865. július 7-iki törvény) az alsóbb bíróságokat ily esetekben a semmitőszék határozataihoz való alkalmazkodásra kötelezi s a törvényhozónak a függő perek eldöntésére többé befolyást nem enged.

Az évi pénzszükségletek s a hadjuttalék megállapítása és megszavazása már az alkotmányban találta szabályozását.

Az alkotmány az adót azok által, a kik viselik vagy ezek képviselői által akarja megállapíttatni (110. cz.), azért a kamarák hozzájárulását szükségesnek mondja az

állam javára szolgáló minden adó megállapításához; hasonlóképen a megyei és községi adókat és terheket (p. o. természetbeli szolgáltatások) csak a megyei és községi tanácsok beleegyezésével engedi megállapítani, azonban utóbbiakra vonatkozólag megengedi a törvényhozónak, hogy kivételeket tegyen; e kivételeket, melyeknél fogva nem a megyei és községi tanácsok határozzák meg egyedül adójokat, a törvényhozó fel is állította, a királynak a jóváhagyási jogot megadva a községi ér. megyei költségvetésekre, továbbá kötelezőleg meghatározván a költségeket, melyekről a megyéknek és községeknek gondoskodniok kell.

Ez elvek természetes folyamánai a nemzet önrendelkezési jogának, melyet a szabad alkotmányok szentesítenek, de a belga alkotmány tovább megy és felvesz az állami élet követelményeivel ellenkező elveket is az adókra s az adókból eredő jövedelmeknek hovaforrására nézve.

A belga alkotmány szerint nem csak a költségeit, hanem az adók is évenként szavazandók meg az adótörvényeknek nincsen hatályuk, ha évenként meg nem újítatnak (111. cz.

E határozmány abban a korlátlanóságban a mint fogalmazva van, ép úgy ellenkezik a józan pénzügyi politika követelményeivel, mely a polgárok érdekében kívánja a pénzügyi törvényhozás bizonyos állandóságát, mint az alkotmány egyéb tételeivel, melyek p. o. a király civillistáját uralkodása idejére előre megállapítani rendelik, a bírákat élethossziglan biztosítják állásaikban, a katonákat rángj okban, a papokat fizetéseikben, – és a kamarák hatalmára nézve helytelen fogalmakat keltenek, az egész államot, nem csak annak irányát, a kamarák egyikének szavazatától teszik függővé.

Az alkotmány e rendelkezése, mely az összes adó-törvények évenkénti megújításához köti azok érvényét vagy azt jelenti, hogy a kamarák bármelyikének joga van azokat meg nem újítani s ekkor az állam felforgatására ad alkotmányos jogot vagy ez évenkénti megújítás bizonyos korlátok közt gyakorolhatónak tekintendő s akkor rosszul van fogalmazva.

Az amerikai unió, Anglia s más alkotmányos államok adói állandók, – csak azok egy része függ évenkénti szavazásoktól.

Egészen más természetű az adókból befolyó jövedelmek hovaforrásáról való rendelkezés, az évenként szükséges költségek megállapítása, a budget megszavazása, ámbár itt is némileg hasonló tekintetek merülnek fel s a korlátlan költségmegtagadás, ha nem is vezet ugyanarra az eredményre, nem kevésbé rejt magában veszélyeket, mint az adótörtények egy-évi tartama.

Az amerikai alkotmány nem ismeri az évi budgetet s időhatározás nélkül kívánja, hogy a törvényhozás megszavazza a költségeket J. art. ü. sect. 7. §); egyedül a hadsereg szüségeire nézve határozza, hogy azok két éven túli időre ne szavaztathassanak meg; az angol évi költségekből 300 millió forint állandó törvény alapján fedeztetik „a nélkül, hogy az erre vonatkozó parlamenti felhatalmazás minden évben megújíttatnék”. (Todd. Parl. korin. II. köt. 27. 1.)¹ s ettől eltekintve a költség megszavazás mindkét államban számos, a gyakorlat által szentesített alkotmányos kötelelsségek alatt állónak tekintetik s az ellenzék sem fordul a budget-megtagadás jogához, melyet az alkotmány-ivók s államférfiak fenn-

¹ L. May. Az angol parl. és eljárása. 297. 1.

állónak tekintenek ugyan, de a parlamenti rendszer előtti időbe illőnek, utóbbi alatt célra nem vezetőnek sőt veszélyesnek tartanak.

Az angol forradalom óta egyszer 1784-ben tett a képviselőház kísérletet, hogy a kormányra a budget-megtagadás által befolyjon s ezt az amerikai gyarmatokkal szemben követett politikájára nézve megkösse, ekkor sem egyenes megtagadás, hanem a megszavazásnak néhány napra való elhalasztása által, – azóta, annak ezélszerűtlenségéről és károságáról meggyőződve ily eset nem fordult elő, sőt az ellenzék sem folyamodik a budget-megtagadás eszközéhez.

A belga alkotmány a költségvetés évi megállapítását s a számadások megvizsgálását állítja fel elvül s azt a kamarákra bizza, meghatározván, hogy minden bevételnek és kiadásnak a budgetbe fel kell vétetnie (115. cz.), mely azonban a király hozzájárulása által, törvény alakjában lesz érvényessé.¹

A belga budget alkotmányos szabályozása a megelőző holland uralom alatt fennállott budget-rendszer ellenhatásakép s a francia forradalmi alkotmányok elveinek megfelelőleg keletkezett; a hollandi -alaptörvény szerint ugyanis, mely 1815-től 1830-ig a belga részekre is kiterjedt, a budget két részre oszlott, az egyik az évi rendes kiadásokat és bevételeket tartalmazta s tiz évre szavaztatott meg, – a másik, melyben nem az állandón felmerülő kiadások és bevételek vétettek fel, évenként szavaztatott meg, mit a hollandi kamarák belga tagjai mindig – igen sérelmesnek tartottak, más oldalról Belgium a francia uralom alatt a forradalom útján

¹ A budgetre vonatkozó részletesebb szabályokat az 1846. máj. 16-ki törvény tartalmazza. V. ö. Fooz id. m. II. köt. 688. 1.

létrejött állam elveit magáévá téve, illetőleg régi rendi alkotmányainak adómegajánlás! jogát felelevenítve; mintegy önkénytelenül jött az adó megszavazás és költségmegállapítás azon rendszeréhez, mely az alkotmányban előttünk áll; dynastiája forradalomnak köszönhetette uralkodását s az alkotmányozó gyűlés vele szemben a nép hatalmát, melyről részére lemondott, a teljes pénzügyi függés által vélte legbiztosabban megőrizni.¹

Anglia, Amerika külsőleg hasonló költségmegállapítási joga, mely azonban mindkét államban, de különösen Amerikában lényegesen más, elhitették a belga alkotmány szerzőivel, hogy a politikai szabadság érdekében s minden veszély nélkül alkották az adók évi megszavazására s a költségek évi megajánlására vonatkozó szabványokat, pedig az első csak a rendi korszakba illik, hol a fejedelem saját jövedelmei elégségesek az állam rendes költségeire, a költségek évi megszavazása, appropriációja pedig alattomban értetendő korlátok között szolgál csak a szabadságnak.

Az osztatlan egység, a nyilván való legszorosabb összefüggés, mely a törvények legnagyobb része s a megvalósításukhoz nélkülözhetetlen pénzbeli eszközök között fennáll, szem elől tévesztetett a belga alkotmányban, midőn az adók évenkénti megújításának szüksége feltétlenül kimondatott s a budget megállapítása minden korlátolás nélkül a legnagyobb általánosságban odaállítatott; ez által az alkotmány maga szentesíti a szertelen ellenmondás lehetőségét, hogy a törvényhozás összes

¹ „Az adó évenkénti megszavazása a legislatura által, mondja Juste (id. m. I. köt. 414. 1.), hatályos eszköznek tekintetett arra, hogy a végrehajtó hatalom alkotmányos hatáskörében megtartassék.”

faktorai meghoznak egy törvényt, de ugyan ennek a törvénynek megvalósítására szükséges végrehajtási eszköz, a pénzt, a törvényhozás bármely faktora megtagadhatja s így a hozzájárulásával keletkezett törvényt végrehajthatatlanná teszi; de nemcsak a törvényekre - az alaptörvényre, az alkotmányra nézve is áll ez ellenmondás, melynek megváltoztatása nem áll az azt szükségesnek tartó kamarák jogában, hanem azok külön e célra hívandók egybe és a változtatást csak a rendes eljárási módnál ünnepélyesebb, nehezebb formák közt hajthatják végre; az alkotmánynak az adók és a költségvetésre vonatkozó része által azonban az alkotmányt a törvényhozás bármelyik faktora az alkotmánynál fogva teheti kérdésessé.

A belgák gyakorlati érzéke, sajátos viszonyaik veszélytelenné tették ez alkotmányos szabványokat, s mint Gneist¹ mondja, végeredményben úgy kezelték a budget-megszavazást, mint akár az angolok, de azért annak formulázását veszélytelennek mondani csakugyan nem lehet s Gneist nézetei e részben úgy a budget megállapítás mivoltára, ennek törvény-életbeléptető rendeleti jellegére, valamint a belga budgetjog veszélyére nézve egészen helyesek s csak a részben hiányosak, hogy az adó és költségmegszavazás eme rendszerét a népszuverenitás alapján álló államformákkal elválhatatlan áll összefüggőnek, a népszuverenitásból folyónak tartja, holott az északamerikai államok az ellenkezőt bizonyítják s az évenkénti adómegszavazást nem ismerik. A belga alkotmány s a többiek, melyek mintájára készültek, épen ellenkezőleg a királyság és népszuverenitás teljesen ki

¹ L. Gneist. Gesetz und Budget. 125. 1.

nem egyenlített ellentéténél fogva és mivel a népszuverenitás a királyság elfogadása által legalább jogilag megvan szüntetve, tarták szükségesnek az évenkénti adó-megszavazás és az évenkénti budget-megállapítás korlátlan jogát a királyság esetleg szabadságellenes törekvéseivel szemben fenntartani; ahol ettől félni nem kell, mint Angliában s ahol mint ugyanitt a király és a társadalom hatalma összhangzóan olvadt egybe az állam szuverenitásába vagy ahol a nép osztatlanul szuverén mint Amerikában, ily értelmű adó- és költségmegszavazás anomália.

A republikánus államokban, így különösen az észak-amerikai unióban, a költség-megszavazás egészen más jelleggel bír, mint Belgiumban; Amerikában ugyanis a kormány nem függ a törvényhozástól, hatalmának időtartamát az alkotmány állapítja meg, nem a parlamentek bizalma s a költség-megszavazás egyáltalán nem bizalmi kérdés; Amerikában a költség-megtagadás egyértelmű lenne azzal, hogy a parlament az állam továbbműködését nem akarja; Amerikában a költség-megszavazásnak nincs politikai jelentősége, az egyszerű pénzügyi rendszabály, nem alkotmányos fegyver a végrehajtó hatalom ellen.

A belga alkotmány budget- és adójoga az átmeneti korszak szellemének természetes kifejezése, melyben a forradalom által szuveréné lett társadalom a királyságot ugyan elfogadja, de féltékenysége az iránt meg nem szűnt, a minthogy az adó és budget-megszavazás hasonló rendszereit mindig ott fogjuk találni, a hol a királyság és a társadalom viszonya vagy nincs még tisztázva vagy a királyság elfogadása dacára is a társadalomnál marad a tényleges fölény.

Mint az adókat, hasonlóképp évenként szavazzák meg a kamarák a hadsereg jutalékát.

8. §. A bírói hatóság.¹

a) A szervezés módja.

A belga alkotmány a bírói hatóságot a király és a kamarák mellett egyik államhatalomnak ismeri el (30. cz.) s függetlenségét számos rendszabálylyal biztosítja.

Ezek egyike, hogy bíraskodásra hivatott hatóság csakis a törvényhozási tényezők közös akaratával állítható fel; bírói hatóság csak törvénynél fogva működhetik (94. §).

A bírói hatóság a francia jogszolgáltatás elveinek megfelelőleg a perek érdemére nézve két fokozatból áll, elsőfokú hatóságuk van a békebíráknak és törvényszékeknek (tribunal), a másodfokú bíraskodást három fellebbviteli bíróság (cour d'appel) gyakorolja; ezen hatóságok felett áll a semmitőszék, mely azonban nincs érdembeli határozatok hozatalára feljogosítva s csupán semmitő hatalma van a bírói hatóság két alsóbb fokozatának határozataival szemben, akkor, ha azok a törvénnyel egyenesen ellenkező jogelvből indultak ki (contravention expresse à la loi), vagy az eljárás lényeges formáit megsértették.

A semmitőszék ezenkívül a bíróküldés jogát (rélement des juges) gyakorolja s a bírák elleni kártérítési kereseteket (prise à partie) engedélyezi, a bíróságok és közigazgatási hatóságok közt felmerült hatásköri össze-

¹ L. 92-108. §.

ütközésekben bíraskodik s mint különös forum ítél a miniszterek felett.

A semmitőszék hatásköre a katonai főtörvényszékre is kiterjed, mi által a jog-egység teljesen biztosítva van; úgyszintén az állami főszámszéknek az egyes számadásra kötelezett közhivatalnokok számadási ügyeiben hozott végzései a semmitőszékhez fellebbezhetek, a formák vagy a törvény megsértése miatt. 11846. október 29-iki törvény a főszámszék szervezetéről.)

A bírói hatóság gyakorlására hivatott személyek kivétel nélkül a királytól nyerik hivatalukat] azonban azzal a lényeges különbséggel, hogy csak a békebírák és a törvényszékek tagjai neveztetnek ki közvetlenül általa, ellenben a főlebbviteli törvényszékek s a semmitőszék tagjainak és a törvényszékek elnökeinek kinevezésében a király csak bizonyos jelöltek közül választhat (99. cz.). – Ugyanis a törvényszékek elnökeit s a főlebbviteli törvényszék bíráit csak azok közül nevezlieti, a kiket a főlebbviteli törvényszékek és a megyék tanácsai kijelölnek;¹ e két hatóság mindegyike külön listán terjeszti elő jelöltjeit, minden helyre kettőt-kettőt, a semmitőszék bíráinak kinevezésében pedig a semmitőszék és a senatus két-két jelöltjéhez van kötve,

¹ A megyék akkép gyakorolják e jelölési jogukat, hogy egy főtörvényszék bírói állomásaiból azon megyék mindenike, melyek területére a főtörvényszék hatásköre kiterjed, meghatározott számúra tehet jelölést, így a brüsseli főtörvényszéknél kilencz bírói állomásra Brabant megye, ugyanannyira Hennegau megye, hat állomásra Antwerpen megye bír jelölési joggal és pedig a törvény által meghatározott sorrendben, úgy hogy *egy* megyére csak akkor jó a sor, ha az előtte levő annyiszor gyakorolhatta jelölési jogát, a hányszor (hatszor, vagy kilenczszor) arra törvény szerint jogosítva van.

nem lévén kizárva, hogy egy jelölt mind a két kijelölő testület lajstromában előforduljon; minden ily jelölés a hivatalos lap útján a kinevezés előtt 15 nappal közhírré teendő.¹

A főlebbviteli törvényszék s a semmitőszék ezen jelölésén kívül feljogosítatik, hogy elnökét saját kebeléből válaszsza.

A bíróságok szervezésének ezen módja, mely részben a király, bíróságok és politikai tényezők összműködésére, részben pedig a bíróságok önkormányzatára van fektetve, az alkotmány egyik legbölcsebb határozni anyá; a bíróságok, mint általában minden lényeges közhatalmi szerv önállóságának nélkülözhetlen előfeltétele, hogy ne csak működésében legyen független, de létére, keletkezésére nézve se függjön teljesen másnak akarától, megvan adva a bíróságok e szervezési módja által, másrészt a megyék s a senatus és király közrehatása elveszi a bíróságok testületi szelleméből netán eredhető veszélyeket, – a politikai tényezők jogosulatlan befolyása ellen pedig a bírói minősítvénynek törvényes szabályozása képez gátot.²

A bírák élethosszigan neveztetnek ki s csak beleegyezésökkel helyezhetők át, állásuktól csak ítélet által foszthatok meg (100. cz.), fizetéseiket törvény által kell megállapítani (102. cz.) mi az 1845. május 20-iki és

¹ L. Thonissen id. m. 309. 1.

² Főtörvényszéki bírakká egyéb kellékek megkövetelése mellett csak azok nevezhetők, kiknek öt évi bírói vagy ügyvédi gyakorlatuk van, vagy kik öt éven át valamely állami egyetemen a jogot tanították, a semmitőszék bíráira e gyakorlati idő (stage) 10 év. L. Demombynes. Constit. européens. I. köt. 228. 1. – E munka főleg a bírói szervezet s az igazságszolgáltatás kéj éléseire nézve használható.

legutóbb az 1878. ápril 15-iki törvény által történt; a törvényhozás azonban az alkotmánynak az élethossziglanságra vonatkozó határozmányát úgy értelmezte, hogy az csakis a bírói hivatal függetlenségét szentesíti s nem engedi, hogy a végrehajtó hatalom a bírót kénye-kedve szerint elbocsássa s ebből folyólag¹ meghatározta a kort, melyben a bíró többé nem hivataloskodhatik; e kor az első fokú bíróságoknál 70 év, a főlebbviteliéknél 72 év, a semmítőszéknél 75 év, – ezenkívül tartós súlyos betegség miatt is nyugdíjazható a bíró, mi fölött a bíróságok határoznak végleg, az illetőnek meghallgatásával.

A bíró nem fogadhat el a kormánytól egyéb fizetéses hivalt, ha csak ingyen nem gyakorolná; ettől eltekintve a bírói hivatal általában összeférhetetlen a törvény által meghatározott hivatalokkal és foglalkozásokkal (103. cz.). Az alkotmány e rendelkezése nem vonatkozik az első fokú bíróságoknál alkalmazott kisegítő bírákra (juges suppléants), a kiknek azonban rendes fizetésök nincs is; e bírák szintén élethossziglan neveztetnek ki, de tényleg csakis akkor működnek, ha valamely bírói állás megüresedett s tényleges működésök idejére húzzák annak fizetését, a kit helyettesítenek.

Törvénynél fogva nem lehet a bíró megyefőnök, járási biztos, polgármester, községi tanácsnok (echevin) s a megyei állandó választmány tagja, általában nem viselhet közigazgatási fizetéses hivalt, sőt a megyei tanácsokból (conseil provincial) is ki van zárva; nem fér össze a bírói hivatal az ügyvédi, a katonai és papi hivatással.

A bíró nem foglalkozhatik sem személyesen, sem megbízottja által kereskedéssel, nem vállalhat magán

¹ 1867. júl. 25-ki törvény.

megbízásokat, nem vehet részt ipari vállalatok és társulatok igazgatásában s a felek védelméből még egyszerű tanácsadás útján is ki van zárva.¹

Az ügyészek elmozdíthatatlansága az alkotmányozó gyűlésben szintén fölvetett és követeltetett, de a módzatot; mellyel hazai törvényünk az ügyészek elmozdíthatatlanságát s a miniszternek rendelkezési jogát az ügyészekkel összeegyeztette; nem tudták megtalálni; – s az ügyészi kar tagjai a király által elmozdíthatók (101. cz.) a nélkül; hogy bírói minőségben tovább szolgálhatnának.

A bíraskodásban a bírói hivatalnokokon kívül; a mennyiben büntényekről vagy politikai és sajtóvétségekről van szó, a társadalom is osztozik az esküdt-szék útján.

A büntények valamint a sajtó és politikai vétségek elbírálása céljából mind a kilencz megye székhelyén minden évnegyedben legalább egyszer assisák tartatnak; az assisák három törvénytudó bíróból s 12 esküdt polgárból állanak; a bíróságnak legalább egy tagja; kit az elnöklés illet; a főtörvényszék bíráiból való, a két ülnök egyike azon hely első fokú törvényszékének elnöke, a hol az assisák, tartatnak, a másik e törvényszék legidősb bírója, de a főtörvényszék jogosítva van a két ülnököt is saját tagjaiból kiküldeni.

Az esküdték a következő módon szemeltetnek ki: a megyék állandó választmánya (deputation permanente) összeállítja évenként a megyében levő törvényszékek területei szerint mindazon 30 éves polgárok jegyzékét, kik az országos választók lajstromába fel vannak véve,

¹ L. Thonissen id, m. 517. 1.

² Polgári ügyekre s a közönséges vétségekre az esküdt-széki eljárás nem alkalmaztathatik.

ha egyszersmind megyék szerint 90-250 frankig változó egyenes adót tizeinek; némely köztisztet viselő egyének, továbbá bizonyos magasabb értelmiséget feltételező életpályák emberei ily census nélkül is felvételnek a jegyzékbe, mely minden év szeptember havának 30-ika előtt átküldetik a megyében levő elsőfokú törvényszékek elnökeinek.

A törvényszékek elnökei a két legidősebb bíróval felére szállítják le az első jegyzékben foglalt polgárok számát s az ekkép összeállított jegyzéket felterjesztik a fellebbviteli törvényszékhez, melynek elnöke szintén két bíróval minden törvényszéki terület lajstromát újra felére leszállítván; megkészül a fellebbviteli törvényszék területén levő megyék esküdteinek lajstroma.

Úgy az első, mint a fellebbviteli bíróság' a lajstromok leszállítását ülésileg intézi, az ügyészség meghallgatásával.

Az egyes megyék végleges esküdt lajstromának nevei közül azon törvényszék elnöke, melynek területén az assisák tartatnak, minden évnegyedre harminczat kisorsol, ezenfölül négyet póttagnak a törvényszéki székhely lakosai közül.

Egy-egy ügy tárgyalásának kezdetén 24 esküdtnak kell legalább is jelen fenni, a kikből az esküdtszék 12 tagja sors útján választatik ki, a vádló és védőnek egyenlő visszavetési joga lévén, a míg 12 névnel több az urnában nem marad.

Az esküdtek száma 14-ig szaporítható, sőt ezen felül is, ha egy ügy valószínűleg ülésen túl elhuzódhatik.¹

¹ Ily esetekre egyébiránt az 1878. ápril 15-ki törvény rendkívüli assisák szervezését engedi meg. L. Annuaire de legisl. étrangère. 8. köt.

Oly esküdtek, kik az assisák székhelyétől 5 kilométer távolságra laknak, három frank napidíjat követelhetnek működésük idejére, az esküdtek a rendes assisákon való megjelenésre 500 frank, a rendkívüliekre 5000 frankig terjedhető birsaggal kényszeríthetők.

h) A bírói és közigazgatási hatáskör.

A bíróságok hatásköre a polgári jogok felett kezelt viták tekintetében kizárólagos; ellenben a politikai jogokra vonatkozólag a törvényhozó jogosítva van kivételeket tenni s a politikai jogok fölötti vitákat a bíróságtól elvonni (92, 93. cz.).¹

A magánjogi és büntető perekben tehát a bíróságtól a hatáskört el nem vonhatja a törvényhozó s a belga alkotmány e tekintetben nagy haladást jelez a francia alkotmányokkal szemben, ámbár e határozni ányok utánzása más államokban a kisebb jelentőségű perekre nem mindig volt szerencsés, kizárólag általa p. o. a lehetőség, hogy a csekélyebb rendőri kihágások fölötti ítélezéssel a közigazgatási hatóságok bizassanak meg.

Ellenben a politikai jogokra nézve, melyek terjedelme, értelme, felette vitás mindazon népeknél a hol e

¹ A polgári és politikai jogok megkülönböztetése (droits civils et politiques) az 1789. aug. 6-ki francia deklaratióban foglalt „ember és polgár jogainak” (droits de l'homme et du citoyen) mintájára vétetett fel az európai alkotmányos terminológiába; – az ember jogai alatt főképp az úgynevezett természetes, ős jogok értetvén, míg a polgár jogai a törvényhozás által adottakat tartalmazzák, az elsőket az állam csak biztosítja, az utóbbiakat teremti, e felfogás szerint.

kifejezés dívik.¹ az alkotmány megengedi a törvényhozónak, hogy azokat a bíróság hatásköréből elvonja.

A politikai jogok természetére és terjedelmére vonatkozó ingadozástól eltekintve, világos törvények vonják ki a bíróságok kizárólagos hatásköréből a különböző választási jogok fölött az Ítélezést s utalják közigazgatási forumok elé a katonai és nemzetőri kötelezettség, a közpénzek kezelőinek számadásai körüi fölmerült jogvitákat, az egyenes adók tárgyában tett felszólamlásokat, a községi illetőséget s az egyeseknek községi vagyon élvezetére vonatkozó jogait illető pereket; ezek a bíróságok hatásköréből elvont jogviták főbb nemei, a többi kisebb jelentőségűeket felsorolni elterelne célunktól,² azonban szükséges még megjegyezni, hogy a gyakorlat a bírói hatáskör megállapításához mindig egyéni jog megsértését kívánja, vagy azt, hogy egyéni jog sértése nélkül a törvény általános megneemtartása képezze a panasz tárgyát, p. o. egy közhatalmat gyakorló testület alakításánál.

Azonban a bíróságok törvényes hatásköre a közigazgatással szemben teljesen biztosítva van az által,

¹ Így Giron szerint az egyesülési, a gyülekezési jog, az oktatás szabadsága nem politikai természetű, mert természetes jogok és nem a törvényhozó által teremtettek s mint a tulajdon vagy a büntetendő cselekvények a bíróságok hatáskörébe tartoznak. – Mások ismét a politikai jogoktól megkülönböztetik a közigazgatási jogokat, melyek feltétlenül ki vannak véve a bíróságok hatásköréből, így Dumortier; míg Thonissen újra másképp fogja fel a kérdést s Leclerq álláspontját fogadva el (Un chapitre du droit constitutionnel des Belges, a belga akadémia Memoires-jai 27. és 31. köt.) politikainak azon jogokat tekinti, melyek gyakorlata által egy nemzet szuverenitását érvényesíti.

² L. Giron. Droit admin, de la Belgique. I. köt. 185. és köv. 1.

hogy a köztök felmerült hatásköri összeütközések fölött a semmítőszék ítél (100 cz.).

Ámbár tehát a belga bíróságok nem bírnak az összes jogviták felett ítélkezési hatalommal, miután nevezetes alkotmányos és közigazgatási jogokra nézve a közigazgatási hatóságokat illeti a bíráskodás, mégis a bíróság maga ítélvén kompetenciája fölött s az alól nem levén minden közjogi jellegű vita kivéve, a magán és büntetőjogi bíráskodás pedig teljesen az alá tartozván, a bírói hatóság állása a közszabadságra sokkal kedvezőbb, mint a többi latinfajú népeknél.

Ehhez járul, hogy a bíróságok az országos és a helyhatósági szabályrendeletek által csak annyiban vannak kötve, a mennyiben azok a törvényekkel megegyeznek, minek eldöntése az egyes perekben a bíróságot illeti (107. cz.).

Az alkotmány 1107. cz.) nem tesz itt különbséget a szabályrendeletek és egyes esetekben való rendeletek, igazabban, intézkedések között, miből az alkotmány e szakaszának oly különböző magyarázata, sőt félreértése következik; mert a mily önként értetődő, hogy a bíróság egy szabályrendeletet meg nem változtathat, ép oly kevésbé következik, hogy egy közigazgatási határozatot meg ne változtasson, ha az által valamely egyéni jog érintetik; a szabályrendeletet, ha törvénytelen, nem veszi Ítéletének zsinórmértékéül, ennél többét a bíróság, a kormány hatalmának bitorlása nélkül, nem tehetne, de egyes jogsértő intézkedéseit megváltoztatni a bírói funkció természetéből következik.

Mindazáltal a belga bíróságok a végrehajtó hatalom közegeinek egyes tényeivel szemben nincsenek rendszerint ily egyenes ítélő hatalommal felruházva, névszerint

csak egyes, a törvény által meghatározott esetekben változtathatják meg annak intézkedéseit, így p. o. a fellebbezési törvényszék megsemmisítheti a megyei állandé* választmánynak a választási jog tárgyában hozott határozatát, máskülönb en elvül szolgál, hogy „a bíróságoknak általában nincs joguk a közigazgatási intézkedések végrehajtásának ellentállni,” s „csak annyiban Ítéhetnek a közigazgatás tényeinek törvényszerűsége fölött, a mennyiben azok végrehajtásában közreműködni hivatvák, midőn akár a közigazgatás, akár a magánosok magán vagy büntetőjogi marasztalást akarnak tolok kieszközölni; ily esetben, mielőtt a közigazgatás tényeihez hozzájárulnának, meg kell vizsgálniok a közigazgatási intézkedés értékét, melyre hivatkozás történik s ha az törvényellenes vagy a hatóság· hatáskörén túlmenő, tartózkodniok kell azt Ítéletükkel támogatni. „^y

A belga bíróságok hatalmának mértéke tehát a közigazgatás tényeivel szemben úgy határozható meg, hogy azok megváltoztatására csak szoros kivételkénen jogosítvák s azok fölött rendszerint csak közvetve bírászkodhatnak, midőn a közigazgatási tényekből származó kártérítési igények vagy bűnvádak felett ítélni vannak hivatva.

A belga bíróságok hatalmának mértékére jellemző végűi, hogy azok végrehajtása teljesen hatalmuk körén kívül esőnek tekintetik. (30. cz.)

¹ Az idézett helyek Thonissentől (id. m. 232. 1.) vétettek, ki e részben a belga doktrínát legszabatosabban fejezi ki, ámbár a belga jogtudomány az egész kérdést elvileg nem tudta megoldani s magyarázatokra, kasuistikára szorítkozik. L. Giron. Droit admin, de la Belgique. I. kötet 176-216. 1.

² L. Szerző értekezését. A közigazgatási bírászkodás szervezése. Magyar Igazságügy; 1881.

9. §. A megyei és községi hatóság.

A belga alkotmány az államhatalmakról szóló általános részében (25-31.), mint láttuk, a megyei és községi érdekek rendezését külön hatóságokra ruházza s ezek hatalmát némileg egy színvonalra helyezi a királyéval s a kamarákéval.

Az államhatalmakról szóló részletes cikkelyeiben azután (108. cz.) körüi írja az elveket, melyek szerint a megyék és községek a helyi érdekek szabályozására jogosítvák; ez elvek azonban nagyon általánosak s tulajdonkép a törvényhozásnak teljhatalmat adnak a községek és megyék összes ügyeinek szabályozására, mint ezt fönnebb már részben kiemeltük.

Így elvül áll, hogy a megyei és községi hatóságoknál az egyenes választás legyen irányadó, de már az alkotmány megengedi a törvényhozónak, hogy a községi igazgatás fejeire s a megyei tanácsok mellett alkalmazandó biztosokra nézve kivételt tehessen.

Minden megyei és községi érdekű ügy a községi és megyei bizottság-ok (conseil provincial et communal) hatáskörébe utaltatik, de megint a törvényhozóra bízatik; mely esetekben s mily módon tartja szükségesnek e tanácsok tényeihez a felsőbb jóváhagyást.

A helyhatósági bizottságok üléseinek nyilvánossága sincs föltétlenül kimondva, a törvényhozót illeti annak határait megállapítani, csak a költségvetést és a számadások nyilvánosságát állapítja meg az alkotmány parancsolólag.

A király s a törvényhozó hatalom föltétlen beavatkozási joga a helyhatóságok ügyeibe, ha ezek hatáskörükön túllépnének vagy az országos érdeket sértenék, zárják De az alkotmány rendelkezéseit a helyhatóságok tekintetében.

A helyhatósági bizottság-ok feloszlatására az alkotmány nem ad jogot a királynak; de a törvényhozás sem.¹

A belga helyhatósági önkormányzatot tehát csak a törvényhozásból ismerhetni meg.

A belga önkormányzat alapvonása, hogy csak határozatok hozatalára terjed ki, a végrehajtás ellenben a királyt illeti; a belga önkormányzatnak nincsenek hatósági jogot gyakorló és végrehajtó hatáskörrel felruházott tisztviselői s a megyék és községek csak is oly tisztviselők választására jogosítottak, a kik a hatósági joggal felruházott közigazgatási közegeknek segédei. így a megyekormányzót, a községek melyek alatt a városok is értetnek) polgármestereit és tanácsbeliét (bourgmestre et échevins) a király nevezi ki.

Csak a községi hatóság tekintetében van a királyi kinevezés korlátozva, a mennyiben a polgármestert és tanácsbeliét a községi választott bizottságok kebeléből kell vennie s csak ha abban alkalmas egyént nem találna, nevezhet a községi választók sorából, de ily kinevezéshez a megye állandó választmányának bejegyzése szükséges.

¹ L. Giron id. m. 11. köt. 145. 1.

² A községek rendezésére vonatkoznak az 1836 márcz. 30., 1842. jún. 30., 1865. jún. 30., 1872. máj. 18., 1877. máj. 7., 1878. jun. 4., a megyék rendezésére az 1836. ápr. 30., 1870. máj. 27., 1872. márcz. 28., máj. 18. és 1878. máj. 13-i törvények. L. Bivort. Commentaire sur la loi provinciale et communale című ugyan részben elavult munkáit.

A megyekormányzóban s a községi előjáróságokban fekszik az aktív belga közigazgatás súlypontja s mindezeket a király nevezi ki s bocsátja el, ő tőle nyerik továbbá megbízatásukat a járási tisztviselők (commissaire d'arrondissement), kiknek azonban, mint a megyekormányzó segédeinek nincs rendszerint önálló hatóságuk s csak kivételes esetekben gyakorolhatnak ilyet. (L. Giron I. köt. 114. 1.)

Hasonlóképen a király nevezi ki a megyei jegyzőt, a községi rendőrbiztosokat, a köz- és tűzrendőri személyzet tisztjeit s a mezei rendőröket, de ezen kinevezéseknél helyhatósági hármasság jelöléshez van kötve.

Csak a hatóságok segédeképp működő közigazgatási közegek választására jogosítvák a megyék és községek, milyenek a mérnök, a pénztárnok, orvos stb. s községekben a jegyző, de a kinek választása vagy elbocsátása a megyei állandó választmány megerősítésére szorul.

A megyei önkormányzat a szorosán vett helyi ügyeken kívül általános állami ügyek igazgatására is befoly, úgymint a bíróságok tagjainak kinevezésére hármasság jelölés útján, az országos közigazgatásra, a mennyiben egy állandó, hat tagú, választmányt alakít, mely nem helyi jelentőségű ügyekben is bír fontos hatáskörrel, továbbá az állami közlekedési eszközök osztályozására, a kereskedelem szabadságának fentartására.

Egy nagyon fontos teendőt az újabb törvényhozás kivett a megyék hatásköréből, a földadó felosztását, a repartíciós rendszere helyett a hányados adórendszert fogadván el.

Saját szükségleteit a megye az egyenes államadóhoz kivetett pótdadók, némely önálló megyei adók és a

megyei útvámokkal fedezi; a pótdók kivetésében (5%-ig szabad keze van, ezenfölül adóztatási joga a kormány jóváhagyásától függ.

Ezenkívül a megyék feljogosítottaknak tekintetek országos rendeletek hiányában országos ügyekre nézve is szabályrendeleteket alkotni;¹ azonban ki van zárva a megyei önkormányzat az általános politikának tárgyalásából s levelezési joga más megyékkal csak addig terjed, a meddig hatásköre, mely törvényes rendelkezés főleg annak meggátlására czélt, hogy a megyék az országos politika terére ne sodortassanak.

A megyék lakossága önkormányzatát a megyei választott bizottság (conseil provincial) által gyakorolja; a megyei választóképesség 20 frank egyenes adóhoz van kötve; a bizottsági tagok száma 40-től egész 73-ig változik az egyes megyékben, az 1878. május 13-iki törvény e számot valamivel még emelte.

A megye székhelyétől 5 kilométer távolságra lakó bizottsági tagok útiköltség és 5 frank napidíjban részesülnek.

A megyei bizottság évenként csak egy rendes ülést tart, melynek időtartama legalább két hét, de egy héttel meghosszabbítható; a bizottsági tagoknak e rendes ülésbe egybegyűlni meghívás nélkül joguk van, csak rendkívüli gyűlésbe hivatnak össze különösen.

A folyó közigazgatásban a megye lakossága természetesen nem vehet részt évenként egyszer egybegyűlő bizottsága által; erre szolgál a megyei állandó választmány, melyet a megyei bizottság küld ki kebeléből 4 évi időtartamra.

¹ L. Giron id. ni. II. köt. 14. lap.

Az állandó választmány 6 tagból áll, minden tagnak 4000 frank évi fizetése s a megye székhelyén kívül lakóknak útiköltségük is van; a 4000 frank fele azonban minden tag fizetéséből visszatartatik s az egyes tagok közt az üléseken való megjelenés arányában osztatik szét.

A választmány elnöke a megyekormányzó.

A állandó választmány egyrészt az állami közigazgatás segéde, másrészt a megyének testületi jellegű hivatala a folyó közigazgatás tekintetében, sőt sürgős esetekben a megyei bizottságnak fentartott ügyekben is joga van intézkedni.

Végül az állandó választmány az elsőfokú közigazgatási törvényszék.

A községi önkormányzat a községi bizottságban összpontosul, mely legalább 7 vagy legföllebb 81 tagból áll a népesség száma szerint, tagjai hat évi tartamra választatnak.

A választójog a községben 10 frank egyenes adóhoz van kötve; ezenkívül a 21 éves életkor s állampolgárság kívántatnak meg.

A községi bizottság kebeléből neveztetik ki a polgármester s a tanácsbeliek, utóbbiak száma 20,000-nél kevesebb lakosú községekben kettő, a magasabb számú lakosságúaknál négy; úgy a polgármester mint a tanácsbeliek kinevezése csak hat évre terjed.

A község hatáskörébe tartozik: a községi vagyon kezelése, a közös használatnak alávetett községi vagyon élvezetének szabályozása, a községi rendszet, közlekedés, iskola, az egyházi szükségletek s a szegényekről való gondoskodás.

A község szükségleteit vagyonán kívül az egyenes adókhöz kivetett pótagók, némely önálló adók s az ille-

tekékből fedezi; a községi fogyasztási adót (octroi) megszüntette az 1860. júl. 18-ki törvény s az állami fogyasztási adók egy részéből községi alapot teremtett mely a községek közt a föld-, a személyes- s az ipar-adó arányában osztatik szét; 1879-ben ez alapból 24 millió frank osztatott szét a községek közt.

A község saját hatáskörére nézve első sorban a megyei állandó választmánytól függ, ezt illeti a községi számadások ellenőrzése is, de több saját hatáskörében végzett ténye szorul királyi megerősítésre; így ingatlanok elidegenítése, szerzése, községi illetékek, adók behozatala, az utcák beosztásának tervezete. – A mennyiben az állami közigazgatásban is közreműködik, függ egyszersmind a megyekormányzótól, illetőleg a királytól. A királyt illeti különösen a községek oly tényeinek megsemmisítése, melyekkel hatáskörükön túllépnek, vagy az országos érdeket sértik.¹

Az államhatalmak viszonya egymáshoz.

A belga alkotmány a szuverenitás egyes szerveinek önállóságára, egymástóli elválasztására van alapítva, ezért viszonyuk az elveket, illetve a módozatokat tartalmazandja, melyek által ez önállóság biztosíttatik, másrészt összeműködésök lehetségesíttetik.

A szuverenitás főszervének, a királynak önállósága minden szerv irányában örökletes joga, változás alá nem eső civillistája s felelőtlensége mellett a szuverén akarat

¹ L. a részletekre nézve Giron id. m. II. kötet. 1-167. 1. a szerző értekezését a Bud. Szemle 1869. fol v. 14. kötet.

nak úgy létrejöttéhez, mint végrehajtásához nélkülözhetetlen hozzájárulásán alapszik.

A királyival szemben a kamarák önállósága, a nemzet általi választáson kívül, a szuverén akaratnak létrejöttére s annak pénzügyi lehetségesítésére gyakorolt döntő befolyásban rejlik.

A végrehajtó hatalom gyakorlására hivatott miniszteriummal szemben a kamarák önállóságát biztosítja az elven kívül, mely a kamarákat a szuverén akarat létrehozásában a miniszterek fölé helyezi, azok vádemelési joga (90. cz.) a miniszterek ellen, a végrehajtó hatalom által kinevezett és fizetett hivatalnokoknak teljes kizárása a kamarákból,¹ a kamara-tagok immunitása, melynélfogva ellenök bűnvádi eljárás nem indíthatatik, elfogatás nem történhet, ha csak a kamarák bele nem egyeznek, jogukban állván a megengedett elfogatás és bűnvádi eljárás felfüggesztését az egész ülőszakra is elrendelni; ezenkívül a kamarák tagjai egyáltalán mentesek minden bírói eljárástól véleményeik és szavazataikért, melyeket ily minőségben kifejeztek (44.cz.). A büntetőtörvény (239. §.), továbbá két évi börtönnel fenyegeti azon közigazgatási hivatalnokokat, kik általános szabályok alkotása, a törvények végrehajtásának felfüggesztése vagy az által avatkoznak a törvényhozó hatalom gyakorlatába, hogy a törvény végrehajtásának szükségét vita tárgyává tennék.

¹ Az alkotmány (36. cz.) tulajdonkép csak annyit kívánt meg, hogy az államhivatalnökká kinevezett képviselő új választásnak vesse magát alá, a hivatalnokok imént említett teljes kizárását az 1848. máj. 27-i törvény állapította meg, mely ezenkívül azt is határozza, hogy képviselőt a végrehajtó hatalom fizetéses hivatalra, csak mandátumának megszűnése után egy év múlva nevezhet ki, e részben csak a miniszterekre, a diplomatai személyzetre s a megyefőnökökre nézve tevén kivételt.

Az alkotmány a minisztériumot a király életében s működésre képes állapotában ugyan egyenesen nem ismeri el önálló hatalomnak, de a dolog természete szerint, melyet az alkotmányos gyakorlat fejez ki s az alkotmány egyes rendelkezései szerint, melyek a király tényeiben a miniszterek hozzájárulását elkerülhetetlenek nyilvánítják, a minisztereket a végrehajtó hatalom társbirtokosainak kell tekintenünk.

A minisztérium önállósága a királyival szemben alapszik a felelősségen, m elvivel a kamaráknak tartoznak; a kamarákkal szemben, eltekintve attól, hogy hatalmukat a királytól nyerik, az alkotmány határozott tételén, mely a kamarákat a végrehajtó hatalomból kizárja, azt a királynak, illetőleg hatalma részeseinek, a minisztereknek tartva fenn.

A bíróságokkal szemben a királynak s a kamaráknak, a mennyiben a szuverén akarat létrehozásának szervei, nincsen szükségök önállóságuk védelmére, miután a bíróságok csak egyes eseteknek eldöntésére hivatva képen e szuverén akarat szerint, a mennyiben pedig' a király végrehajtási funkciókat gyakorol, azt miniszterei által teszi, kik e részben önállóan járnak el s így a bíróságok ellenőrzésétől újra ment. Ebből folyólag a király s a kamarák működésére a bíróságoknak semmi befolyásuk nem lehet s velők szemben csak a végrehajtó hatalom önállóságáról szólhatunk, azt a királytól elkülönözten tekintve. S ha mégis a bíróságok a törvényhozó hatalom körébe avatkoznának, általános szabályok alkotása, vagy annak vitatása által, végrehajtassanak-e a törvények, a büntetőtörvényben (237. §.) van az orvoslás. A király személyét pedig védi a bíróságok ellen szentsége, felelőtlensége, – a kamarák tagjait ezek immunitása,

A minisztérium végrehajtó hatalma a bíróságokkal szemben védetik egyrészt a büntetőtörvény által (237. §.), mely két évig terjedő börtönnel fenyegeti a bírakat, a kik a közigazgatási hatáskörbe tartozó ügyek fölött szabályokat alkotnának vagy a közigazgatási intézkedések végrehajtását tiltanák; de védetik különösen azon elv által, melyet a belga alkotmány felállít (30. cz.) és alkotmányos gyakorlat követ, hogy a bírák csak ítélethozatalra hivatvák, a végrehajtás ellenben nem őket illeti.¹ Nevezetes eset merült fel e részben, – több államhivatalnoktól elvonatott még a holland kormány által utalványozott nyugdíj, az érdekeltek a bíróságok előtt megnyerték pereiket, a képviselőház azonban megtagadta az ítéletek foganatosításához szükséges összegek folyósítását, azon érveléssel, hogy a bíróságok túllépték hatáskörüket és hogy a törvényhozó hatalom kötelessége számba nem venni azokat.

A bírói hatalom ilyképen – bár meg vagyunk győződve helytelenül – csak erkölcsi erővel bír. mely a végrehajtó hatalmat külsőleg epén nem fenyegeti.

A bírói hatalom önállósága a többi hatalmakkal szemben a következő elvek által biztosítatik: A bírák élethossziglan neveztetnek ki s a fegyelmi hatalmat önmagok gyakorolják kartársaik felett. A királynak nem

¹ Az alkotmány 80. ezikke így szól: „A bírói hatalmat a törvényszékek (cours et tribunaux) gyakorolják: az ítéletek a király nevében hajtathatnak végre. s Thonissen a belgáknál uralkodó nézetet tolmácsolva hozzá teszi, „a bírói függetlenségéből sehogy sem következik, hogy a bíróságok felruháztassanak a joggal saját ítéleteiket végrehajtani. Itt a végrehajtó hatalom közbejötté szükséges. Ha ugyanazon hatóság hozná s hajtaná végre az ítéletet, a hatalmak elválasztásának elve egyenesen a bíróságok javára lenne szem elől tévesztve”. L. Thonissen id. m. 125. 1.

levén több hatalma, mint a mennyivel az alkotmány felruházta, ez pedig a bírói Ítéletekre befolyást nem adván neki, a bíróságok működése a király hatalmától teljesen függetlenül van; a király joga, a büntetéseket elengedni, ezen mit sem változtat, mert az a bírói ítélet jogi helyességét nem érinti s egészen más indokokból illeti a királyt.

A bíróság önállósága azonban főképp azon alapszik, hogy működésének irányzója a törvény; az alkotmány a szabad állam ez alapigazságát nem mondja ki ugyan egyenesen, mert önként értetődőnek tartja, de közvetve, különösen a 107. cikkben oly rendelkezést tesz, mely azt a leghathatósabbban kiemeli. Ugyanis a király, mint a végrehajtó hatalom szerve, minisztereinek közreműködésével, a megyék és községek a király és miniszterei jóváhagyásával általános szabályokat állíthatnak fel a törvények végrehajtására, mi által a szuverenitás önálló tényezőivé lesznek s a bíróságoknak a törvények ellenére szabályokat adhatnak; ennek meggátlására s hogy a bíróságok csak a törvénytől függenek, jogosítvák megvizsgálni, vajjon e rendeletek a törvényekkel megegyeznek-e s azokat csak ennyiben kell alkalmazniok.

A mennyiben pedig a miniszterek nem általános szabályok útján, hanem egyes intézkedésekkel akarnának a bírói hatáskörbe avatkozni, alkotmánysértést követnének el, miután az egyes esetek feletti ítélkezés világosan a bíróságoknak van fentartva (30, 92. cikk).

A közigazgatási hatóságok ellenében a bíróság önállóságát a büntető törvény ugyanolyan rendelkezései védik, mint azokat ennek ellenében.

A szuverenitás főszerveinek tényleges, nemcsak formai önállósága kétségkívül, az imént vázolt elveknél,

– melyeknek nem mindenike foganatosítható egyszerű külső kényszer-eszközökkel; – még jobban védetik az illető szervek kötelességérzete által; vannak azonban külső eszközök, illetve intézmények is, a hol ilyenekre különösen szükség van és alkalmazásuk lehetséges, melyek az említett elveknek külső érvényt szerezni vannak hivatva.

A már érintett ily eszközöknek ismétlését kerülve, a szuverenitás szerveinek önállóságát; alkotmányos hatáskörét védő két intézmény; mint az alkotmány zárköve, kivan bővebb kifejtést: az egyik a miniszteri, felelősség, s az annak érvényesítésére hivatott hatóság es eljárás; mely a miniszteri hatalom túlkapásai ellen védi a királyt, a kamarákat, a bíróságokat s a megyei és községi hatóságokat; de mely egyszersmind a királyi hatalmat s a kamarákat is alkotmányos hatáskörükben tartja, – a másik az állami számszék (cour des comptes) mely midőn az államháztartás törvényes rendje fölött őröködik, a mint azt a kamarák megállapítják, tulajdonkép újra csak a miniszteri felelősség egy különös fajával foglalkozik.

A midőn, mellőzve az államhatalmak önállóságának fentartására szolgáló egyéb eszközök bővebb fejtegetését, figyelmünket a miniszteri felelősségre összpontosítjuk, teszszük ezt azért, – mert ez intézmény ez eszközök között a legfontosabb, valódi irányzó működést gyakorol az egész államszervezetre s ha tárgyilagosan – az egyéni szabadságvágytól, az állampolgárok jóllététől, szóval minden alanyi célaktól eltekintve – felfogatik, nemcsak a kamarákat s a különösen általok képviselt társadalmat védi a végrehajtó hatalom ellen, hanem az egész államszervezet egészségének regulatora,

magának a végrehajtó hatalomnak, a királynak, a bírói és helyi hatóság-oknak vénje a felbomlás, az összezavarodás, a szervetlen állapotba való visszaesés ellen.

A miniszteri felelősség e regulatori működése, központisága az állani szervezeti életében egyrészt a király és kamarák szuverén jellege és felelőtlenségéből, a bíróságok és helyi hatóságokban rejlő hatalom gyengeségéből következik, másrészt azon alapszik, hogy a minisztérium, mint egyszersmind a királyi hatalom részese, a király és kamarákkal szembeni alsóbb állása daczára, az egész államéletre, annak kül- és belügyei vezetésére tényleg a legnagyobb befolyást gyakorolja.

A belga alkotmány a miniszteri felelősség főelveit állapítja csak meg. a törvényhozóra bízva azok részletes kivitelét, mi azonban máig sem következett be.

Kimondva, (63. cz.) a király személyének sérthetlenségét, minisztereit teszi felelősekké, a fejedelem minden tényéhez kivétel nélkül megkívánva azok ellenjegyzését (64. cz.), mely nélkül minden erőnélküliek. - Az ellenjegyzés csak mint rendes forma van gondolva, a király pusztá szóbeli parancsának követése a minisztert hasonló felelősséggel terheli s ezen felelősség alól a királynak sem szóbeli, sem írásbeli parancsa által nem menekül (89. cikk); de a király kegyelmezési joga is meg- van szorítva az elítélt miniszterek tekintetében, azoknak kegyelmet csak a kamarák egyikének kérelmére adhat (91. cz.)

Ilyképen a miniszteri felelősség főként a királyi hatalom ellensúlyozására felállítottnak tűnik fel; miután azonban az alkotmány a minisztereknek közönséges büntetteit is, sőt azokat is, melyeket hatáskörükön kívül elkövettek, a miniszteri felelősséggel összekapcsolja (90,

134. cz.), miután továbbá a képviselők kamarájának discretionarius hatalmat ad a miniszterek bevádolására, a miniszteri felelősség a belga alkotmány szerint nemcsak a fejedelmi tények ellenjegyzését, hanem a miniszterek saját kormányzati tényeit is, sőt közönséges bűntényeit is felöleli.

A miniszteri felelősségből folyó következmények érvényesítésére, a vád emelésére, a képviselők kamarája van egyedül jogosítva, kizáratván abból minden más államhatalom; de ezenkívül a miniszteri minőség a közvádoló és magán vádló működését is megakasztja s a közönséges büntettekérti kereset indítása is csak a képviselők kamaráját illeti; a miniszterek e kiváltságos állása nem szűnik meg a működésük ideje alatt elkövetett büntettek tekintetében akkor sem, ha miniszterek lenni megszűntek.¹

A vádemelési jognak a képviselőkre szorításából is látszik, hogy a miniszteri felelősség az állami főszervek önállóságából folyik s főleg arra hivatott, hogy azokat hatáskörükben megtartsa, mit itt bővebben kifejteni nagyon messze vinne tulajdonképi célunktól.

Miben áll a törvényszegés, mely a miniszteri felelősséget maga után vonja? az alkotmány a törvényre bízta ennek meghatározását, mely azonban ez ideig meg nem hozatott s a kamara a vádemelésben, a bíróság a büntett és büntetés megállapításában discretionarius hatalommal ruházzák fel.²

¹ Ellenkező nézetben van a vádemelésre nézve Kerchove, Kespons. des ministres dans le droit public belge. 65. lap és Hans Droit pén. belge 3. edit. II. köt. 35!). 1.

² Míg törvény másként nem intézkedik, a képviselők kamarájának discretionarius hatalma lesz a ministert bevádolni, a

Kétségtelen azonban, hogy a miniszter csak bűntények és vétségekért felel, magánjogi kárért csak akkor szavatol, ha az bűnténynek következménye.

A miniszteri büntett nehéz kérdése ily módon teljesen függőben hagyatott a belga alkotmány által s annyira sincs meghatározva, mint más államok közjogában.¹

A vonatkozó alkotmányos szabványok összeségéből az is következtethető, hogy a miniszterek felelőssége, mint szoros büntetőjogi felelősség gondoltatott s a kormányzati ügyesség, képesség biztosítására czélzó inkább fegyelmi jellegű felelősség nem tekintetett a semmitőszék elé valónak, mit némileg az is megerősít, hogy a miniszterek egyetemleges felelősségét nem említi, ily természetű felelősség a büntetőjog alapelveivel ellenkezően.²

A miniszter felelősnek találtatván, ha oly tény forog fenn, melyről a büntető törvény rendelkezik, az ebben foglalt büntetések alkalmazandók ellene, különben a büntettekre szabott szabadságbüntetések legenyhébbike, a börtön (réclusion).

A súlyosabb szabadságbüntetések a kényszermunka s a fegyház (détention), melyek tartamokra nézve is súlyosabbak, mert élethossziglan tarthatnak, míg a réclusion leghosszabb tartama 10 év; az utóbbinál súlyo-

semmitőszéknek pedig fölötte ítélni, minősítve a bűntényt s meghatározva a büntetést. (134. cz.).

¹ Egyébként eddigelé mindössze egy eset merült fel, midőn a képviselők kamarája miniszter ellen vádat emelt; 1865. jun. 24-én Chazot miniszter párbaj miatt a semmitőszék elé állítatott. L. Hymans id. m. 4. köt. 281.]. Thonissen id. in. 201. 1.

² L. mégis Thonissen id. m. 209. 1.

sabb szabadság büntetések vagy a halálbüntetés, még kevesebbé alkalmazhatók a büntető törvényben elő nem forduló eseteknél.

A miniszterek felett a semmitőszék esküdtek nélkül teljes ülésben van hivatva ítélni, még pedig az ügy érdemében is. (95. cz.)

A semmitőszékkel rokon hivatása van a főszámszéknek (cour des comptes). A számszék ugyanis az alkotmány (116. cz.) szerint, melynek elveit az 1846. okt. 21. törvény részletezte, az állami háztartás törvényességének részint ellenőre, részint egyenes biztosítója; az első szempontból megvizsgálja évenként az állami főszámadást, melynek végleges megállapítása azonban a kamarákat illeti és megjegyzéseit megteszi a minisztérium kezelésére, – mint az államháztartás törvényességének közvetlen biztosítója, egyenes hatóságot gyakorol a pénzütalványozásra jogosított közegek felett olyképen, hogy a minisztérium semmiféle utalványa nem érvényesíthető, mielőtt a számszék annak törvényességét láttamozásával el nem ismerte.

A számszék a minisztériumot ellenőrző hivatásában nem dönt tehát, mint a semmitőszék, csak a döntést teszi lehetségessé a kamaráknak, ellenben hivatása másik részében egyenesen befoly a minisztériumra, mely utalványozási hatalmát a számszék hozzájárulása nélkül nem gyakorolhatja, úgy, hogy a minisztérium utalványozási jogának egyenes osztályosa; mindazáltal a miniszteri tanács ha a számszék okait, melyekkel visája megtagadását indokolja, helyeseknek el nem fogadja s az utalványozást szükségesnek látja, túlteheti magát a számszék vétőjén s ez ily esetben csak feltételesen adja meg visáját.

A számszék tehát a képviselőház, budget jogának védője a minisztériummal szemben s a mint Fooz¹ jól jellemzi, tulajdonkép annak állandó bizottsága.²

A számszék szervezési módjában mutatkozik az különösen; ugyanis a számszék elnöke és tanácsosai nem élethossziglan nyerik megbízatásukat, hanem csak hat évre és pedig egyedül a képviselőháztól; sem a királynak, sem a senatusnak nincsen befolyása megválasztásukra, ezenkívül a képviselőház a hat év lejárta előtt is visszavonhatja tőlök megbízását.

A számszék e szervezése még feltűnőbb, ha tekintetbe vesszük, hogy az a számadásra kötelezett közhivatalnokok fölött számadásaik tekintetében valódi bírói hatóságot gyakorol, melyben egyedül a semmitőszék által ellenőriztetik, de csak a formák megsértése vagy a törvény helytelen magyarázata tekintetében.³

A törvényhozás a számszék e bírói jellegét elismerte azáltal is, hogy tagjait kizárta a kamarák mindegyikéből, valamint bármely, az állampénztártól jutalmazott hivatalból s minden oly üzlet vagy vállalatból, mely az államnak számadásra van kötelezve továbbá, midőn megtiltotta, hogy ipart és kereskedést üzzenek, magán egyének ügyvivői legyenek s iparvállalat, vagy társulat igazgatása, kezelésébe befolyjanak, egymásközt vagy a miniszterekkel rokonságban legyenek.

¹ Droit admin, belge. 2. köt. 708. 1.

² A számszékre vonatkozó törvény tárgyalásakor 1846. márcz. 7-én mondja Dumortier: A számszék valósággal a nép hatalmának kifolyása (emanation du pouvoir populaire). L. Hymans id. m. 2. köt. 445. 1.

³ L. Weninger Vincze. Az állami számvitel és az államháztartás ellenőrzése. Belgium. Budapesti Szemle 1868. évfolyam 12. köt. 260. 1. és Giron id. m. I. köt. 528. és köv. 1.

A belga számszék hatásköre, melynélfogva a minisztériumot nemcsak utólagosan ellenőrzi, hanem utalványozási jogának egyenes részesévé válik, valamint szervezési módja egyaránt kihívják a bírálatot, ha a kamarák budget jogától elkülönítve ítéltetnek meg; a hiba nem a számszék rendezésében van, hanem a budget jogban, melyből a számszék alkotmányos szerepe legalább szükségyszerűleg következik.

A miniszteri felelősség s a számszék, a mint egyrésztől a kamarák önállóságát és hatalmát biztosítja a király és a miniszterek irányában s ezeket, míg az alkotmányos hatáskörükben maradnak, a kamarákkal szemben, úgy másrészt az együttműködésnek leghatalmasabb eszköze a lélektani kényszer által, melyet a felelősség érzete a miniszterekre, a minisztereknek pártatlan forum általi megítélésének tudata pedig a kamarákra gyakorol.

A szuverenitás főszerveinek összehangzó működését biztosító eszközei az alkotmánynak a király joga a kamarák feloszlatása és elnapolására (71, 72. cz.), a miniszterek elbocsájtására 165. cz. a miniszterek joga, hogy nemcsak mindkét kamara tárgyalásában résztvehetnek s ha kívánják meghallgattatnak, indítványokat, módosítványokat tehetnek,¹ de a kamarák bármelyikének szavazattal bíró tagjaivá is választhatók, (88. cz), a kamarák joga, hogy a miniszterek jelenlétét a kamarákban megkívánhatják s ebből folyólag tőlök felvilágosításokat követelhetnek.

A kamarák joga a budget évenkénti megszavazására, a leghatalmasabb eszköz az államhatalmak összeműködésének biztosítására, ámbár e jog az alkotmányban rendezett alakjával, a többi államhatalmak önálló-

¹ L. Thomssen id. m. 254. l.

ságára egyenesen fenyegető jellegű s annak ellenében a király felosztatási joga s szabad választása miniszterei tekintetében kevésbé hathatós ellenfegyver.

A budget jogon nyugszik s az tulajdonkép nem is szolgál másra, mint a kormánynak a parlamenttől függésbe hozására, – a parlamentarizmus elve, melyet ugyan az írott alkotmány nem tartalmaz, de melynek az élőben terjesztése érvényes van.

Az államhatalmak önállóságának, elválasztásának elvét a parlament és kormány szoros összefüggése teszi veszélytelenné s biztosítja köztök leginkább az összhangot, de csak úgy, ha ez összefüggés biztosítása miatt az állam szervezetének többi követelményei nem mellőzöttek s a többi államhatalmak önállósága ennek fel nem áldoztatik.

A képviselőház és a senatus összeműködésének főbiztosítéka szervezési módjukban rejlik; ugyanazon választó testülettől nyeri mindenik megbízatását, ezenkívül a királyt a felosztatás joga a senatus ellenében is megilleti.

A bírói hatalom szuverén akarat létrehozásában általános módon nem vévén részt az összeműködés biztosításának szüksége kevésbé érezhető; a törvényhozó szerv törvényt magyarázó joga (28. cz.), a büntető és fegyelmi törvény a bírói túlkapások ellen teljesen elégségesek, hogy a bíróságok az államhatalmak összhangját egyes esetek feletti ítélkezésekkel ne zavarják.

A megyék és községek összeműködését biztosítja az alkotmány (108. cz. 5. pont), midőn a királynak, esetleg a törvényhozás minden tényezőjének beavatkozását azok túlkapásai ellenében megengedi.

II. RÉSZ.

**AZ ÉSZAKAMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK
ALKOTMÁNYA.**

BEVEZETÉS.

AZ ALKOTMÁNY ELŐZMÉNYEI.

1. §.

Az első gyarmatok keletkezése.

Anglia a 17. században kétes jogalapon veszi igénybe az uralmat az északamerikai szárazföld felett; mivel Caboto János, az angol király megbízottja, előbb látta meg az amerikai kontinenst mint Columbus és kikötés, partraszállás nélkül, a Breton foktól Floridáig vitorlázott, ezért lett volna neki erősebb joga ahoz mint a francziáknak, a hollandoknak, kiket ugyan nem a felfedezés, hanem a birtokba vétel elsősége illet meg.

Kétes jogát azonban fegyverrel úgy kiküzdte, hogy mai jogutódának, az északamerikai köztársaságnak birtokcíme csak kevés érdeket kelt, bár az még századunkban is nagy szerepet játszott épen az egykori anyaország s most már versenytársává lett leánya között az Oregon-viszályban, melyet utoljára is a jogalap kétségénél fogva s hogy a két hatalom közti összeütközés kikerültessek az 1846-iki egyességgel döntöttek el.

Az északamerikai államok a tényleges erő, nem a jog alapján keletkeztek, ezt csak utólag szerezték meg gyarmatosításuk sikere által, melyhez azonban az alapot a francziák és hollandok rakták le úgy délen Louisianában, mint északon Bostonban és New-Yorkban.

De e tényleges erő erkölcsi erő is volt s vajjon ellenfeleik tettek volna-e az emberi művelődésnek hasonló szolgálatokat, képesek lettek volna-e a nagy északamerikai világot úgy polgárosítani, mint az északamerikai, fölösleges volna feszegetni, utalni azonban az északamerikai köztársaság merőben tényleges birtok czímere ép oly szükséges, mint kiemelni, hogy a benszülöttekkel szemben az amerikai gyarmatok a magasabb civilisatio tényéből vezették le szuverén hatalmukat, elismerve ugyan az indiánok magánjogát a tőlük lakott területek használatához, de magoknak tartva fenn kizárólag, tőlük területüket vétel vagy hódítás útján megszerezni.

Az északamerikai unió csak úgy az erősebb jogán alapszik, mint a hogy a többi nemzetek fegyverrel vívták ki és tartják fenn szuverenitásukat. Anglia a gyarmatokat, melyekből a mai unió alakult, az európai művelt és az amerikai barbár népek akarata ellen alapította.

E gyarmatok alakulása döntő fontosságú Észak-amerika alkotmányára, melynek végső szálai a gyarmati korba nyúlnak vissza; ezért, a reánk nézve idegenszerűbb északamerikai világ alkotmányának ismertetésénél annak történelmi megalakulására szükséges bővebben kitérjeszkedni.

Virginia nyitja meg a gyarmatok sorát, történelmi elsőségét soká megtartva a szellemi fölény által, melyet később a többi gyarmatokra gyakorolt. A gyarmatok függetlenségének kivívásában s szövetséges alkotmányuk

megteremtésében őt illeti az oroszlánrész, Washingtonon kívül Madisont, Monroet Virginia adta Amerikának s a kevésbé áldásos, de ép oly nyomatékos szereplésű, népétől a monticelloi bölcsnek nevezett Jefferson az ő fia volt.

Ez először szervezett angol telep, melyből utóbb Észak- és Dél-Carolina, Maryland, Pennsylvania és Georgia váltak ki, lett később is a szervezés főmostere, míg a sajtószerű amerikai szellem, szokás és erkölcsök bölcsője az északi gyarmatban, Új-Angolországban ringott.

Ez Új-Angolországban nevezett gyarmatcsoport, mert hisz Maine, New-Hampshire, Vermont, Massachusetts, Rhode-Island és Connecticut gyarmatokat jelentette, magasabb indokoknak köszönheti eredetét s társadalmi elemei is mások voltak mint Virginiáé.

Virginiába a legkülönbözőbb társadalmi rétegekből kerültek a telepítvényesek, egyes jobb módú sőt gazdagabb vállalkozók mellett egyszerű parasztok, szegények és kalandorok, nagy családoknak az igazságszolgáltatás elől menekülő gyermekei, bukott kereskedők, mindenféle rovott életű népség alkották annak eredeti lakóit, kiket a gazdagodás vagy megélhetés reménye vitt oda.¹

Ellenben Új-Anglia zöme, az első települők a Codd hegyfoknál és Massachusettsben általában a jómódú középosztályhoz tartoztak és főképp az anglikán egyház üldö-

¹ Maga Smith kapitány, Amerika történetében az egyetlen mesés, regényes alak, kinek erélye tartá fenn a gyarmatot, tulajdonképp maga is kalandor volt bizonyos fokig, – megfordult hazánkban is, Báthori Zsigmond kegyeltje volt, majd török fogollyá lesz s a fogságból kimenekülve a marokkói háborúban vesz részt, hogy aztán kalandos életét az indiánokkal harcz s az indián királyleánnyal való viszonya által regényessé téve, mint Virginia tulajdonképp alapítója végezze. (Bancroft Hist. of the unit. states I. köt. 97. 1.)

zése vitte át őket az Óceánon. Az anglikán egyház protestantizmusát gyűlölve, saját puritán hitőknek s köz-társaságiasb nézeteiknek szabad tért Angliában nem bizto-síthatva, sőt az anglikán egyház és államtól egyaránt üldözve, száműzve Hollandiába vándoroltak, hol azonban nem lelve föl a mit kerestek, 1620 szept. 17-én indultak el – mindössze százan – Amerikába, az év végén száll-tak partra, településük helyét Új-Plymouthnak nevezve.

Nem messze Plymouhtól szállt partra 1628-ban 300 puritán és alapítá Salemet, Bostont, a mai Massachusetts állam, általán az északi részek vezér városát; e puritá-nokat is a vallási üldözés űzte el ősi tűzhelyeiktől, mert mint Milton monda, „csak az Oceán és Amerika vadon pusztái rejthették és óvhatták a püspökök dühe elől¹”.

E két gyarmat, melyből a mai Massachusetts állam alakult, képezte az amerikai unió északi részeinek mag-vát, mint Virginia a déliekét.

Különösen a plymouthi első települők, a zarán-dokok” emlékét legendaszerű kegyelettel vette körül az utókor s a May-Floweren, az új plymouthi zarándokok hajóján kötött szerződésüket, mint a társasági szerződés egyik hiteles okmányát fogadta el a komoly amerikai jogtu-domány, jöllehet e szerződés nemcsak nem az államalapítás, de sőt az anyaállamhoz, a királyságoz ragaszkodásnak bizo-nyítóka. Mint Jakab király hű alattvalói kijelentik abban, hogy Isten dicsőségére, a keresztény hit emelésére, kirá-lyuk és hazájok becsületére útra kelvén a végből, hogy gyarmatot alapítsanak, egymást kölcsönösen kötelezik és politikai testületté egyesülnek nagyobb rend és a mondott cél elérése végett.¹

¹ L. egyébként Elliot History of New-England. I. köt. 102. 1. idézve Claudi Janetnél Les États unis contemp. 10. 1.

A hazájokból száműzött, elmenekült alattvalók fenn tartják tehát vele a régi kapcsot s bár magok akarnak törvényeket hozni, hatóságokat állítani a gyarmat közjavára, alattvalóságukat nem tagadják meg, hazájok, a király becsületére gondolnak.

Nem új állam alkotása a gyarmatok célja, az anyaállamban szerzett civilisatiónak, az ott kifejlett keresztény hitnek csak új tért keresnek. Az eszméket, a meggyőződést, a szokásokat, egy művelt társadalom tapasztalatait magokkal hozzák, a nehézség, mellyel meg kell küzdeniök nem a cél, hanem a kivitel újdonságában, tevékenységük színhelyének vadságában rejlik.

Még a May-Flower zarándokai sem új államalapítók, csak a régiek határait terjesztik ki, jóllehet minden állami felhatalmazás, szabadság, kiváltság nélkül teszik azt, de csakhamar érzik is jogállásuk hiányos voltát, s már kilencz év múlva partraszállásuk után engedményt kérnek az általuk birtokba vett területre s annak kormányzatára nézve az Angolországban székelő plymouthi gyarmattanácstól, melyet a szokásos fenntartással, hogy alkotandó szabályaik Anglia törvényeivel s a gyarmattanács által utóbb netán felállítandó kormányzati formával ne ellenkezzenek, a lehető legszélesebb autonómia alapján meg is kapnak. Ez engedmény nem nyer ugyan a korona által megerősítést, de az új-plymouthi gyarmatosok a benne nyert, mondhatni szuverén hat ilmat, tényleg gyakorolják, míg 1691-ben a massachusettsi gyarmattal nem egyesítetnek Vilmos szabadságlevele által.

Annál kevésbbé lehet szó a legelső gyarmatban Virginiában államalapításról. Az 1606-i szabadságlevél, mely egy Angliában, Londonban székelő társaságnak Virginia gyarmatosítását megengedte, teljesen e társulat

s a koronától tette függővé a tengeren túli gyarmatot, melynek a gyarmaton levő helyi kormányzata a koronától neveztetett ki, ezáltal volt elbocsátható s alkotott törvényei csak addig maradtak érvényben, míg a király vagy az angolországi gyarmattanács meg nem változtatta. Mint Story mondja,¹ oly alkotmánnyal alapított Virginia, melyet később felháborodással utasított volna vissza. A szabadabb élet, a törekvés öntörvényhozás után 1619-ben mutatkozik s a gyarmattanács Angliában 1621-ben elismeri a gyarmatosok jogosultságát a gyarmat törvényhozásába képviselőik által befolyjni.

A gyarmat élén álló királyi helytartó, az angliai tanács által kinevezett senatus s a gyarmatosokból alakult képviselőház gyakorolták a törvényhozást, a helytartónak joga levén a másik két törvényhozási tényező megállapodásait elvetni, de a tőle jóváhagyott törvények is csak úgy váltak végérvényessé, ha az angliai gyarmattanács azokat elfogadta.

E szabadságát azonban Virginia csak 1624-ig élvezte, három év előtt nyert alkotmánya megsemmisítetik s kormányzata egy királyi helytartóra s a királytól kinevezett 12 tagú tanácsra bízatik.

A gyarmat szabadságát, alkotmányát később sem állítja vissza egyenes fejedelmi kiváltság-levél, tényleg azonban Virginia visszaszerzi politikai jogait s a királyi helytartó és tanács helyi uralma, a királyság és a parlament önzése némi gátra talál a gyarmati képviselőlet intézményében.

A plymouthi gyarmat szomszéda, a szintén puritá-

¹ L. Story-Buss. Bundesstaatrecht d. Vereinigten Staaten von Nord-Amerika 22. 1.

nokból álló Salem- és Bostonvidéki telep hasonlókép nem új államalkotási célokkal jelenik meg Amerikában; tulajdonkép mint egy kereskedelmi társulat tagjai szálltak partra e gyarmatosok 1. Károly király 1628-ban kelt és soká rendkívüli becsben tartott szabadalomlevelével, pedig: ez sorsukat a Londonban székelő igazgatóság és ottani részvényesektől tette függővé s megérkeztek után is első gondjok az egyház s nem a politikai hatalom szervezése volt. Közvetlen politikai jelentőségű fordulat e telep történelmében ugyan nemsokára bekövetkezett; de ez is inkább gazdasági okok következtében; csakhamar kiviláglott, hogy a gyarmatosítási vállalat csak úgy számíthat további tekintélyes, részvényesekre, ha ügyei nem a nagy óceán másik partján székelő tanács által vezetettek; e meggyőződés folytán, bár kiváltságlevelével egyenes ellentétben, áthelyezte a társulat kormányzatát magába a gyarmatba.

A társulat e törvénytelen ténye azonban a királyság elnézése következtében megtartá teljes erejét s alapja volt a telep politikai alkotmányának. A társulati közgyűlés jogai átszálltak a gyarmatosokra, kik azokat eredeti jelentőségükön messze túlterjesztették, de a gyarmat politikai alkotmányának meghatározásában mégis egy társulati szervezet irányelveit véve kiinduló pontul. Majd azonban érezték annak lehetetlenségét s a gyarmatosok ösgyűlése helyett, melyben minden egyes gyarmatosnak egyenlő szavazata volt 1634-ben a képviselőlet rendszerét fogadták el, sőt 1644-ben két házra osztották a törvényhozást, a gyarmatosok által választott képviselőletre s a szintén általok választott hivatalnokok, tanácsosokból álló senatusra, melyek határozataikra nézve egymás irányában veto-joggal bírtak.

A gyarmat első alkotmányának hatása érezhető később is annak szellemén, midőn alkotmányszervezete lényegesen átváltozott. Vilmos 1091-ki szabadalom levele, mely azonban már a mai Massachusetts államra vonatkozik, tehát az új plymouthi gyarmatot is magában foglalta, az angol alkotmány mintájára vétóval felruházott királyi helytartót teremt, 28 tagból álló szenatust s a gyarmatosok által választandó képviselőházat rendel, kik együtt gyakorolják a gyarmat felett a törvényhozást, adóztatást.

A helytartót illeti meg a tisztek, a bírói és igazgatási hivatalnokok kinevezése, a senatus 28 tagja ellenben a gyarmat-gyűlés által választatik. Az anyaországtól való függést a helytartó kinevezésén kívül mutatja azon szabvány, hogy a gyarmat törvényeinek Anglia törvényeivel nem szabad ellenkezniök s végmegegerősítés végett Angliába küldendők.

Virginia és Massachusetts lesz a többi gyarmatok magva, szellemi középpontja, az első délen, az utóbbi északon, egyébként alkotmányuk társadalmi elemeire és annak szellemére, valamint az alkotmányos főtényezők viszonyára, szerkezetére nagyon elütnek egymástól.

Virginia ugyanis sok féle társadalmi rétegből nyeri a gyarmatosokat, keletkezésével majdnem egyidejűleg honosul meg benne a néger rabszolgaság intézménye, melyhez utóbb a fehérek rabszolgasága járul.

Anglia a 17. század második felében ide küldi szegényei egy részét s börtönei fölös számú lakóitól a Virginiába szállítás által menekül meg. Ezenkívül vannak Angliában nyomorultak, kik a tengeri fuvarot fizetni nem bírják, eladják hát magokat s Amerikában 5 évi szolgálatra szegődnek; az ily szegődöttekkel formyszerű kereskedés űzetik és pedig, mint Bancroft mondja, majd

oly kegyetlen módon, mint a négerekkel, sorsuk is vajmi csekély mértékben különbözik a néger rabszolgákétól; szökés esetében arcuk tüzes vassal bélyegezhető s 5 évi szolgálati idejük a hatóság tetszése szerint meghosszabbítható.

A királyság elbukása Angliában a nemesség egy részét kivándorlásra bírja; Virginiába menekülnek, a hol sikerül nekik a nagyon vegyes lakosság között előbbi társadalmi állásuknak megfelelő fölényre emelkedni s Virginiában Ó-Angliát bizonyos fokig új életre kelteni.

A négerék, a fehér rabszolgaféle szegődöttek, a gyarmat éghajlata, egyaránt kedveznek egy nagy-birtokon nyugvó arisztokratikus társadalom keletkezésének, melyet az angol örökösödési törvények féltékeny megőrzése által biztosítanak. Mint Story mondja,¹ Virginiában a családi vagyon fenntartásának kedvező törvények mellett jobban buzgólkodnak, mint Angliában.

Az angol államegyház ismerteti el a gyarmaton is az egyedül igaznak s a többi keresztény felekezetek, legyenek bár protestánsok, számúzvék onnan.

Massachusetts ellenkezőleg, nem lévén az oda vándorlók közt sem nagy urak sem csöcselék, a tények erejénél fogva is sokkal inkább demokratikus; nem az általános emberi jogra volt azonban demokratiája alapítva, közép módú és kisbirtokú emberek egyenlőségéből indult ki, melyet ezenkívül nagyban korlátolt a politikai szervezetök alapjául elfogadott theokratikus elv; Massachusetts theokratikus népuralom volt, alapítva, mint Bancroft mondja, a papság különös politikai hatalmának aggodalmas mellőzésével Isten összes választottaira, a hívőkre.

¹ L. Story. Das Bundesstaatrecht d. Vereinigten Staaten von Nord-Amerika 24. 1.

Csak az vehetett részt a gyarmat kormányzásában, ki a puritán egyház tagja volt, más hitvallásúakat nemcsak a politikai jogokból zártak ki, de egyá talán meg nem tűrtek a gyarmaton, az anglikán vallású protestánsokat bálványimádóknak tartották s közülök két főembert, kik különösen buzgólkodtak a lelkiismeret szabadság mellett s ezt az anglikánok részére is követelték, azonnal ugyanazzal a hajóval küldték vissza Angliába, mely őket Amerikába szállítá. Az egyház tagjává azonban nem könnyű volt lenni, az egyház-község által választott egy lelkész, hitszónok és vénből álló eljáróság határozott a felvétel fölött, kik előtt a jogcímet a szentek gyülekezetébe való felvételre a megigazulás, a lelki újjászületés által lehetett bebizonyítani. A puritán vallás nem minden követője volt az egyház tagja s így a gyarmati képviselő megalakításánál sem bírt szavazattal. A vagyonkülönbség is éreztette magát, valamint az úri és nem úri rendhez tartozás, a fehér, időleges rabszolgák nem hiányzottak teljesen itt sem, mindazáltal az alapirány a demokratikus egyenlőségre czéloz s a gyarmat úgy ennek fenntartásáról, mint a theokratikus jelleg megőrzéséről nagy buzgalommal gondoskodott; az angol örökösödési jog helyére az egyenlő osztály rendszerét állította, melyben csak az elsőszülött kétszeres gyermekrésze emlékeztetne az angol eredetre, ha a zsidó törvényből (Mózes V. 21, 17.) véve nem lenne; a birtokátruházás megkönnyítetett, a vagyonbukott hagyatéka a hitelezők között minden elsőbbségre való tekintet nélkül felosztott; az egyházi téren a legnagyobb szigor fejtetett ki a puritán tanok fenntartására; az eretnység pénzbüntetés, száműzetés, sőt halállal is sújtható volt; a belső, erkölcsi világ is az államtörvényhozása és ható-

ságainak rendeltetett alá; Mózes könyvéből (II. 21, 22.) vett legszigorúbb büntetések alkalmaztattak a tiszta moral érdekében, míg súlyos büntetteket aránylag enyhe fenytés ért, mert a vallással vagy morállal nem álltak oly szoros vonatkozásban s mert Mózes nem büntette azokat.

Nyilván való a tények, a külső körülmények hatalma azon különböző szellem létrejöttében, mely Virginia és Massachusetts alkotmányaiban hozzánk beszél.

Átalában az Amerikában alakuló új embervilág egy és más jelensége elveszti túlságosan hangoztatott eredetiségét, ha azt a tényleges viszonyokkal egybevetjük. Massachusetts híres törvénye 1647-ből. mely büntetés terhe alatt kötelezi az 50 családból álló községeket, hogy az irás és olvasás tanítására iskolát tartson, csak azt akarja létesíteni, a mi ekkor Európában a városokban mar megvolt: a polgári elemek részére iskolát; a massachusettsi községek lakói ugyanis nem voltak egyszerű parasztok, hanem nagyrészt a középosztályból kikerült, bár a földet önkezőkkel mívelő mezőgazdák.

Massachusetts theokratikus alkotmánya is csak az új világban volt nagyobb bajok nélkül fenntartható, a hol végtelen térségek kínáltak az elégteleneknek a településre; ilyenek Massachusettsben nagyon hamar akadtak; a lelkiismeret szabadságát védő Roger Vilmos hitszónok maga száműzte magát, Hutchison Annát pedig felekezetével együtt száműzték s tanait elátkozták; e kivándorlásnak köszöni keletkezését Rhode-Island. A gyarmat megalakult, a lakosok a bibliából vett alkotmányminta szerint alakították meg kormányzati terveztet, de azt elégtelennek s fenyegetettnek látván Massachusetts boszújától, mely Hutchison Annát boszor-

kánysággal vádolta, Angliába folyamodtak és a parlamenttől nagy kormányzati jogokat engedélyező alkotmánylevelet nyertek, melyet II. Károly 1003-ban nemcsak megerősített, de ki is terjesztett.

Ez alkotmánylevelet 1843-ig módosítás nélkül fenntartotta Rhode-Island.

A gyarmat élén helytartó és tíz tanácsos állott, kiket a gyarmatosok választottak; a helytartó és tanácsa a lakosok által választott képvisellel gyakorolta a törvényhozó hatalmat, eleinte együtt, később két házra válva.

Rhode-Island különös jó viszonyban állt a királysággal, hálás volt a védelemért, melyben ennek részéről a puritán fanatizmus ellen részesült s II. Jakabnak, ki szabadalomlevele megsértésével vádolá, önkényt visszadá azt.

E levél mondta ki Amerikában, ha nem is legelőször, de a legteljesebb lelkiismeret szabadságot; az elsőség Marylandot illeti meg, mely azonban azt a keresztényekre szorította.

A vallási türelmesség azonban nem jelentett közönyt, a vasárnap megünneplése a munka és multságok szünetelése által, a törvényhozás rendszabályán alapult.

Nagy méltányosság a benszülött vadnépek iránt, szelíd büntető törvények, a forgalom megkönnyítése a tulajdon átruházások jogi formáinak egyszerűsítése által jellemzik e gyarmat beléletét, melynek demokratikus színezetében csak az angol örökösödési törvény, melynélfogva végrendelet híjában az elsőszülöttet illeti az egész örökség, képez kirívó vonást.

Massachusettsből indult ki, *úgy* látszik vallási versenyésnél fogva, a gyarmat, melyből a mai Connecticut

állam alakult, hozzájárulván ahoz a közvetlenül Angliából telepített Newhaven. A vallási fanatizmus s a köztársasági kormányzat szelleme, az intézmények rokonok a massachusettsi állapotokkal, csak a külső mez más, a theokratikus irányt még inkább kifejező.

Különösen a New-haveni rész erősen ragaszkodik a bibliához, mint a mely lakói felfogása szerint a bevégzett állam mintáját nyújtja. A gyarmat 7 tagból álló tanácsa a bölcsesség hét oszlopának nevezetik a Példabeszédek könyvének alapján: „A fő bölcsesség megépítette az ő házát annak hét oszlopit kivágván.” (IX. 1.); a gyarmat e részében a törvényhozó test jogának nyilvánítatik Isten, a legfőbb törvényhozó törvényeit magyarázni, kihirdetni és oly kisebb dolgokban, melyekről a szentírás nem szól, rendszabályokat alkotni; Mózes törvényei itt is, mint Massachusettsben módosítás nélkül alkalmaztatnak s az egész emberi élet a törvényhozó hatalma alá kerül; a gyermek, ki szülőjét megüti halállal büntetetik, a lány, ki magát megcsókolni hagyja a bíróság elé kerül, az isteni szolgálat látogatására a törvény kényszerít, a társasélet kedvtelése, a ruházat, a dohányzás, mind foglalkoztatják a törvényhozást s a hatóságokat.¹ A más vallásúak kérlelhetetlenül üldöztetnek, a gyarmatra lépő quakert korbács és dologház éri, az onnan elűzött s visszatérő katolikus pap büntetése a halál.

1662-ben egyesül a coniecticuti és newhaveni gyarmat II. Károly király alkotmánylevelénél fogva. E levél

¹ Connecticut rigorizmusa e századig– fenntart« magát, így a harminczas évek elején még tiltva voltak legnagyobb városaiban is a színházak, mint a jó erkölcsökkel meg nem férők. L. Beaumont. Marie ou l'esclavage. I. köt. 388. 1.

alakította át s tette egyöntetűvé Connecticut alkotmány-szervezetét; jelentőség-e főleg– abban rejlik, hogy Connecticutot teljesen függetlenítette az anyaországtól, annak sem a helytartó, sem a tanács kinevezésére nem tartva fenn befolyást, lemondva a hozandó törvények szentesítéséről, az ítéletek felülvizsgálatáról s az összefüggés egyetlen szálát a határozmány képezi, hogy törvényének nem szabad Angliáéval ellenkezni. II. Jakab feloszlatta 1685-ben a gyarmat kormányzatát s vissza akarta venni alkotmány -levelöket, a gyarmat meghajolt a felosztatás előtt, de levelét kiadni nem akarta, mert úgy vélte emberi dolgokban nem lehet nagyobb biztosíték, mint a nagy-pecsétes királyi adománylevel s csellel, erőszakkal egy vén tölgyfába tudta elrejtetni, hogy a Stuartok bukása után újra elővegye s használja módosítás nélkül 1818-ig.

A gyarmat törvényhozása nagyban hasonlít Massachusettséhez, de a választói jog– tekintetében az egyházhoz tartozás helyett mérsékelt vagyoni census fogadtatik el.

Massachusetts szomszéda volt New-Hampshire; Mason János nyerte eredetileg adományul, kormányzati szervezete később 1679-ben alakított meg– s a királytól kinevezett helytartóra s tanácsra ruháztatott, mely azonban törvények hozatalában a gyarmat képviselőjéhez volt kötve s végső fokon a király szentesítésére szorult.

A gyarmatlakók puritánok, az anglikán egyház hívei s más felekezetbeliek voltak s Massachusettset, melylyel a gyarmat egy ideig egyesülve volt, kényszeríték, hogy tőlök a választói jog s a képviselői tiszt tekintetében ne kívánja meg a puritán valláshoz tartozást; a királyi kiváltságlevel e vallási türelmességet tovább térj észte, a katolikusok kivételével minden keresztény felekezetre.

Maine gyarmat története annyiban érdekes, hogy elvesztve eredeti önállóságát Massachusetts hatalma alá került s kormányzóját, tanácsát ettől nyerte mint szuverénjétől, csak 1820-ban vált el tőle s lett önálló állammá.

Maine zárja be földrajzilag is az északi gyarmatok sorát, az úgynevezett Új-Angliát, melynek népe, sokban eltérő szelleme és intézményei dacára a fajközösségnél fogva is – Új-Angliát majdnem kizárólag angolok lakják – közös jelleggel bír s az unió többi lakosaitól yankee-nek hívatik.

Új-Anglia és a déli Virginia között alakult először is Maryland.

Talajánál, részben éghajlatánál fogva is, inkább délhez tartozik; első telepítvényesei, csupa előkelő családbeliek, aristokratikus jelleget adnak neki, mint Virginiának, intézményei ellenben szint oly szabadok, mint Új-Angliáé, szelleme pedig sokkal inkább, mert bár egV vallású s épen vallásuk üldöztetése miatt kivándorlóit gyarmatosok alapítják, az összes keresztény felekezetek lelkiismeretszabadságát igtatja alkotmányába, itt bannak legelőször emberségesen a benszülöttekkel, tényleg nem csak türelmet, de szeretetet gyakorolva a nem keresztények iránt is. Eljárásuk bölcsesége, mondja az amerikai történész Chalmers, virágzó gyarmattá varázsolta az előbb szomorú vadont.

E gyarmat keletkezését Lord Baltimore-nak köszöni, ki annak területét hűbérül, mondhatni tulajdonul nyerte a koronától az 1632-i kiváltságlevélnél fogva, oly enyhék voltak a hűbéri kötelezettségek; Lord Baltimore a kiváltságlevélben hivatalok, bíróságok szervezése, kegyúri jogok gyakorlása, címek és méltóságok adományozása, a

hadjog alkalmazása tekintetében nagy kiváltságokkal, majdnem teljes kormányzati hatalommal ruházott fel, de a törvények hozatalára s adók kivetésére nézve a gyarmat lakosok vagy képviselőik hozzájárulásának kieszközlésére köteleztetett. Maga részéről a korona feltétlenül lemondott Marylandra nézve az adóztatás jogáról, miben e gyarmat a többitől lényegesen eltérő kiváltságot nyert.

A gyarmat szabad alkotmánya az első kivándorlók után csakhamar számos új települőt vont Marylandba; a Virginiában túlsúlyban levő anglikánok elűzték onnét a puritánokat, a puritánok Massachusettsben az anglikánokat és quakereket, – mindezek nagy része Maryland szabad alkotmánya alatt keresett menedéket.

A puritánok győzelemre jutása az anyaországban egyidőre megsemmisítő a gyarmat alkotmányát, annak alapítója és első katolikus gyarmatosai elűzettek s bár a királyság visszaállítása a gyarmatnak is visszaadta alkotmányát, ez lényeges változáson ment át, az anglikán egyház államegyházzá lett, a gyarmatalapító katolikusok minden közhivatalból kizárattak.

A gyarmat társadalma is átalakult, a dohánytermelés végett egy ideig a fehér rabszolgák behozatala nevelte a lakosság számát; e fehér rabok politikai száműzöttek vagy közönséges fegyenczek voltak, mint Virginiában s meghatározott időre vásároltathattak, de a néger a dohány művelésére alkalmasabbnak találtatván, a néger rabszolgaság honosult meg a gyarmaton, mely ez intézmény meghonosításában még azzal sem mentheté magát, hogy az éghajlat kényszeríti reá.

Az észak és dél között középen alakuló gyarmatok közt azonban New-York a legnevezetesebb, nemcsak azon okból, mert ma az unió legnépesebb állama és

fővárosa a világkereskedelem egyik fő-fő gyúpontja, hanem alkotmányos fejlődésének sajátságainál fogva is.

New-Yorkot nem angolok alapíták, az első települők hollandok voltak s a mai fővárost Új-Amsterdammak hívták. Gazdag holland kereskedők társulata vette birtokba New-York területét 1621-ben s örökbér és egyéb személyes szolgálmányokért műveltette holland paraszttal, kik nemcsak politikai jogokkal nem bírtak, de a tulajdonosokhoz mondhatni jobbágyi kötelekekkel voltak kapcsolva. E viszony magánjogi része egész 1846-ig fennállott.

Később angolok, francziák s egyéb nemzetbeliek is telepedtek meg, kik a gyarmat politikai szervezetével épen nem voltak megelégedve.

Ily körülmények közt nem volt nehéz Angliának a gyarmat meghódítása; II. Károly 1664-ben, azon jogalapon, hogy angolok fedezték föl Amerika szárazföldét, a hollandok negyven éves birtoklása daczára öccsének, a yorki berezegnnek adományozta a Connecticuttól a Delaware folyóig terjedő területet, ki azt, miután a hollandok egy ízben visszafoglalták, 1074 óta végleg megtartotta.

E terület azonban nem felel meg a mai New-York államnak, New-Yersey, Pennsylvania és Delaware államok is azon alakultak.

A tulajdonos 1082-ig az adománylevél értelmében ugyan, de a gyarmatosok minden politikai befolyása nélkül kormányozta azt, ekkor ismertetett el a gyarmatosok joga képviseletre.

Vilmos trónralépte végetvetett az eddigi tulajdonos uralmának, a gyarmat királyi tartomány lett s a szokásos képviseleti intézményeket nyerte 1601 óta.

Daczára holland eredetének New-York erősen ragaszkodott az anyaország intézményeihez, megtartá különösen annak örökösödési törvényeit, – bizonyára tekintélyes nagybirtokos családainak befolyása következtében s rendíthetlenül óvta alkotmányának protestáns jellegét 1822-i módosításáig.

A függetlenség kivívása előtti időkben a katolikusok kizárattak minden közhivatalból, a katolikus papok örökös fogság, visszatérés esetén halállal büntettek, de a függetlenség kivívása után is az 1777-i alkotmány 42. cikkelye minden honfűsített személytől a protestáns hódolati esküt kívánta meg, kizárva ez által az államból a katolikusokat.

A yorki berezeg a neki adományozott terület egy részét Berkeley Lordra és Sir Carteret Györgyre ruházta át, ezekről Penn Vilmosra és még tizenegy más tulajdonosra szállt, kik még 12 tulajdonostársat véve magok közé, az 24 ember tulajdonává lett. Az átengedett terület a mai New-Yersey volt. – A tulajdonosok nemcsak magánjogot, hanem közhatalmat is nyervén, az általok szerzett gyarmatterület politikai viszonyai szerfölött változóak voltak, míg 1702-ben a tulajdonosok politikai hatóságukról lemondva, a gyarmat királyi tartománnyá vált s különös szabadalomlevél nélkül ezek módjára kormányoztatott s bár a képviseleti intézmények itt is életbe léptek, a gyarmatlakosok az egyes tulajdonosok által régebben engedélyezett nagyobb politikai szabadságokat feledni nem tudva, a koronával azokért folyton harcban álltak.

A protestánsok lelkiismeret szabadsága elismertetett ugyan, de a gyarmatgyűlés fel volt jogosítva egyházak alapítására s egyházi javadalmak adományozására. A katho-

likusok nemcsak a politikai életből zárattak ki, hanem vallásgyakorlatuk is eltiltatott.

A svédek is megkísérték a gyarmatosítást s első alapját vetek meg a mai Pennsylvániának, birtokuk azonban rövid ideig tartott, a hollandok elfoglalták tőlök s New-Yorkhoz csatolták, melynek tulajdonosa, a yorki herceg nem tett ellenvetést, hogy 1681-ben a mai Pennsylvania Penn Vilmosnak adományoztassék II. Károly királytól. A tulajdonos, Penn Vilmos részéről nyilvánított ígéretek csakhamar igen különböző nemzetbelieket, de kiváltképen németeket vontak e gyarmatba, melyben a német elem mai napig a legtömöttebben él együtt.

Az 1681-ki kiváltságlevél, mely a területet s felette a kormányzás jogát Pennek adományozta, az angol korona-jogászok és az országbíró által átvizsgáltatott ugyan s abban a gyarmati törvények összhangja az anyaországéival kikötetett, az angol örökösödési törvény, a fellebbezés a királyhoz a gyarmati törvényszékek ítéletei ellen s a gyarmati törvények megerősítésének joga, valamint az angol parlament hatalma a gyarmat megadóztatására nyíltan fentartatott, még is e gyarmatnak a többihez hasonlítva teljesen más szellemű alkotmánya lett.

Pennsylvania alkotmányát a 18. száz folyamában úgy tekintették, mint a szabadság utópiájának megvalósulását.

A gyarmat alkotmányának ez alakulását az ott összetetalálkozó sokféle népség, másodsorban Penn vallási nézetei magyarázzák; hitének megfelelőleg semmi külsőnek tehát az intézményeknek sem tulajdonított jelentőséget s a gyarmatlakosok akaratára bízta azok megvá-

lasztását, egyedül a vallás szabadgyakorlatát s a nép befolyását a törvényekre jelentette ki változhatlan alapelvekként; ennek következtében a képviselők kötelező utasításokkal láttattak el, a kormánytanács tagjai s az összes köztisztviselők a néptől választottak, egyedül a gyarmat kormányzójának kinevezése, ennek megérősítési joga a gyarmatgyűlés határozataira nézve s a földtulajdonára vonatkozó jogok maradtak meg Penn Vilmosnál. – Utópia, a szabadság úgynevezett paradicsoma azonban nem volt ezért Pennsylvania s a gyarmatosok nemcsak Penn Vilmos földtulajdonosi jogainak súlyát érezték, az első alkotmány sem volt teljesen keclvök szerinti s miután maga Penn nyilvánítá, hogy az alkotmányforma megválasztása, csak a törvények uralma és a nép részvéte legyen biztosítva, mindig a nép akaratától függ, tényleg több változtatást tettek az alkotmányon; így a törvényhozás egy kamara által gyakoroltatott, kerületi gyűlések szerveztettek, a törvényhozás egy b egy ülésének határideje törvényileg előre meghatározottat.

Delaware gyarmat eredetileg a yorki herceg tulajdona volt, ettől szerezte meg vétel útján Penn Vilmos és Pennsylvaniával egyesíté oly módon, hogy a delaware-i terület lakói a pennsylvániai törvényhozó gyűlésbe küldték megbízottaikat s ugyanazon törvények alatt álltak, ugyanazon szabadságokat élvezték. Mind ennek daczára a delawarei terület territórium neve alatt Pennsylvániától megkülönböztetett maradt s már 1703-ban külön törvényhozó gyűlést is eszközölt ki magának a tulajdonostól.

Az amerikai uniót megalkotó tizenhárom gyarmat közül a többi, u. m. Észak- és Dél-Carolina és Georgia mind délen fekszik, Maryland és Virginia alatt.

Carolinát a francziák alapították, de onnét a spanyoloktól elűzettek; 1662-ben II. Károly király Anglia állítólagos jogán 8 angol főnemesnek adományozta, kiknek hosszas vajúadás után sikerült ott az angol gyarmatot állandósítani.

Carolina adománylevele Marylandének mintájára készült, a tulajdonosok, hogy települőket édesgessenek területökre, közzétették kormányzati szerkezetök fővonalait, hielyek között legnevezetesebb, hogy a gyarmatkormányzót a leendő települők által kijelölendő 13 személy közül ígérték választani. 1665-ben új szabadalomlevelet nyertek, mely azonban csak a gyarmat földrajzi határait terjeszté ki, de az előbbiben foglalt jogokon változást nem tett.

A gyarmat mai kiterjedését s nem az engedélyokmányban adományozott határait véve, melyek egy világ-részt foglaltak magokban, annak 4000 földr. négyszög mértföldet tevő, szinte Magyarországéval vetekedő területén, távol egymástól keletkeztek az első telepek, az egyik Albermarle körül északibb, a másik a Fear hegy fok alatt délen s mindenik külön kormányzatot nyert; hisz egy 50 mértföldnyi sivatag választá el őket egymástól.

A tulajdonosok a gyarmat állapotaival elégedetlenek lévén 1669-ben új alkotmány készítésére egyesültek, melynek célja volt. a tulajdonosok nyilatkozata szerint, a monarchiával összhangzó kormányzatot teremteni és túlnépes demokratia létrejöttétől óvakodni.

Ez alkotmány nagy részt az állambölcsező, Locke műve; nem elégedve meg általános igazságok kutatásával, a gyakorlati államférfi feladataira vállalkozott s halva született művet teremtett. A 17. századi angol felvilágosodás és az angol liberalismusnak némely,

csak az angol államrendszerben ártatlan törekvései kezét fogtak ez alkotmányban egy úgy vélt gyakorlatiassággal s ennek nevében nemcsak Anglia évszázadon át fejlett társadalmát vették mintaképűi a jóformán még csak létesítendő gyarmatban, hanem néhány évszázaddal visszamenve Anglia kezdetleges társadalmi szerkezetének egyes intézményeit is az előbbiekkal egyszerre vélték megvalósíthatónak; abból indulva ki, hogy Carolina is kezdetleges állapotban van.

A gyarmat fölött a szuverén hatalom a nyolcz tulajdonos közt örökletes joggal oszlott volna meg; e szuverének mellett örökös grófi és bárói méltóságok alapítottak a megoszthatatlan nagy földbirtokra; a közép birtok egy része a létesítendő köznemesség részére jelöltetett ki, melynek a birtok megoszthatatlansága által örökletessé kellendett válni, más részét egyszerű szabadgyarmatosok nyerték, szóval a szuverén tulajdonosok mellett főnemesek, köznemesi és szabadtelepítvényes rend alkottatott, az alsó osztály ellenben a kisbirtokon lett volna elhelyezendő, melyet a termés nyolczadát tevő örök haszonbér fejében kap s a nemesek és főnemesekkel jobbágyi viszonyba hozatik. A fehér jobbágyokon kívül elismertett a négerék rabszolgasága s a fehér tulajdonosok feltétlen uralma rabszolgáik fölött.

A nyolcz tulajdonos, a grófok és bárók személy szerint tagjai voltak a gyarmat parlamentjének, ellenben a szabad telepítvényesek küldöttek által vehettek abban részt; a nyolcz tulajdonost illetve egyedül a kezdeményezés s a szentesítés a parlament határozataira nézve, ellenben minden egyes rend vétőjával megakadályozhatta a parlament oly határozatait, melyeket a gyarmat alaptörvényeivel ellenkezőnek tartott.

A felvilágosodás és Liberalismus ez angol alaprajzot azáltal iparkodott ékesíteni, hogy a különböző rendeket egy házba olvasztá össze, a parlament ülészakának tartamát két évre határozta, a törvények készítését egy államtanácsra bízta s a parlamentet elfogadás vagy elvetésre jogosította; ugyancsak az akkori felvilágosodás értelmében a törvények állandóságát biztosítandó az irodalmi vitatkozást felettök eltiltá, nehogy azonban túlságosan fölszaporodjanak, kimondatott a törvények hatályának önkényt való megszűnte száz éves fennállás után.

Az angol egyház jelentetett ki egyedül igazhitűnek s fentartásáról a gyarmat gondoskodott, de a többi felekezeteknek is megengedettett, hogy egyházat alkossanak s tagjaikat megadóztassák, kimondatván egyúttal a vallásszabadság oly megszorítással, hogy a gyarmat polgára csak az lehet, birtokot csak az szerezhet, ki Istenben hisz s annak nyilvános tiszteletét szükségesnek tartja, mi végből minden ember köteleztetett 17. éve betöltésekor a felekezetet megjelelni, melyhez tartozni kíván.

Ez alkotmány sajátságosan bonyolított formáival rendkívül rövid ideig állott fenn, 14 évi névleges használat után a gyarmatosok ellenkezése következtében visszavonatot; de a benne lappangó szellem nem halt ki végleg; a tulajdonosok 1698-ban más formában akarták eszméiket a gyarmatosokra erőszakolni, ezek újra ellenszegültek és pedig a déliek különös eréllyel; az anyaország szívesen látta az egyenlenségeket, a tulajdonosok végre 1729-ben kárpótlás mellett átruházták jogaikat a koronára, a gyarmat királyi tartománnyá lett, 1732-ben északi és déli, egymástól független gyarmatra osztatott, de Locke alkotmányának szelleme tovább

élt, a törvényes oligarchia helyét egy tényleges oligarchia foglalta el, a nagybirtok a tartományban túlnyomó és az angol örökösödési jognál fogva tényleg oszthatatlanná lett, a nemesi középosztálynak jelentéktelen szerep jutott, a polgári elem s annak közületei, a városok majdnem teljesen hiányoztak, ellenben Locke jobbágy-sága nagyon fejlődött, sőt átalakult rabszolgasággá s különös virágzásra épen Carolinában jutott, mely nem hagyta magától a rabszolgák száma tekintetében az elsőség dicsőségét elvitatni.

Az angol magas egyház uralkodó állásában helyre-állított, de az angol mellett más vallások is meg-türettek.

Sajátságos Georgia eredete. Egy philanthrop tár-sulat alapítá 1723-ban királyi szabadalom mellett, a szegények, az adósságaikért bebörtönözöttek s a katho-likusok kivételével a vallásuk miatt üldözöttek men-helyeként, másrészt mint katonai végvidéket a spanyo-lok ellen.

A társulat, mely mint pecsétjének körirata: „Non sibi, sed aliis” is kifejezi minden nyereszkedési cél nél-kül alakult, 21 évi időtartamra teljes kormányzati hata-lommal ruháztatott fel a korona fenntartása és szente-sítési jogának fenntartása mellett; a gyarmatosok nem voltak ugyan a politikai jogok osztályosai, de különben az angol alattvalók szabadságaival ruháztattak fel; a 21 év leteltével a társulat hatalma a koronára volt vissza-szállandó, de ez átszállás már 1751-ben végbe ment; ugyanis a katonai szolgálat, melyet a gyarmatosok mint határőrök teljesítettek, a társulat törekvése, hogy a gyar-matot a rabszolgaság mételetől tisztán tartsa, a gyar-matosokat nehéz munkára kéüyszeríté, a szeszes italok

bevitelének tilalma pedig nagyon lehangoló; a rabszolgákat kezdték azon cím alatt, hogy csak szegődtek – 100 évre szegődttették őket – és, hogy megkereszteltetésük által a megváltás részesei lesznek behozni, a szeszes italokat pedig becsempészni. A gyarmat ezen bajok következtében a társulatról a koronára szállott, királyi tartománnyá lőn s Carolina kormányzati rendszere jutott benne Kivonásaiban érvényre, csak a rabszolgák sorsa lőn enyhébb, a társulat működésének e részben megmaradtak némi üdvös nyomai, mert a míg más gyarmatok büntetés terhe alatt tiltották a rabszolgák tanítását, addig Georgiában a társulat kormányzata idejében a tulajdonosok büntetés terhe alatt köteleztettek arra.

2. §.

A gyarmatok viszonya az anyaországhoz és belső jogéletük.

Az imént rajzolt 13 gyarmat vívta ki függetlenségét az anyaországtól s alkotta meg az amerikai uniót.

Ha jogállásukat általánosságban tekintjük, kétségtelenül az a nézet helyes, mely a gyarmatokat az angol birodalom távol fekvő részeinek, lakosaikat született angol alattvalóknak tekinti, kik az angol alattvalók minden jogainak részesei s az angol törvényeknek alávetvék, a mennyiben azok viszonyaik között alkalmazhatók.

De az anyaországtól az óceán által elválasztva kormányzatuk különös rendezést kívánt, melyet az egyes gyarmat alapítólevele s az ennek alapján keletkezett gyarmat-alkotmány tartalmaz.

Ez alapító leveleket közvetve vagy közvetlenül a korona adta királyi előjogánál fogva s a gyarmatokat csak azon kiváltságok illették, melyek bennük nyíltan reájok ruháztattak, a többire nézve a király és parlament hatalmának voltak alávetve s testületileg több jogot nem követelhettek, mint a mennyi alapítóleveleikben foglaltatott, miből önként következik, hogy a gyarmatosok s az anyaország alattvalói között magánjogok és szabadságok tekintetében elvi egyenlőség volt, ellenben politikai jogaik nem terjedtek tovább, mint a mennyire azokat a gyarmataalkotmány határolta s így politikai tekintetben elvileg különböző volt jogállásuk s minden oly közügyre nézve, melyet alapítóleveleik kizárólagos hatáskörükbe nem helyeztek, alattvalói lettek nemcsak a királynak, hanem az angol parlament útján, melyben a gyarmatok képviselve egyáltalán nem voltak, anyaországbeli alattvaló társaiknak is.

Sőt a világosan hatáskörükbe utalt ügyek tekintetében is a gyarmatok az anyaország tartományai voltak, felruházva tartományi autonómiával, mely azonban a birodalom törvényhozásának volt alája rendelve, úgy hogy azon ügyek tekintetében is, melyek a gyarmatok autonómiája körébe tartoztak, nem alkothattak a parlament végezményeivel ellenkező törvényt, szabályt vagy szokást, a III. Vilmos uralkodása alatt hozott parlamenti végzeménynél fogva. Kétségtelen ugyan, hogy az anyaország e fennhatóságát a gyarmatokkal kevésbé érezte s azok tényleg nemcsak autonómiát, hanem szuverén hatalmat gyakoroltak.

E tényleges állapotot a gyarmatok jogivá akarták átváltoztatni; mindenekelőtt az angol parlament jogát támadták meg, hogy rajok adót vethessen ki, holott

egyedül Maryland nyerte a kiváltságot, hogy a király, vagyis az alkotmány végleges consolidatioja után, a király a parlamentben reá soha nem fog adót kivetni; a parlament adóketési hatalmát azon okból tagadták meg, mert a parlamentben képviselve nem voltak, helytelenül ugyan, mert gyarmati szabadalomleveleikben ily jogot nem nyertek, az angol alattvalói minőségéből pedig ez szükségképen nem folyt, a parlament az anyaországban is az angol alattvalóknak igen nagy részére vetvén adót, kik szavazati joggal nem bírván, a parlamentben saját-kép képviselve nem voltak. Maga Burke, a gyarmatok önállóságának leghöbbs védője kétségtelennek tartotta a parlament adóztatási hatalmát a gyarmatok felett, a mint hogy III. György király 6 uralkodási évéből származó törvény világos szövege, az előbbi törvények s a dolog természete szerint a kérdésben jogilag másként vélekedni nem is lehet; később a gyarmatok a parlament törvényalkotási hatalmát is tagadni kezdték belső ügyeikre nézve s autonómiájukat szuverén törvényhozásnak kívánták elismertetni, kivált Massachusettsben és a többi északi gyarmatokban, jóllehet még 1768-ban is, nyolcz évvel a függetlenségi nyilatkozat előtt kimondta Massachusetts, hogy Ű felsége magas parlamentje az egész birodalom felett a legfőbb törvényhozó test.

Ellenben a közép és déli gyarmatok elismerték a parlament fenhatóságát még belügyeikre nézve is, annál inkább az egész birodalmat érintő kereskedelem és forgalom szabályozására, sőt elismerték a parlament adóketési jogát is, a mennyiben ez adók a kereskedelem érdekében vettetnek ki, csak egyéb adóztatás ellen tiltakoztak.

E nézet lett uralkodóvá az összes gyarmatokban s azok 1765-i new-yorki, ugyan nem törvényes congress-

susa, mert ilyet alkotmányleveleik nem ismertek, kijelenté a király iránt hódolatukat s a parlament alá rendeltetésöket, de kijelenté a lényeges különbséget is, mely az ész és józan politika szerint a parlamentnek a közönséges jog javítására és az egész birodalom kereskedelme és forgalma szabályozására vonatkozó törvényhozó hatalma és annak a gyarmatok tekintetében való adóztatási joga között létezik.

Ily megkülönböztetések a gyarmatok viszonyát, önállóságának mérvét illetőleg csak zavart támaszthattak s már-már minden függés megtagadtatott a parlamenttől, különösen Massachusetts részéről, mely a personal unió egy neme szerint csakis a koronával szemben akarta elismerni a gyarmatok alattvalóságát, ellenben az angol nemzet és parlamentje irányában teljes függetlenséget vett igénybe.

Mindazáltal még két évvel az elszakadás előtt, 1774-ben az összes gyarmatok Georgia kivételével összejültek Philadelphióban és kijelenték egy határozatban, mely összes jogaikat egybefoglalta (declaration of rights), többi között (a határozat 4. pontja), hogy bár gyarmatgyűléseik kizáró és független hatalommal bírnak úgy törvények alkotására, mint adómegszavazásra s hatalmukban csak a király visszavetési joga által korlátolják, mindazáltal „tekintve a fenforgó szükségét s a két ország (Anglia és a gyarmatok) kölcsönös érdekeit elismerni készek oly parlamenti törvények kötelező voltát, melyek bona fide a gyarmatok külkereskedésére nézve a végből alkotatnak, hogy az egész birodalom kereskedelmi előnyei az anyaország, valamint illető részei számára biztosíttassanak.”

Ha azonban a gyarmatok függő állása jogilag kétségtelen, a parlamentnek a tételes jog nevében támasz-

tott követelése, hogy a gyarmatok feltétlenül vessék magokat alá hatalmának, semmikép sem illett a tényleges viszonyokra, melyek az anyaország és gyarmatai között fen állottak; a tartományok jogi kis-korúságát teljesen meghazudtolá azok természetes fejlettsége, régóta önrendelkezéshez szokott állapota, úgy hogy a midőn Anglia fenhatósága kérdését a gyarmatokkal szemben felveté, annak a jog mezején való megoldási kísérlete egyenlő értelmű volt a gyarmatok s az anyaország közti háború felidézésével.

Anglia joga gyarmatai fölött, abban a kiterjedésben, a melyet e viszony elveiből jogilag következtetni lehetett, holt, élettelen jog volt s a parlament ez inga-tag, elévülésben levő jogra, tehát igazában tényre alapítá hatalmát, a gyarmatok önállósága viszont nem nyert még tiszta alakot s így tulajdonkép két tényleges erő állt egymással kiegyeztetetlenül szemben, melyek vetélkedését csak fegyverek dönthettek el.

A megadóztatási jogtól, a parlament suprematiájának kérdésétől eltekintve, Anglia a gyarmatok által is készségesen elismert jogát a kereskedelem szabályozására oly módon gyakorolta, mely által e formai jog” a zsarnokság valódi eszközévé vált, a birodalom egyik részének, a gyarmatoknak kizsákmányolására vezetett a másik részéről.

Pitt védte legmelegebben a gyarmatok ellenszegülését a parlament adókivetése ellen, nem ugyan a jog, hanem a természetes szabadság és méltányosság alapján, de a parlament fenhatóságát s abban a gyarmatok kereskedelme és iparára vonatkozó zsarnoki hatalmat is ép oly határozottan fentartani kívánta. „Igen, mi megköthetjük kereskedelmöket, így szólt a gyarmatokban

behozott bélyeg-törvény visszavonását célzó beszédében, korlátozhatjuk iparukat és gyakorolhatunk minden hatalmat egynek kivételével: nem rakhatjuk zsebre pénzeket az ő beleegyezésük nélkül... Ha Amerika elég vakmerő lenne csak egy harisnyát vagy patkószeget gyártani, éreztetném vele ezen ország hatalmának egész súlyát. Az anyaország szuverenitásának ily gyakorlása belsőleg még igazságtalanabb volt, mint a megadóztatás.

A gyarmatok általános jogi függése azonban nagyon módosult az egyes gyarmatok alapítólevelei szerint, melyek egyrészt e függést közelebről meghatározták, másrészt pedig a gyarmatlakók befolyását a gyarmati autonómiának meghagyott ügyekre rendezték.

Az egyes gyarmatok tényleges függése különbözött a szerint, a mint királyi tartományként alapítottak vagy egyes egyéneknek hűbéri-tulajdonkép adományozták vagy mint szabad politikai testületek szerveztettek.

A tartományi kormányzatok nem alapultak tulajdonkép kiváltságleveleken, szervezetök az utasításokban foglaltatott, melyeket a korona a tartományba küldött helytartójának adott. Ily helytartó a katonai és polgári igazgatás, a tengerészet, az igazságszolgáltatás feje volt; kormányzati és igazgatási hatáskörében a koronától melléje rendelt tanács által támogatott; a helytartók e tanács közrehatásával szervezhatték a bíróságokat, kinevezhatték az egyes hivatalokra a bírákat és egyéb hivatalnokokat, adományozhatták a lelkészi javadalmakat, háború vagy lázadás esetén életbe léptethették a hadjogot (martial law), végül büntényekre vonatkozólag kegyelmet adhattak.

A helytartók törvények alkotása végett egybehívhatták a gyarmatosok képviselőit, elnapolhatták s fel-

oszlathatták azok üléseit; a képviselet határozataival szemben, még ha azokhoz a tőle külön üléselő gyarmattanács hozzájárult volna is, szentesítési jogot gyakoroltak.

Hét gyarmat: New-Hampshire, New-York, New-Jersey, Virginia, a két Carolina és Georgia állt ily kormányzat alatt.

A hűbéri vagy patrimonialis alkotmánya (proprietary government) gyarmatokban a király felségjogait egyes magánosoknak adományozta, azzal a feltétellel, hogy az anyaország szuverenitása ez átruházás által ne csorbítottassék; mindazon hatalom, melyet a tartományi kormányzatú gyarmatokban a korona gyakorolt, ezekben a hűbéres tulajdonost illete. Maryland, Pennsylvania és Delaware-nak volt ily alkotmánya.

A szabadalomlevéllel (charter) alapított gyarmatokban a gyarmatlakosok összeségére ruháztatnak át a koronától a szuverén jogok, melyeket azok testületileg gyakorolnak; a három ily szervezetű gyarmat közül Connecticut és Rhode-Islandban nemcsak a képviseletet, hanem magát a helytartót és a gyarmattanácsot is a telepítvényesek választották, Massachusettsben csak a helytartóra nézve volt eltérés, ki itt a koronától neveztetett ki.

Hogyan tartotta fenn az anyaország fenhatóságát e különböző szervezetű gyarmatokban? Valamennyire nézve törvényhozó hatalma és a gyarmati bíróságok határozatai ellen beadott fellebbezések vég-eldöntése által, a tartományi szervezetekben a helytartó és tanácson kívül, a korona szentesítési joga a gyarmatok törvényei tekintetében elég biztosítékot nyújtott, a hűbéri és szabadalmas alkotmányokban részint a szentesítés, részint a helytartó kinevezése volt az anyaország fenhatóságá-

nak fentartására az eszköz, a hol pedig ezek hiányzottak, mindannyira nézve elvül mondatott ki az adomány- illetőleg szabadalomlevelekben, hogy a parlament végzeményeivel ellenkező gyarmati törvények és szokások semmisek, mely szabálynak megsértése az adomány- vagy szabadalomlevélben nyújtott jog-ok megsemmisítését vonta volna maga után.

A gyarmatokat egymással nem fűzte össze semmi-féle politikai kötelék, egyes szövetezéseiket időleges okok hozták létre, melyek elmúltával a gyarmatok folytatták egymástól teljesen független életüket. Az anyaország nem is tűrte volna meg szövetezéseiket, mely kölcsönös feltékenykedések által különben is lehetetlenítve volt.

Mindazáltal a gyarmatosok egyformán angol alattvalók lévén, egyik gyarmatból a másikba áttelepedni, birtokot szerezni közös joguk volt.

Ha a gyarmatok belső viszonyait általában tekintjük, kétségtelen, hogy mindannyiban érvényre jutott a politikai szabadság elve, a gyarmatlakosok a gyarmati kormányzatból sehol sem voltak kizárva s az angol szabadság emléke, az angol alattvalói minőséggel összekapcsolt jogok öntudata, a gyarmat népében erősen fenntarták a politikai szabadság érzetét, melyet társadalmi helyzetök, a gyarmatosítás által a mindennapi életben követelt öntevékenységek csak fokoztak.

A patrimonialis, a tulajdonosi kormányzat, melyet néhány gyarmatban találunk, elvileg ugyan szerfölött ellenkezett a politikai szabadság követelményeivel, de tényleges hatásában kedvező volt arra; mindazonáltal ily természetű kormányzatok fenállása igen éles ellentétben áll a felfogással, mely az amerikai unió gyarma-

tainak keletkezését a kormányzottak egyéni erejére, önkéntes egyesülésére alapítja; e felfogás egyébként nemcsak a patrimonialis kormányzatokkal szemben helytelen, – a királyi tartományok módjára szervezett gyarmatokra nézve is az, pedig ilyen volt a gyarmatok legtöbbször, mint láttuk hét gyarmat s ezek egyáltalán nem a társulatok módjára keletkeztek.

A politikai szabadság elvével nem jutott egyenlő érvényre az egyéni szabadság és egyenlőség elve; ezek távol sem hatották annyira át a gyarmatokat; a vallásszabadság a függetlenség kivívásakor csak két gyarmatban uralkodott, a kis Rhode-Islandban és Pennsylvániában; a többi gyarmatokban, abban is, mely a lelkiismeret szabadságát legelőször fogadta el, Marylandban, a vallásszabadság helyett az államegyházak rendszerét találjuk; még a protestáns felekezetek is kölcsönösen üldözik egymást vagy ha ezt nem teszik is, valamely hitvallást részesítenek előjogban, mindannyi pedig üldözi a katholicismust s egyik-másik annak híveit nemcsak a politikai jogokból zárja ki, hanem a katholicus hitvallását, mint bűntényt fenyíti.

Az amerikai gyarmatok vallási viszonyaiban legtisztábban láthatni a szoros összefüggést a vallás és a politikai intézmények között, az igazságot, hogy politikai testet nem lehet egyéni véleményekre, hanem bizonyos, az emberi élet végkérdéseire vonatkozó belső közös meggyőződésre alapítani.¹ A mily helytelen Amerikát

¹ „El kell ismerni, mondja Comte Agost (Cours de phil. positive 4. köt. 480. l.), hogy minden állandóságra igényt tartó társaság képződéséhez feltétlenül szükséges közös vélemények rendszerének túlnyomó befolyása, mely elég alkalmas legyen az egyéni eltérések rohamos árrját féken tartani.”

már a gyarmati korban a lelkiismeret és vallásszabadság Lazájának feltüntetni – legalább Magyarország nem tekinthet Amerikára, mint olyanra, mely a vallásgyakorlat kérdésében a 17. százban annyira előtte járt volna, – ép oly téves volna, annak hiányát látva, a gyarmatok túlnyomó részében a nehézségekről megfeledkezni, melyek a vallásgyakorlat szabadságának megvalósításánál felmerülnek.

Nemcsak a vallásgyakorlat szabadsága hiányzik, de a lelkiismeret is üldöztetik, nemcsak államegyházak szerveztetnek, mint Georgiában, Carolinában, Virginiában, Marylandban, New-Yorkban, hanem Massachusetts, Connecticut egyenesen demokratikus theokrátiák.

Még azon gyarmatokban is, melyek nem épen theokratikus jellegűek, a vallási kötelmek tekintélyes része polgári büntetések mellett parancsoltatik meg s a szigorú erkölcsi censura, melyet a közhatóságok a magán élet legkülönbözőbb vidékein is gyakorolhatnak, az egyéni szabadságot a társadalom azon osztályaitól vonja meg, melyek kevésbé szoktak a közönséges büntetőtörvényekbe ütköző cselekedeteket elkövetni; az esküdt-szék, a büntető eljárás többi garantiái az egyéni szabadságnak a közönséges büntető törvényeken túl fekvő megszorításaiért nem nyújtanak kárpótlást.

Az egyenlőség elvét még kiáltóbb ellentétű viszonyok zavarják: a gyarmatok társadalma szolgák és szabadokra válik szét, minden átmenet, a kiegyenlítés minden lelietősége nélkül, egybetartva az embert tényleg és jogilag állattá alacsonyító rabszolgaság által; az ember az új világban embertársa felett oly hatalmat gyakorol, a minőt az európai népek történelme majdnem ezer évnél régebben letörölt lapjairól, de a minőt nem is ismert.

És ez uralom fentartásához az amerikai társadalom minden egyéb tekintet mellőző makacssággal ragaszkodik, mint fennállása alapjához, léte sarkkövéhez.

A rabszolgaság Amerikában nem egy részszerű, különleges tünemény, egész szervezete, történelme napjainkig e körül forog.

Amerika szabad népei dologgá, ingó birtokká tették a fekete bőrű embert, a vadállatnál rosszabb sorsra kárhoztatták, elvéve tőle magzatát, mely mint a dolog gyümölcse, az úré; oktatni nem szabad ezer forint bírság terhe alatt, mert „a rabszolgákat írni és olvasni tanítani arra való volna, hogy elégtelenség ébresztessék szíveikben és előmozdíttassék a forradalmi szellem”, sőt Carolinának egy 1740-i törvénye a rabszolga és a rabszolga vérből származott későbbi ivadék¹ felszabadítását is megtiltotta, örökössé akarva tenni a szolgaságot; a fajgyűlölet a rabszolgaság szenyét a rabszolga vérből eredt, de nemzedékek során át fehér bőrűvé lett emberre is kiterjesztette, e tekintetben az ókornál mélyebben visszaesve.

S ha még sikerűit volna állattá változtatniuk az embert, dologgá tenni a szellemmel felruházott lényt, legalább meg lett volna kiméivé szenvedéseitől, de az emberi jelleget nem lehetett a rabszolgáról letörölni s emberisége nyilvánulásait nehéz volt fékezni; börtönbe zárni egyező lett volna értékének csökkentésével, megölni, annak megsemmisítésével; maradt tehát a kínzás,

¹ Amit Északi-Carolina alkotmánya (I. cikk, 3 Sect, 3. §.) a szavazat tekintetében a négerekre nézve kimond, az más államokban is hallgatag követett; ez alkotmányszakasz így szól: Szabad néger, szabad mulatt vagy vegyes vérű szabad ember, a ki néger ősöktől származik, a negyedig ízig bezárólag, bár mindenik ízben egyik ős fehér ember volt is nem bír választójoggal.

a sanyargatás, a verés; az állam csak kivételesen enged meg a rabszolgára a halálbüntetést alkalmazni, mert akkor kárpótlást kell adnia a tulajdonosnak, a korbácsolás, a füllevágás, fülfelhasítás, a kiherélés alkalmasabb büntetési módok, – a tulajdonost rövid időre fosztják meg munkaerejétől; de legalkalmasabb a korbács.

A rabszolgaság e rendszere annyira elválik a művelt népek társadalmi szokásaitól, hogy sokan Amerika alkotmányának rajzolásában mint ahoz nem tartozót, mint egészen külön világot figyelmen kívül hagyták; ha egy állam társadalmi és politikai szervezetének alapintézményét mellőzni lehetne, helyes lett volna ez eljárás, de így, midőn arról az intézményről volt szó, mely a függetlenné vált gyarmatok évszázados életében is a politikai mozgalmak legfőbb oka volt s a 19. század legnagyobb, legvéresebb háborúját szülte, a rabszolgaságtól való ez eltekintés szükségkép meghamisította a képet, mely Amerikáról ily módon vétettet; Tocqueville annyi tekintetben remek rajzát is az teszi hamissá, hogy a rabszolgaság nem mint az amerikai alkotmány szerves kiegészítő része szerepel abban.

Csak Amerika társadalmát mesterségesen ketté szakítva s az uralkodó szabadok viszonyait a rabszolgaságtól elkülönítve, lehet az észak-amerikai gyarmatokban uralkodó jogegyenlőségről szólni. Mennyiben indokolható a barbár népek rabszolgasága általában s Amerikára nézve különösen, nem ide tartozó kérdés; de, hogy a rabszolgaság intézménye tekinteten kívül nem hagyható akkor, midőn egy államban a jogegyenlőség elvének uralmát keressük, azt hiszem igazolásra nem szorul.

A jogegyenlőség elvének érvényesülését illetőleg igen fontos körülmény az is, hogy az európai társadalmi

szerkezet számos előjogai önként elestek a gyarmatok viszonyaiban, a legtöbb gyarmatban egyenlő sorsú emberek egyeteme áll előttünk, kik mindannyian egyenlő feladattal bírnak: meghódítani az új földet az ember czéljainak; a nemes, a polgár, a szellemi hivatás embere, a paraszt között az ó világban kifejlett jogkülönbségeknek nem lenne értelme itt, hol mindannyian kivétel nélkül a földművelésre utalvák s körülbelől egyenlő erővel rendelkeznek e cél elérésére. E tényből, nem az egyenlőség elvének nagyobb tiszteletéből következik az előjogok hiánya; vallási téren nagyon is fenmarad a különbség elve, de a politikai jogokra nézve sem az ember veleszületett egyenlő jogosultsága lesz irányadó, csak a meghatározott kellékekkel bíró és valamely helyi közösségbe felvett gyarmatlakos tekintetik freemannek, azaz szabad választópolgárnak, sőt a legtöbb gyarmaton ezenkívül meghatározott hitnek vallása adja a politikai jogosultságot; még az északi, leginkább az egyenlőség és szabadság után törekvő gyarmatokon is van úgy politikailag, mint társadalmilag és egyénileg nem szabad elem, a pénzen vásárolt, öt, tíz évi szolgálatra szegődött teher szolgák (indented servants); az anyaországban a felsőbb osztályokhoz tartozott társadalmi elemek még északon is megtartják bizonyos fokig régi állásukat s a gentleman, az úr és köznemű ember közötti különbség részben a büntetőjogban is elismerésre talál, a társas élet, az egyház, a kormányzat és törvényhozás külsőségei épen az anyaország aristokratikus hagyományai szerint rendezvék,¹ délen s a középgyarmatokban az örökösödési törvények, a végrendelezési szabadság,

¹ Ruttimann. Das nordamerikanische Bundesstaatsrecht. I. köt. 13. 1.

vagy végrendelet hiányában az elsőszülött kizárólagos örökösödési joga fentartják az anyaországból áthozott társadalmi különbségeket s állandósítják a nagybirtokosok; az urak rendjét; igen sok gyarmat patrimoniális alapon alakul meg, egyesek jutnak az egész gyarmatterületen úgy a magán, mint a közhatalmi jogok birtokába és bár politikailag a patrimonialitás eltűnik s a tulajdonosok közjogaikat visszaszállítják a koronára, magánjogi téren megtartják a terület fölött tulajdonukat s a gyarmatlakosok egy része örökbérlő marad; egyideig némely gyarmatokban a manor-bíróságok, az urak bíraskodása a birtokukon lakók felett is fentartja magát s ha mégis az egyenlőség elve látszik már a gyarmatokban mint irányzó kiválni, ennek magyarázata kétségkívül abban rejlik, hogy a gyarmatok nem képeznek egy testet s Észak-Amerika lakossága a 13 gyarmatban van szétosztva, e gyarmatok egyenkint véve homogen elemeket mutatnak, mindenik saját kebelében az egyenlőség elvét fogadja el bizonyos fokig, de az egyenlőség formai érvénye mellett az a különböző gyarmatokban nagyon elütő belső irányelveket tartalmaz, ha egészen eltekintünk is a rabszolgaság intézményétől.

Az egyenlőség és különbség elvei, melyek Európa nagy államaiban egy területen küzdenek egymással, itt külön területekre szétválva s mindenik külön területen homogen főelvek szerint rendezve, az általános egyenlőség-látszatát ébresztik a szemlélőben, kivált ha, mint rendszeren történni szokott, a gyarmatok egy csoportja, az északi vétetik szemügyre.

Különösen míg a gyarmatok Anglia szárnyai alatt, minden szövetség nélkül, független közületek viszonyában állnak egymáshoz, míg egy népet nem alkotnak, a kü-

lönböző érdekek, nézetek e területi feltagolása minden baj nélkül lehetséges, a mint azonban a gyarmatok uniója létrejön, mutatkozik a nehézség, kiélesülnek az ellentétek s az egyenlőség elve, bár az egyéni életre nézve fenmarad, sőt teljesebben kifejlik, de az államok között erős küzdelmek csirájává lesz.

De volt még ezenkívül az amerikai gyarmatoknak egy egészen sajátos eleme, mely kívül állt ugyan azok politikai szerkezetén, de társadalmoknak bizonyos fokig részét képezte; a bennszülött indiánok magánjoga kezdettől fogva elismertett a területhez, melyen laktak, de politikailag a fölött megtagadtatt tőlök a szuverenitás teljessége, különösen, hogy területükről a gyarmatok kormányának kizárásával rendelkezve azt bárkinek, de kivált egy idegen államnak is eladhassák, másrészt azonban a gyarmatok tartózkodtak ezen, területeik egy részén lakó népet magokkal politikailag összekötni s így azok belső életökre nézve a gyarmatokkal szemben mint saját törvények, szokások alatt álló szuverén közületek maradtak meg.

A néger rabszolgaságot felvette magába Amerika s hosszú, száz éves küzdelem után, mely az unió létét fenyegette, jogilag egyelőre assimilai ta, az indiánok ellenben sem rabszolgái, sem alattvalói, sem polgárai, sem szövetségesei nem lettek az uniónak; területén élnek, de közjogilag azon kívül, nem hűbéresei az uniónak, de nem is valóban szuverén nemzetek.

A gyarmatok alapítása óta, mint Marschall az unió főbírája a Cherokee-indiánok és Georgia közti perben mondja,¹ mindig egyformán, mint állammal bántak a

¹ L. Holst. Verfassungsgeschichte der Verein. Staaten von N.-Amerika. I. köt. 392. 1.

Cherokke-nemzettel; de ez elv csak palást volt, hogy tőlök annál könnyebben szabadulhassanak, meghódításuk, bekebelezésük sokkal nehezebb lett volna.¹

A hol, mint az észak-amerikai gyarmatokban ekként fehér, fekete és vörös ember faj van egy politikai területen egyesítve, a hol maga az uralkodó fehér faj is némely nemzetiségi árnyalatokat mutat, a hol a vallásfelekezetek, a középosztály s az aristokratikus elemek szinte terület szerint oszlanak szét, ott lehetetlen is, hogy az egyenlőség elvének teljes uralma legyen.

Csak a politikai szabadság egykorú a gyarmatok keletkezésével, az egyenlőség sokkal későbbi keletű, a függetlenség kivívása után tör elő, bár ekkor sem egyszerre.

Mentül kevesbbé eszményítjük a gyarmatok viszonyait, annál megragadóbb lesz szuverénvé válásuk s a nyoi mok, melyeket mint ilyenek a történelemben hagytak.

E gyarmatk önállósulása, a közöttük levő ellentétek leküzdése s egységes politikai testté tömörülése, erősen demokratikus iránnyal, az államalakulás legrendkívülbb jelenségeinek egyike.

¹ „Szabad intézményeink, protestáns civilisatiónk, külön szellemünk, melyekkel oly nagyra vagyunk nem bírtak 250 év leforgása alatt többre menni, mint hogy körülbelöl 100,000 Indiánt félig civilizáltak, míg spanyol szomszédaink itt Amerikában a katolikus papság segélyével, vegyülve s összeházasodva velök s kiterjesztve rajok a törvény és kormányzat művelő tényezőit, Amerika ős lakóinak több mint 12 milliónyi fél és telivér utódait meghódították a törvénynek, az evangéliumnak, a katolikus civilisatiónak s a rendes polgári életnek, magasabb műveltségi fokra emelve őket, mint a minő a mi indián törzseink között Arkansastól nyugatra található. Valóban nincs mit dicsekedjünk az indián faj jóllétének előmozdításával.” L. Seaman. American Government 54. lap.

Az emberi művelődés főszínhelyétől távol, ezelőtt teljesen ismeretlen új földön, magának Észak-Amerikának legkevesbbé művelt részében keletkeznek e gyarmatok, melyeket egymástól nemcsak a földrajzi távolság választ el, hanem, mint láttuk, a gyarmatoknak sok részben elütő gondolkodása, érzülete, valamint jogi, kormányzati és társadalmi intézményei is.

S mégis, a természet mostohaságával élet-halál-harczra utalt, az anyaországtól iparilag kizsákmányolt e gyarmatok, alakulásuk után nem is két száz év múlva diadalmasan szembeszállnak a hatalmas Angliával, melynek vezérállamférfia a gyarmatok elszakadása után száz év múlva, nemzete tengeri viláгурalmi fölényének jövőendő átszállását az unióra lehetségesnek, sőt valószínűnek hirdeti.

Van bizonyos mesés, káprázatos az észak-amerikai unió fejlődésében, mi alkotmánya tárgyalóit is megragadja s róla tiszta kép szerzését nagyon nehezíti.

E káprázat eredménye a felfogás is, mely Észak-Amerika alkotmányát a történelmi és adott viszonyok befolyása nélkül egyedül az elfogulatlan tiszta észből, polgárainak az európaikat felülmúló genialitásából eredezteti, az Istenség újkori megnyilatkozásának tartja s többé-kevesbbé eszményinek, az emberiség valamennyi népcsaládjára előképül szolgálhatónak állítja oda.

Az amerikaiak önhittsége tetszeleg ily felfogásban, melyet némely kis hitű európai vakon követ.

Épen nem áll magára egy újabb amerikai író

¹ Gladstone. Our kinsmen beyond the sea. North American Review. 1878. septemb. Francziául: Questions constit. par Gladstone.

(Pomeroy, *Introd. to the constit. law.* 41. lap.) midőn nemzetéről „alázattal hiszi (reverently believe), hogy azt az isteni Gondviselés mintának és tanítónak szánta a föld minden nemzetére és, hogy az még nagyobb befolyást gyakorland az emberiségre, mint a halhatatlan római birodalom.”

Ily felfogást, ha Amerikát megérteni akarjuk, félre kell tennünk. Amerika nem minta, sem nem eszmény s a történelmi múlt és tényleges viszonyok hatása Amerika alkotmányos fejlődésében ép oly nyomatékos, mint a vén Európában.

Jól mondja Laboulaye:¹ „Az Egyesült-Államokban a szabadság nem egy idegen nő, ki iránt egyszerre örült szenvedélyre lobbannak, és kit egy szeszélyes órában elhagynak, miután mindent feláldoztak neki; a szabadság az Egyesült Államokba Angolországból jött a legelső, kivándorlottal, mint hitves, mint anya és két évszázad óta semmi se szakította, semmi se háborította meg e szent szövetséget.” E vallomás annál becsesebb, mert oly oldalról jő, mely különben Amerika varázs hatása alatt ritkán tud vele szemben tárgyilagos lenni. Csak a korabeli elvont francziás gondolkozás híve, Jefferson gúnyolhatta honfitársai felfogását, mely az angol közönséges joghoz, mint az amerikai szabadság forrásához ragaszkodott. Story a komoly jogász és jogtörténész méltán utasítja vissza ez alaptalan gúnyolódást, kimutatva, hogy „az angol közönséges jogon alapszik az amerikai jog egész épülete, hogy az lett az egyesült államok politikai és polgári jogainak védője és Isten jó voltából ez angol jog szabad és férfias elveinek uralma alatt

¹ Az Egyesült-Államok tört. I. köt. 8. 1.

élvezik a szabad független és szövetséges kormányzat jótéteményeit”.¹

A gyarmatosok, mint a gyarmatok vázlatos keletkezési történelme is tanúsítja, nem szakadtak el kivándorlásuk által az anyaföldtől szívből, gondolkodásban, csak térben;² „Angliába menni, mondja Greene,³ annyi volt nekik, mint haza utazni. Anglia történelmét mint a magokénak kezdetét tanulmányozták. Anglia nagy emberei az ő nagy embereik voltak... Szerettek a Szt. Pál és Westminster apátságról beszélgetni s a Hudson és Potomac partjain élőkkal nehezen lehetett elhitetni, hogy a Themse nem a folyók királya”.

Amerikát nem a közöny, a bensőbb kapcsolatok hiánya segítette elszakadásában, éppen ellenkezőleg a hűn szeretett anyaország mostoha viselkedése, szívtelensége lázította fel, a csalatkozás a kegyelettel körül vett ősz hazában hajtotta a forradalom karjaiba.

Magában álló jelenség is volna, hogy egy gyarmat, bár keletkezését politikai vagy vallási üldözés okozta, az ösztönszerű szeretetet az anya földhöz elveszítse; e ragaszkodás ellenkezőleg általános és Amerikában a társadalmi élet szokásai, az angol irodalom, az angol intézmények által tápláltatott.

A gyarmatok congressusa még két évvel a forradalom kitörése előtt azon kiáltványban, mellyel a gyar-

¹ Story-Buss. Das Bundesstaatsrecht d. Verein. Staaten 63.1.

² „Ou les voit fiers de descendre d'une nation aussi grande que l'Angleterre et l'on retrouve dans leur ame ce sentiment de piété filiale qui rattache les colonies à la mère patrie, longtemps après qu'elles sont devenues libres.” Beaumont. Marie ou l'esclavage.

³ Hist, view of the Americ. Revolution.

mátok jogait körül írta, a declaration of rights-ben, az angol alattvalók jogaiból indult ki, az angol szabadság és alkotmányból vezette le a gyarmatok képviseleti jogát, önmegadóztatási hatalmát, az angol közönseges jog s a kivándorlás idejében létezett angol törvények nevében tiltakozott az angol kormány önkényes rendszabályai ellen.¹ Az angol néphez intézett kiáltvány kételkedve kérdi, vajjon a tenger, mely Amerikát Angolországtól elválasztja, szülhet-e különbséget jogaik között? „Van-e valami ok arra, hogy egy angol, ki királyainak palotájától ezer mértföldnyire lakik kevesbbé élvezhesse jogait, mint a ki attól csak száz mértföldnyi távolságban él?” „A telepítvényesekben, monda Bürke 1775 márcz. 22-én él azon szoros ragaszkodás, mely a név közösségéből, a vér közösségéből, a törvények közösségéből és pártfogás közösségéből származik. E kötelékek oly könnyűek mint a lég és oly erősek, mint a vasbilincs.”

A szellemi összefüggés Anglia és Amerika között még a függetlenség kivívása után is oly nagy, hogy legnagyobb államférfiai, épen azok, akiknek Amerika egy képtelen szabadság után törekvő hatalmas párt legyőzését, szövetséges alkotmányát s általa önállóságát köszönheti, bár bensőleg őszintén a köztársasági forma hívei voltak, mint az adott viszonyok között egyedül lehetségesé, nemcsak csodálatukat fejezték ki az angol monarchia iránt, hanem ennek a köztársasági forma elveivel össze nem ütköző autoritatív rendszabályait új alkotmányukba át is vették.

¹ L. Laboulaye. Az Egy.-Áll. tört. 2. köt. 225. lap.

Az ellenpárt vádja, hogy Washington, Hamilton s a szövetség többi elszánt bajnokai titokban a monarchia megalapítására törekszenek, ép oly kevéssé tudta ezeket kitűzött irányukban megzavarni, amint végül nem bírta az államok népében irántuk s művök iránt a bizalmat megingatni.

De a történelmi múlt hatását legjobban bizonyítja, hogy a gyarmatok a politikai szerkezetet, melyet az anyaországtól kaptak megtartották függetlenségök kivívása után is nagy részben, azzal a különbséggel, hogy a gyarmatokból független államokká lett politikai közületek élén álló kormányzók többé nem az angol királytól, hanem az illető állam népétől származtatták hatalmukat, sőt egyes államok, mint Connecticut 1818-ig megtartá II. Károlytól 1662-ben nyert kiváltságlevelének határozmányait alkotmányára nézve, Rhode-Island pedig 1644-i alkotmánylevelét csak 1842-ben módosította s Maryland még 1851-i módosított alkotmányában a marylandi nép alap jogai között sorolja fel, hogy azok Anglia közönséges jogának részesei. (Declar. of rights 3. cikk.)

A tizenhárom gyarmat történelmileg kifejlett különbségei, érdek- és nézet-ellentéteik, a szellemi és vérrokonság az anyaországgal, az amerikai unió alkotmányára a legnagyobb befolyást gyakorolt tényezők; a tárgyilagos alkotmánytörténet erősen kell, hogy őket hangsúlyozza azzal a felfogással szemben, mely ez alkotmányt a reális tényezők helyett csupán alkotói jó indulatának, okosságának tulajdonítja s abban a nagy egyenlőségre törekvés mellett a szabadság és rabszolgaság ellentétét, a nemzeti közszellemmel küzdő helyi érdekeket, a múltnak hatását elfeledi.

3. §.

A függetlenség kivívása s a konfederáció korszaka.

Az amerikai gyarmatok függetlenségének végső oka az 1763.-i párizsi békében rejlik, mely által Anglia Canadat szerezte meg Franciaországtól.

Az anyaország védelme a gyarmatokra ezáltal feleslegessé vált, a veszélyes szomszéd eltávozott a gyarmatok háta mögől s azok immár egyedül az anyaországgal álltak szemben.

A biztosság érzete, melyet e nevezetes fordulat előidézett csak nevelte a gyarmatokban a nagykorúság tudatát s nyomasztóbbnak tüntette föl a hatalmat, melyet az felette gyakorolt.

Anglia a helyett, hogy tekintetbe vette volna a tényleges élet nagy változását, mely a gyarmatokon majdnem másfél század alatt végbe ment, „jogát nem annyira gyakorolni, mint megmutatni akarta; adókat vetett a gyarmatokra, nem annyira hogy azokból jövedelmet húzzon, mint inkább hogy a gyarmat függését kétségtelenné tegye. „Járjanak el lordjaim, mondta 1766. febr. 3.-án Lord Mansfield, kinél akkortájt, mint Bancroft megjegyzi,¹ élő embernek nagyobb tekintélye nem volt, járjanak el bátran és szilárdan s ha tekintélyöket biztosították, lesz idő kíméletet mutatni.”

Az anyaország eljárása a fenálló joggal teljes összhangban állott s nem lesz jogász, ki Mansfield lordnak fejtegetését Anglia fenhatóságáról a gyarmatok

¹ Bancroft. Hist. of the unit. States. IV. 22. fejt.

felett kifogásolhatná, de ép oly bizonyos, hogy e joggal helyesen állítá szembe Camden lord az emberi természet változhatlan törvényeit, melyek e jognak ellentmondanak.

Anglia olyan jogot akart érvényesíteni, melynek kötelékeiből a gyarmatok rég kinőttek, mely elvesztette erkölcsi indító okát, melynek ellenében ha nem is jogilag, de erkölcsileg igazolt lett az ellenállás.

A fennálló jog alapján a viszály Anglia és Amerika között megoldhatlan volt, mert az a fél a kinek oldalán a jog állt a tényleges viszonyok szerint csak erőszakot gyakorolt, míg a másik, a ki ellen a jog szólt, a jognál magasabb erőre támaszkodhatott, az erkölcsi igazságra. A nemzetek életében a jog nem az egyedül, nem a legfőbb irány adó s a hol a jog az erkölcsi igazsággal ellentétbe jó, ott a természetes erők kezdetleges küzdelme, a forradalom tör elő, hogy új jogot állítson a belső igazoltságát elvesztett réginek helyére.

A gyarmatok megkísértik a jogi téren a viszály kiegyenlítését, eleinte külön-külön terjesztik elő sérelmeiket, majd 1765-ben együttesen lépnek fel s küldötteik közgyűlése, congressusa fejt ki a gyarmatok jogait.

Anglia azonban elvileg nem változtatja meg politikáját, minek folytáig 1744-ben egy újabb congressus alakú, melynek tagjait egyes gyarmatokban a gyarmati törvényhozó gyűlések, másokban ismét a gyarmatlakosok által e célra külön választott, úgynevezett conventioerek nevezik ki.

E congressusban minden gyarmat, mint olyan, ruháztatik fel szavazattal, a legkisebb s a legnagyobb csak egy szavazattal bír s Henry Patrik indítványa, hogy a gyarmati különbségektől eltekintve, mint az egységes Amerika képviselöe alakuljon meg a congress-

sus; majdnem egyhangúlag elvetetett s úgy látszik, inkább csak ürügyképen az hozatott fel ellene, hogy a congressus nem rendelkezik az adatok felett, melyek alapján a gyarmatoknak jelentősége meghatározható lenne.¹

E congressus a gyarmatok jogállását tekintve kétség kívül a törvények ellenére keletkezett, minthogy a gyarmatoknak csak egyenkint volt törvényes létele, szövetségek, congressusokról mitsem tudott az angol jog, melynek uralma alatt keletkeztek.

Eredeti megbízatása úgy látszik arra szorítkozott, hogy a gyarmatok jogait kifejtse s a királyt a parlamenthez benyújtandó petíciók által védelmezze; a congressusi tagok utasításainak terjedelme ma már biztosan meg nem állapítható, de általánosan elfogadott nézet, hogy a congressus vett utasításain messze túl ment, a mint a szükség, az események menete parancsolta; hamar megszűnt tanácskozó testület lenni s a passiv ellenállás rendszerét szervezte a gyarmatokban, majd hadsereget állított, hiteljegyeket bocsátott ki, hadvezért választott s úgy Anglia irányában, mint a gyarmatok felett a helyzet megkívánta szuverén hatalommal járt el. „A congressus hatalmát, mint Jay mondja egyik ítéletében, a szükség teremte, az események menete hozta létre s csak ez szabott neki határt, más szóval valódi természetere szerint forradalmi volt.”²

¹ Martin határozottan írja a Marylandi convention-nek (választó gyűlésnek), hogy az államok szerinti szavazás nem szükségből, nem opportunitási okokból, hanem jogi elvek alapján fogadtatott el. L. Holst. Verfassungsgesch. d. V. St. 11. 1.

² L. Holst. Verfassungsgeschell, der Vereinigten Staaten. I. köt. 4. 1.

Az események által kényszerítve, határozott meghatalmazás nélkül, sőt a gyarmatlakosok igen tekintélyes részének akarata ellenére mondta ki a congressus a gyarmatok függetlenségét s így, valamint az anyaország, úgy a gyarmatok irányában is tényleges hatalomként lépett fel.

Egyes államok, mint Virginia, New-Hampshire, New-Jersey és Dél-Carolina a congressus függetlenségi nyilatkozata előtt megalakíták ugyan kormányzatukat, de azt tulajdonképp a congressus tanácsára tették.

Nem az amerikai nép ösgyűlései, hanem a csekély számú tagokból álló congressus, arra egyenesen fel sem tartalmazva, mondta ki az elszakadást Angliától, az ő vezénylete alatt folyt a függetlenségi harcz, az amerikai nép azonban, mint Story jellemzőleg mondja, megbízott e tényleges szuverén „bölcességében és hazafiságában s hallgatag jóváhagyta annak minden hatalmát, melyet az magának tulajdonítani jónak látott.”

A congressus tényleges szuverén hatalmát 1776-tól 1781-ig gyakorlá, rendelkezve az államokká lett gyarmatok fölött, felhatalmazva ezeket önállósulásra s így nem tagadható, hogy a szövetség előbb létezett, mint az egyes államok, de a congressus uralmának idejéből az államok és a szövetség viszonyának természetére következtetést vonni helytelen, mert e korszak az észak-amerikai államélet chaotikus ideje, melyben minden bizonytalan, ingatag s a vita, vajjon az elszakadás által egy szuverén Amerika keletkezett-e vagy Amerikának 13 szuverén állama épen ennél fogva eldönthetetlen, mert a mily joggal lehet a congressus döntő szerepére a függetlenség kimondásában, az államok fölött gyakorolt hatalmára a harcz folyamában „,hivatkozni, époly kétség-

telén, hogy a congressus az államok küldötteiből alakult s az államok külön vett szavazataival állapította meg mindenkori akaratát.

De a kérdés eldöntése az amerikai alkotmánytörténet szempontjából nem is feltétlenül szükséges, mivel a congressus hatalma időlegesnek, a kényszer helyzet kifolyásának tekintetett.

Már 1776. június 11-én, tehát a függetlenség kimondása előtt megtörtént az első lépés, hogy a gyarmatok viszonya egymáshoz megállapíttassék, közös ügyeik körvonaloztassanak s ezekre vonatkozó szövetségek alkotmányos, a gyarmatok népének kifejezett akaratán alapuló alakot nyerjen; de természetesen a tényleg létező congressus hatalma mindaddig fennállónak tekintetett, míg annak helyére közakarattal végleges szervezet életbe nem léptetetik.

A függetlenségi harcz győzelmes kivívása csak szövetkezett erővel levén remélhető, az új szövetségi javaslat elfogadásának pedig számos akadály állván útját, a forradalmi congressus természetesen tovább gyakorolta hatalmát.

A volt gyarmatok a függetlenségökért folyt háború alatt is féltékenyen védték önállásukat, külön érdekeiket, nem tudtak megegyezni határaik, különösen a területeiken belül eső, még be nem népesített részek tulajdonjoga fölött; nyugat felé a gyarmatosítás nem hatott előre, az egyes államok az itt fekvő, be nem népesített területrészeikről, még a koronától kapott alapító-leveleiknél fogva, nem akartak lemondani és egy nyugot felé húzandó határvonal elismerésébe beleegyezni, a melyen túl fekvő területeknek az alkotandó szövetség tulajdonát kellett volna képezni, mint ezt a többi álla-

mok követették, abból indulva ki, hogy e területeket a szövetség közös áldozatokkal viselt háborúban fogja megszerezni, jogos tehát, hogy azok a szövetség közös javára fordíttassanak.

E nehézségek hosszas egyezkedések után küzdektek le végleg s a congressus uralmát csak 1781-ben váltotta fel a 13 állam szövetségének alkotmányos kormányzata.

Az 1781.-i államszövetség a 13 állam egyhangú akaratából keletkezett szerződés eredménye; mindenik állam szuverén akaratánál fogva lépett abba s e szuverenitásnak lehető megőrzése a szövetségi alkotmány alap gondolata.

A szuverenitás teljessége az egyes államok birtokában levőnek tekintetik, a szövetség hatalma ellenben átruházott s csak annyira terjed, a mennyire a szövetségben levő államok szuverenitásuk egy részéről lemondottak.

Mennyiben voltak jogosítva az államok törvényhozó testei ily szövetség kötésére, a szövetség idejében nem vitattatott, ámbár tény, hogy az egyes államok alkotmánya azok törvényhozását nem hatalmazta fel ily szerződések kötésére.

A függetlenségi harcz kezdete óta önként értendők tekintetett, hogy mind a 13 állam szuverén, de az is, hogy külügyeire nézve kölcsönös védelem és összetartásra van szüksége.

A kik az egyes amerikai államok e függetlenségét megtagadják, mert azt sem magok külön, sem összeségben az egyes államok részére ki nem mondták s a szuverenitást a gyarmatokra való tekintet nélkül az összes államok népe együttesen vette igénybe, akik az

államok törvényhozásait jogosítottnak el nem ismerik e nem létező szuverenitás át nem ruházott részeinek megtartására a formai hibák miatt a népszellem valódi irányát ismerik félre, mely kétségtelenül az egyes államok szuverenitását követelte s mely, az amerikai nép üdvére-e vagy kárára? más kérdés, de létezett s az amerikai államok uniójának legsajátosabb, eredeti jellegét kölcsönzé.

Ennek megfelelőleg minden állam nem képviselőket, hanem utasítással ellátott követeket küld a szövetségi gyűlésbe, a congressusba s őket onnan vissza is hívhatja.

A szövetségi congressus tehát az egyes államoktól jogilag függő testület, mely határozataiban tagjai utasításához van kötve.

Az államok e gyűlésben a teljes paritás alapján vesznek részt, mindeniknek, legyen még oly nagy, még oly népes, csak egy szavazata van, mint a legkisebb, a legjelentéktelenebbnek.

A szövetségi gyűlés, a congressus határozataihoz nem kívántatik ugyan teljes egyhangúsága de az egyszerű többség sem elégséges; kilencz államnak kell egy akaraton lenni, hogy a többi négyet kötelezhesse.

A szavazás e módja főleg a nagy államokra volt sérelmes, mert kilencz kis állam, ha együtt tartott, majorizálhatta a négy nagyot, jóllehet e kisebbség foglalta magában az amerikai nép többségét fej-szám szerint; de

¹ Az egyes államok törvényhozásának hatalmát ily konfederáció alakítására ma is tagadják, mivel az egyes államok alkotmányai ily szövetségre őket fel nem hatalmazták; a népszuverenitás elvébe ütközött a képviselvek ily ténye. L. Pomeroy. *Introd. into the constit. law.* 43. 1.

meg kellett hajolni az államok által követelt paritás elve előtt, ha csak a szövetség létrejöttét kockáztatni nem akarták.

Jóllehet a szövetségi határozatokhoz megkívánt a nagy többség az egyes államok külön szuverenitásának igen kedvező, jóllehet a congressusi tagok utasítása a szövetségi gyűlés önállóságát, mondhatni; kizárja; az államok szuverenitásának további biztosítéka s a szövetség erőtlensége a végrehajtó hatalom szervezetében rejlik.

A szövetség; mint_ olyan, nem bír végrehajtó hatalommal; a szövetség-gyűlés határozatait az egyes államok hajtják végre, melyekre a szövetség egyenes kényszert nem gyakorolhat; de a szövetségnek arra sincs befolyása; hogy az államoknak oly törvényhozása és végrehajtó hatalma legyen, mely a szövetség-gyűlés határozatai iránt engedelmességet fog tanúsítani; ilyen módon 13 önálló állam jóakaratótól függ a szövetség határozatainak megvalósítása.

De nincs szövetségi bíróság sem, mely a szövetség határozataival szemben tanúsított engedetlenséget megtorolja vagy.... legalább jogilag; eldöntse.

A szövetségi határozatok végrehajtásához szükséges pénz s fegyveres erő előteremtése szintén a 13 állam jóakaratótól függ.

A szövetség jellemző vonása tehát, hogy teljesen híjával van minden szervezetnek; mely az egyes államoktól független, önálló életre képesíténé; törvényhozó szerve ugyanis terjes függésben van a 13 államtól, végrehajtó és bírói szervei pedig egyáltalán nincsenek.

Hatásköre ezeknél fogva kevés jelentőséggel bír; miután a szövetségnek saját ereje nincs, mellyel az abba tartozó ügyeket önállólag intézze; de ettől el-

tekintve maga a szövetségi hatáskör is nem *egy* irányban hiányos.

A szövetségi gyűlés hatáskörébe a hadüzenés és békekötés, a követ küldés és fogadás s a nemzetközi szerződések kötése tartozik a szövetségi gyűlést illeti a tengeri és szárazföldi sereg felállítása, szegez étének meghatározása, a tisztek kinevezése s a hadsereg vezénylete, a szövetségi költségvetés megállapítása, kölcsönök felvétele, papírpénz kibocsátása.

A szövetség békés viszonyokra vonatkozó összes jogosítványai az ércpénz tartalmának és értékének meghatározásában, mértékek felállításában s a posták szervezésében állanak; közgazdasági tekintetben, a forgalomra nézve a 13 állam egymástól teljesen független, mi különösen sok bajnak vált forrásává,

A szövetség hatalma ezek szerint főképen a külügyekre s a hadügyre vonatkozik, de itt is a szövetségereje a határozatok meghozatalával ki van merítve, a háborúhoz az embert, a pénzt a 13 állam jóakarata állítja ki, mert a szövetségnek nincs módja az államokat kényszeríteni, hogy szövetségi kötelmeiknek eleget tegyenek, hasonló a helyzet a felvett kölcsönök törlesztésére, az elvállalt szerződési köteleességek teljesítésére nézve.

1786-ban megkötötték a béke Angliával, de a szövetség elvállalt kötelességeit nem tudta teljesíteni az államok vonakodása miatt; a szövetségi adósság visszafizetése ugyanez okokból szenvedett hajótörést; kereskedelmi szerződések kötése a többi államokkal lehetetlenné vált, miután a 13 állam mindenike külön kereskedelmi politikát követett s a bizalom terjesen hiányzott a külföldön, hogy a szövetség elvállalt kötelezettségeinek az államok ellenzése miatt eleget tenni bírjon. Az egyes

államok belső viszonyai is oly zavartakká lettek, hogy teljes fejetlenségtől, minden rend végfelbomlásától kellett tartani.

Mint Washington mondta: „A szövetség nem sokkal több lényegtelen árnyéknál, a congressus pedig egy időtlen, tehetetlen testület (nugatory body).”

Az amerikai államférfiak józanabbjai csakhamar belátták mily hiú ábránd volt oly soká azt hinni, hogy az amerikaiak mentek volnának a tökéletlenségek, gyengeségektől, melyek az emberi társadalom minden formájától elválhatlanok¹ s a nagy Washington a függetlenség kimondása óta szerzett tapasztalatai útján meggyőződött, hogy „az emberek a boldogságukra legalkalmasabb rendszabályokat sem fogadják el s teljesítik kényszerítő hatalom közbejötté nélkül.”

A polgárháború 1786 táján kitörőfélben volt már az imént alakúit új köztársaságban, az anyaország igáját lerázott Amerika önmagában hasonlott meg s képtelen volt szövetségi alkotmányával a közrendet fenntartani. „Alig lehetséges, írta Washington, hogy helyzetünk a világ előtt még szégyenletesb és megvetésre méltóbb legyen, mint a milyen már.”

Massachusetts államban egy nagy párt minden köz és magán adósság megsemmisítésére s a tulajdon új felosztására törekedett, más államokban hasonló felforgató tervek mutatkoztak, a válság tetőpontra hágott; ennek hatása alatt gyűlt egybe Annapolisban 1786-ban öt állam meghatalmazottja, kik végüi egy, valamennyi állam meghatalmazottjaiból alakítandó convention összehívását ajánlották úgy a congressusnak, mint az egyes államok törvényhozásainak.

¹ Hamilton a Federalist VI. számában.

E convention feladatául a szövetségi alkotmány átalakítására vonatkozó javaslatétel jelöltetett ki.

Az Annapolisban összegyűlt öt állam felhívása visszhangra talált s úgy a congressus, mint az egyes, államok hozzájárultak a javaslatba hozott conventhez, mely 1787-i május hó második hétfőén össze is gyűlt. Philadelphióban, csak egy állani hiányzott a 13 közül, Rhode-Island. A convention tagjainak nem volt határozott utasítása, de hatalma is csak ajánlás és előkészítés jellegével bírt s alkotmányterve megerősítésre szorult, tekintélye azonban igen nagy volt.

A philadelphiai convention hosszas és nehéz küzdelmek után elfogadta a mai alkotmányt, illetőleg annak alapját, mert a philadelphiai alkotmányon több változást ejtett az idő, főleg a 60-as évek.

A conventiótól elfogadott alkotmányjavaslatnak a szövetségi congressus elé kellett terjesztetnie s ezen kívül az egyes államok polgáraitól jóváhagyatnia.

A convention továbbá kimondotta, hogy mihelyt kilencz állam népe az új alkotmányt elfogadja, a szövetség ez új alkotmány alapján megalakulnak tekintendő.

Ennek folytán a congressus az alkotmánytervezetet az egyes államok törvényhozásának megküldötte s ezek minden államban az alkotmányjavaslat elfogadása végett csak e célra conventiókat hívtak egybe s miután tizenkét állam conventiónné közöl tizenegy az alkotmányt elfogadta, a congressus az alkotmány életbeléptetéséhez fogott, s annak értelmében Washington György, a világtörténelem legnagyobb alakjainak, egyike... 1789 april havában a respublica fejévé megválasztatván, az amerikai nemzet egységes állami élete kezdetét vette.

Két állam, Északi-Carolina és Rhode-Island nem járultak azonnal a szövetséghez, az első csak 1789 végén, az utóbbi 1790-ben fogadta azt el.

Az új alkotmány elfogadásának az államok önuralmisága volt természetesen leginkább útjában, mivel az új szövetségi tervezet az addigi laza kötelék helyére egységesb, az államok közös ügyeit Önálló hatalommal intézni képes kormányt állított, a konfederációból unió lett (a more perfect union).

A köztársasági államforma az uralmat a kormányzottak kezéből nem szívesen ereszti ki, mivel azonban teljesen mégsem kerülheti el, hogy az egyes kormányzott önuralmisága gyakorlását másra ruházza, ily átruházásba csak úgy egyez bele, ha meghatalmazottja mintegy folyton szeme előtt van s átruházás útján nyert hatalmát az átruházó akarata, szándéka szerint gyakorolja. Mentől nagyobb egy állam, annál nehezebbé válik e köztársasági alapkövetelmény fenntartása s mivel az államoknak némely közös, főfontosságú ügyekre való szorosb egyesülése által a 13 kisebb terjedelmű amerikai állam mellett egy roppant kiterjedésű összállamnak kellett volna keletkezni, ezért elleneztetett a philadelphiai conventionban a mai alkotmány elfogadása, ezért hangoztatták oly erősen, hogy annak elfogadása zsarnokságra fog vezetni.

A kisebb államok továbbá félték, hogy a nagyobbak által elnyeletnek, ha közöttök szorosb szövetség létesítetik, nem kevésbé nagy volt a féltékenység egyes államok sajtáságos intézményei miatt, melyek között legfőbb volt a rabszolgaság a déli államokban.

Az alkotmány végleges elfogadását nem is annyira annak jóságáért való lelkesedés, mint a végső szükség

nyomása tette lehetségessé; csak két eshetőség között volt választás, elfogadni az alkotmányt, vagy megsemmisülni, mert az államok függetlenségének leghevesebb védői is belátták, hogy szövetség nélkül, és pedig az eddiginél erősebb szövetség nélkül, mint egyes, független államok a többi nemzetekkel szemben nem bírnák függetlenségüket megvédeni, hisz a 13 állam összes lakossága a rabszolgákkal együtt nem haladta meg a 4 milliót; de átlátták azt is, hogy a fennálló szövetségnél szorosb kapcsolatnak kell életbe léptetnie s így bármennyire ellenkezett is republikánus érzületek ily szorosb egyesüléssel, a hogy az amerikaiak nevezték, nemzeti összkormányzat létesítésével, a mely a kormányzottak befolyását az egyes állam szűk határaiból az unió tág mezejére helyezte át, abba mint kikerülhetlen végzetbe bele kellett nyugodniok.

Az államok önuralmi törekvése az új alkotmánynyal, melyet azzal vádoltak, hogy egységes nemzeti államhoz vezet (consolidated government-hez) nem békült ki s csak a végszükség nyomása csikarta ki a néptől határozott ellenszenve daczára a beleegyezést.

Az amerikaiak nem valamely magasb sugallattól vezetve, nem is a genialitás szárnyain jutottak a foederatív respublikához, mint ezt maguk s róluk mások is hiszik; érdemök abból áll, hogy szükségességét felismerve hajlamaik ellenére elfogadták; a nemzetek nagysága ép úgy mutatkozik a szenvedélyeik fölötti ily uralomban, mint új eszmék felszínre hozásában.¹

¹ Az amerikai unió létrejöttére nézve a történelem bőséges értesítéseiből érdemes egyik vezérférfiának, Adamsnak mondását kiemelni: „Az unió alkotmányát az annak ellenszegülő amerikai

A MAI ALKOTMÁNY.

4. §.

Az alkotmány vezéreszméi.

Az unió alkotmánya az újkori történelem kiválóan fontos mozzanata; a politikai világban számos újítást tartalmaz, megelőzve azokkal a francia forradalomban uralomra jutott irányt az alkotmányok szerkesztése tekintetében.

Az unió alkotmánya nyitja meg mindenekelőtt az írott alkotmánylevelek sorát; az ilyen alkotmányok íg-sajátosb tulajdonsága, hogy egy nemzet élete bennök általános elvekre vezetetik vissza s azok írott szövege lesz ez élet legfőbb zsinórmértéke; ez elvek, e szöveg nagyobb jelentőségre emelkednek, mint az életben működő erőknél később, a szövegezés után mutatkozó követelményei, nem egyszer sajnosán igazolva az iras szavait: a betű öl, a szellem felszabadít.

Az alkotmánylevelek továbbá csak az államélet legfőbb elveit tartalmazhatván, általánosságokban mozognak s gyakran igen sokféle magyarázatot engednek.

Az alkotmánylevelek egy más sajátosága, hogy az állami élet főelvei és ezek alapjáig, véghez menő munkássága mesterségesen elszakítatnak egymástól, az elsőket tartalmazza az alkotmány, míg az utóbbiak az állam törvényeiben foglaltatnak.

Az amerikai felfogás büszke e megkülönböztetésre,¹

néptől a megsemmisüléssel fenyegető szükség (grinding necessity) csikarta ki”.

!¹ The important distinction, so well understood in America, between a constitution established by the people and unalterable

mely az állami élet tüneményeit mesterségesen szétszakítja, feledi azonban, hogy az állami élet fölveinek, az alkotmánynak megállapítása s az ezek alapján alkotandó törvények egyformán a szuverenitás kifolyásai.

E megkülönböztetés logikája hozza magával, hogy az alkotmány készítés (constitution making power) tekintetik a szuverén hatalom igazi, közvetlen sajátjának, míg a törvényalkotás (law making power) a szuverén megbízottja által is történhetik.

E scholastikus megkülönböztetés a népszuverenitás természetéből foly, mely az amerikai unió alkotmányában nyilatkozott az új korban legelőször.

Oly nagy területen mint az unióé a népszuverenitás közvetlen és állandó gyakorlása nem lehetségesedé lehetséges a népakarat biztosítása az állami élet fölveire, különösen ha azok egy rövidebb okmányba összefoglalhatnának; az alkotmányt megállapíthatja a nép, illetőleg csak ez állapíthatja meg a törvényhozásban rejlő hatalmat azonban már nem gyakorolhatja., itt meg kell bízni egyesekben, a kik képviselik a nélkül, hogy tőle minden lépcsőkben függenének vagy függhetnének; ily függés csak a legfőbb akaratra nézve szükséges és lehetséges, melyet a nép az alkotmányban kifejezett s melynek ellenére a képviselők mit sem tehetnek, a melylyel ellentétben hozandó törvények semmis.

A népszuverenitás hatása ugyan Amerikában az alkotmány felállításánál sem közvetlen; nem megyék vagy községek szerint hozott plebiscitumok útján szavaztak az egyes polgárok az alkotmányra, annak elfo-

by the government and a law established by the government and alterable by the government seems to have been little understood and less observed in other country. L. Federalist 53. sz.

gadása is képviselők, ezeknek úgynevezett convention-jei útján történt, csakhogy e conventionek tagjait nagyobb számmal és korlátlanabban választhatták az egyes államok polgárai, mint rendes képviselők tagjait, továbbá az alkotmány elfogadása végett választott küldöttek csak is e célra választottak s így inkább utasítással ellátott követek mint képviselők voltak, a választóknak inkább módjában lévén küldötteik véleményét kitudni ez egy kérdésre, mint a rendes törvényhozó gyűlésekben előforduló számos és előre nem ismert kérdésekre nézve.

Mindazáltal az amerikai nép alkotmányos felfogásának alapdogmája, hogy a szuverén akarat egyenesen, közvetlenül így nyilatkozik, e conventionekben van” minden közhatalom végső forrása, míg a rendes képviselő testületek csak átruházott s az alkotmány által korlátolt hatalmat gyakorolnak.

Jövőre nézve is az alkotmány reformja nem döritetik el közvetlen népszavazat által; az alkotmány szerint (V. cz.) annak reformját kezdeményezheti az unió törvényhozó teste, a congressus, ha tagjainak két harmada a reform szükségét látja, kezdeményezhetik az államok, ha szintén azok két harmada kívánja; megállapítván ekként a reform szüksége a congressus egy conventionet hív egybe a reformjavaslat elkészítésére, mely vagy az államok törvényhozásai vagy azokban különösen e célra egybehívott conventionek elé terjesztetik jóváhagyás végett, a mint az unió congressusa e módokat egyikét jobbnak látja.

Az államok törvényhozásainak vagy az egyes államokban egybehívott conventioneknek kétharmada dönti el azután az alkotmány sorsát, tehát teljességgel nem a kormányzottak, nem a nép.

A nemzet szuverén akarata az amerikai gondolkodás szerint az alkotmányban van csak meg, melytől lényegileg különbözik az alkotmányban adott meghatalmazás folyán a törvényhozó, végrehajtó és bírói hatalmak (departement) részéről s nem egyenesen a népjől kifejezett akarat; az államhatalmakat; ámbár valósággal a szuverén tényeket végeznek, az amerikai felfogás nem ismeri el szuverén hatalmaknak s együttvéve kormánynak (government) nevezi, míg a magyar kormányfogalom náluk exekutiva nevével jelöltetik.

E kormány az alkotmány szerint élet és halál ura, határoz béke és háború felett, megköti vagy felszabadítja a kereskedelmet, adókat teremt vagy megszüntet, de nem szuverén, mert a képviselők és senatorok, kik a törvényeket alkották, az elnök ki a békét köti nem önjoguknál fogva cselekszenek, csak a nép megbízottai.

Az unió alkotmányával foglal először helyet a kétféle szuverenitás fogalma a népek öntudatában, egy nyugvó s egy működő; a nyugvó, mely semmit sem tesz, ez a valódi, a működő, melyben a nemzet egész élete van összefoglalva, a látszólagos; az első nyilatkozik az alkotmányban, a második az amerikai értelemben vett kormányban.

Az alkotmány és kormány ily megkülönböztetését a magyar-politikai gondolkodás egyáltalán nem ismeri; az alaptörvények s a közönséges törvények megkülönböztettetnek ugyan, de minden törvény egyformán a szuverén állami akarat közvetlen kifolyásának tekin-

¹ The people have not committed to it (to the government) their complete functions of legislation and administration. One portion they have retained dormant in their own hands. Pomeroy 142. 1.

tetik s a királyon, az ország-gyűlésen s a többi alap intézmények és elveken kívül más alkotmányt, a szuverenitás más forrását nem ismeri a magyar alkotmányos felfogás.

E megkülönböztetés Amerikára nézve sem mondható szerencsésnek s az unió belküzdelmei mind e körül Iwo^gnak; de Amerikára nézve e megkülönböztetés elkerülhetlen volt, mihelyt a népszuverenitás kimondatott.

A szuverenitás e megkülönböztetésén nyugszik az amerikaiak azon tana is, hogy ők nem demokracziában élnek, hanem respublikában, azt értve ez alatt, hogy a nép, mint olyan, közvetítők nélkül náluk nem foly be az állam minden életnyilvánulására s csak is annak legfőbb elveire nézve van nála a döntő hatalom; a mi eszmekörünkben az ő demokracziájoknak a tiszta demokracia, respublikájoknak a képviseleti demokracia felel meg; Calhoun is respublikának vagy alkotmányos demokracziának nevezi államformájukat, ellentétben a tiszta demokracziával.¹

A szuverenitás e megkülönböztetésén alapszik az államhatalom megosztása a szuverén nép s annak megbízottai (képviselek, bírák és elnök) között, továbbá a megbízottakra ruházott hatalomnak alább tárgyalandó újabb megosztása, melynél fogva a megbízottak mindenike (törvényhozó, végrehajtó bíró) csak szorosan meghatározott hatalmat gyakorolhat; e további megkülönböztetés egészíti ki az amerikaiak respublika fogalmát, melyet csak ott tartanak fennállónak, a hol a népszuverenitás a képviselet s a hatalommegosztás elvével egybekapcsolva uralkodik.

¹ L. Pomeroy id. m. 84. 1. Calhoun Works I. köt. 168. 1. A Federalist 39. sz. The conformity of the plan to republican principles.

Csak így érthetjük Madison mondását a Virginiai conventionben, mely az alkotmány elfogadása fölött tanácskozott: „A mi köztársaságunk jellemző vonása, mely által úgy az ő mint az újkor roszhírű köztársaságaitól különbözik, *hogy a nép benne semmi szuveren hatalmat nem gyakorol.*”¹

Az unió alkotmányával továbbá új életre ébredt és tényleges jelentőségre tett szert a társasági szerződés intézménye.

Az egyes államok a mai uniót megelőző konföderációban független államoknak tekintettek s a conföderáció természetének megfelelőleg azok is voltak s miután az unió alkotmánya tagadhatlanul ez államok szuverén hozzájárulása által keletkezett, önként felmerült a kérdés, vajjon az unió alkotmánya jogi természetére nézve szerződés-e az államok között vagy mindannyi fölött álló törvény?

Az unió feltétlen szükségességéből s az állami intézmények helyes felfogásából kiinduló járt elismerte ugyan, hogy szerződés útján keletkezett, de vitatta, hogy létrejöttével megszűnt szerződés lenni s törvénynyé vált; ez volt a felfogása a nagy hazafiaknak, kiknek fáradozása, küzdelme győzte le az államok ellenzését, így okoskodtak a Federalist szerzői; az unió későbbi védelmezői egészen elvetették a szerződési tant, arra támaszkodva, hogy a szerződés fogalma az államokra alkalmazva a legnagyobb képtelenségekre vezetne s az állam fennállását veszélyeztetné és a szerződés helyett a többség beleegyezését fogadták el az alkotmány alapjául; a

¹ L. a bírói gyakorlat ide vonatkozó elveit Brightly, Leading cases on the laws of election, 3-26. lap.

többség, mondák mindenkor gyakorolta a jogot a kisebbség akarata ellenére is kötelező törvényeket alkotni; „ismeretes, hogy az amerikai forradalom a nép félelme-gerjesztő kisebbségének akarata ellenére, sőt ellenszegülésével vitetett véghez, hogy a függetlenségi nyilatkozat nem bírta a polgárok egyhangú rokonszenvét s így a forradalom egy győzelmes többség műve”,¹ a többség ez uralma, így okoskodtak tovább, helyes is, mert egyező akaratot hiába remélnék az államban, két ellentétes akarral azonban állam fenn nem állhat, már pedig az állam fennmaradásának kérdésen kívül kell állani.

E tanok bizonyára hazafiasak, bölcsék voltak, de a republikanizmus elvével, mely mindenkinek egyenlő politikai uralmat biztosít s minden közhatalmat a népnek az egyes polgárok akaratából alkotott elhatározására visz vissza, kevésbé volt összhangban, mint azok tana, kik úgy az unió, mint az egyes államok alkotmányát szerződésnek tekintették. E tan tényleg az iskoláé maradt, az élet a szerződést kegyelte.

A kik az unió fenntartását, erejét mindenkifelett álló jónak tartják, ellentétben állnak a republikanizmus alap gondolatával, mely az egyesekből rakja össze mintegy az állam épületét, ellenben, a kik utóbbi elvet tartják a legfőbbnek s az unió fennmaradását annak alárendelik, lesznek a republikanizmus főképviselei.

Az élet, a civilisaczió követelményeit az első képviselik, a köztársasági forma logikája utóbbiak mellett szól.

Az unió alkotmányával felmerült ez új eszmék, a kétféle szuverenitás, az alkotmánynak szerződési vagy

¹ L. Story id. m. 125. 1.

törvényi jellege, nagy bonyodalmak csiráját tartalmazák, a legfőbb nehézség azonban a szintén teljesen új roblémában, az uniót alkotó államok és az unió egymáshoz viszonyában rejlik; vajjon az unió fölötté áll-e az egyes államoknak, magasabb hatalmat alkot-e fölöttök, vagy az államoknál van-e a legfőbb hatalom s az unió csak tőlök átruházott hatalmat gyakorol-e? Az amerikai alkotmány új, sajátos képződményei között az volt a legnevezetesebb; mely e kérdésre kísérté meg a feleletet; megtartani a kis államok önállóságát s azokat mégis úgy egybe forrasztani, hogy együttvéve egy nemzetül élhessenek, fejlődjenek.

E probléma magában véve a legnehezebb a politikai élet terén, még nehezebbé vált a kapcsolat által, melybe az amerikai alkotmányos eszmékkel jutott.

Ha az unió alkotmányának keletkezését tekintjük, nem lehet kétség; hogy az a szuverénnek tekintett államok, illetőleg ezek népe akaratából jött létre, az államok egyenkint fogadták el, sőt mint láttuk két állam csak az alkotmány életbeléptetése után állt be az unióba.

Épöly kétségtelen az is, hogy ez alkotmány megváltoztatása csak az egyes államok három negyedrészenek beleegyezésével történhetik;¹ valamint hogy az összes hatalom, melylyel az unió az alkotmány szerint bir tárgyára nézve szorosán körülírt hatalom,² ellenben az államokat illeti minden hatalom, mely az unióra át nem ruháztatott, minélfogva, az unió csak a szorosán megjelölt körben mozoghat s az állani természetéből következő jogokat nem veheti igénybe, ha csak egyenesen reá

¹ L. az alk. V. cz.

² L. az alk. X. jobbítványai

ruházva nincsenek az államok jogai ellenben a szuverenitás természetéből folynak s csakis annyiban korlátozva, a mennyiben az unióra átruháztattak, az unió csak azt teheti a mire felhatalmazva van, az államok mindent tehetnek, kivéve a mitől egyenesen eltiltvák. Tény végre, hogy az unió szervezetére, kormányzata alakulására az egyes államoknak is igen nevezetes befolyása van.

De másrésről bizonyos, hogy az egyesült államok uniója, ha keletkezésétől, eredetétől s megváltoztatásának tényezőitől eltekintünk, az állami feladatok igen nagy fontosságú körére nézve az államhatalom minden eszköze felett rendelkezik s függetlenül az egyes államok akaratától a szuverenitás legfőbb tényeit gyakorolhatja.

Bizonyos továbbá az is, hogy nemcsak az unió, hanem az egyes államok képviselői, bírói és közigazgatási hivatalnokai esküvel kötelezvék az unió alkotmányának fenntartására, „az államok alkotmányának vagy törvényeinek bármely határozványa ennek ellen nem állhatván”. (VII. cz. 2. §.) Az unió alkotmánya, törvényei, szerződése jelentetik ki az egész birodalom legfőbb törvényének (u. o.) s ez alkotmány, e törvények tényleges nyomatékukat tekintve az állami élet legfőbb kérdéseire vonatkoznak.

Bizonyos végűi, hogy az unió bírói hatalma az egész szövetségre nézve legfőbb bírása mindazon pereknek, melyek az unió alkotmánya és törvényei alá vonhatók.

A mi az unió természetének megállapítását megnehezíti, az az amerikai felfogásban az alkotmányozó és törvényhozó hatalom közt tett megkülönböztetés; az alkotmány megállapítását tekintik a szuverén hatalom

legfőbb s egyedül ez által közvetlenül gyakorolható ténynek s mivel a nép a szuverén, ezt illeti egyedül az alkotmány létesítése vagy megváltoztatása; ellenben a törvényhozást az alkotmány által megszabott elvek határai között a nép képviselői is gyakorolhatják.

Ha tehát csak az alkotmányban nyilatkozik a szuverén akarat, a törvényhozó, a végrehajtó hatalom ellenben csak a szuverénnek meghatalmazottja, úgy az unió az amerikai eszmekörben nem tekinthető szuverénnek és így logikai lehetetlenség az unió fölényéről az államok fölött szólni, ha azonban a törvényalkotás, a háború és béke fölötti határozás, a kereskedelem szabályozása, adók megszavazása az amerikai felfogás daczára is szuverén tények, úgy az unió, a meddig 1789-i alkotmánya meg nem változtatik valódi szuverén test, mely annál fogva is, hogy csak egy akarata lehet, alkalmasabb a közte és az államok közti határvillongások szabályozására, mint utóbbiak, mert ezeknek, többen lévén, többféle is lehet az akarata.

Az unió alkotmánya úgy a mint készen áll a legfőbb állami funkciókra jogosított lényt teremt s az államok, melyekből áll, az unió körébe utalt közös ügyekre nézve meg vannak fosztva a szuverenitás egy részétől, miután azonban az Amerikában uralkodó népszuverenitási felfogás szerint a végső hatalom a népnél van, úgy látszik az lehet csak a kérdés az unió népe együttvéve vagy államokra váltan bírja-e a végső, az alkotmányozó hatalmat?

Az pedig kétségtelen, hogy az államok népe teremte s változtathatja is meg az uniót, ez tehát hatalmát csak a néptől nyeri, de az unió alkotmányában hatalom ruháztatik át az unió törvényhozása és kormá-

nyára, melynélfogva az az egyes államok népének a legfőbb állami kérdésekben, béke és háborúra s egyéb belügyekre nézve is parancsolhat s a kérdés így feltéve arra a képtelenségre vezet, hogy a nem szuveren természetű unió fölötté áll a szuverén államoknak.

Az ellenmondás tehát kezdettől fogva benne van az unió alkotmányában és pedig nemcsak annálfogva, mert az átruházott és a fenntartott hatalom határai, terjedelme kétségessé válhatnak, a felmerülhető kétségek eldöntésének jogát az alkotmány formailag senkire át nem ruháztán, a mennyiben a két fél, az unió és az államok egyenes összeütközése forog szóban, hanem főleg azon okból, mert a szuverenitás birtokosa (az egyes államok) és a szuverenitás gyakorlója (az unió) más. - A szuverenitás birtokosai az egyes államok népei s ezek vissza vehetik a hatalmat, melyet az unióra ruháztak, a míg vissza nem veszik, Ők, a szuverének vannak a nem szuverén uniónak alávetve, a mit elfogadni, ha a szuverenitás csakugyan egyedül az alkotmányozó hatalomban rejlik, mint azt az amerikaiak hitték s hiszik, valóban lehetetlen s az amerikai alapfelfogás szerint nem az uniót létrehozó nagy hazafiaknak, hanem Jeffersonnak, Calhounnak s az elszakadási tan híveinek lenne igaza, s minden egyes állam nullifikálhatná az unió működését melyet az alkotmánnyal ellenkezőnek vél.

Az amerikai eszmekörben ez ellentét csak az unió elleneinek javára lenne megoldható, ha ez eszmekörnél hatalmasabb tényező, a dolog természete a mérleg rúdját az uniónisták részére nem billentené.

A szuverenitás mindenütt ott van, a hol az állami lét végkérdései eldöntetnek s így nyilván az unióban is s e részben egészen közömbös, a mi felett az amerikaiak

annyit vitatkoztak, vajjon az egész unió népe, az egységes amerikai nemzet vagy az egyes államok külön-külön ruházták-e az unió törvényhozó, végrehajtó és bírói szervére a hatalmat; mert a míg az unió háborút indíthat, békét, szerződéseket köthet, az összes államokat kötelező törvényeket alkothat tőlök függetlenül s ezeket az államokban ellenkezésök daczára is végrehajthatja, mindaddig szuverén hatalmat és pedig az egyes államok határai között szuverén hatalmat gyakorol, bármennyire legyen is e hatalma eredetére nézve átruházott. – Az unió alkotmányadta hatáskörében szuverénként álland az államok polgáraihoz, sőt a hatásköre fölött támadt köteleknek is maga lesz bírója, a mi ki nem zárja, hogy az államok, ha túlterjeszkedését látnák, alkotmánya megváltoztatása által hatáskörét meg ne szorítsák.

Elejétől fogva homályos, vitás az unió természete; az az egy bizonyos, hogy az első konföderáció ataiakított, de mivé – e fölött 1789-től 1861-ig nem tudott megegyezni az északamerikai nép.

Az unióra legellenségesebb természetű tan szerint, a konföderáció az új alkotmány által nem változott meg alapjában, az amerikai nemzet egészében nem lett szuverén, csak más szervezetet nyert, azaz míg előbb a konföderációnak a közös ügyekre nézve nem volt sem (málló törvényhozó sem végrehajtó, sem bírói hatalma, vagy amerikai kifejezéssel élve a konföderációnak nem volt kormánya, az új alkotmány adott neki ilyet s így lett az államok konföderációjának federalis kormánya, de semmi képen sem lett nemzeti, vagyis egységes kormánya. Az északamerikai államok alapjában megmaradtak konföderációnak, a szuverenitás széke (az egyes államok), nem változott, csak az által lett e kon-

federaczió szorosabb; tökéletesebb; hogy kormányt (törvényhozó; végrehajtó; bírói hatalmat) kapott; a mely azonban szintén federalis jellegű; nem egységes, az egyes államoktól, nem az amerikai összszemzettől függ. Ez a Calhoun nézete, szerinte „Amerika különbözik és egyezik, de ellenkező szempontból; úgy az egységes állammal; mint a konfederaczióval. Különbözik az első-től; a mennyiben alapja államok szövetsége s nem egy nemzet, egyezik vele, mert kormánya van, ellenben egyezik az utóbbival annyiban, hogy államok szövetségén (confederacy) alapszik és különbözik tőle, a mennyiben a reá ruházott hatalmat saját kormánya által gyakorolja s nem delegátusok egyszerű congressusa által, mint az államok szövetsége A mi rendszerünk az első, mely ily testületek helyére kormányt (mindig amerikai értelemben véve) tett”. Az egyes államok kormánya s az unió kormánya ugyanazon forrásból erednek, egyik a másiknak nem subordinált, hanem koordinált, míg a konfederaczió idejében a szövetség kormánya az egyes államoknak volt subordinálva.¹

A másik nézet szerint, melyet a Federalist s mondhatjuk az alkotmánynak magának szerzői képviselnek, az unió alkotmánya teljesen federalis jellegű, az államok akaratán alapszik. „Hogy az alkotmány létrehozása szövetségi tény s nem egy egységes nemzet műve... világos abból, mert sem az unió népének sem az unió államainak többségétől nem szabad erednie, hanem erednie kell az államok egyhangú hozzájárulásából, melyekre az alkotmány vonatkozik... Minden állam, midőn az alkotmányt elfogadja, szuverénnek, a többitől független-

¹ L. Calhoun Works I. köt. 162-167. 1.

nek, egyedül saját akarata által kötelezhetőnek tekintetik. „Ellenben kormánya (törv. végreh. bírói hatalma) részben federalis, részben egységes jellegű. „A javasolt alkotmány, így zárják be fejtegetéseiket ... alapjára nézve szövetséges, nem egységes (national), a kormány rendes hatalmának forrásaira nézve részben szövetséges részben egységes, e hatalomnak alattvalóira nézve egységes (t. i. az unió kormánya közvetlenül parancsol az unió egyes polgárainak), e hatalom terjedelmére nézve megint szövetséges nem egységes és végül az alkotmány módosítás fontos kérdésében sem egészen szövetséges sem egészen egységes jellegű.”¹

A népszuverenitás és a kormány hatalma közti amerikai ellentétet félretéve, Tocqueville annak a nézetnek lett terjesztője, mely Amerika alkotmányában az egységes és federális állam vegyülékét látja s csak a legújabb korban lett általánossá a különben előbb is szórványosan vallott tan, hogy a szuverén hatalom az összes amerikai nemzetnél, nem az egyes államok népénél van, hogy az amerikai alkotmány alapján egységes jellegű s az unióban levő államoknak nincs szuverenitása, hanem csak autonómiája, önkormányzata, mely az össznép akaratától függ; az alkotmány bevezető szavai, melyek az össznép nevében mondatnak, az unió alkotmányának s az abból folyólag alkotott törvények és szerződéseknek tulajdonított fölény, bár mit határozzanak az egyes államok törvényei, az államok szuverenitásából keletkező bajok, e nézetnek fő támpontjai.²

¹ L. a Federalist 89. sz.

² L. Pomeroy id. ni. 3. . fejt. Nationality of the constit. 63-79. lap.

E nézetkülönbségeket nem bírta eldönteni sem a tudomány, sem a közélet a maga rendes eszközeivel, mind a kettőnek az alkotmány előzményein kívül legfőbb, végső alapja az alkotmány szövege volt, a holt betű, az alkotmány külső formái. Az amerikai szellem túlságosan formalistikus a közélet kérdéseiben s a mint a vallási téren a bibliába, úgy kapaszkodik a politikai élet mezején az alkotmánylevelbe.

E levél szavaival hitték az ellentéteket ott megoldani, a hol az érdekek, de kivált az intézményekben tényleg ellenmondás van, melyet csak a belső szellem egyenlíthet ki.

Lehetetlen volt a megoldás azért is, mert az emberi élet fejlődésének törvénye egyik fél által sem fogadott el, mindkettő az alkotmány alapján állónak mondta magát, azt fentartani vallotta céljának. annak változhatatlan tökéletességéből indult ki.

Az államok jogainak védőinél e merev ragaszkodás az alkotmányhoz még csak érthető, mert az alkotmány nem dönti el egyenesen e vitapontokat s előzményei, létrejötte az államok önállóságának kedvez, de az össz-állam hívei legalább szellemben túlmentek azon s ha magukat mégis teljesen az alkotmány alapján állóknak kívánják tekintetni, az csak onnét magyarázható, mert az alkotmány alapjának megváltoztatására törekvés által az annak mintaszerűségébe vetett hit, a felfogás rendítettett volna meg, mely benne az örök igazság megnyilatkozását látja.

A republikában, ahol elvül szolgál, hogy nem emberek uralkodnak, hanem a törvény,¹ átalában véve

¹ Government of laws, and not of men. Massachusetts alkotmányának I. rész 30. §-a.

más a jelentősége egy alkotmánylevélnek, mint egy monarchiában; ott az államélet egyedüli horgonya, az egyedüli biztos alap úgy a néphatalom végtelen tengerének hullámverése, mint a képviseletnek a nép jogát csonkító törekvései ellen, – innét a pártok versenygése a fölött: melyik inkábbba hú hozzá.

Az emberi érdekek, szenvedélyektől eltekintve is, e vitás kérdések megoldása ilyképen nem volt másként, mint külső tekintéllyel lehetséges, – borzasztó polgárháború adott feleletet az imént felvetett kérdésekre; az alkotmány részletes fejtegetése fogja igazolni vajjon bensőleg is helyesen-e? addig függesszük fel Ítéletünket.

AZ ALKOTMÁNY.

5. §.

A szövetségi szuverenitás tárgyai: a közös ügyek.

Az északamerikai köztársaság lényege abból áll, hogy benne több, jelenleg mintegy 40 állam van egyesítve, melyek az állami feladatok egy részére nézve teljesen függetlenek, más részére nézve azonban egy testet, az uniót alkotják.

Az unióhoz tartozó államoknak vannak közös ügyeik, melyekre nézve egy államot, egy nemzetet képeznek, míg más ügyek tekintetében függetlenek.¹

¹ Az északamerikai államok alkotmányának teljes feltüntetése megkívánná ugyan nemcsak azok uniójának, de a részeknek is jellemzését, miről azonban le kell mondanunk s így a nyújtandó kép az északamerikai közéletnek csak egy részére vetend világot.

Az északamerikai államok mindenekelőtt egy nemzetet alkotnak más nemzetek irányában s ebből folyólag a hadüzenés, a békekötés, valamint a hadviseléssel kapcsolatos repressaliák gyakorlása, a zsákmány fölötti Ítékezés az unió hatáskörébe tartozik s a nemzetközi viszonyok ápolása, követek küldése, fogadása, nemzetközi szerződések kötése egyenesen ki van véve az egyes államok szuverenitási köréből. (I. cikk, 8. sect., 1. §., 11, 12, 13, 14, 18, 16. pont; II. cikk, 2. sect., 2. §.)

De nemcsak ez; az unió van jogosítva állandó: tengeri és szárazföldi sereg felállítására, szervezetének meghatározására, a hadsereg tisztjeinek kinevezésére s vezényletére.

Az állandó seregen kívül létező rendkívüli haderő, a nemzetőrség (miliczia) ugyan első sorban az egyes államok rendelkezése alatt áll, tisztjei az egyes államok által neveztetnek ki, a nemzetőrség! csapatok begyakorlása is ezek feladata s a nemzetőrség: első sorban az egyes állam védelmére hivatott, de szervezetéről, felfegyverzéséről s fegyelméről az unió gondoskodik, ez van jogosítva zászló alá szólítani ha az unió törvényeinek végrehajtása, az egyes államok ellen kiütött lázadások elnyomása, támadások visszaverése megkívánja; ugyancsak az uniót illeti a vezénylet is, ha a miliczia az unió ügyében alkalmaztatik. De az alkotmány (I. cikk, 10. sect., 1. és 2. §.) egyenesen el is tiltja az egyes államokat, hogy béke idején tengeri vagy szárazföldi haderőt tartsanak fenn, más nemzetekkel háborúba keveredjenek, velők szerződésre lépjenek, vagy egymás között szövetséget kössenek.

Az unióhoz tartozó államok közös ügye tehát a hadügy és a külügy; ezekre vonatkozólag úgy a tör-

vényhozó, kormányzó mint a végrehajtó és bírói hatalmat gyakorolja.

De közös ügyet képez a mind ezen feladatok megoldására szükséges pénzbeli eszközök meghatározása, a szükséges adók vámok rendszerének megállapítása, azok kivetése és beszedése, esetleg kölcsönök felvétele. (1. cikk, VIII. sect., 1. §., 1, 2. pont.)

Ezen a nemzetközi helyzetből folyó közös ügyeken kívül az államok belső életének számos fontos feladata is ki van véve ezek szuverenitási köréből s közös ügyé téve.

A legnevezetesebb ezek között az idegen nemzetekkel, az egyesült államoknak egymással s az unió területén létező indiánokkal űzött kereskedelem; ennek, az alkotmány ruganyos kifejezése szerint, szabályozása az uniót illeti. (The congress shall have power: To regulate commerce with foreign nations, and among the several states, and with indián tribes. I. cikk, VIII. sect, 3. §.)

A „kereskedelem szabályozása” a kifejezés általánosságánál fogva a legkülönbözőbb magyarázatot megengedi, de legszélesebb, kiterjesztő értelmezést sem zárja ki.

A kereskedelem szabályozása, úgy a mint az amerikai gyakorlatban kifejlődött, magában foglalja az egész kereskedelmi politikát a szárazföldön és a tengeren, közigazgatási szabályok felállítását a kereskedelemre s annak eszközeire, a kikötők, folyóvizek és szárazföldi közlekedési eszközök használatára, sőt magát az eszközök u. m. csatornák, utak felállítását és a kereskedelemmel összefüggésben levő vámpolitikát is; úgy, hogy „a kereskedelem szabályozása” kitétel az uniót az

egyesült államok közgazdasági életében döntő tényezővé teszi.¹

A „kereskedelem szabályozásának” ily terjedelmét csak magyarázat útján (construction) nyerhetni, de az alkotmány ezen kívül határozottan az unió kereskedelmi, helyesebben közgazdasági hatáskörébe utalja a csődügyet, a pénzverést, a pénzürték s a mértékek meghatározását, a postahivatalok felállítását és posta vonalak irányának eldöntését, az irók és feltalálók jogairól való gondoskodást. Ellenben az egyes államokat eltiltja vámok vételétől, pénzveréstől, papírpénz (bills of credit) kiadástól, másnak mint arany vagy ezüstnek törvényes fizetési eszközül elfogadásától, tonnapénz szedéstől. (I. cikk, 8. sect., 1. §., 5, -7, 8. pont. 10. sect., 1, 2. §.)

Az unió hatalma tehát a külügy, hadügy és közgazdaságra vonatkozik első sorban, mindezen állami feladatokra nézve egyenesen ruháztatik fel azzal s bár a kereskedelem szabályozásának joga nagyon általános, némileg mégis körvonalozott a kereskedelem akkor szokásos fogalma által.

De az alkotmány az uniót még két joggal ruházza fel, melyek által a közös ügyek terjedelme igen megnövelhető, sőt melyek nélkül nem lett volna a kereskedelem szabályozására adott hatalom a közgazdasági politikával azonosítható.

Ugyanis az alkotmány d. cz., A III. sect., 1. §.) feljogosítja az uniót egyenes és közvetett adók kivetésére a célból, hogy az egyesült államok közös védelméről

¹ Folyik-e ez alkotmány szabványból a keresked. és váltó-jog szabályozása? még eldöntetlen kérdés, az unió eddig nem vette e hatalmat egyenesen igénybe, bár egyes pontokra nézve ily tárgyú kérdéseket is szabályozott.

és általános jólétéről gondoskodják (provide for the common defence and general welfare of the United-States).

Az unió az alkotmány e rendelkezése által tulajdonképpen bármely célra kiterjesztheti akcióját, mert az egyesült államok általános java alá mi nem foglalható V s hatásköre csak az által van megszorítva, hogy egyedül a költségek utalványozása útján folyhat be a közjóra; a míg tehát a kereskedelem szabályozásában közvetlenül, – adóketési joga által csak közvetve mozdíthatja elő az államok jólétét.

Az unió gyakorlata, az alkotmány szellemére támaszkodva, azon további megszorítást is kötötte az adó ketés hatalmához, hogy az csak is az összes államokat egyformán érintő cél érdekében használható, de még így is nyilván való, hogy e hatalom határai mily messze terjeszthetők. Hamilton az unió első pénzügyminisztere ez alapon állította 1791-i jelentésében, hogy mind az ,ami a tudomány, földművelés, ipar és kereskedelem általános érdekeire vonatkozik, az unió hatáskörébe tartozik amennyiben pénz utalványozással áll kapcsolatban” s Washingtonnak nem volt semmi kétsége, hogy az unió p. o. egyetem alapítására, az ipar segélyezésére, a hajózás előmozdítására pénzek utalványozása útján befolyhat.

Az ellennézetűek véleménye, – kik azt vitatták, hogy az unió költségek megszavazása útján is az általános jólétnek csak azon részeire folyhat be, melyek tekintetében egyenes meghatalmazást nyert, mint p. o. a kereskedelem érdekében, posta utak felállítására nézve, ahol ellenben az unió az általános jó érdekében különös, meghatározott jogokkal fel nem ruháztatott, ott a költség megszavazás

útján sem folyhat be ily tárgyakra, – nem tudott általánosabb érvényre emelkedni s az adómegszavazási jog nem pusztán jövedelemteremtés eszközének tekintetik, hanem a hozzá kapcsolt cél által az egyesült államok jólétéről gondoskodni, a jövedelemteremtés mellett külön hatalomnak, mely korlátját abban találja, hogy csak költségutalványozás formájában gyakorolható.

Ez alapon nyugszik részben az unió vámpolitikájának sokáig vitatott, ma azonban minden kétségen felül álló alkotmányossága; az adók, vámok kivetése az általános jólét céljára engedélyeztetvén az unió alkotmánya által, továbbá a kereskedelem szabályozása szintén korlátlanul megadatván neki, nem volt nehéz kimutatni, hogy az ipar védelme útján a kereskedelem is szabályoztatik s hogy a védvámok a nemzeti jólét nélkülözhetetlen eszközei.

Ez alapon járult az unió a különböző közmunkák, u. m. utak, csatornák létrehozásához, folyók szabályozásához, középületek emeléséhez, ellenben a vasutak építése az egyes államok hatáskörében maradt.

A másik nevezetes jog, mellyel az unió az egyesült államok közös ügyeit szaporíthatja, abból áll, hogy mindazon-törvényeket megalkothatja, melyek a reá ruházott hatalom gyakorlásához szükségesek és annak megfelelők.” (I. cikk VIII. sect. 17. §.)

Amily természetes volt e jog engedélyezése az unió részére, ép oly bizonyos, hogy az államok függetlenségét az unióra ruházott jogok közül ennél egy sem fenyegette inkább.

Az alkotmány e tétele még elkeseredettebb párt-harczok alapját képezte mint az, mely megengedte, hogy

az unió az egyesült államok általános jólétéről költségek megszavazása útján gondoskodhatik.

E tétel tartalmazza az unióra hallgatag átruházott hatalmakat (implied powers) ellentétben a nyíltan átruházottakkal; míg utóbbiak világosan, szószerint felsorolva, addig az előbbiek csak magyarázat (construction) útján vezethetők le s azért konstruktív hatalmaknak (constructive powers) is neveztetnek.

Az államra nem kis mértékben alkalmatlan sőt veszélyes, ha cselekvése ily bizonytalan alaptól függ, mely a legkülönbözőbb magyarázatokat megengedi s az amerikai unió történelme elég példát mutat, mily küzdelmekbe került valahányszor e tételhez kellett folyamodni, hogy valamely állami tény alkotmányossága igazoltassék s csak hosszas alkotmányos harc döntötte el, hogy az alkotmány e szakaszában foglalt kitétel „az unióra ruházott hatalom gyakorlásához szükséges és megfelelő törvények alkotása nem jelenti azt, hogy csak a feltétlen szükséges törvényeket alkothatja az unió, hanem mindazokat, melyek az állam érdekében általán szükségesek.

Magyarázat útján e szakaszból kiindulva vette igénybe az unió a jogot egy jegybank felállítására s arra, hogy e banknak testületi jogokat adhasson; nem mint hadviselési tény, csak mint egyszerű biztonsági rendszabály rendeltetett el 1807-ben a hajózár (embargo) az unió kikötőiben s a bíróságok alkotmányosnak ismerték el, mint a „kereskedelem szabályozásához” szükséges eszközt, jöllehet e hajózár határtalan időre megszüntette a külkereskedelmet s tényleg két éven keresztül tartott.

A hallgatag átruházott hatalom terjedelmének kérdése egyfontos eset alkalmából, nem sokára az unió létrejötte után,

fel merült 1808-ban; az elnök Jefferson a senatus hozzájárulása mellett szerződést kötött Franciaországgal, melynek értelmében utóbbi az egyesült államoknak átengedi 15 millió dollárért Louisianát, egy a 13 egyesült állam akkori terjedelmét szinte meghaladó óriási területet.

Közös ügyet képez-e idegen területek vásárlása? Az európai gondolkozás, mely az amerikai szétdarabolt szuverenitáshoz szokva nincs, a külügyek vezetésével megbízott hatalmat, tehát az uniót tekintette volna illetékesnek, ámde Amerikában csak az egyenesen átruházott hatalmak illetik az uniót s ez területvásárra egyenesen fel nem hatalmaztatott.

A szuverén nép alkotmánya által úgy megköti kormányának s törvényhozóinak kezét, hogy ezek, de egyáltalán senki, egy az unióra mindenek felett fontos tény, ha arról az alkotmány esetleg nem rendelkezik, másként mint az alkotmány sértésével nem végezhetnek.

De a szuverén hatalom természetéből nem folyik-e önként új területek megszerzése? igen; de Amerikában a szuverén hatalom nem az alkotmányban, nem az alkotmányos állam hatalmakban van, hanem azok mögött a népben, mely ily jogot nem ruházott sem a congressusra sem az elnökre.

A bíróságok a nemzetközi szerződéskötés jogából vették le utoljára is Louisiana megvételének alkotmányosságát s ma nap nincsenek e részben többé aggályok, a kérdés a gyakorlatban más esetek alkalmával is hasonlóképpen döntetett el; de a magyarázat – az amerikai felfogás szempontjából – csakugyan nagyon liberális.¹

¹ L. Holst. I. köt, 159. 1. – Rüttimeann II. köt. 9. 1. – Story-Buss 502. 1. – Louisiana megszerzésének alkotmányossága

A hallgatag átruházott jogokon kívül nem helytelen Storyval úgynevezett resultait) hatalmat is tulajdonítani az uniónak, minő p. o. lenne az unió szuverén hatalma egy meghódított területen. –

Az unió kormányzatának, törvényhozó; végrehajtó és bírói hatalmának függetlenítése céljából külön, 10 négyszög mértföldet megnem haladó területtel bír, – alkotmányos nevén Columbia kerület – melyen a kormány székhelye is van; e terület felett, melynek csekély számú lakója az unió törvényhozásában sincs képviselve s külön államot sem alkot, az unió osztatlan szuverén hatalmat gyakorol (I. cz. 8. sect. 17. §.)

Az unió némileg hasonló viszonyban áll területének azon részeihez, melyeken új települések vannak, anélkül, hogy azok államokul elismertettek volna. Ugyanis minden be nem népesített, illetőleg egy állam határaiba sem eső területrészt az unió tulajdonát alkotja, még azon engedmények következtében, melyeket az államok a konföderacio idejében az összeség javára tettek; e területrészek territóriumoknak nevezetnek s az unió gyakorolja fölöttük az állami hatalmat, jóllehet némi képviseleti intézményekkel el vannak látva, de a territóriumok képviseliteinek működése az unió felügyelete és jóváhagyása mellett történhetik csak. (IV. cz. 3. sect. 2. §.)

Az unió mint a konföderacio jogutóda lett az

íránt folyt viták heveségét különben a kérdés formai részéből nehéz lenne megérteni; e heveséget a félelem indokolta, hogy a rabszolgatartó államok befolyása növekedni fog Louisiana bekebelezése által, mint a melyben a rabszolgaság különösen virágzott. - Louisiana bekebelezésének ügye némi analógiát mutat Bosznia kérdésével nálunk.

állammá még nem alakult vagy egyáltalán be sem népesített területek ura.

Az unió alkotmánya midőn e területek (territory) felett a kizárólagos törvényhozás jogával ruházta fel az uniót; roppant hatalmat adott kezébe, melynek tényleges! horderejéről nem szabad megfeledkezni s nem elég az unió hatalmát az államok had és külügye, valamint kereskedelmi viszonyaira szorítva gondolni.

Nem az államok külön-külön, hanem az unió jogosult a fölött is határozni vajjon új államok vehetők-e föl az unióba. Az egyes államok tényleges befolyása nagy módosulást szenvedhet új államok felvétele által, az alkotmány még is az unió hatáskörébe helyezte e fontos ügyet, nyilván abból indulva ki, hogy az egyes államok érdekén felül álló nemzeti ügyről van itt szó. (IV. cz. 3. sect. 1. §.).

Ez két úton történhetik, vagy arról lehet szó, hogy az unióhoz tartozó valamely terület ruháztassék fel állami szuverenitással vagy idegen terület szereztetvén, ez vételessék fel az unióba.

Az unió van végűi jogosítva az állampolgárságmegszerzését az összes államokra nézve egyöntetűleg szabályozni, miáltal önállósága, fölénye az államképződés elemei tekintetében határozott kifejezést nyer.

Az imént felsorolt közös ügyekben az unió az államhatalom teljével van felruházva, törvényeket alkothat, azokat saját közegeivel végrehajtja, a közös ügyek körében felmerült jogvitákat eldönti, a külügyeket vezető szóval meghatározott hatalmi körében az államiság minden attribútumát bírja, mint az amerikaiak mondják, tökéletesen kifejlett állam (perfect government).

6. §.

Közös elvek, melyek által az egyes államok szuverenitása korlátoztatik s az unió viszonya az államokhoz a közös ügyeken kívül szabályoztatik.

Az egyesült államok azonban a közöseknek nyilvánított ügyeken kívül, melyek tekintetében a rész államoktól független összállamot (national government) képeznek bizonyos elvek tekintetében is közösségben vannak.

E közös elvek nem szaporítják az unió államhatalmi körét, de igen is korlátozzák az egyes államokat az unió hatáskörén kívül álló saját ügyeik tekintetében s ezek némelyikére közös eljárási szabályokat, kölcsönösséget állítanak fel; csak akkor, ha az államok ez elveket meg nem tartják, jöhet kérdésbe az unió pozitív hatalmi köre, melynek terjedelme azonban fölötte vitás.

Az egyesült államok ez elvek következtében saját külön ügyeikre nézve sem állanak idegen államok viszonyában egymáshoz, szövetség fűzi őket egybe a közös nemzeti feladatokon túl is; e szövetség némileg nemzetközi jellegű, melyet még is államivá a szövetségi bíróságoknak ez elvek fentartására is kiterjedő hatásköre tesz.

A közös elvek ím ezek.

Az unióhoz tartozó államok mindegyikének republikanus államformával kell bírnia. (IV. cikk 4. sect. 1. §.)

Az egyes államok polgárai a többi államokban ezek polgáraival egyenjogúak legyenek.

Egyik állam a másiknak közokmányait, bírói ítéleteit teljes erejűnek ismerje el. (IV. cz. 1, 2. sect. 1. §§.)

Egy államsem alkothat visszaható, a szerződések erejét gyengítő törvényeket, nem hozhat ítéletet egyes ember ellen törvényhozás útján (bill of attainder) s nem oszthat nemesi címeket. (I. cz. 10. seet. 1. §.)

Minden állam köteles a területére menekült bűntetteket s oly személyeket, kik szolgálatra kötelezettek, a megkereső államnak kiszolgáltatni. (IV. cz. 2. seet. 3. §.)

A szabvány utóbbi része a rabszolgaság intézményét az összes államokra nézve jogi erővel ruházta fel a szolgálatra kötelezettek neve alatt.¹ Az alkotmány XIII. jobbitmánya 1867-ben a rabszolgaságra vonatkozó részt megszüntette.

E szabványok kétség kívül szorosabbra fűzik az unióhoz tartozó államokat, anélkül, hogy az uniónak positiv hatalmat adnának; korlátok azok az egyes államok belső életére, melyek az unió érdekeire való tekintettel alkottattak, de köztük s az államok közös ügyeit rendező szabványok között lényeges különbség van.

A közös ügyekben, milyenek a külügy, hadügy, kereskedelem az unió, a törvényhozó, a kormányzó, a bíró, ellenben e közös elveknél. fogva az államok törvényhozása köttetik meg, de az unió hatásköre nem bővül s ennek mindössze e korlátok fenntartására van befolyása bíróságai útján; ez elvekből folyólag az unió nem hozhat törvényeket, de védve van általuk egy részről maga az államok oly törekvései ellen, melyek az unió közös ügyeire lehetnének káros befolyással, más részről

¹ Mint az amerikai hazafi Adams mondta: „Rabszolga és rabszolgaság” kitételeket gondosan kerüli az alkotmány. Körülírások képezik a fügefa leveleket, melyekkel a politikai testszemérem részei illendően elfödve.”

az egyes államok egymás irányában biztosítvák a kölcsönösségről s bizonyos fontos politikai elvek közösségéről. Úgy, hogy az unió alkotmánya nemcsak a közös ügyeire nézve egy nemzetet alkotó amerikai nép életének alapelveit tartalmazza, hanem az a most említett közös elvekre nézve is közös alkotmánya valamennyi hozzá tartozó államnak és pedig egészen eltekintve itt az amerikai közjog legfőbb kérdésétől, az unió szövetségi vagy nemzeti jellegétől; hogy hogy csak e közös elvek által lesz ajánló az államok belügyeire nézve azok föllebbvalója.

Mert az unió s az egyes államok szuverén hatalma, az első a közös, az utóbbiaké az át nem ruházott ügyek tekintetében koordináltak; értve e koordinatio alatt az unió és az egyes államok hatáskörének szoros meghatározását s eltekintve a hatásköri összeütközések feletti döntéstől; de e közös elveknél fogva az unió fölényt nyer az államok belügyeiben is egy bizonyos pontig s az egyes állam külön alkotmányának módosítása, amennyiben e közös elvek jönnek kérdésbe, törvények hozatala, melyek ez elvekkel ellenkeznek nem függ az egyes államtól hanem az összeségtől.¹ Mennyiben folyhat be

¹ Calhoun nézete, hogy „az egyesült államok alkotmánya szükségképen minden egyes állam alkotmánya” egészen más alapra volt fektetve s nem az unió alkotmányának e két eleméből indult, sőt épen azt akarta bizonyítani, hogy az unió közös ügyeire nézve sem emelkedik ki a rész államok közül s erősen perhorreskálta a tételt, hogy az unió alkotmánya azért lenne minden egyes állam alkotmánya, mert az egésznek alkotmánya (for to suppose that they are the constitution and government of each, because of the whole would be to assume, what is not true, that they were ordained and established by the American people in the aggregate, as forming one nation. Calhoun Works I. köt. 168. 1.)

az unió bíróságain kívül az egyes államok életére ez elvek fenntartása érdekében, az alkotmány el nem döntötte. Különösen fontos lehetne pedig ez a IV. cikk 3. sect. 2 §-ánál.

Az alkotmány azon tétele, hogy minden az unióhoz tartozó államnak republikánus alkotmánya legyen, nem pusztán elvileg mondatik ki, hanem az unió ez elv megvalósításáért kezességet vállal (The united states shall guaranty to every state in this union a republican form of government, IV. cikk 3. sect, 2. §.). Világos, hogy e szabvány az uniónak az egyes államok belügyeire igen Tne8sz^hatÓL befolyást adhatna esetleg.

Az unió tartozik az egyes államot, ha annak törvényhozó vagy végrehajtó hatalma által felhívatik, belső zavarok esetében védelmezni. (IV. cz. 4. sect. 1. §.) Az unió, illetőleg ennek főtörvényszéke bíraskodik két vagy több állam közti perekben, ott ahol az egyik állam a másik állam polgárával van perben vagy ahol két különböző állam polgárai perelnek egymással (III. cikk 2. sect. 1.§.)

Az egyesült államok e közös elvek tekintetében némileg hasonló viszonyban állnak egymáshoz mint Ausztria és Magyarország a tekintetben, hogy a közös ügyek elismerése s azok kezelési módja arról van függővé téve, hogy a teljes alkotmányosság Ausztriában és Magyarországon egyaránt életbe lépjen, továbbá némi analógiája van e viszonyoknak az úgy nevezett közös érdekű viszonyokban, azzal a nagy különbséggel, hogy a míg Ausztria és Magyarország között ily közös elvek szerződés útján állapítatnak meg, addig Amerikában azok alaptörvénynél fogva állanak fenn. Ausztria és Magyarország külön szuverenitása csak a külügyek s a had-

vezénylet és hadi igazgatás tekintetében törvék meg, ellenben az amerikai államok a nálunk csak közös érdekű szerződésileg szabályozott ügyek tekintetében is egy állammá olvadvák, sőt azokon túl is biztosítva van az unió fölénye.

Az unió hatalmi körét inkább megközelíti a Magyar és Horvátország közös törvényhozása és kormányzatának alávett állami feladatok terjedelme, csakhogy az amerikai államok szorosabban kapcsolvák egymáshoz annak következtében, hogy viszonyuk nem a felek egyezményén nyugszik. Amerikában az államok szuverenitása nincs oly mereven szembeállítva mint Magyar és Horvátországé; nálunk az 1868. XXX. t. cz. betűje szerint nincs más mód a magyar-horvát közös alkotmány megváltoztatására, mint a két fél egyező akarata, Amerikában az államok háromnegyedrészenek akarata kötelezi a többi államokat is. Nálunk a két ország közötti konfliktusok regnikularis választmányok s az az illető országgyűlések közmegegyezése által intéztetnek, az unió bíróságai által az államok és az unió közötti vitákban gyakorolt hatalomnak közjogunkban hasonló intézmény nem felel meg, ha csak a fejedelem befolyását ilyennek venni nem akarjuk.

Az egyesült államok közös ügyeik tekintetében egy államot, közös elveikre nézve szövetséget, melynek ugyan a reájuk is kiterjedő szövetségi bírói hatalom ad bizonyos egységesebb, államiasabb jelleget,¹ mindazon állami feladatokra nézve pedig, melyek ezeken kívül esnek, külön államokat alkotnak.

Úgy az unió, mint az egyes államok meghatározott

¹ A bírói hatalmon kívül az unió törvényhozásának befolyásától p. o. republikánus fonna érdekében, itt eltekintek.

szuverenitási körükben az államhatalom teljességével ruházzák fel. ellenben szövetségi viszonyuk csupán kölcsönös kötelezettségeket tartalmaz vagy egymás irányában vagy az unió kötelezettségét a részállamok irányában; mely kötelezettségi viszony azonban a kötelezések szabatosításán s azoknak az unió bíróságai által való védelmén túl nem terjed, különös politikai szerkezetet nem teremt s csak járuléka az unió és rész államok viszonyánál ragasztók a közös ügyeken túl szuverén egyes államok között. Az unió szuverenitási körébe eső ügyek által, bármily nagy legyen azok jelentősége, az unió koordinált hatalom lesz az egyes államok mellett az ezek hatáskörébe eső ügyek szempontjából, míg az alkotmány e szövetségi elemeinél fogva fölöttük áll, mert e határozmányok nem a határvonalat vonják meg az egyes államok s az államok uniójának ügyköre között, hanem az egyes államok belügyeire nézve alapítanak ezek akaratától független szabályokat, írnak elő kötelezéseket s teszik az uniót az egyes államok védőjévé belzavarok esetében, a republikanisms kezességé, biztosítóiává az egyes államokon belül.

Ha még éhez hozzávesszük, hogy az egyes államoknak egymás ellen s különböző államok polgárainak szintén egymás ellen indított pereiben az unió bírói hatalma az ítékezésre hivatott, e szövetségi elemeknek, e közös elveknek nagy jelentősége az unióhoz tartozó államokra méginkább kidomborul.

Az egyesült államok e sajátképen szövetségi természetű viszonyai is bele foglaltatván azonban az unió alkotmánylevelébe alaptörvény jellegűvé lettek s szerződési természetüket elvesztvén az egész alkotmány természetére befolyanak s az uniónak nemcsak a közös

ügyekre nézve, hanem azokon túl is némileg egységes jelleget kölcsönöznek.¹

Az unió és a hozzá tartozó államok hatáskörére nézve döntő fontosságú az alkotmány tizedik módosítása, mely kimondja, hogy az unióra át nem ruházott s az egyes államoktól el nem vont hatalom az államokat, illetőleg ezek népét illeti meg. Ez által az unió szorosan körülírt hatalmkörben mozoghat csak míg az egyes államok a negatív korlátokon túl teljes hatalommal rendelkeznek.

7. §.

Az unió szuverén hatalmának saját ügykörére vonatkozó korlátai s az ebből származó szabadság jogok.

A fennebbieken az államok s az unió feladat körét szétválasztván, az unió saját hatalmi körének belső határai igényelnek figyelmet.

Az amerikai unió korlátolt államhatalommal rendelkezik, mint az amerikaiak nevezik korlátolt kormány (limited government, constit. government); a hatalom e korlátoltsága jelenti egy részről, hogy az unió hatalmi körébe csak némely állami feladatok esnek, más részről, hogy e tárgyakra vonatkozólag is a hatalom megosztott a törvényhozó, végrehajtó és bírói ágak (départements) között s végül, hogy a törvényhozó hatalom sem mozoghat korlátlan szabadsággal. A korlátolt kormány az amerikai felfogás szerint tehát nem egyszerűen az abszolút királyság-

¹ L. Calhoun. Works I. köt. 207. 1.

ellenkezőjét vagy a végrehajtó hatalom felelősségét jelenti; sokkal meszszebb megy.

Későbbre hagyva a hatalom megosztás útján való korlátolást, a törvényhozó hatalomnak az alkotmány által tett korlátai miben állanak?

Amerikai felfogás szerint a nép levén szuverén, de maga a törvényeket, a legfőbb államhatalom e nyilvánításait nem alkothatván, képviselőkre ruhazza át hatalmát. Ők azt helyette gyakorolják; nehogy azonban ezek e szuverén hatalommal visszaélhessenek, bizonyos alapelveket jelöl ki nekik, melyeket a törvényeknek sem szabad jnagsérteni. Ez alapelveket az államok alkotmányaik elejére teszik. Virginia az alkotmánytól egészen el is különíti, kifejezni akarván azok legfőbb tekintélyét, az általuk deklarált jogok elévülhetetlenségét, az állam törvényei előtt való létezését.

Az amerikai alkotmány eredetileg kevés ilyen korlátot tartalmazott.¹ Azok egy része szoros kapcsolatban állt az unióra ruházott ügykörrel. Az adó és vám kivetés joga korlátoztatik az által, hogy minden adó és vám egyforma legyen az egész unióra nézve, hogy minden egyenes adónak a nép számhoz arányosítva szabad csak kivettetni, hogy a portékákra, midőn valamely államból kivitetnek, vám nem vethető, hogy egyik állam kikötőjének a másiké felett előnyt nem nyújthatni s hogy a hajók más kikötőbe szállásra, átrakodásra, vám fizetésre ne legyenek kötelezhetőek.

A bíraskodás büntények felett csak esküdtszék közbejöttével lehetséges, a felségárulás (treason against the U. S.) büntette csak oly esetekre szoríttatik, amidőn

¹ L. alkotm. I. cikk 9. sectio 2., 3., 4., 8., 7. §-ait.

az unió polgára háborút kezd az unió ellen vagy ellenségeihez csatlakozik; az elítélés ily bűntényért csak két tanú vallomása vagy bíróság előtti beösmérés alapján történhetik s nem terjedhet ki a büntetés az elítélt örökösire és vagyon elkobzásra. A törvényhozó hatalomnak nem szabad egyes polgárok fölött ítéletet hozni (bill of attainder); visszaható erővel bíró törvényeket („ex post facto laws”), melyek büntetendőnek nyilvánítanak elkövetésök idejében nem tiltott tényeket, hasonlóképp nem hozhat az unió.

Vannak ezenkívül egyes korlátok, melyek hatalmát általában korlátozzák. Így az egyéni szabadság biztosítja a hatalom által, hogy az azt védő Habeas-corpus törvény csak lázadás, vagy ellenség beütése esetében függesztethetik fel.¹

Továbbá az egyesült államoknak nem szabad nemesi címeket adományozni s bármely hivatalnokának tiltva van idegen államtól az unió engedélye nélkül valamely címet vagy előnyt elfogadni; az egyedüli kitüntetés, melyet az amerikai alkotmányjog ismer a congressus által megszavazott köszönet vagy becsületérem lehet.

A köztisztek és hivatalok viselését (office or public trust under the United States) az unió bizonyos hitvallástól (religious test) nem teheti függővé, mely rendelkezés az angol jog azon határozmányát akarta megszüntetni, mely minden közhivatalnoktól esküt kívánt, hogy a kenyér és bor transzsubstanciacziójában nem hisz s az úrvacsorát az anglikán egyház rítusa szerint fogja venni.

¹ Az angol alkotmányból átvett Habeas-corpus törvényről lásd az angol alkotmányt.

Ezek voltak az eredeti alkotmányban az unió szuverén törvényhozó hatalma körüi vont korlátok.

Aránylag kevés korlát, ha az egyes államok alkotmányaiban felvett korlátokat s az ezekből keletkező alapjogokat tekintjük. Az unióhoz tartozó államok, úgy az unióval egykorúak, mint a később keletkezettek alkotmányaik élén hosszasan felsorolják azon jogokat (bill of rights), melyeket a törvényhozó hatalom ellenében is védve kívannak látni; az unió nem teszi ezt, nem proklamál különös alapjogokat.

Az unió alkotóinak ez eljárása épen nem a szabadságszeretet hiányából származott; az unió alkotóinak politikai bölcsesége szakszerű okokat sejtet, melyeknél fogva több szabadság jognak felvételét, mint amennyi az alkotmányban foglaltatik, feleslegesnek, veszélyesnek tartottak.¹

A republikanizmus következetesen keresztül vive különben is a nép szuverén akaratát teszi egyedül uralkodóvá, különös biztosítások tehát, hogy e nép önön szabadságait megsemmisítse, feleslegesnek látszhattak; aminthogy ez érv az alkotmány elfogadása körüi folyt küzdelemben gyakran hangoztatott s az alapjogok (bill of rights) biztosítása monarchiákhoz de nem republikákhoz illőnek állítatott; mindazáltal az angol bill of rights emléke erősebb volt, mint a republikanizmus követelményei.

Hogy az alapjogok kijelentése nem annyira a népnek önmaga elleni védelmét czélozza, mint a többség zsarnokságának vet gátot, helyes okoskodás ugyan, de gyengíti a köztársasági alapelv helyességét, mely végre is a többséghez folyamodik mint döntő tényezőhöz

¹ L. Pomerov id. m. 143. 1.

De továbbá ily alapjogok (bill of rights) csak általános elvek alakjában proklamálhatók az alkotmányban s a későbbi törvényhozás előre, kellőleg meg nem ítélt módon korlátoztatik ily elvek által.

Különösen ellene szólhatott azonban ily szabadságjogok felvételének az alkotmány egész szerkezete, az unió feladat köre. Amint már fennebb kiemeltem az unió törvényhozását azon feladatok tekintetében, melyekkel felruháztatott, nem egy korláttal vette körüli az alkotmány, tovább menni s oly korlátokat is felállítani, melyek az unió ügy körével viszonyban nem állottak, oly magyarázatot engedett volna, mintha az uniónak ez ügyekben is lenne hatalma, mert különben oktalan dolog leendett korlátozni oly téren ahol hatásköre egyáltalán nincs.

Az unió feladatköre olyan, melyben az alapjogok megsértésétől kevesebbé lehet tartani s ahol ily aggálynak alapja van, az alkotmány már is gondoskodott; a szuverenitás korlátozása s az alapjogok biztosítása sokkal szükségesebb az egyes államok alkotmányában, amelyek a művelődési, oktatási, vallási, rendőri ügyekkel foglalkoznak, a magán és büntető jogokat rendezik, ahol a szabadság inkább fenyegetve van mint a külügyek, a közgazdasági kérdésekben.

Hamilton mind ez érveket öntudatosan ki is fejtette a Federalistban (84. sz.), nézetei már magukban véve a legnagyobb fontosságúak, az alkotmány szerzőinek meggyőződését tolmácsolják. „Az alap jogok (bill of rights) biztosítása eredetileg egyezés a fejedelem és alattvalói között, az előbbi prerogativájának korlátozására az utóbbiak kiváltságai javára, fenntartása jogoknak, melyekről a fejedelem részére le nem mondtak . . .

világos ennél fogva, hogy eredeti értelmükhöz képest nem alkalmazhatók oly alkotmányokra, melyek bevallottan a nép hatalmára alapítvák s melyek a nép közvetlen képviselői és szolgálói által működnek. . . Az alapjogok biztosítása ... az (amerikai) alkotmányban nemcsak felesleges, de veszélyes is lehetne, mert különböző megszorításait tartalmazná oly hatalmaknak, melyek az unióra át nem ruháztattak és ép ezért látszólagos igényt nyújtának többet követelni, mint a mennyi átruháztatott. . . . Mit jelent p. o. hogy a sajtó szabadsága sértetlenül fenn fog tartatni? Mi a sajtó szabadsága? Ki határozhatja meg úgy, hogy ne maradjon nagy rés kibúvóra? Készemről kivihetőnek nem tartom. . . Az alkotmány józan értelemben véve minden hasznos célra – maga az alapjogok biztosítása”.

Mindazáltal az unió barátai az elégedetlenség lecsillapítására, melyet az alapjogok legnagyobb bőségének hiánya keltett, az alkotmány elfogadása után néhány év múlva (1791-ben) keresztül vitték 10 jobbítvány elfogadtatását, melyek nagy része ily alapjogot, igazabban az unió törvényhozó hatalmának korlátolását tartalmazza. De e módosítványokban minden gondolható alapjog teljesen, kimerítően nincs felsorolva s ezért egy cikkelye van is az alkotmánynak, hogy e jogok felsorolása nem magyarázható úgy, mintha a nép egyéb fenntartott jogaitól ezáltal megfosztva vagy azokban megrövidítve lenne.¹

¹ Az egyes államok az unió alkotmánya után keletkezett alkotmánymódosítványaiban is megtaláljuk e fenntartást. (New-Jersey Art. I. 19. §. – Rhode Island Art. I. §. 23. – Virginia, Bill of rights §. 5. – Ohio Art. I. Sect. 20.) L. The constit. of the several States of the Union. Barnes kiadása.

Némely alapjog, illetőleg a törvényhozó hatalom korlátozása túlságos általánossággal van formulázva, így a sajtó es gyülekezési szabadság ügye - Másrészt csak ugyan fölöslegesnek látszik az unió alkotmányába felvett tilalom, hogy az unió nem alkothat törvényt, mely által államegyházat állít fel vagy a vallás szabad gyakorlatát gátolja, miután az unió egyáltalán nem ruháztatott fel a vallás ügyére nézve hatáskörrel.

A módosítványokban foglalt alapjogok im ezek:

Az alkotmány az unió hatalmi körén felül állóknak tekinti a vallás-gyakorlat, a szólás és sajtószabadságát, a nép békés gyülekezési es kérvényezési jogát, valamint fegyvertartás és viselés jogát.

Felmenti a polgárokat béke idején a katona beszállásolástól, biztosítja méltatlan kutatások, vizsgálatok, lefoglalások ellen s elfogatási parancsokat másként nem enged kibocsátani, mint eskü által támogatott alapos gyanú esetében és ha benne a kikutatandó hely vagy az elfogatandó személy körülményesen leíratik.

A törvényhozás a polgárokat nem kötelezheti, hogy valamely főbenjáró vagy becstelenítő bűntény miatt a bíró előtt védekezzenek, ha csak a vádat ellenök az esküdtszék (unless on a presentment or indictment of a grand jury) nem emeli és senki élete, szabadsága vagy tulajdonától a törvény rendes útján kívül meg nem foszthatatik s a magán tulajdon közczélra csak igazságos kárpótlás mellett sajtátítható ki.

Még némely a pereseljáráásra vonatkozó alapelveken kívül különösen tilalmaztatik túlságos kezességi összeg követelése, túlságos pénzbeli valamint rendkívüli és kegyetlen testi büntetések alkalmazása.

A törvényhozó hatalomnak tett e korlátok közül a sajtó és gyülekezési szabadságra vonatkozók adtak alkotmányos viták és kételyekre alkalmat. Az alkotmány tétele, hogy a törvény nem fog alkottatni (congress shall make no law . . . abridging the freedom of speech or of the press, mely a szólás vagy sajtó szabadságát, vagy a nép jogát békés gyülekezésre (or the right of the people peaceably to assemble) megrövidíti úgy m agy áraztatott, hogy a sajtó útján való gondolat közlés s a népgyűlés teljesen kívül áll a törvényen s ebből folyólag az 1798-ban hozott törvények a sajtóra s a népgyűlésekre alkotmány elleneseknek mondattak. Az unió törvényszékei ugyan alkotmányosoknak jelentették ki e törvényeket, a nagy hazafiak, Hamilton, Washington, kiknek az unió létét köszönheti, hasonló értelemben voltak, hisz az ő intenczióik valósultak meg e törvényekben, alkotmánytalanságot a tiszta, a következetes republikánusok találtak azokban, kik mentül kevesebb hatalmat akartak kiadni a nép kezéből s midőn jelöltjüket Jeffersont az elnöki székbe emelték, ez az 1798-ki törvények alapján elítélteknek megkegyelmezett.

Az alkotmány illető tételének általánossága engedhetett csak meg ily kételyeket, az egyes államok alkotmányai a sajtó-szabadság ép oly határozott biztosítása mellett az író felelősségét együttesen felemlítvén azokra nézve kétely nem lehet, hogy a sajtó a törvény alatt áll; mindazáltal az unióra nézve máig vitás vajjon az előbb említett törvények alkotmányosak voltak-e, mi a törvényhozónál a generalizációk veszélyességét eléggé mutatja.

Az amerikai unió hatalmi körét, annak tárgyait, polgárai alapszabadságait kifejtvén önként szembe öltik,

hogy az amerikai nép életét az unió alkotmányából egyedül mennyire nem lehet megérteni; az életnek csak egy része esik az unióba, csak egy része van összepon-tosítva, a többi az egyes államok kebelében a legválto-zatosabb formák között folyik le.

Az alapjogok imént adott rövid vázlatában hiányo-zik különösen egy, az egyenlőség, melyet a demokrati-kus köztársaságtól elvállhatatlannak tart felfogásunk. A függetlenségi nyilatkozat önként értetődő igazságainak elsőjét: minden ember egyenlőnek teremtett, az egyes államok alkotmányainak állandó tételeit az egyenlőség-ről¹ hiába keressük az uniónak akár alkotmányában akár jobbítányaiban.

Az alkotmány keletkezésekor az egyenlőség elvét bajos is lett volna proklamálni, mert egy részről csak a fehérekre lehetett volna szorítani; e nehézségen ugyan az egyes államok minden aggály nélkül túltették magu-kat, a fekete vérből származottakat nem véve ember számba; de ezenkívül is a mint látni fogjuk a politikai jogok, különösen a választó képesség meghatározása az unióra vonatkozólag is az egyes államoktól függ, melyek azt különbözőleg szabályozhatják s így az egyenlőség elve e szempontból sem volt általánosságban kimondható.

Az unió-alkotmánya azonban nemcsak hallgat az egyenlőség elve tekintetében, de a rabszolgaságot, a jog-egyenlőtlenség legdurvább formáját egyenesen fentartja, bár „a körülírások fűgefalevelével” gondosan eltakarja.

Így a képviselőlet alapjának, a népszámnak megha-

¹ Minden ember egyenlően szabadnak és függetlennek szü-letett (Maine I. cikk 1. §., New-Hampshire I. cikk 1. §. I. fejt.) – Minden ember egyenlőnek és szabadnak született

tarozásánál (I. cikk, 2. sect. 3. §.) kimondja, hogy az egyes államok lélekszámába a szabadembereken kívül a többiek háromötödrészben számítandók be; a többiek alatt a rabszolgaság értetik.

Továbbá (I. cikk, sect. 9. §. 1.) a rabszolgákkal való kereskedést illetőleg azok importálását csak 1808-ig engedi meg, miáltal korlátoztatik ugyan a rabszolgaság intézménye, de az unió területén meglevő rabszolgaság e szakasz által hallgatag módon az államokra kimondott s fennebb érintett további kötelezettség által pedig, melynél fogva az államok a szökevény rabszolgákat kiadni tartoznak, – nyíltan fenntartatott s az egész unió területén biztosított.

A rabszolgák behozatalának, a nemzetközi rabszolgakereskedésnek megszüntetése mellett, nagyban virágzott a belföldi rabszolgakereskedés, sőt egy új, alávaló iparágat teremtett, a rabszolga tenyésztést.

1790-ben az unió népességének egy ötöde rabszolga, ez arány megmarad a jelen század harminczas évéig s még a hatvanas években is az unió lakóinak egy nyolczadát teszi a rabszolgaságban levő nép.

A rabszolgaság ugyan az egyes államok házi intézménye (domestic institution), de a melyért az egész amerikai nemzet kezességet vállal alkotmányában s még inkább biztosít későbbi törvényeivel. „Az északi államok képviselői kompromitálták becsületüket, midőn az alkotmányba felvenni engedték, hogy a rabszolgatartó déli államok 20 évig folytathassák a rabszolga kereske-

(Massachusetts I. rész I. cikk). – Minden ember a polgári társágban egyenlő (Connecticut I. cikk I. sect.) – Minden ember a természet szerint egyenlő (Virginia Bill of rights I.)

dést s hogy az unió kormányzatában a rabszolgák számához arányított felsőbb befolyást engedtek nekik.¹

Az unió alkotmányának nagyon is lényeges részét képezte a rabszolgaság s Toequeville mesteri rajzában is, mint már fennebb kiemeltem, az a hiba, hogy a rabszolgaság azon csak mintegy függeléke tűnik fel a demokracziának; a háttérbe helyeztetik, egy távolságba az indián joggal, holott a kép központjába illett volna, mint a legfőbb ügy, mely körüli az amerikai demokracia élete forgott.²

Mindazon következtetések, melyek az amerikai demokracia életéből az egyenlőség érdekében vonattak, hamis alapra voltak fektetve; az egyenlőség elve Amerikában a nagy polgárháborúig nem uralkodott csak az állam és társadalom egyik felében, míg a másik fél minden átmenet nélkül a legnagyobb egyenlőtlenség igája alatt görnyedt.

A rabszolga kódexek borzalmas határozványai érvényesek szabad Amerika földén századunk második felében is, a társadalom érzülete pedig a feketebőrűek iránt nem változott alapjában, sőt még elfogultabbá vált s azon államokban is, a hol a rabszolgaság nem létezett s csak szabad feketék voltak, a társadalom megtudta őket akadályozni oly jogok gyakorlatában, melyeket nekik a törvény megadott.

Az alkotmány létrejötte után néhány évre, 1793-ban, a congressus gondoskodik eszközökről, melyekkel a rabszolgák szökését meg lehet akadályozni³ s bár az e vég-

¹ Giddings. Hist. of the rebellion. 17. 1.

² Pulszky jellemző megjegyzéseit az amerikai rabszolga ügyről Kossuth amerikai útja alkalmából 1. művében: Életem és korom. Számkivetés alatt Amerikában és Angolországban. 89. 1.

³ An act respecting fugitives from justice and persons-escaping from the service of their masters.

bői alkotott törvényt sokan alkotmány ellenesnek tartják, mit azonban nem fogadhatok el, a nemzet érzületét eléggé jellemzi, hogy 48 szavazattal 7 ellenében fogadtatott el a képviselőházban.

Még Washington elnöksége idejében 1794-ben követelt Amerika kárpótlást Angliától polgárai tulajdonának, rabszolgáknak az 1783-ki békeponthoz ellenére történt elviteléért.

1801-ben engedte át Virginia és Maryland területe egy részét az uniónak s ebből alkottatott a columbiai kerület s állíttatott fel ott az unió kormányának székhelye; e területen midőn még Virginia és Maryland része volt, fennállott a rabszolgaság intézménye, az unió nem változtatott rajta s a rabszolgaság ekként az unió intézményévé is vált s az unió fővárosában Philadelphiában folyton a törvényhozás és kormány szemei előtt állott, mint egy czáfolat az unió által büszkén emlegetett emberi egyenlőség és szabadság elvére.

Sehol a világon, még Afrika partjain sincs, monda Randolph 1816. márcz. 1-én a képviselőházban, oly nagy és gyalázatos rabszolga vásár, mint ebben a fővárosban, azon nemzet kormányának székhelyén, mely szabadságával oly igen büszkélkedik”.

Csak a történelmi igazság ellenére állíthatni ezek szerint, mint általában szokás, hogy az egyenlőség, a szabadságjogok tekintetében Amerika bennünket megelőzött; az 1865-ig fennállott rabszolgaság ténye a képzelhető legcsattanósabb czáfolat ez ellen, ámbár a részreí hajtatlan bíró ki kell, hogy emelje, mennyivel nagyobb akadály volt az egyenlőségnek Amerikában a fekete emberfajban, mint Európának egynemű emberfajra alapított társadalmi viszonyaiban.

Amerika köztársasági és federatív formája volt bizonyára az egyik főök, mely a rabszolgaság eltörlését meggátolta, annak békés reformját lehetetlenné tette, de másrészt e köztársaság örök dicsősége lesz, hogy a rabszolga tartó államok által kihíva az emberiség javáért a legiszonyúbb háborúra kész volt s a rabszolgaság szennyét a legnagyobb véráldozatok árán is letörölte magáról.

Az 1861-től 1865-ig dühöngött polgárháború igtatta végül az alkotmányba az egyenlőség elvét a négerekre nézve is, ámbár most sem egy az egyenlőség elvont eszméjének alakjában,¹ hanem kimondva, hogy az unió területén s ..annak, hatalma alá vetett helyen rabszolgaság nem türetik, (XIII czikk), kimondva,, hogy az unióban született vagy honfíúsított minden személy annak polgára s az államok nincsenek feljogosítva azok jogait megrövidíteni, azok bármelyikét élete, szabadsága, tulajdonától a törvény rendes útján kívül megfosztani, azok bármelyikétől a törvény egyenlő védelmét megtagadni, (XIV. czikk).²

E jobbítmány a rabszolgák emberi és egyéni jogait adta vissza; a Következő (XV.) kimondotta, hogy a faj, a bőrszín vagy a korábbi rabszolgasors nem szolgálhat okul a szavazati jognak az unió bármely polgárától való megtagadására.

A rabszolgaság ilyennemű megszüntetése s a volt rabszolgáknak egyszerre szavazati joggal felruházása,

¹ A mongol fajbeli dunaiakra nézve nem is áll fenn az egyenlőség elve.

² E jobbítmány többi részei főleg a polgárháború egyéb következményeire vonatkoznak s a rabszolgaság eltörlése folytán a képviselő választásoknál kérdésessé lett népszámra.

nem ok nélkül támadtatott meg; a megszüntetés ténye azonban egy a harczmezőn diadalmas pártnak műve lévén, melyet nemcsak az emberiség jogai, hanem önfentartásának s az ellenpárt teljes megsemmisítésének vágya irányoztak, mire a feketék szavazása a leghathatósabb fegyverül kínálkozott, – magyarázata igen természetes, habár ez a rendszabály veszélyességét legkevesebbé sem csökkenti.

8. §.

A szuverenitás részesei.

A szuverén hatalomban való részesedés – legalább szabály szerint – az állampolgárságtól függ s bár e minőség más tekintetben is fontos, mégis mióta az állampolgárok és idegenek között a különbség magánjogok gyakorlására nézve a belföldön majdnem megszűnt, mondhatni az állampolgárság első sorban politikai jelentőségű, mint a szuverenitás alanyainak meghatározása.

Amerikában sokáig az angol jogelv uralkodott, mely az állampolgárságot az ember eltörölhetlen, természetes tulajdonságának tartotta (intrinsic and perpetual) s azt angol földön való születésre alapította; idegennek gyermeke is angol lett, ha angol földön született, másrészt e minőségét kivándorlás, más államba való felvétel által sem veszítette el; aki egyszer az angol király alattvalója lett, örökre az maradott (once a subject, always a subject).

Az amerikai köztársaság igen soká nem ismerte el a kivándorlás szabadságát saját polgárait, 1868. júl. 27-ki törvényének hangzatos szavait, hogy a kivándorlás a nép természetes, veleszületett joga, mely az élet,

A SZUVERENITÁS FŐSZERVEI

9. §.

A törvényhozó test (Congressus).

A szuverenitás főszervei az amerikai alkotmány értelmében: a főleg törvényhozásra hivatott congressus, a főleg végrehajtási teendőket végző elnök s az ítélezéssel megbízott bíróság.

A szuverenitás e főszervei, a három államhatalom, adják együtt véve a kormányt, melynek alap jellegét hatalmának átruházott volta képezi.

A szuverén hatalom a népé, a kormány csak átruházásnál fogva s azon határok közt gyakorolhatja hatalmát, melyeket a szuverén az alkotmánylevélben felállít.

A kormány által működik a szuverén, a nép, melynek előbbi csak orgánuma.

Tekintve azonban, hogy a szuverenitás ez orgánumi csakis igen általános elvek által vannak megkötvés ezen belül hatalmuk gyakorlására nézve a néptől megbízatásuk tartamára vonatkozólag jogilag függetlenek, az amerikai három államhatalmat, az úgynevezett kormányt határozottan a szuverenitás egy részének birtokosául lehet tekinteni az unió hatáskörébe eső tárgyra nézve.

Ez államhatalmak alkotmányos állása a következő.

A törvényhozó test – congressus – az amerikai unióban két házból áll, a képviselőház- és a senatusból. Az első az amerikai nép közvetlen szavazatai által választott képviselők, a második az uniót alkotó államok törvényhozó testeitől küldött, tehát közvetve választott tagok testülete.

a) Képviselőház szervezési módja.

A képviselőházban az egységes amerikai nemzet akarata nyer kifejezést, mindazáltal az uniót alkotó államok befolyásának itt is tért enged az alkotmány. Ugyanis a választói jog nem az unió által határozatik meg, hanem azon mód szerint igazodik, melyet az egyes államok saját képviselőik választására nézve elfogadtak, továbbá a választó-kerületek felosztásánál nem az unió vétetik alapul, hanem az egyes államok; a képviselőházi választó-kerületek nem érnek át egyik államból a másikba s az egyes államok lakossága az egyik határozó tényező arra nézve, hány képviselője legyen.

Ezenkívül az államok törvényhozásai határozhatnak a választások helye, ideje és módjára nézve, mi a közös nemzeti jelleg rovására a külön államiságnak tett engedmény, ártalmatlanná téve mégis az alkotmány azon kikötése által (I. cikk, 4. sectio 1. §.), hogy a congressus ily rendszabályokat, kivéve a senator választások helyére nézve, meg is változtathat. – E szerint a választói jog a képviselőházba esetleg igen különböző, amint tényleg volt is, míg az államok az általános szavazat (universal manhood suffrage) jogrendszeréhez nem közeltek. Csak újabbán is az alkotm. XIV. jobbitott.) történt e részben lényeges változás, kimondatván, hogy az államok senkit a szavazati jogból ki nem zárhatnak „faja, színe vagy előbbi rabszolgai állapota miatt”.

Ezenkívül az alkotmánynak az a tétele, mely az uniót az egyes államokban a republikánus forma biztosítójává teszi, tekintetik a rész államok korlátjának.¹

¹ L. Giauque. The laws of elections 18«0. 7. 1. és Pomeroy id. m. 133. 1.

A képviselők számára nézve ugyan az alkotmány matematikai pontosságra törekedett, de itt is épen az által, hogy államonként történik a képviselők választása, némi különbség keletkezik.

1867-ig, a rabszolgák felszabadításáig az egyes államok között az arány tekintetében, mely szerint a képviselőházba tagokat választhatnak, igen nagy különbség volt annak következtében, hogy az alkotmány szerint az államok közt a képviselők és adók a lakosok száma szerint oszlanak meg, de e számba a rabszolgák is $\frac{2}{3}$ részben beszámítottak,¹ miáltal a rabszolgatartó államok aránylag sokkal nagyobb számú képviselőket nyertek; de ettől el is tekintve lehetetlen a képviselők s a lakosság számát törtek nélkül elosztani, mi az alkotmány által felvett egyenlőséget az államok közt részben módosítja.

A képviselőház tagjainak száma a népesség számától függ s ennek az amerikai alkotmány által kezdeményezett tízévenkénti számlálása után változik; az alkotmány 30.000 lelket vett fel minimumul, melynél kevesebb lélekre nemeshetik képviselő; az unió lakosságának szaporodtával azonban feljebb kellett emelni e számot, nehogy a képviselőház nagyon számos tagból álljon; így 1870-ben 38 millió embernek 292 képviselője van, százharmincezer lélekre esvén egy képviselő, mi az új nép számlálás óta 1880-ban megint változott.

A képviselők két évi időtartamra² választatnak s 1860 óta évenként 5000 dollár vagyis körülbelöl

¹ Így keletkezett a lakosság valódi száma és a rabszolgák komputacziója által a szövetségi népszám (federal numbers).

² Ennyire sikerült mégis az alkotmány bölcs szerzőinek, köztük Hamiltonnak (Federalist 53. sz.) mérsékelni a republicanus

12.000 frt fizetést húznak,¹ ami szintén nem jelenték telén érv számuk emelése ellen, ámbár az elől az unió nem fog kitérhetni, már is rendkívül nagy lévén az egyes képviselő választóinak száma; e nagy fizetés oka az amerikai államélet oly különböző írók által felemlített betegségének, az iparszerű politikusok (politicians, carpet baggers) keletkezésének, akik minden tisztességes foglalkozás híjában a képviselőség elnyerése, hivatalbajutás végett adják magukat politikára.

A képviselőház tagjai közvetlenül a nép által választatnak és pedig manap egyes kerületenkint, egy szövetségi törvény hatályon kívül helyezvén az egyes államokban lábrakapott módot, hogy az államok választói az államra eső összes képviselőket nem kerületekre osztva, hanem egyszerre, úgynevezett general tickettel, listával választották. E listánkinti szavazási mód szerint a congressusban 10, 20, 30 képviselőre igényt tartó államokban is minden polgár nem egy képviselőre, hanem az államot illető képviselők teljes számára, listájára adhatta szavazatát. E mód a minorítások teljes megsemmisítésére vezetett.

A szavazás majd nyíltan, majd titkosan ejtetik I meg, e részben az államok szokása különböző, de a

elvet, mely azt tartja, hogy a hol a választások nem évenkintiek, a zsarnokság kezdődik. (Where annual elections end, tyranny begins).

¹ Az alkotmány maga kimondja a képviselők díjazását (I. cikk 6. sect, 1. §.), de az összeg meghatározását a törvényhozásra bizza ellenben egyik másik állam alkotmánya az összeget is megállapítja. 1855-ig a napidíj-rendszer mellett 2500 dohára ment egy képviselő jutalma, 1856-tól kezdve 1866-ig 3000 dollár fizetést húztak, mely ekkor 5000 dollárra azaz körülbelől 12000 ftra emeltetett, A congressus évenkint mintegy 4 millió frtba kerül. L. Seemann id. m. 23. lap.

titkos szavazás az általánosabb;¹ a szavazatok viszonylagos többsége legtöbb államban elégséges a megválasztáshoz, ahol a feltétlen többség kívántatik, ott gyakran igen hosszasan tart a választás, mivel ismétlés esetén a választás teljes szabadsággal kezdetik újra s a választók nincsenek az előbbi választási kísérleteknél viszonylag legtöbb szavazatot nyertekhez kötve.

Az unió alkotmánya egyáltalán nem, de az egyes hozzá tartozó államok alkotmányai sem tartalmazzak mind rendelkezést a választói jog igazolására, a választási tény vezetésére; több alkotmány ezt a rendes törvényhozás feladatának tekinti.

Némely alkotmány megkívánja a választók jegyzékének előzetes elkészítését, mások nem, nehogy az előzetes bejegyzés elmulasztása miatt valaki legfőbb politikai jogától megfosztassék.²

¹ Nyílt szavazást találtam a következő államok alkotmány leveleiben: Oregon 2. cikk 15. fejt. – Arkansas 4. cz. 8. fejt. β Kentucky 8. cikk 15. fejt. – Georgia 4. cikk 2. fejt. – Virginia 3. cikk 4. fejt. – Ellenben a titkos szavazást az alkotmány kívánja a következő államokban: Minesota 7. cikk 6. fejt. β California 2. cikk 6 fejt. – Wiscontin 3. cikk 3. fejt. – Jowa 2. cikk 6. fejt. – Texas 7. cikk 6. fejt. – Michigan 7. cikk 2. fejt. – Illinois 6. cikk 2. fejt. – Indiana 2. cikk 13. fejt. β Ohio 5. cikk 2 fejt. – Tenesse 4. cikk 4. fejt. – Louisiana 6. cím 98. §. – Alabama 3. cikk 7. fejt. – Florida G. cikk 17. fejt. – North-Carolina 23. cikk. – Maryland 1. cikk 1. fejt. – Pennsylvania 4. cikk 2. fejt. – New-York 2. cikk 5. fejt. – Connecticut 6. cikk 7. fejt. – Rhode-Island 8. cikk 2. fejt. – Vermont 2. cikk 8. fejt. – New-Hampshire 2. rész. – Maine 2. cikk 1. fejt. – L. Constitutions of the several states of the Union.

² L. az egyes államokban felmerült érdekes eseteket az alkotmány és a szavazatok lajstromozására vonatkozó törvények

A választás vezetése, a szavazatok szedése a rendes megyei és városi, bírói vagy közigazgatási tisztviselők és bizottsági tagok teendője (Maine alkotmánya 1. módosítvány. – Massachusetts alkotni. 1. fej. 2. oszt. 2. cikk. – Virginia alkotni. 4. cikk 6. fej.). A tisztviselők, bizottsági tagok amúgy is a nép közvetlen választottai lévén, nem tartatik szükségesnek a közigazgatáson kívül álló testületre bizni a választást.

Egy-egy kerületben a szavazatok beadása több helyen is lehetséges, így Ohio állam minden községben (town) megengedi.

A képviselők törvényes kellékeiül az alkotmány a 25 éves kort, 7 évi amerikai polgárjogot kíván s ezen kívül még azt, hogy az államnak, melyből választatik, lakosa is legyen, mi újra az egyes államok külön jellegének és érdekeinek kedvez a szövetségben.

S ekként amíg a választók kellékeinek meghatározása teljesen az egyes államok hatalmi körébe tartozik, addig a képviselők kellékei fölött az unió alkotmánya határoz.

Az amerikai képviselőház szervezetének teljes képe megkívánná a választói jog rendezésének leírását az egyes államokban, mi azonban nem illenék bele e munka szűk keretébe; e helyett a főbb elvek kiemelésére szorítkozunk.

Bármennyire közeledett legyen Amerika az általános szavazathoz (universal manhood suffrage), nem állíthatni, hogy az általános szavazat-jogot a köztársaságtól elválhatatlannak tartaná, sőt Pomeroy szerint (id. m. 133.

(registry laws) közti összeütközések fölött. Brightly Leading Cases on the law of elections 51-64. lap.

lap) „ily felfogás annyi volna, mint az Egyesült Államoktól megtagadni a köztársasági jelleget.”

A választói jog sem az emberi sem a polgári minőségből egyenesen folyónak nem tekintetik; az amerikaiak szerint kiváltság (privilege), szabadalom (franchise) az, mellyel a nép olyanokat ruház fel, akik azt legjobban s más fontos érdekek kára nélkül gyakorolhatják.

Így zárják ki általában az unió szolgálatában álló katonákat, így a nőket, kiknek sokat emlegetett politikai joga a helyhatóságok, iskolaszékekben való közreműködésre szorítkozik; eddigelé az állammá nem lett territóriumokon, p. o. Wyoming-ban nyertek általános politikai szavazatot¹ s egyes nyugati új államban (Jowa) történtek hason irányban komolyabb kísérletek, egészben véve a mozgalom a nők érdekében még a forrongás stádiumában van.²

Átalában minden választóban bizonyos erkölcsi kellékeket kívánnak az államok, továbbá a 21 éves életkort s a legtöbb az állampolgárságot is; utóbbi tekintetben az újabb államok, azon célból, hogy települőket édesgessenek területükre, az egyszerű lakosoknak is megadják a szavazatot (így Indiana alkotm. II. cz., Illinois VI. cikk, Michigan VII. cz., Texas III. cz., Wisconsin III. cikk, California II. cikk, Oregon II.

¹ Oly nagy itt a hiány nőkben – 3, néhol 4 férfira esik egy nő – hogy a nők politikai szereplése már innét is magyarázható; ez aránytalanság egyébként fennáll egész Amerikára s a férfiak száma a fehérek között nagyban meghaladja a nőké. L. Hepworth Dixon. White Conquest és Kolb. Handb. d. vergl. Statistik.

² L. Seeman American System of government. 186-212. 1.

czikk) kivéve a chinaiakat, ellenben megengedik, hogy a törvényhozás az indiánokat szavazattal ruházza föl.

A választói jog további feltétele az állandó lakás az illető államban és kerületben, ahol a szavazat adatik; a következő államokban: Alabama, Mississippi, New-York, New-Jersey, Maryland, Virginia, Maine, Louisiana, Tennessee, Kentucky, Ohio, Indiana, Illinois, Michigan, Missouri, Arkansas, Texas, Jowa, Wisconsin, California, Oregon az állandó lakás az egyedüli feltétel a fennemlített megszorításokkal; rendszerint egy évi lakás kívánatik az államban s hat havi a kerületben ahol szavazatával az illető élni kíván; ez időtartam változó, sok helyt csekélyebb is.

Ellenben Pennsylvániában (alkotni. III. czikk), Georgiában (IV. czikk), New-Hampshire (II. rész), Massachusetts (3. jobbítmány) csak adófizető polgárok választók, Északi Carolinában (VIII. czikk), Dél Carolinában (1850-i jobbítmány) Ehode-Islandban (II. czikk) vagy földbirtokosoknak vagy adófizetőknek kell a választóknak lenni; Connecticut eltörlé 1845-ben a vagyoni censust s ehelyett esküt kell tennie a választónak, hogy jó erkölcsű s az alkotmányt olvasni tudnia; Massachusetts is megkívánja a választótól, hogy az alkotmányt angol nyelven olvasni s nevét aláírni tudja; Florida (VI. czikk) végűi a milicziális szolgálatot tűzi feltételül.

Amióta a fehérek és négerék között az alkotmány 15. jobbítmánya következtében a választfalak lehullottak a szavazati jog majdnem általánossá vált, csak az első gyarmatokból alakult, az egykori Új-Angliát képező államokban tartá fenn magát a vagyoni census; ezekhez tartoznak Észak-Amerika legműveltebb államai, míg a legműveletlenebb, legkezdetlegesebb államokat a leg-

szélesebb alapú szavazati rendszerhez látjuk tartozni. – E tünemény bizonyára nem az újabb államok szabadabb szellemén s a régiek elmaradottságán alapszik, az elsőben, melyeknek megállapodott társadalmi s politikai rendszere van, a szavazati jog a jó angol hagyományok szerint nem tekintetik személyes jognak, az egyes azt mint a köznek megbízását gyakorolja, nem mint személy, hanem mint birtokos, mint freeman, vagyis mint a megyének, a városnak tagja; a város, a megye e felfogás szerint a képviselő-választási jognak alanya, az egyes ennek mintegy megbízottja; ellenben az új államokban a társadalom, a politikai szerkezet nincs még annyira megállapodva, az egyenlőség elve ily viszonyok között az egyedül lehetséges a politikai jogok elosztásában, egészen függetlenül a fejlettebb államok politikai radikálismusától.

Nem akarunk ezekkel Amerika politikai fejlődésére nézve jószolgatásokat tenni, csak tényeket akartunk kiemelni s megállapítani.¹

b) A senatus szervezési módja.

A senatus nem az egységes amerikai nemzet polgáraitól, hanem e nemzet részeitől, a bizonyos fokig szuverén egyes államoktól nyeri megbízását s így képviseleti jellege dacára is a rész államok önállóságának kifejezője, biztosítója. Ugyanis mindegyik állani két senatort választ a szövetségi senatusba. Az egyes államok-

¹ L. Wilmot L. Warrennek értekezését: Recent changes in American state constitutions, mely a Constit of the several states of the Union-hez függetlenül van csatolva.

nak e joga minden más jognál jobban biztosított, mondhatni az alkotmány fölé állított, mert míg az alkotmány módosítása az államok $\frac{3}{4}$ részének akaratával lehetséges, addig az államoknak egyenlő képvisellete a senatusban meg nem változtatható másként, mint az összes, államok hozzájárulásával. (Az alkotni. V. cikk 1. feje.)

A republikánus elvvel merev ellentétben, mely az egyének egyenlő politikai jogosultságából indul ki, a senatusban a legkisebb és legnagyobb népességű államoknak egyenlő hatalmat adott az alkotmány s így az, egyéni politikai egyenlőséget s ebből folyólag a politikai hatalomnak a népszám szerinti elosztását, a többség uralmát lerontotta.¹

A senatus ez alkotási módja nemcsak az unió federatív jellegének megőrzése tekintetében rendkívüli jelentőségű, hanem a demokratikus köztársaság alapelvével legélesebben ellenkező szabályt emelt érvényre.

A számszerű többség helyett az államok többsége tétetett döntővé s a senatus Calhoun elméletének, mely a számszerű többség (numerical majority) s az alkotmányos összeműködő (concurrent, constitutional majority) többség közti különbségre van alapítva, egyik illusztrációja.²

E* alkotmányos, összeműködő többség jogosultsága az érdekek különbségére van alapítva, mely azonban egyúttal a demokraczia alapelvét is megtagadja, hogy

¹ Maga Hamilton mondja, a régi konföderációról szólva (Federalist 22. sz.), hogy az államoknak adott egyenlő szavazat „ellenmondásban van a köztársasági alkotmány alapelvével, mely azt kívánja, hogy a többség véleménye uralkodjék”. „De mi a többség uralma elemeire visszavíve? Az egyén önuralmiságának szentesítése.

² L. Calhoun. Disquisition an government. Works I. köt. 28. 1.

„minden ember szabadnak és egyenlőnek született” s a senatus amily bölcs intézmény volt, ép oly kétség-telenül nyugodott az egyes államok különböző, a déliek rabszolgatartó és földműves, az északiak kereskedelmi s később ipari érdekein s alig lesz tovább fenntartható, mint ameddig a szövetséget alkotó államok önállósága megőriztetik, melyről pedig Gladstone ² már azt állítja, hogy archeologikus ereklyévé vált s ameddig az érdekek reális ellentéteinek daczára azok lét joga a többség által meg nem tagadtatik.

Az 1865-ben véget ért polgárháború a rész államok önállóságát erősen megingatta s egyszersmind dicső művét, a rabszolgaság megszüntetését az emberek közt levő természetes különbségek megtagadása s a végletig vitt egyenlősítés által elrontotta, úgy hogy a senatus állása, jövője teljesen biztos alapon állónak alig mondható s Pomeroy szerint nyilvánosan kardoskodnak amellett, hogy a törvényhozó test népies ágáról, a képviselőházzal e szükségtelen és káros kölöncz levétenessék.³

Az alkotmány szerzői, nem ugyan a Calhoun-féle hátsó gondolattal, mely a rabszolgaság isteni eredetéből indult ki, a jogegyenlőség elvét az állam szervezet felépítéséhez nem tarták elégségesnek; tisztában voltak azzal, hogy az emberi társadalmat mennyire megosztják a különböző érdekek s hogy az érdekeknek, vagy politikai alakjukban, a pártoknak harcza csak az által szelidíthető, ha az a közvetlenül érdekettek, a kormányzot-tak, a nép helyett ezek képviselő közegeire vitetik át,⁴

¹ L. Calhoun. Disquisition on government. Works I. köt. 57.1.

² Our kinsmen, beyond the Sea.

³ L. Pomeroy. Introd. to the constit. law. 1880. 119. 1.

⁴ L. Federalist 10. számában Madison fejtegetéseit.

lia a tiszta népuralom képviselivé tétetik. Sőt még ez sem tarták elégségesnek s a párt- és érdekharczok veszélyessége ellen legfőbb orvosszernek a federalis republikát tartották, ahol a nép hatalmát egymástól független két kormány, az állami és szövetségi közt osztja meg¹ s a mindegyiknek átadott hatalmat megint megosztja a kormány törvényhozó, végrehajtó és bírói szervei között; ilyen módon a szövetségi kormány az állam kormányt és viszont, mindegyikben pedig a kormány három ágazata egymást fogja ellenőrizni. – De ezenkívül, t. i. a népet képviselői ellen védelmezni, szükséges az egy érdekű majoritás ellen az ellenkező érdekű kisebbség védelmezése s ez csak az által lehetséges ha mentül több különböző fajta polgára lesz a társadalomnak, mi lehetetlenné vagy valószínűtlenné teszi a többség szövetkezését igazságtalanságra. Az elnyomás elleni biztosság az érdekek sokféleségétől függ, mit csak egy nagy területen szétszótott népnél lehet remélni.²

A senatust tehát alkotói is a különböző érdekek védelmi eszközeként kontemplálják s bár létének főigazolási oka a szövetséghez tartozó államok önállósága, ez önállóság mögött a vallási, közgazdasági, sőt a közös nemzeti jelleg daczára az amerikai össznép egyéni törzsárnyalatai vannak.

Hamilton alkotmányi terve, mely ugyan elfogadásra nem talált, adja kezünkbe a kulcsot a védelem értel-

¹ The power surrendered by people is first divided between two distinct governments and then the portion allotted to each subdivided among distinct and separate départements The different governments will control each other; at the same time that each will be controlled by itself. Federalist 51. sz. Hamilton.

² Federalist 51. sz.

méhez, mellyel ugyancsak Hamilton a törvényt vált alkotmányi tervnek senatusi intézményéért síkra szállt; e védelem némileg homályos, alap gondolata, hogy az érdekek mentül nagyobb különfélesége és sokfélesége a főorvoszer a demokraczia többséguralma ellen; ámde a sokféle érdeknek sajátságos szervekre is van szüksége, mit azonban védiratában nem fejez ki határozottan, de igen alkotmány tervében.

Ez alkotmány terv szerint a senatus nem, az államok önállóságának kifejezője és védője, mert nem minden államnak lett volna egyenlő számú képviselője; a senatus az ingatlan birtokot képviselte volna, Hamilton csak azoknak szánván szavazatot a szenatorválasztásnál, kiknek földbirtokuk van.

Kétségtelen azonban, hogy amily mérvben hanyatlak az amerikai Közvéleményben az érzék a társadalom reális különbségeinek nyomatéka iránt s erősödik az egyenlőség és velünk született politikai képesség elvont eszméje, azon mértékben váland lehetlenné a senatus fenntartása, mint a demokraczia elveivel homlok egyenest ellenkező.

A senatiist fenyegető e veszélyt az államok önállóságának csonkulása nagyban neveli; az államok önállóságának elve, mint a melyre alapított a senatus, részben álcázta annak a republikánus elvekkel való összeférhetetlenségét, az állami önállóság paizsa alatt működhetett a senatus, mint a társadalmi különbségek oltalmazója, mint védgát a képviselőházban inkább uralgó egyenlőségi törekvések ellen.

A senatus tagjainak választási módja, a szenatorok kellékei, mandátumuk tartania sőt a senatus hatásköre

¹ Federalist 51. sz.

mind úgy szabályozvák az alkotmányban, hogy a képviselőházától különböző szellemre lehessen benne számítani.¹

Mindenekelőtt a senatorokat nem a nép, nem a kormányzottak választják, hanem a szövetséghez tartozó államok törvényhozó testei és pedig: majd vegyes, az illető állam képviselői és senatoraiból álló ülésekben, majd a törvényhozás mindenik ága külön-külön adja szavazatát; a senatorok tehát kiválóképen az egyes államokban többséggel bíró pártnak megbízottaiválasztóik nagyobb politikai képzettségénél fogva feltehető, hogy a képviselőház tagjai fölött fölényben vannak.

Megbízatusuk (í évre terjed, mi az egyes államokban fennálló évi, sőt itt-ott fél évi s az unióbeli képviselőknél is csak 2 évi mandátumhoz hasonlítva a senatoroknak nagy önállóságot biztosít: a hat évi időtartam alatt azonban a senatus tagjainak egy harmada két évenként új választásnak vettetik alá, mi végből kezdetben az összes senatorok sors utján 8 osztályba soroztattak, mely sorozásnál azonban még is arra volt és van tekintet, hogy egy államnak mindkét senatora egyszerre ne essék új választás alá.²

Mindenik senatornak önálló szavazata van s így lehetséges, hogy egy állam két senatora ellenkezőleg szavaz.

A senatorok kellékei, hogy 80 évesek s az egyesült államoknak 9 év óta polgárai s az államnak, mely őket választja 7 év óta lakosai legyenek.

¹ I. cikk. 3. Sect. 1., 2., 3. §.

² Nem érdektelen, hogy a két évi időközök alatt beálló egyes helyüresedések esetében, az illető állam végrehajtó hatalma, melynek részéről a senator lemondott vagy elhalt, van jogosítva ideiglenesen, míg az illető állam törvényhozó testülete egybe nem gyűl. senatort a congressusba nevezni.

E két testület együtt gyakorolja az amerikai nép hatalmának legfontosab részét, különösen törvényhozó hatalmát, de ezenkívül is, csakhogy e részben már inkább külön-külön, az államhatalom főfontosságú funkcióinak gyakorlására hivatott.

c) A congressus beléletének formái s arra vonatkozó hatalma.

A két testület, a képviselőház és a senatus együttevée congressusnak nevezetik s évenként egyszer össze kell, hogy gyűljön, minden év decemberének első hétfőjén, ha csak törvény mást nem határozná, mi eddig” nem történt; ugyancsak congressusnak nevezetnek a két testület két évenként egymásra következő ülészekai s folyó számokkal megjelölve (p. o. 1, 5, 27, 42. congressusban hozott törvények) a törvényhozási működés időrendjét fejezik ki.

A congressus maga határozza meg ülészekának tartamát, elvileg permanens törvényes időtartamára s csak akkor, ha a congressus két háza az elnapolásra nézve nem tud megegyezni, van joga azt az unió elnökének elnapolni.

A. congressus rendes ülésein kívül önakaratánál fogva rendkívüli üléseket is tarthat, de az elnök által is összehívható.

A képviselőház maga választja elnökét és tisztviselőit, kik között a minden ülés elején imát mondó káplán is szerepel, – a senatus csak az utóbbiakat, enrfek elnöki tisztét rendszeren a végrehajtó hatalom helyettese, az egyesült államok alelnöke viseli s csak az esetre, mint az alkotmány mondja pro tempore, választ maga-

nak elnököt, ha az alelnök távol lenne vagy a szövetségi elnökséget át kellene vennie.¹

Ellenben mindkét ház egyenlően jogosított tagjai választásának igazolására, tárgyalási szabályainak megállapítására. A congressus mindkét házának tagjai, az elnökválasztás egyetlen tényét kivéve, nem végezhetnek semmi működést, mielőtt az alkotmányra – ennek VI. cikke, 3. fej. értelmében – az esküt le nem tették.

Már az alkotmány meghatározza, hogy határozat hozatalhoz, mit az amerikaiak quorumnak neveznek, a tagok többségének jelenléte elégséges, máskülönben, ha nagyobb szám kívántatott volna meg, a kisebbség meg nem jelenése által lehetetlenné tehetné a többség akaratát.

A tagok többségénél kisebb szám is jogosítva van azonban a ház elnapolását kimondani és a neki alkalmasnak látszó) módon, még büntetések által is a távollévő tagokat megjelenésre szorítani, mit nemcsak a képviselők fizetéseiből való levonások, hanem egyenes karhatalom útján is gyakorol, kiküldve háznagyi közegeit a távollévők után, kik a megjelenésen felül az őket elővezető közegnek külön illetékét is tartoznak fizetni.

Hasonlóképen már az alkotmány feljogosítja a törvényhozás mindkét házát, hogy egyes tagjait rendetlen magaviselet (disorderly behaviour) miatt megbüntethesse, sőt $\frac{2}{3}$ többséggel ki is zárhassa. Mi értendő rendetlen

¹ Tucker, Blackstone angol commentárjainak amerikai kiadója annak tulajdonítja a szövetségi alelnök senatusi elnökösködését, hogy az alelnöknek különben nem lenne semmi dolga, holott e szabvány indoka nyilván abban gyökerezik, hogy ha a senatus saját tagjaiból választaná elnökét, az az állam, a melynek senatora az elnöki székbe jutna, elvesztené egyik szavazatát.

magaviselet alatt s a kizáráson kívül miféle büntetéseket alkalmazhasson a congressus, teljesen belátásától függ, melyet önalkotta általános szabályok által sem korlátozott s esetről-esetre dönt el. Az eddigi gyakorlat szerint a rendetlen magaviselet nemcsak az illetőnek a ház báni tényeire vonatkozik, hanem minden cselekvényére, mely által magát tiszte vezetésére méltatlannak mutatja s a házra, melynek tagja, szégyent hoz. Így Blunt senator oly tény miatt záratott ki, melyet a törvények büntetéssel nem is sújtottak és Smith senatort hasonlókért a házon kívüli viseleteért akarták kizárni s hogy a $\frac{2}{3}$ többség ellene nem szavazott, oka azon körülményben rejtett, hogy a vádbeli tények teljesen bizonyítva nem voltak.

A kizárás minden esetre a választók jogát támadja meg, kit tiszteljenek meg bizalmukkal, de az alkotmány fontosabbnak tartja ennél a törvényhozás tekintélyét és érdekeit s egyedül a $\frac{2}{3}$ többség által védi az előbbit.

A congressus, rendes működésének biztosítása céljából az alkotmány által reá ruházott, e fontos jogokon kívül gyakorol még különösen egyet, mely az amerikai közjognak számos okoknál fogva rendkívül érdekes része; e jog a büntető bíraskodás mindazok ellen, akik a congressus működését valami módon gátolni, arra sző vagy tettel a törvényhozás helyiségeiben vagy azon kívül befolyjni merészkednek.

Míg az európai alkotmányok, az angolt kivéve, a törvényhozások tekintélyét, szabad működését a törvények és rendes bíróságok oltalmára bízzák és csak is tanácskozásaik háborítlan menetének biztosítására adnak a törvényhozásoknak különös, saját rendőri hatalmat,

addig. Amerikában az unió törvényhozása, az angol közönséges jog alapjára állva, arbitriarius hatalommal esetről-esetre maga bünteti mindazokat, akik kiváltságait sértik.

A congressus becsmérése a sajtóban, a congressus valamely tagjának megkísérlett megvesztegetése, ilyenhez intézett kihívás, ilyennek bántalmazása valamely magán egyén által parlamenti beszéde miatt – oly tények, melyek az amerikai gyakorlat szerint a congressus bármelyik házának bírói széke elé tartoznak, mely ily esetekben belátása szerint szabja ki a büntetést és rendeli el annak végrehajtását.

E gyakorlat egyszerűen az angol parlament gyakorlata, mely azonban ellenkezik az amerikai alkotmány azon tételével, mely szerint az unió csak a reá ruházott hatalmat gyakorolja, mely a polgároknak a törvény rendes útját, az esküdszéket biztosítja, mely a hatalmi funkciókat egymástól elválasztja, mely törvényt csak a két ház s az unió elnökének egyetértésével enged keletkezni, ily esetekben azonban mindenik ház törvényhozó is bíró is egy személyben.

S mégis e gyakorlatnak tekintélyes védői vannak a parlamenten kívül is, a legtekintélyesb az unió legfőbb törvényszéke. S mire alapíttatik a gyakorlat jogsága? az angol közönséges jogra, mely bíróságoknak s törvényhozó testületeknek megengedi az ellenök intézett sértéseket visszatörölni s a szükségre, hogy ily hatalom nélkül a törvényhozó testületek hatalmukat nem gyakorolhatnák.

De így az angol közönséges jog az alkotmány fölé helyeztetik, az alkotmány alaptétele a hatalmak elválasztásáról az alkotmánnyal ellentétben lerontatik; az

állítólagos szükség és kényszerűség pedig nem áll, mert a tárgyalás menetének biztosítására a testületek rendőri hatalma is elégséges, a büntető hatalom pedig bizvást a bíróságokra ruházható s azok általános szabályok útján, nem pedig esetről-esetre való arbitrarius eljárás útján is megtorolhatók, amint ezt már Jefferson kifejtette.

Az alkotmány (I. cikk, 8. fejelet 18. §.) azon tétele sem hozható fel e gyakorlat védelméül, hogy az unió főszervei mindarra jogosítvák, ami a reájuk ruházott hatalom érvényesítésére szükséges, mert az alkotmány itt is törvények hozatalára jogosítja az unió kormányát.

A törvényhozó testek által gyakorolt e hatalom egyáltalán nem indokolható az amerikai alkotmány szempontjából, a mivel egyébként annak belső helytelenségét is vitatni nem akarjuk; de különösen kiemelni szükségesnek tartottuk, mint az angol befolyás nevezetes jelét, mely különben az amerikai parlamentek ügyrendében mindenütt mutatkozik, a hol a parlamentáris kormányzatnak az amerikai alkotmányból folyó hiánya teljesen különböző házszabályokat szükségessé nem tett. Különös sajátsága a parlamenti ügyrendnek, hogy a képviselőház és senatus tagjain kívül a hírlapírók, főbb hivatalnokok, az egyes államok törvényhozásának tagjai s a szárazföldi és tengeri sereg mind azon tisztjei, kiknek a congressus köszönetet szavazott vagy akik a congressusi éremmel kitüntettetek az ülésteremben – nem csak annak karzatán – foglalhatnak helyet.

A tárgyalások a congressusban nyilvánosak, báláz unió alkotmánya ezt külön nem rendeli s csak azt kívánja, hogy mindenik ház naplót vezessen s azt időnkint közzé tegye: a senatus az első időben tényleg zárt

ajtóknál tanácskozott. Megkívánja azonban maga az alkotmány, hogy ha bármelyik ház jelenlevő tagjainak $\frac{1}{5}$ része bármely kérdés fölött név szerinti szavazást követel, ez a naplóba felvétessék.

A tárgyalások nyilvánossá tételét egyébként nem az egyes államok alkotmányaiban gyakran előforduló szabvány: „A ház ajtóit nyitva legyenek.”¹ biztosítja, hanem az unió nagy költségén szervezett tudósító intézet, mely a tárgyalásokat a legnagyobb pontossággal szó szerint közli a Congressional Globenban.

A congressus mindkét házának elnökei nagy discrecionarius hatalom fölött rendelkeznek; ők döntenek első sorban a házszabályok fölött, de döntvényeik ellenében lehet a házra hivatkozni, kivéve a szavazások tárgyában, amelyeknél felmerülő kérdéseket az elnökök végleg eldöntik s az illető ház, ha azt utóbb hibásnak találja, csakis roszalását fejezheti ki (subject to the future censure of the house if irregular); továbbá ők utasítják rendre a helytelenkedő tagokat.

A senatusban a tagoknak szólásszabadsága sokkal nagyobb mint a képviselőházban; itt egy óránál tovább a ház engedélye nélkül senki sem szólhat, előre meghatározható az időpont, melyben a vitatkozás berekesztetik, sőt a többség enélkül is a vitát minden perczen bezárhatja s cloture-t alkalmazhat az által, hogy felveti az előzetes kérdést (previous question) ne bocsáttassék-e a kérdés azonnal szavazás alá.

A tárgytól eltérő, a házrendet megsértő tagtól megvonatik a szó.

¹ The doors of each house and of the committees of the whole shall be open. Maryland 3. cikk 14. fejt.

Módosítványok tétele erősen korlátozva van; mindössze csak egy módosítványt s ezzel szemben csak egy almódosítványt tehetni.

Szavazások reasummálása ugyanabban vagy a következő napon tartott ülésben lehetséges, ha azok részéről kérik, kik valamely indítvány mellett szavaztak.

A congressusnak is házszabályát képezi, mit több állam alkotmányába is felvett,¹ hogy csak oly indítvány válhatik törvénnyé, a melyet három különböző napon tárgyaltak, olvastak. Az első olvasás tulajdonkép az indítvány céljának megismertetése, a második az általános tárgyalás, melyben az elvről van szó, mely után az indítvány bizottsághoz vagy a bizottsággá alakult házhoz utasítatik, honnét visszakerülve tárgyalatik, módosítatik s ekkor döntenek el vajjon harmadszor is olvassék-e. A harmadik olvasás után csak szerkezeti, irályi módosítások lehetségesek s erre következik a végső szavazás, vajjon az indítvány egészében elfogadtassék-e?

Az ügyeket állandó bizottságok készítik elő, melyek a senatusban 3-7 képviselőházban 5-9 tagból állnak rendszerint; számos ily bizottság van mindkét házban s azok választása rendszerint az elnökre bízatik, a ház kivételkép választja csak a bizottságokat.

Ezenkívül mindkét ház összeségében bizottsággá alakul az indítványok részletes megvitatására; az egész háznak e bizottsággá alakulása (the Committee of the whole House) tulajdonkép nem más, mint magának a háznak szabályok által kevésbé megkötött ülése, mely-

¹ Maryland 3. cikk 18. fej. — New-Jersey 4, ezikk 6. fej. stb.

ben nem a rendes elnök vezeti a tárgyalást, melyben az egyes tagok egy tárgyban többször is szólhatnak, de melyben a tagok felének még' is jelen kell lennie s a nyilvánosság ép úgy szabály mint a rendes ülésekben.

Az egész ház bizottsággá alakulása a nálunk szokásos osztályonkinti tárgyalás analogonja.

Az ügyeknek az egész ház elé utasítása csak a pénz kiadásokra vonatkozó kérdéseknél kötelező, egyébként az a ház tetszésétől függ.

d) A conyressus hatáskörébe eső tárgyak.

A congressus működésének főtárgya, melyben annak mindkét háza egyformán részt vesz, az unió beléletét illető általános szabályoknak, a törvényeknek alkotása az egyesült államok közös ügyei s az uniónak államul még el nem ismert részei, a territóriumok tekintetében, ide számítva az adó törvényeket is, továbbá az évi költségek megszavazása, állam-kölesönök felvétele. Európai értelemben vett költségvetést a congressus tulajdonkép nem állapít meg'; a pénzügyminiszter ugyan terjeszt be időnkint a bevételek és kiadásokról kimutatásokat, számadásokat, sőt költségvetést is s a congressus ezekkel foglalkozik is, de szorosan véve csak a kiadásokról alkotatik részletes törvény.

Az alkotmány ugyanis csak annyit kíván (I. cz. 9. Sect. 7. §.) hogy az államkincstárból nem történhet másként fizetés, mint törvény útján adott felhatalmazásnál fogva; ily felhatalmazás azonban, kivéve a hadseregre vonatkozókat, több évre is szólhat.

A bevételek évi megszavazása törvényben nem tartatik szükségesnek, azok az állandó adótörvényeken alapúinak, ámbár természetesen az évi bevételek is számba

yétetnek a congressus által, sőt egy külön bizottság- foglalkozik azokkal.

A számadásokat a congressus megvizsgálja ugyan, de ebbeli ellenőrzése jól szervezett számszék hiányában „nem tartatik hatékonynak.”

A congressus hatáskörébe tartozik a háború tizenése; a repressaliák gyakorlása s a hadi zsákmány fölötti intézkedés, az újoncz megajánlás (to raise and support armies), szárazföldi és tengeri seregtartás azzal a megszorítással, hogy a sereg részére két éven túl terjedő költség meg nem szavazható; végűi a honvédség egybehívása; ellenben a külügyek rendes vezetéséből, nemzetközi szerződések kötéséből ki van zárva a congressus egyik része, a képviselőház.

Nem szükség kiemelnem, hogy a haderő szervezési szabályainak megállapítása a congressus hatáskörébe tartozik, minthogy itt törvényhozási tényről van szó; azért nem említem a congressus törvényhozási hatalmának egyéb tárgyait sem, miután azok az unió jogköréből úgy is következnek, amennyiben legislativ rendezésük forog szóban.

A congressust illeti az egyéni szabadság védelmére szolgáló habeas corpus törvény felfüggesztése; vajjon kizárólag-e, vagy e jogban vele az elnök is osztozik-e, yitás.²

Ezenkívül a congressust illeti a pénzverés, a mértékek megállapítása, posták és postaútak felállítása.

¹ Hock. Finanzen d. ver. St. 23-25, 63, 71-73. 1. – Rüttimeann id. m. I. köt. 156. 1.

² L. Story-Buss. id. m. 582. 1. – Pomeroy id. m. 473. 1. – Riittimann id. m. II. r. 553. §. s az utóbbiak által idézett: Horace Binney. The Privilege of the writ of habeas corpus.

A congressus jogosítva van mindkét házának $\frac{2}{3}$ többséggel hozott határozatával az alkotmány módosítását javaslatba hozni és határozni új államoknak az unióba való felvétele fölött. Vannak ezután tárgyak, melyek tekintetében a congressus két házának különböző jogai vannak. Így míg minden indítvány és törvényjavaslat a congressus bármely házában iniczialható, addig; költség megajánlást tárgyazó javaslatokat csak a képviselőház tagjai tehetnek, de a senatus azokhoz ép úgy tehet módosítványokat, mint bármely más javaslatokhoz.³

Képviselőház és senatus közt tehát, a költség javaslatok kezdeményezését kivéve, nincs semmi különbség az ügyek tárgyalásának sonr¹ tekintetében s bármely ügy² egyformán kezdeményezhető akár a senatusban, akár a képviselőházban.

Ellenben kizárólag a képviselőház hatáskörébe tartozik az unió elnöke és hivatalnokai ellen a vádemelés, a senatuséba pedig az ítékezés ily vádak felett.

Viszont csak a senatus hatáskörébe esik az unió elnökével együttesen a külügyek intézése, mit az a diplomaciai közegek kinevezése s a nemzetközi szerződések, békekötések jóváhagyása útján végez; a képviselőháznak nincs befolyása a külügyekre a háború üzenésen kívül, mely jognak kétséges értéke eléggé szembeszökő, midőn a külügy békés vezetéséből teljesen ki van zárva,

Végűi a senatus hozzájárulása szükséges a közhivatalnokoknak az elnök által tett kinevezése vagy

¹ A congressus költségvetési jogáról alább szólok még.

elbocsátásához; az utóbbi tekintetben, alkotmányos szabvány hiányában, fennálló kétséget az 1867. márcziusi törvény oszlatta el.

10. §.

Az unió elnöke.

Az amerikai alkotmánynak legérdekesebb hatalma, szerve az elnöki.

Az alkotmány az elnököt a végrehajtó hatalom birtokosaként állítja oda, tényleg azonban a reá ruházott jogok által az unió vezér szervévé, kormányzó hatalmává teszi.

Mindenek előtt az elnöki hatalom keletkezésére nézve függetlenné tétetett a congressus befolyásától. Az elnök ugyanis nem a congressustól nyeri hatalmát; választása következő igen mesterséges módon történik.

Az unió mindegyik állama annyi tagból álló választó-gyűlést alakít ahány senator és képviselő reá a congressusban esik, – e választó-gyűlések tagjai electoroknak neveztetnek, ilyenekül azonban az uniónak sem senatora, sem képviselője, sem hivatalnok nem választható.

Kezdetben az egyes államok törvényhozásai választották meg e gyűlések tagjait, ma nap majdnem kivétel nélkül az államok polgárai választják és pedig lajstromok, listák (general ticket) útján, minden választó polgár az elnök választó gyűlés összes tagjaira adván szavazatát, minek az a következése, hogy a nagyobb államokban 20-30 emberre szavaz minden egyes polgár.

Minden állam választó-gyűlése az illető állam fővárosában gyűl össze s annak minden tagja titkos szava-

zással külön az elnökségre, s külön az alelnökségre egy személyt jelez meg, kiknek legalább egyike nem szabad, hogy az illető állam lakosa legyen. A választó-gyűlés feladata az elnökre és alelnökre beadott szavazatokat összeszámlálni s az eredményt a senatus elnökének beküldeni, ki az egyes államok választó-gyűlései által beküldött szavazatokat a senatus és képviselőház jelenlétében összeszámlálja.

Ez összeszámlálás módozata, vajjon van-e az azt eszközlő bizottságnak joga az egyes választások belső erejét is vizsgálni, a congressusi gyakorlaton alapszik s nagyon sok bonyodalomra, cselszövényekre nyújt alkalmat, mint ez 1872-ben Grant és Greely választásakor látszott s az uniót oly válságnak teszi ki, minőbe Hayes és Tilden jelöltségek 1877-ben sodortatt.¹

Megválasztottnak az tekintetik, kire az unióbeli összes választó-gyűlések tagjainak absolut többsége adta szavazatát; lia ily többsége senkinek sincs a bárom legtöbb szavazatot nyert elnökjelölt közül, az unió képviselőháza választja az elnököt, a senatus pedig a két legtöbb szavazatot nyert alelnök jelölt közül az alelnököt.

A választás ilyenkor a képviselőházban sajátóságos módon megy végbe; a képviselőházban a tagok ugyanis rendesen tekintet nélkül az államokra, melyből küldettek, mindannyian egyforma szavazattal bírnak: ily esetben e szabály megszűnik s a képviselőház annyi kúriára szét esettnek tekintetik, a hány államból az unió áll s az egyes államból küldött képviselőknek együttvéve van csak egy szavazata; tehát elsőben is minden államnak Congressusbeli képviselői külön szavaznak s az egy-egy

¹ L. Schlieff Verf. d. nordamer. Union. 106. 1.

állambeli képviselők többségének szavazata adja az illető állani szavazatát; ily szavazási mód mellett az tekintetik megválasztottnak, a kire az államok kúriánként vett szavazatainak többsége esett, ha a szavazásban az államok faliak képviselői részt vettek.

Egyszermind gondoskodik az alkotmány arról az esetről, ha a képviselőház nem tudná a törvényes időben a választást megejteni s határozza, hogy ilyenkor a választógyűlésektől vagy devolúcio útján a senatustól választott alelnök legyen az unió elnöke; e rendelkezés nélkül megtörténhetnék, hogy az unió törvényes kormányhatalom nélkül lenne.¹

Az alkotmánynak nincs szakasza, melyet a későbbi fejlődés az alapítók eredeti inteniójából inkább kiforgatott volna, mint az, mely az elnök választására vonatkozik; de ez nem lenne baj, mert hiszen az alkotmányok nem műmiák s a későbbi gyakorlat helyesebb lehet mint az alapítók szándéka.

Az alkotmány czélzata² volt, hogy az elnök ne a congressustól nyerje hatalmát; ezt jó soká az úgynevezett caucus-ek által játszották ki a pártok; a caucus az egy párthoz tartozó senatorok és képviselők klubjai voltak, melyeknek tagjai becsületszóval kötelez-

¹ Az alkotmány e gondoskodását a tapasztalat nem mutatta feleslegesnek, Jefferson 1801-ben a képviselőház 33 szavazása után, mely febr. 11-étől 17-ig tartott, választatott csak meg elnöknek.

² It was desirable that the sense of the people should operate in the choice of the president . . . It was equally desirable that the immediate election should be made by men most capable of analysing the qualities and acting under circumstances favourable to deliberation and to judicious combination. Federalist 68. sz.

ték egymást a többség jelöltjének támogatására; e klubbgyűléseken határozatot el az elnök jelöltség s a klub (caucus) tagjainak további feladata volt a caucus jelöltjét a választó-gyűléseken keresztül vinni; jóllehet azokból minden képviselő és senator ki van zárva.

Az alkotmány szerzői ugyanis abban tévedtek, hogy a választó-gyűlések utasítás nélkül járnak majd el; a congressusi tagok caucus-einek sikerült teljesen hatalmukba keríteni a választó-gyűléseket s úgy a nép, mint az elektorok befolyását megsemmisítve az elnökválasztás jogát a párt-caucus részére elkobozni.

E rendszer tartott 1824-ig a midőn az elnök választók (elektorok) kinevezése az egyes államok törvényhozó testeiről az államok polgáira ment át s a listánkinti szavazás felkapott.

E rendszer éles ellentétben állt az alkotmánnyal, mely a congressusi tagságot s az elnöki elektorságot összeférhetlennek nyilvánította, holott e rendszer mellett az elnök tényleg a congressusi pártklubok által választott; de nem alkotmánytalansága tette e párt klubbot lehetetlenné, 1824-ben az uniónak volt vagy 200 képviselője és vagy 50 senatora, ha ezeket pártokra szakadva képzeljük, mindössze is száz és egy néhány egyénből állhat egy ily pártklub s ily csekély számú ember uralma egy nagy nemzet fölött, mely magát demokratikus köztársaságnak hiszi, elviselhetetlen kell legyen, ez tette lehetetlenné a congressusi tagok caucus-cinek uralmát, hogy helyet adjon egy rendszernek, mely azonban a nép s az elektorok befolyását nem kevesebbé nullifikálja.¹

¹ Mai napság is megtörténhetik ugyan s az elektori szavazatok összeszámlálásánál éppen erre törekesznek, hogy a választás

E rendszer abból áll, hogy községenkinti pártgyűlések tartatnak, melyekből a megyei, innét az állami, végűi a szövetségi pártgyűlésbe meghatalmazottak küldetnek, kiknek feladata a pártprogram mot (platform) és a párt elnök jelöltjét meghatározni.

E választási gyűlések (nominating conventions) bizonyos fokig nélkülözhetetlenek, miután az amerikai alkotmány a választás szabadságát nem korlátozza a kandidacio semmiféle módja által s miután az elnök választásnál egy Európáéval vetélkedő területen 40 milliónyi nemzet akaratát kell egy emberben összpontosítani.

Ha ily körülmények között a pártok szavazataik elforgácsolását nem akarják, kénytelenek e párt szervezetet elfogadni. Seemann Ezra javaslata, hogy egymás után a következő két választás tartassék s az első választás eredménye kandidációnak tekintessék, melyet a párttagoknak követniök kell, alig fog elfogadásra találni.¹

De e választó-gyűlések (nominating conventions) mit eredményeznek? A választások kivételét a nép, az elektorok kezéből és teljesen egyes emberekre, iparszerű politikusokra, kortesekre ruházását, akik minden törvényes meghatalmazás és jogosultság nélkül többnyire egyéni érdekükben gyakorolják befolyásukat. A községi a megyei, az állami és szövetségi küldöttek utasításainak megállapításánál a legkülönbözőbb cselszövés-

a képviselőházra szálljon, de ez legalább az alkotmány rendelkezése, abban az esetben t. i. lia senki sem kap a jelöltek közül általános többséget; bár e negatív eredményt az összeszámálásnál nem mindig törvényes tiszta eszközökkel iparkodnak elérni.

¹ L. American system of gov. 122. 1.

nyék, szabálytalanságok fordulhatnak elő s minden törvényes jogorvoslat hiányzik, e conventionek tisztán társadalmi alapon állván; meghatalmazványok hamisítása, nemjogosítottak beavatkozása, az utasítások félretétele, az egyes elnökjelöltek korteseinek szereplése által jön létre a szövetségi párt-convent határozata.

A nagy amerikai nemzet e pártconventek következtében nem kormányozza önmagát, hanem egy felelőtlen oligarchia által kormányoztatik.

Elősegíti ez oligarchikus uralmat az elnökválasztógyűlések tagjainak, az elektoroknak listánként s nem kerületenkint választása; amely államban egészben véve többségben van egy párt, ott a kisebbség egy elektort sem nevezhet; ha az egyik párton egy államban 65.000 választó polgár van a másikon 64.000 az utóbbiak szavazata teljesen megsemmisül, mert mindenki minden az illető államra eső elektorra szavazván s az egy párthoz tartozók egy listára, a kisebbség teljesen elnyomatik, az egyes szavazó befolyása teljesen elvész, ha a pártconventek határozatainak vakon nem hódol. A kerületenkinti szavazás mellett a kisebbségben levő párt is vihetne keresztül elektorokat; a listánkénti szavazás a minoritást teljesen megsemmisíti, a pártküzdelmet az egyes államokban a legmagasabbra fokozza.

De e rendszer mellett másrészt az is megtörténhetik, hogy a győzelem a nemzet kisebbségéé lesz; a listák ugyanis államonként állapítandók meg, minden állam, lakosai számára való tekintet nélkül, két senatort s ennek megfelelőleg két elektort választ, mert csak a képviselők tekintetében irányadó a lélekszám s ennek megfelelőleg a többi elektorok száma; ha már most a kisebb államokban valamely párt csak csekély többség-

gel győz az elektorok választásánál, a nagy államokban pedig nagy többséggel az ellenkező párt, az elektorok szavazata nem fogja a polgárok többségének akaratát kifejezni.

Az elnök választásmódja tehát nemcsak az alkotmány célzatával ellenkezik, de a valódi népakaratot sem hozza kifejezésre; csak kedvez a felelőség nélkül működő politikusok cselszövényeinek. Tocqueville szavai: „Az amerikai politikai világ fölött a nép uralkodik, mint Isten a mindenség fölött; ez mindennek kezdete és vége, minden belőle ered és benne vész el”, ma még kevésbé állanak, mint amikor írtak.

A közvetett választási móddal az alkotmány a társadalom kiválóbb egyéneinek kezébe akarta letenni az elnökválasztást s azt a társadalom szenvedélyes felfogása köréből a tisztultabb közvélemény fóruma elé vinni; tényleg azonban az elektorok egyszerű csatornákká váltak, melyeken keresztül a felelőtlen kortesek által befolyásolt nép beszél; az elektorok függetlensége megsemmisült, szavazataikat ugyan titkosan adják, de a kis államokban, ahol 7-8 elektor van, igen könnyű azok titkos szavazatát is ellenőrizni, a nép pedig nem a maga esze és akarata után megy, hanem a törvényes formák nélkül alakított, legkülömbözőbb cselszövényekkel vezetett pártconvent után.

Az alkotmány az elnök választását egyenesen a nép által azért is mellőzte, nehogy az egész nemzet közvetlen választása útján hatalmához” jutott elnök magát a csak kerületenkint, államonként választott képviselők és senatorokkal túlmerész ellentétbe helyezhesse, mint olyan, a ki az egész nemzet osztatlan akaratát képviseli.

Csak az elnök közvetlen választása útján lehetne a mai rendszer nagy árnyoldalait, különösen annak a népakaratot egyesek javára elkobzó hatását megszüntetni, de félős, hogy akkor meg az a baj nem lenne kikerülhető, a melytől az amerikai alkotmány bölcs alkotói féltek.

Annyi bizonyos, hogy a nagy problémát, mint lehessen egy nagy nemzetnek fejét, kormányzóját választás útján megtalálni, nem oldotta meg az amerikai alkotmány.

A nép önuralmisága nem elégített ki általa, a párturalom árnyoldalai a legmagasabbra fokoztatnak s magán az elnökválasztáson kívül a közélet minden része, elkezdve szövetségi és állami alakjaitól a legkisebb községig az elnökválasztásnál jelzett vészes iránynak rendeltetik alá.

Az elnök négy évre választatik¹ de csak született, nem honfűsített, amerikai választható, ki 35 éves és az Egyesült-Államoknak 14 éven át lakosa. Az elnök újra megválasztható, bár eddigelé egy elnök sem viselte 8 évnél tovább tisztét.

Az elnök kormányzói hatalmát az eskü letétele által veszi tényleg birtokba; ez eskünek szövegét maga az alkotmány állapította meg és abban az elnök, tisztének hűséges betöltésén kívül, külön és nyomatékosan ígéri az alkotmány fenntartását, óalmazását és védelmezését.²

¹ Hamilton, Madison, Jay élethossziglan kívánták választani. L. Story-Buss id. m. 619. 1. és különösen Hamilton alkotmánytervét.

² „Esküszöm, hogy az Egyesült-Államok elnöki tisztét hűségesen teljesítem és tehetségem szerint fentartom, óalmazom,

Az alkotmányos eskü letétele által igttatik az elnök hivatalába, melyet ugyan bárhol és bármely eskükivételre jogosított személy előtt letehet, rendszerint azonban a congressus házában, a capitoliumnak keletfelé néző nyílt oszlopos csarnokában, a szövetség főbírája előtt tesz le.

Az elnök javadalma évi 25000 dollár s szabad lakás az állam költségén bebútorozott szövetségi kormány palotában; a congressus e javadalmat az elnök szolgálati idejére sem fel nem emelheti, sem le nem szállíthatja, sem egyéb előnyökkel meg nem toldhatja.¹

Az alelnök az elnököt hivataloskodásának tartama alatt nincs hivatva támogatni vagy épen helyettesíteni; az alelnök választásának célja az államfői szék megüresedését kizárni, az alelnök működése tehát csak akkor kezdődik, „ha az elnök letétetik, meghal, lemond vagy képtelenné válik hivatalát ellátni.”

Az elnök hivataloskodása idejében az alelnök, mint ezt már fennebb láttuk, a senatus elnöke.

védem az Egyesült-Államok alkotmányát” (V. cikk I. sect. 8. §.). – Ez esküből sokan az elnöknek az összes többi államhatalmak feletti elsőségét következtették, az alkotmány legfőbb örének nyilvánították, mely felfogás azonban az alkotmány egyéb határozványaival ellenkezik. L. Pomeroy id. m. 443. 1.

¹ Vajjon az újraválasztott elnök részére lehet-e annak javadalmát felemelni? Grant másod ízbeni megválasztása alkalmával 1873-ban igenlőleg döntetett el. Grant elnök, így okoskodtak, első szolgálati idejének végén jóváhagyja a törvényt, mely utódjának civillistáját felemeli. Véletlenül ez esetben utódja ő maga, mi azonban a törvény belső erejét el nem veszi, az első 4 évi szolgálati időszak Grantja egy személy, a második szolgálati időszak Grantja jogilag más személy. L. Claudio Janet. Les états unis contemporaines. 99. lap.

11. §. Az elnöki hatáskör.

Az unió elnöke fejedelmi hatalmat gyakorol az amerikai államszervezetben.

Különösen mutatkozik az elnök e fejedelmi jellege a törvények alkotására gyakorolt befolyásában; a congressus mindkét házának határozatai csak akkor válnak törvénnyé, ha eléje terjesztetvén, azokat helyben hagyja s aláírja (if he approve he shall sign it); mit, ha tenni nem akarna, ellenvetéseivel együtt visszaküldi a congressusnak, csakhogy e jogával a congressusi határozatok előterjesztése után legkésőbb tíz napra élnie kell, különben a congressus határozata törvénnyé válik (I. cikk VII. sect. 2., 3. §.).

Ugyanez következik be, ha a congressus mindkét háza az elnök ellenvetéseinek meghallgatása után $\frac{2}{3}$ többséggel megmarad határozata mellett.

Nemcsak a törvények, hanem határozatokra nézve is áll az elnök e szentesítési joga, nehogy határozatok alakjába öltöztetve a törvényeket, az elnök hatalma kijátszathassék.

Azonban fennebbi korlátolás daczára az elnököt illető szentesítési jog nagyhatalomnak bizonyult a történelem folyamában s bár fordultak elő esetek, midőn a congressus az elnök ellenvetéseit $\frac{2}{3}$ többséggel megtudta törni, ez esetek igen ritkák azokhoz képest, a melyekben az elnök akadályozta meg a congressus törvényalkotó működését.¹

¹ L. Rüttimann: Nordamerika Bundesstaatsrecht I. r. 244. §.

Egy amerikai író, Pomeroy, a lenézés egy nemével beszél az angol király szentesítési jogáról., mely csak papíron létezik s kiemeli, hogy az amerikai elnök hatalma lényegére nézve sokkal nagyobb.¹

Nem bocsátkozva e paralella helyességének kérdésébe, mely az angol királynak ministerei által gyakorolt kezdeményezése jogáról megfelelkezik, az elnök szentesítési joga a congressussal szemben világosan bizonyítja annak fejedelmi állását, a végrehajtáson messze túlmenő hatalmát. – Mutatkozik ez némileg az elnök azon jogában is, melynél fogva a congressusnak időszakonként az unió állapotáról jelentést tehet s némely rendszabályok megtételét javasolhatja, még inkább abban, hogy büntetéseknél kegyelmet oszthat.

Az előbbi nem ad ugyan az elnöknek egyenes kezdeményezési jogot a törvényalkotásra, ez egyedül és kizárólag a congressust illeti, de nagy befolyást igen a congressusra; az unió ügyeit közvetlen tapasztalatból, annak egész területén ismerő elnök szava nem hangozhatik el nyomtalanul a congressusban, habár az csak egyszerű üzenet, melyet tudomásul venni, de tárgyalni nem köteles a törvényhozó test s mely csak ennek valamelyik tagja által magáévá téve válik tárgyalható indítványnyá. A két első elnök Washington és Adams a congressusi ülészek megnyitásakor szóval tettek ily javaslatokat, vegyes ülésbe gyűjtve a congressus mindkét házának tagjait vagy később írásban ajánlva egy vagy más teendőt.

Az elnöki beszédre adott feleletben fejtette ki azután a congressus politikáját; e szokásnak az angol

¹ L. Introd. in to the constit. law. 112. 1.

formák és szellem nagy ellenzője; Jefferson vetett véget, anélkül, hogy az alkotmány e tételének az elnöki hatalom emelésére kedvező befolyását megszüntethette volna; az alkotmányadta szerény felhatalmazásban (recommend to their consideration such measures as he shall judge necessary and expedient) egyes rendszabályok ajánlására sokan az elnöki hatalom törvénykedvezményezési jogának csiráját látják, mely az elnök kezébe összpontosítana minden irányzó hatalmat s a congressust az elnöki akarat lajstromozójává tenné.

A kegyelmezési jog épen a törvény fölé helyezi az elnököt, megengedve neki a törvényes büntetések elengedését (II. cikk II. sect. 1. §.).

De leghatalmasabb az elnök a külügyek körül. Ő nevezi ki a senatus hozzájárulásával a diplomacziái ügynököket, de maga látja el utasításokkal, ő érintkezik más nemzetek hasonló képviselőivel s idegen államok függetlenségének elismerése őt illeti; Amerikában a külügyi osztály élén álló fő hivatalnok, az európai államok külügyministere, bármily nagy legyen itt is tényleges befolyása, az alkotmány szerint az elnöknek csak magán segéde, de jogilag nem önálló hatalom birtokosa; szóval a külügyeket békében s amennyiben szerződésekre szükség nincs az elnök intézi függetlenül a congressustól s a bíróságoktól, a törvényhozás teljességgel ki van zárva abból s az elnök magatartásával besodorhatja az uniót a legkényesebb nemzetközi helyzetekbe, amint ki is mentheti olyanokból,¹ csak erkölcsi befolyás korlátozza hatalma

¹ 1861-ben Lincoln elnök mentette meg az uniót a háborútól Angliával, elnöki hatalmánál fogva kiadván ennek a Trent nevű angol postahajón elfogott Mason és Slidell-t, – az amerikai közvélemény nagy ellenzése daczára.

gyakorlásában, mellyel az unió legmagasabb érdekeit kezeli.¹

Külügyi kormányzata lehet még oly helytelen, a nemzetre még oly vészthozó, a nemzet, a törvényhozás nem állíthatja meg rögtön annak folyását, egyedüli alkotmányos eszköz ellene a vád alá helyezés (impeachment²) a képviselőház által s annak sikere esetében „az eltávolítás az elnöki hatalomból; egyéb büntetés, p. o. szabadságvesztés, ros kormányzatért nem érheti; ilyennel csak akkor sújtható, ha rós, oktan kormányzatát valamely közönséges büntett (megvesztegetés, árulás, hamisítás, sikkasztás) is szennyezi s ez is csak a rendes bíróságok utján.

De a hivatal tél való megfosztás az elnök tényeit, melyekkel nemzetét rós útra terelte, létlenné nem teheti s az elnöki hatalom nagyon is kézzelfoghatóan tanúsítja, mily csalódás rejlik a republikánus hitben, hogy a köztársaság az elvek, a törvény uralma, nem embereké.²

Az elnök hatalma nagyobb a külügyek vezetésére nézve, mint az angol királyé és felelős ministereié együtt véve és személyesebb jellegű, mert felelőssége nem oly nagy, mint az angol ministère s mert az angol király

¹ „Az elnök, mondja Pomeroy (id. mű 447. 1.), nem üzenhet háborút, ezt csak a congressus teheti. De az elnök anélkül, hogy a congressus megakadályozhatná, úgy vezetheti a külügyeket, úgy intézheti a diplomaciai tárgyalásokat, hogy a háborút kicriilhetlenné teszi, vagy más nemzeteket arra kényszerít”.

² Seaman (id. m. 67. 1.) egyéb irányban is érdekesen jellemzi az elvek s emberek oly sokat hánytorgatott kérdését Amerikában, ily című fejezetében: The party cry of principles, not men, is delusive.

és ministerei a parlamentre, az ország közvéleményére kénytelenek figyelni, az amerikai elnök nem.

Ép ily kimagasló az elnök hatalma a külügyekben felmerülhető rendkívüli eseményekre nézve, melyek nem egyszerű nemzetközi érintkezés, hanem csak nemzetközi szerződések által rendezhetők.

A nemzetközi szerződések kötése ugyan nem az elnök kizárólagos hatalmi körébe tartozik s egy nemzetközi szerződés csak akkor válik érvényessé, ha ahhoz a senatus hozzájárul (II. cikk II. sect. 2. §.), mindazáltal az alkudozások megkezdése, vezetése s befejezése az elnököt illetvén, a senatus jóváhagyási joga, a tényleges eredményt tekintve, kisebb fontosságú lesz mint az elnök hatalma ily szerződések kezdeményezése s az alkudozások vitelére nézve. Az elnököt illeti mindenekelőtt a kezdeményezés, erre nem kényszerítheti a senatus s nem avatkozhatik be azok folyamába, nem kérheti számon az elnököt a folyó alkudozásokról, szóval az irányzó hatalom e nagy fontosságú feladatban kizárólag csak az elnököt illeti, a senatusé vele szemben csak a negatíva.

A képviselőház épen egészen ki van zárva a nemzet külügyeire való befolyásból;¹ még a senatusnak sincs joga interpellatióira választ követelni, bevégzett tények adatnak eléje, melyektől megtagadhatja ugyan a jogi szentesítést, de másokat nem tehet helyükbe.

Az elnök szerződéskötési hatalmának nagysága legjobban szembe szökik, ha tekintetbe vesszük, hogy az alkotmány s az alkotmányos gyakorlat a tárgyak

¹ 1864-ben erős konfliktus támadt a képviselőház és az elnök között, midőn utóbbi az uniónak a délamerikai republikáknál meghitelezett képviselőjét annak kijelentésére utasítja, hogy a képviselőházat a külügyekben semmi jog sem illeti.

tekintetében, melyekre a kötések vonatkozhatnak, semmi-nemű korlátot fel nem állít, az egyetlen alattomban értetődőnek kivételével, hogy az elnök s a senatus ily szerződés által az unió alkotmányát meg nem változ-tathatják.

Az elnök s a senatus ily szerződések által béke és háború, területszerzés vagy átengedés, támadó vagy védő szövetség, pénzbeli kárpótlás vagy segélynyújtás fölött dönthetnek, jogi szabályokat állíthatnak, kereske-delmi érdekeket rendezhetnek s általában mindazt tehe-tik, a mit szuverén népek érintkezése egymással szük-ségessé tesz.

É szerződések egy része azon nemzetközi viszonyokat foglalja magában, melyekben az egész nemzet mint egy ember áll szemben más nemzetekkel, a másik része a belviszonyokra hat vissza s miután az alkotmány kimondja hogy ily szerződések az unió legfőbb törvényét képezik, az elnök a senatus hozzájárulásával belügyekre vonat-kozó törvényeket változtathat meg a nemzetközi szerző-dések útján. Sem ily, csak törvények útján rendezhető viszonyoknál, sem ott, ahol az elnök és senatus pénzbeli kötelezettségeket vállalnak, sem ahol a területről lemondanak, nem szükséges, hogy az elnök és senatus szer-ződéséhez a képviselőház is hozzájáruljon avégből, hogy az jogilag érvényes legyen, de miután másrészt a szük-séges pénzt az alkotmány szerint csak a congressus, tehát képviselőház és senatus szavazhatja meg s a kép-viselőház esetleg meg is tagathatná, úgy látszik, hogy az elnök és senatus szerződéskötési hatalma a képviselő-ház budget-jogában találja korlátját; az amerikai felfogás ily eljárást nem tart jogosnak, mert az szerinte az alkot-mánnyal egyenes ellentétben áll, tehát a költségek eset-

leges megtagadása a szerződéserejét nem érintené s a másik szerződő félnek jogos okot adna megtorlásra.

Mellőzve e sok tekintetben vitás kérdésnek bővebb elemzését, melyben Washington, Webster, az unió főtörvényszéke, tekintélyes írók, mint Story, Duer¹ foglaltak állást a fennebbi értelemben, az elnöknek minden vitán felül levő állása is elég érdekes anyagot nyújt a köztársasági alkotmány fölötti elmélkedésre.

A demokratikus köztársaság a nép önuralmiságából indul ki, a külügyek terén azonban ez uralom nagyon is befolyásolhatlan módon átszáll a nép meghatalmazottjára, az elnökre.

A képviselőház a népakarat legközvetlenebb, minden két évben újra nyilatkozó kifolyása s ez a nemzetélet legtöbb kérdéseire való befolyástól teljesen megvan fosztva.

A törvényhozásnak végső sorban mégis alárendelt végrehajtó hatalom dönt oly kérdésekben, melyben a nemzet létét vagy nemlétét közvetlenül érintik s melyek szuverén jellegüket tekintve a belügyi kérdések mögött nemcsak nem maradnak el, de sőt azokat felülmúlják.

A törvényhozó, végrehajtó és bírói ágak elválasztásának az amerikai alkotmányok által oly nagy fontosságúnak tartott elvét, az elnök külügyi hatalma olyan módosításnak veti alá, mely közel jár az elv egyenes tagadásához.

¹ „Ha egy szerződés végrehajtásához, mondja Duer (Constit. Jurispr. 184. 1.), pénz szükségeltetik s a pénzt csak a congressus teremtheti elő, az erkölcsileg kötelezve van ily törvény hozására, mert vonakodása egyenlő lenne a szerződés megszegésével s jogos okot képezne háborúra”.

Az alkotmány bölcs alkotóinak éleslátását nem kerülte ugyan ki a külügyek sajátos jellege s Hamilton meg is jegyezte a nemzetközi szerződések kötésére vonatkozó hatáskőről szólva (Federalist 75. sz.), hogy az „sem meglevő törvények végrehajtásából, sem újak alkotásából nem áll, hanem külön államhatalmi ágat (a distinct département) képez s sem egyikhez, sem másikhoz nem tartozik”, s ebből vezette le, hogy az a törvényhozáshoz ne; – de csak a végrehajtó hatalomhoz se tartozzék.

Amily helyes volt e megfigyelés az állam természetét tekintve, amily bölcs volt az ennek alapján létesített tételes alkotmányi rendezés, ép oly bizonyos, hogy a megoldás, mely a törvényhozó testnek csak egyik részét, a végrehajtó hatalmat ellenben osztatlanul s nagyobb nyomatékkal teszi döntő hatalmúvá, nem következetes s különösen a népszuverenitás elvét erősen sérti. De a rendezést mégis helyesnek kell elismernünk, a republikánizmus értelmében! következetesség az állam természetén tett erőszakkal, a nemzet érdekeinek feláldozásával lett volna csak megőrizhető.

Az elnök továbbá a végrehajtó hatalom birtokosa, mint ilyen a szárazföldi és tengeri hadsereg s a milícia főparancsnoka, ő viseli a háborút, melyet a congressus idegen államnak üzent vagy melyet ez az unió ellen kezdett; a congressus a béke idején a hadsereg fölött a parancsnokságból, háborúban ennek vezetéséből feltétlenül ki van zárva, sőt a békekötés is az elnököt illeti, kinek e ténye azonban a senatus helybenhagyására szorult.

Mint a hadsereg főparancsnoka s a háború vezetője, hadjoghoz (martial law) folyamodhatik polgári egyé-

nekre nézve is azon területen, ahol a haderő műveleteit folytatja.¹

Az utolsó polgárháború alkalmával Lincoln elnök igénybe vette a jogot, hogy a habeas corpus törvényt a congressus felhatalmazása nélkül is felfüggeszse a haderő által elfoglalt részekben s bár eljárását több oldalról helyeselték s különösen egy nagy tekintélyű író, Binney szállt amellett sikkra, vitatván hogy a habeas corpus törvény felfüggesztése exekutív természetű cselekmény, tehát az exekutiva birtokosát illeti, a congressus ellenkező álláspontra helyezkedett s az elnöknek csak mint a congressus delegátusának ismerte el ebbeli jogát.²

A végrehajtó hatalom, mint a törvények foganatosításának szerve, egészen az elnökben összpontosul. A végrehajtás egyes ágainak vezetői, a ministerek egyenként és összevéve, mint kabinet csak az elnök megbízottai, „eszközei és műszerei az exekutív teendők véghezvitelére”,³ kiknek tényéért felel. Így értelmezi az amerikai felfogás az alkotmányt (II. czikk L sect. 1. §.) s alkotmány-jogilag csakugyan nincs az elnöktől különböző ministerium. „Az amerikai elnök ministerei”, mondja Gladstone, „nemcsak funkciójának, hanem szellemének is szolgálói. Az értelem, mely a kormányt irányozza, az övé. Az elkövetett hibákért a felelősség őt terheli, de a siker dicsfénye is az ő fejét övedzi.”

¹ L. Pomeroy id. m. 479. 1. – Rüttimann II. köt. 425., 553., 559. §.

² L. Pomeroy id. m. 473. 1. – Rüttimann id. m. 2. köt. 553. §. – Schlieff. Die Verf. d. nordamerik. Union. Leipzig. 1880. 24. fejj. II. cz.

³ L. Pomeroy id. m. 417. 1.

Sőt némileg az a felfogás is tért nyert, hogy az elnök mellett hatóságok sem léteznek s ő minden végrehajtó közeggel felelősségénél fogva feltétlenül rendelkezik, jóllehet az egyes közegek hatáskörébe törvények utalnak bizonyos ügyeket s az illetők esküvel kötelezvék törvényes kötelmeik teljesítésére. E felfogást, mely Jakson elnöksége idejében kezdett lábrakapni, Webster ostromozta ép oly találóan mint lelkesen, kimutatván annak monstrositását, törvényellenességét.¹

Az amerikai állam szervezetének fejlődése azonban mindinkább önálló hatalomként domborítja ki az elnök mellett a végrehajtási ágak fejeit (heads of department), kik jogilag is ministeri hatalmat kezdenek gyakorolni; ugyanis az egyes ügy-ágak fejei nemcsak a folyó közigazgatás kérdéseiben döntenek végleg az elnök nélkül, ami a dolog természete szerint másként nem is lehet, egy ember képtelen levén oly nagy közigazgatás vezetésére, aminőt az amerikai unió igényel, hanem az egyes ügyágak irányzása általános rendeletek, a hivatalnokok kinevezése és elbocsátása által az ügyágak fejeire száll.

Mindazonáltal az alkotmány elve, hogy a végrehajtó hatalom az elnöké kizárólag, fenntartatik egyrészt az elnöknek széleskörű kinevezési joga, másrészt felelőssége által; utóbbinál fogva, ha csak a törvény egyes közigazgatási teendőket világosan valamely ügyág főnökének hatáskörébe nem utal, fölötte nehéz lenne általában az elnöknek viszonyát cabinetjéhez meghatározni.²

¹ L. Rüttimeann: id. m. I. köt. 232. §.

² „Az ügyosztályok fej cinek (ministerek) tényei az elnök tényei a törvény előtt... Nem szükséges rendszerint (generally),

Az elnök kinevezési joga a végrehajtás összes közegeire kiterjed. Az elnököt a fő hivatalok, u. m. a diplomacziái közegek, a legfőbb bíróság tagjai, a hadsereg fő tisztjei tekintetében ugyan tulajdonkép csak a kijelölés illeti (nomination), melyhez a senatus hozzájárulása szükséges s csak ennek megnyerése után állíthatja ki az elnök a kinevezési okmányt (commission). De az alkotmányos gyakorlat kevés nehézséget gördített ez elnöki jog oly használata elé, mely az elnöknek a főbb hivatalokban bizalmi embereit biztosítja.

Az alsóbb rendű hivatalnokok égy részére nézve az elnök teljesen fel van mentve a senatus befolyásától; míg ezek másik részére törvény szerint az ügyágak főnökeit vagy a törvényszékeket illeti a kinevezés; különösen a főpostamester rendelkezik nagy számú hivatal fölött.

Az elnök azon hivatalokra nézve is, melyeknél a senatus hozzájárulásához van kötve, egész az 1867. márcziusi törvény meghozataláig gyakorolta az elbocsátás jogát, mely törvény az elbocsátáshoz a senatus hozzájárulását kívánja meg, még pedig az ügyágak főnökei, a ministerek tekintetében is.

Ezen alkotmányos gyakorlat engedte meg minden új elnöknek a hivatalok teljes kisöprését (clean sweep) s a hivataloknak vagy amint a közbeszéd hívta, a zsákmanynak pártemberei közt való kiosztását.

hogy oly teendők végzésére, melyeket a törvény az elnöktől kíván s azok érvényére személyesen adjon utasítást vagy hogy a tény utasítása folytán keletkezett legyen, mert ily utasítás az ügyosztályok fejeinek (ministerek) minden ténye tekintetében vélelmeztetik". Elmés, The executive départemens of the United Staates. 14. 1.

Az 1807-i törvény óta a feltétlen elbocsátás joga csak a senatus közreműködése nélkül kinevezett hivatalnokokra nézve áll fenn; egyedül a sereg tisztjei iránt van kivétel, kik béke idején csak a katonai törvény-szék Ítélete folytán bocsáthatók el.

Ezek szerint az összes közhivatalnokok, a bírák és a sereg tisztjei kivételével vagy az elnök, vagy az elnök és senatus együttes akaratából feltétlenül bármikor elbocsáthatók.

A közigazgatás ezen szervezete az amerikai államrendszernek leggyengébb oldala, melynek tarthatatlansága felől a meggyőződés az amerikaiak között is már-már utat tör magának.²

Az amerikai közigazgatás annyit emlegetett korrupciója e rendszerben gyökerezik, mint amely a közigazgatási hivatalt a pártszolgálatok jutalmának tekinti s rövid tartama, bizonytalansága által a hivatalnokot a hűtlen, vétkes eljárásra mintegy reáknyszeríti.

A közigazgatásnak pártcélokra való használása közvetlen rősz eredményeitől eltekintve, a köztársasági alkotmányt magát fenyegeti; a választások vezetése iparszerű politikusok kezébe jut, kik közigazgatási hivatal nyerésének reményében foglalkoznak azzal, a társadalom felvilágosodott tisztességes elemei visszavonulnak a közügyektől, a választók zöme lelketlen kortesek játéka lesz s a nemzet szuverenitása lassan-lassan megsemmisül.

¹ L. Küttimann id. m. 232-238. §.

² L. Seaman id. m. 88-93. 1. – Pomeroy id. m. 437-439. 1. – Schlieff id. m. 157-164. 1. – Gladstone id. m. francia ford. 263. 1. – Claudio Janet id. m. 144. 1. – Hock Finanzen und Finanzgeschichte d. Verein. St. 39-50 1.

De összeegyeztethető-e a közigazgatási hivatalnokok szolgálatának állandósága a köztársaság alapelveivel, mely a népszuverenitásnak mentül sűrűbb gyakorlását, mely minden köztisztnek, legyen az törvényhozási, közigazgatási vagy bírói évenként vagy minden esetre nagyon rövid időközökben új választás alá bocsátását kívánja?

Az elnök és az ügyosztályok főnökei a hivatalok kiseprésénél tulajdonkép mint a nép képviselői járnak el; az új elnökben a népnek más pártja jutván uralomra, nem következik-e a népuralom természetéből, hogy a közigazgatás személyzete is ennek megfelelőleg átalakuljon?

Amint az unióbeli egyenes államok helyi választásainál a képviselők és tisztviselők egyformán párt-szempontról személtetnek ki s a közigazgatás közegei is csak rövidebb időre választatnak, így kell ennek az unió közigazgatási hivatalnokai tekintetében is lenni, mivel azonban physikailag lehetetlen az összes szövetségi tisztviselők nép által választása, az elnökre ruháztatik az, ki a változott népakaratnak megfelelő új hivatalnokokat állít be.

A közigazgatási korrupció rász következményeit eléggé érzik az amerikaiak is s eddig azon, ha a kérdés csak a közigazgatási technika körül forogna, bizonyosan segítettek volna is, de, azt hiszem, a köztársasági államforma alapelve, a képviselők és tisztviselőknek függésben tartása lehetőleg évenkénti választások által a néptől, áll a reformnak útjában.

Az amerikai nép azonban józanabb, gyakorlatibb, hogysen a következetességnek saját javát feláldozza s a közigazgatás reformját bizonyosan keresztül fogja vinni, csakhogy az állandóság elvére fektetett közigazgatás a népuralom jellegét erősen módosítani fogja.

A végrehajtó hatalomban foglalt közigazgatási ügy-ágak a következők: *a)* külügyi (Departement of State), *b)* hadügyi (Departement of War), *c)* pénzügyi (Departement of Treasury; ide tartozik az adók és jövedelme-ken kívül az ércz- és papírpénz ügy, a közgazdasági vámok és a vízi közlekedés ügye), *cl)* posta (Post office department), *e)* igazságügyi (Department of justice, mint a kormány jogi tanácsadója és a fiscus ügyésze), *f)* ten-gerészeti, *g)* belügyi (Departement of interior).

A belügyi department az indiánok ügyein, a szövetség tulajdonát képező földterületeken, katonai nyugdíjakon s találmányi szabadalmakon kívül a szövetség által segélyezett vasutak ügyeivel, oktatási s egyéb statisztikával, a földművelésre szükséges ismeretek terjesztése s tudományos vizsgálatok megtételével foglalkozik.¹

A pénzügyi és belügyi ministeriumok ügykörében nem egy tárgy van, melyre az unió hatáskörét csak magyarázat útján lehetett kiterjeszteni azon, az államok önállóságát erősen fenyegető elv alapján, hogy a congressus az unió közjává minden rendszabályt létesíthet, még az alkotmányban foglalt megszorítás nélkül is, hogy azt csak adók kivetése útján teheti.

12. §.

A bírói hatalom.

Az amerikai alkotmányos felfogás szerint az ő három-ágú (tripartit) kormányzatuknak harmadik, a törvényhozással és az elnökkel egyenrangú hatalma, a bíróság.

Szervezésére, fennmaradására nézve ugyan a bírói hatalom a másik kettőtől függ, mert a bírák nem a

¹ L. Elmés. The executive départements of the United States.

néptől választatnak, hanem az elnök a senatus hozzájárulásával ruházza fel őket hatalmukkal s állásuk védelmezésére a törvényhozás és elnökkel szemben nincsenek semmi oly fegyverrel felruházva, mint utóbbiak egymás ellen; mégis működésük tekintetében önálló hatalmat fejthetnek ki.

Hamilton ugyan az amerikai bíróságokról is azt mondja, hogy nincs se akaratum, se erejük, csak Ítéletük (Federalist 78. sz.); de ezzel az amerikai felfogás és alkotmányos gyakorlat teljesen ellenkezik.

Amerikában a bíró – helyesen-e vagy nem, más kérdés – a törvény fölött áll s másrészt a törvényhozó hatalomban osztozik; ez állása a bíróságot Amerikában valóságos államhatalommá teszi.

Amerikában a főtörvényszék döntvényei egyenesen törvényerővel bírnak s szabályt állítanak jövő esetekre, melyet a többi bíróságok követni tartoznak. Pomcroy egyenesen azt mondja, hogy a törvényhozó hatalomnak csak egy részét gyakorolja a congressus, mert a bíróságok nemcsak a meglevő törvények magyarázatára és alkalmazására jogosítvák, hanem ujak hozatalára is (but in reality to enact others) ha erre az előttök függő perekben illő alkalom merül fel.²

De még inkább mutatkozik önálló hatalmi jellegük abban, hogy a törvényhozó hatalom alkotta törvé-

¹ L. Küttimann. Amerik. Bdstr. I. köt. 284. §.

² L. Pomeroy. Introd. in to the constit. law. 99. §. - Duer pedig (Course of lectures on the constit. jurisprudence 1874. 110. 1.) így szól: „A bírói hatalomról is mondhatni, hogy a törvényhozásban osztozik, miután törvényt magyarázatai kötelezők és véglegesek, a mi ugyan nem akadályozza a törvényhozást, hogy későbbi esetekre hozott későbbi törvények által hibákat helyrehozzon vagy kétséges tételeket magyarázzon”.

nyéket felülbírálhatják abból a szempontból, váljon e törvények nem ellenkeznek-e az alkotmánynyal? A bíróságok e joga az alkotmányban kimondva nincs, de az amerikaiak önként értetődőnek tekintették. Az alkotmány a congressusra s az elnökre szoroson meghatározott hatalmi kört ruházván, megeshetnék, hogy ezek e hatalmi körön túl mennének, mi az amerikai közjog alaptételével ellenkeznek, mely szerint a nemzet szuverén akarata csak az alkotmányban nyer kifejezést, ellenben a törvényhozás, az elnök csak ennek a szuverénnek meghatalmazottja; a meghatalmazott tehát nem tehet ura ellenére; „ezt tagadni, mondja Hamilton (Federalist 78. sz.), annyi lenni, mint vitatni, hogy a megbízott hatalmasabb mint a főnöke, hogy a szolga az ura fölött áll, hogy a képviselők a nemzet fölött állnak.”

Nem fessegetve itt, mennyire következik ez be mégis Amerikában, csak azt akarom kutatni, menekülhetnek-e e következménytől az amerikaiak az intézmény által, melyet annak meggátlására felállítottak?

Felfogásuk szerint ezt elérhetik az által, ha a bíróság feljogosíttatik a törvényeket, melyek az alkotmány ellenére hozatnak, nem alkalmazni. Ámde mi a bíróság? A bíróság nem maga a nemzet, a bíróság is csak megbízott, nem maga a szuverén; mi több, a bíróság nem is a nemzettől nyeri hatalmát, hanem az elnök által neveztetik ki a senatus hozzájárulásával; a törvényhozás és az elnök a népnek közvetlenebb orgánuma, mint a bíróság.

Midőn tehát a bíróság tétetik az alkotmány védőjévé, magyarázójává, nem a szuverén dönt akarata fölött, hanem a meghatalmazott, a szolga a főnök, az ura fölött.

S ha még a bíróság közvetlenül a néptől választatnék!

De feltéve ezt is, mit az amerikaiak lehetetlennek tartanak az unió bírúira, lényegében ekkor is a meghatalmazottak ítélnének a szuverén akarata fölött.

A republikánus önuralmiság fenntartására, a népszuverenitás megőrzésére alkalmas módnak ily rendezés sem tekinthető; a szuverén csak maga tudhatja, csak maga védheti meg akaratát, erre pedig egy mód van oly államformában, hol mint az északamerikai republikában is a szuverén akarat a szervezett államhatalmon (képviselő, kormány, bíróság) kívül a népben székelőnek tekintetik, a népszavazás.

De az amerikaiak a nép közvetlen befolyását a szuverenitás döntő kérdéseiben teljesen kizárták; a népakaratot tekintik ugyan minden közhatalom forrásának, erre vezetnek vissza mindent, de ez akarat mint a láthatatlan egyház, csak eszményileg létezik, nemcsak az állami élet rendes menetében működik helyette a látható képviselő, a kormány, de az alkotmány változás, a közélet alapjainak miképeni módosítása is nem az egyes polgároknak konkrét alkotmányi kérdések fölött adott szavazata, hanem képviselőik által megy végbe. (Az Alkotmány V. cikke).

A cél tehát, melyért Amerikában a bíróság az alkotmány magyarázójává tétetett, nem éretik el, de a bíróság állása mint önálló hatalomé kétségtelen; sőt sokak szerint a legfőbb hatalmat képezi s a törvényhozás fölött áll.

Utóbbi tekintetben a tétel azonban csak bizonyos megszorítással fogadható el.

Ugyanis az alkotmány szerint (III. cikk, 2. fejezet: The judicial power shall extend to all cases in law

and equity arising under this constitution . . .) a bíróság hatásköre perekre, jogvitákra van szorítva; a bíróság csak oly esetekben ítéelhet egy törvény alkotmányossága fölött, ha az eset per tárgyát képezheti vagy bírói közbejvetelt megenged; minden oly törvény tehát, mely diskreczionarius hatalommal ruházza fel a végrehajtó hatalmat, a bíróságok elé nem kerülhet.

De a bírói ítélkezésre alkalmas tárgyaknál is magán feleknek vagy testületeknek kell egymással vagy magán félnek a közhatósággal perben állani, hogy a bíróság ítéletet hozhasson s a törvény fölött ítélhessen.

Így, ha az elnök vetoja daczára egy törvény meghozatik, az elnök nem perelhet a bíróság előtt a törvény megsemmisítésére, mert ez nem „case”, nem alkalmas per tárgy, hasonlóképp az elnök valamely általános vagy egyes esetre vonatkozó rendelete nem perelhető be, a sértés csak akkor áll elő, ha ily rendeletet az egyes közigazgatási közeg végrehajt.

A nagy hatalom daczára tehát, melylyel az amerikai közjoga bíróságot felruházza, megtartotta az alapelvet, hogy a bíróság mindig csak egyes konkrét esetek fölött gyakorolhatja hatáskörét; mi igen fontos körülmény annak megítélésében, váljon önálló, sőt a törvényhozás fölött álló hatalom-e a bíróság?

Mint Tocquille mondja ide vonatkozólag (La démocratie en Amérique VI. fej.): „Az amerikaiak bíróságait rendkívüli politikai hatalommal ruházták fel, de miután (a törvényeket) csak per alakjában támadhatják meg a polgárok, a bíróságok e nagy hatalmának veszélyességét tetemesen csökkentették.....A törvény csak lassan, a bíróság ismételt kalapácsütései alatt veszti erejét...”

A bíróság nem állhat szembe se a törvényhozó, se a végrehajtó hatalommal, csak is egyes tények felett Ítélni, miáltal saját hatalmi jellege lényegesen alább száll, mondhatnók megsemmisül, annál is inkább, mert a törvényhozó és végrehajtó hatalomnak sokféle módja van a bíróságok ítéleteit ellensúlyozni. A bírói Ítéletnek végre is kell hajtatnia s ha erre törvényhozás és elnök nem hajlandók, a bíróság hatalma merő semmiség.

Erősen ellensúlyoztatik a bírói hatalom az unió szövetségi jellege által, midőn a szövetségi bíróság az egyes államok hatalmával áll szemközt.

Egyes esetek érthetőbbé teszik a mondottakat.

Jefferson már az unió fennállásának második tízé-
dében adott rá példát, mint lehet az alkotmány magya-
zóját, a bíróságot az útból félre tolni; így felmentette
kegyelem útján mindazokat, kiket a bíróság az 1798-i
lázadási törvény alapján elítélt, oly indokolással, hogy
felfogása szerint e törvény az alkotmánnyal ellenkezik,
jóllehet a legfőbb törvényszék alkotmányosnak ismerte
el. Marbury békebíró esetében, kinek kinevezési ok-
mánya Adams elnök alatt teljesen kiállítva készen volt
s csak kézbesítem kellett volna, Jefferson, Adams utóda
egyszerűen megtagadta a kézbesítést s a legfőbb bíró-
ság ítéletét, mely Marbury igényét a kézbesítésre jogos-
nak mondta, figyelmen kívül hagyta.¹

Georgia állam 1829. decz. 19-i törvényével s ennek
alapján tett intézkedéseivel megsértette a Cherokee in-
diánoknak az Egyesült-Államokkal kötött szerződésben
biztosított jogait; a szövetségi főtörvényszék semmisnek
nyilvánította e törvényt s az ennek alapján hozott ítéle-

¹ L. Story-Buss id. mű 143. és 662. 1.

tekét, Georgia hatóságai azonban nem hajoltak meg azelőtt, az unio kormánya mit sem tett, hogy az unio legfőbb bíróságának ítéletét végre hajtassa, sőt, mint mondják, az elnök, Jackson gúnyosan jegyzé meg: Marshall János (a főtörvényszék akkori elnöke, az amerikai főbírák egyik legjelesebbike) meghozta ítéletét, – hadd hajtsa már most végre.¹

Ugyancsak Jackson a banktörvény meghosszabbítását azon alapon nem szentesítette, mert alkotmányellenes, jóllehet a főtörvényszék alkotmányosságát elismerte.²

Ohio és Virginia államok engedélyt adtak egy társaságnak, hogy Wheeling-nél hidat építhessen, mely alatt magasabb kéményű gőzösök nem járhatván, Pennsylvania az említett államok ellen pert indított a híd lebontására, vagy felemelésére, miután a szövetségi alkotmány szerint az államok a forgalom szabadságát gátló rendszabályoktól eltiltvák s keresetével a főtörvényszéknél győztes is lett.

Mintthogy azonban az alkotmány szerint a szövetségi congressus meg jogosítva van a postautak hálózatát meghatározni, az érdeklettek az ítélet után a congressushoz fordultak s ennél kieszközölték, hogy a kérdéses hidon levő ut szövetségi postautnak nyilvánított, miáltal az ítélet végrehajthatlanná vált magának a főtörvényszéknek nézete szerint, mely abból indult ki, hogy a congressust illeti annak meghatározása, mi képezi az államok közti kereskedés akadályát, holott maga előbb akadálynak nyilvánítá e hidat.³

¹ L. Holst, id. m. 396. 1. „John Marshall has made his decision, now let him enforce it”.

² L. Hoist, id. mű 2. köt. 60. 1.

³ L. Rüttimann id. mű 331. §. – Pomeroy 268. §.

Nem lehet végül szem elől téveszteni, hogy a bíróságok állása igen kényes, midőn az alkotmány és törvények közötti ellentét fölött kell döntenie; az alkotmány igen általános tételekből áll, melyek sokféle magyarázatot engednek s a bírákra kényelmesebb, csábítóbb lesz Johnson bíró véleményét^x követni, hogy ily esetekben, inkább ki kell térni az eldöntés elől, mint az ügybe belé menni.”

Ha az amerikai bíróságok hatalma az alkotmány magyarázatára is kiterjed, azok természetesen a közigazgatási bíráskodásból sem lehetnek kizárva. Azonban elvül szolgál, hogy a bíróság a közigazgatás menetébe csak akkor avatkozhatik be, ha azt a törvény különösen megengedi.

Európai íróknak rendes megjegyzése, hogy a közigazgatás minden ténye bírói felülvizsgálat alá kerülhet, nem adja vissza híven a bíróság hatalmát. Az amerikai közigazgatási hivatalnok igenis feltétlenül bevádolható a büntető törvénybe ütköző tényeiért s magánjogilag kártérítésre kötelezhető károsításaiért, de közigazgatási pernek valamely hatósági tény miatt csak akkor van helye, ha a törvény azt különösen előírja. így p. o. a külföldről behozott áruk utáni vámok tekintetében a pénzügy-minister, belföldi adók tekintetében a fő adófelügyelő (Comissioner of Internal Kevernies), szabadalmak tekintetében a pátenshivatal határozata a bíróságok előtt meg támadható.²

¹ L. Story-Buss. id. mű. 678. 1. 3. jegyz.

² L. Elmés id. m. 146., 284., 476. 1. – Hock. Finanzen d. Verein. Staaten. 147. 1. – L. egyébként ezen, az amerikai írók által kevésbé tisztázott kérdésre nézve Rüttimann. id. m. I. köt. 223., 226., 305. §.

Az amerikai igazságszolgáltatás egyik különlegeségét képezi, hogy az unió fiskusa ellen a törvény rendes útja ki van zárva, mert mint az amerikai felfogás tartja, az állam mint szuverén, alattvalója által meg nem perelhető. Ebből folyólag magán felek az unió ellen tulajdon, kártérítés, szerződés iránt nem perelhetnek s csak 1855-ben állítottatott fel egy hatóság (court of claims), mely előtt az igénylők követeléseiket ugyan a rendes eljárás szabályai szerint érvényesíthetik, de mely ítéletet nem hoz, csak jelentést, jogi szakvéleményt készít a congressus részére s ettől függ végleg a magánjogi igény kielégítésére szükséges költség megosztása s így az igény feletti bíraskodás.

Egy 1863-i törvény e külön bíróságot végleges döntő hatalommal látszott felruházni, a parlament azonban az előbbi gyakorlatot tartotta fenn mindjárt 1865-ben.¹

A sokat emlegetett elvnek, hogy Amerikában a törvénynyel ellenkezőleg eljáró, törvényes kötelességét elhanyagoló hivatalnok a bíróságok előtt beperelhető, másik oldala, hogy az állam hivatalnokáért, ennek va-gyontalansága esetén, nem szavatol.²

13. §.

Az államhatalom megosztása az unió főszer- vei között és ezek viszonya egymáshoz.

Az unió alkotmányának federatív jellege mellett, melyben szintén a hatalommegosztás egyik faja áll előttünk s melyről legvégül fogunk szólni, legsajátá-

¹ L. Rüttimeid. mű I. köt. 402. 1.

² Lásd a bírói hatalom részletes szervezetét. Rüttimeid. m. 280-347. §§.

gosb vonását az államhatalom, vagy mint az amerikaiak mondják, a kormányhatalom megosztása képezi.

Nem a nép, nem a szuverén hatalmának megosztása, ezt az amerikaiak oszthatatlannak tartják, hanem a törvényhozás-, végrehajtás- és bíraskodással megbízott közegek, amerikaiasan a kormány hatalmának megosztása.

A hatalmak megosztását ugyan nem az unió alkotmánya teremtette, de minden esetre a legtovább vitte; már a gyarmatok alkotmányai nagyrészt a hatalommegosztás elvére voltak fektetve, az egykori anyaország, Anglia mint e megosztás élő mintája állt az amerikaiak előtt s magasztaltatott nemcsak az idegen Montesquieu és De Lolme, de az angol Blackstone és Paley által is.

Washingtonnak Montesquieu az eszménye, Hamilton, az alkotmányterv egyik fő sugalmazója, elfogadásának mindenesetre fő szószólója, a legmesszebb megy Anglia intézményei iránt való előszeretetében, melyekben Montesquieu tana szerint e megosztás legteljesebben meg van valósítva, az alkotmány szövegezőjét Morrist hasonló nézetek lelkesíték, Madison a „híres” Montesquieut mondja az órákulumnak, akire e kérdésben mindig hivatkoznak s megkérdéznek, de sőt Jefferson is, kit különben a francia demokracziáéhoz rokon gondolatok vezetnek, segíti az alkotmánytervet a Montesquieu mintájára átalakítani.

A gyarmati időszak hagyományaival, az anyaország élő példájának nagy nyomatékával azonban erősen ellenkezik a republikánus irányzat, mely a nép egységes hatalmát veszi iránytűül s csakugyan a szövetségi alkotmány létrehozásában vezető államnak Virginiának Randolph által készített tervezete, mely a tanácskozásoknak

alapul szolgált, az államhatalmak elválasztásának nem kedvezett s Virginia saját külön alkotmányában is csak 1851-ben vette fel a hatalmak megosztását; még inkább ellenkezett a hatalmak megosztásával Jersey állam küldötteinek tervezete s mint Story megjegyzi, e részben a legkiválóbb államférfiak között nagy volt a nézeteltérés az egyes államok alkotmányainak szerkesztésénél s ha azt az unió alkotmányában a lehető legvégsőbb határig mégis megvalósítva látjuk, nem lehet e tényt sem az irányadó államférfiak befolyásából, sem a múltnak, sem Anglia példájának ösztönszerűleg ható erejéből egyedül megmagyarázni, – más hatalmas okok is közrejátszottak abban.

A hatalmak megosztása az amerikaiak felfogásában jelenti egy részről a törvényhozás, végrehajtás és bíraskodásnak lehetőleg önálló, egymástól független kezelését, de jelenti másrésztől kiválóképpen a törvényhozó hatalomnak megosztását két önálló testület között.

Az amerikaiak igen tisztán látták, hogy az egy forrásból, a népakaratból eredő törvényhozó, végrehajtó és bírói hatalmak megosztása majdnem semmi jelentőséggel sem bír, ha a törvényhozó hatalom elé korlátokat nem tesznek, ez lévén a vezető, az irányadó, a legfőbb hatalom, mellyel szemben a másik kettő, különösen az ő republikánus alkotmányukban, csak másodrendű funkciót végcz.¹

A hatalmak megosztása egyrésztől tehát a törvényhozás kertrészre válását jelenti, más részről a legfőbb államfunkciók külön kezekbe téételét.

¹ „Republikánus alkotmányban, mondja Hamilton, a törvényhozó hatalom szükségképpen az uralkodó. Ez alkalmatlanságot csak annak két ágra osztása orvosolhatja.”

E megosztás okát, szerintem, a republikanizmus feltékenységében kell keresni, melyet az unió federatív szerkezete különösen előmozdított.

Az amerikai demokracziának elég belátása volt, hogy a republikanizmus elveit ne akarja a lehetetlenség ellenére is erőszakolni; megalkuszik a viszonyokkal s a nép szuverén hatalmának elvi fenntartása mellett a képviselőkre, független bíróságokra s egy nagy hatalmú kormányzóra ruházza át hatalmát, nehogy azonban elvi hatalmát is elveszítse, e megbízottai, e képviselői közt úgy osztja fel a hatalmat, hogy azok egymás nélkül nem működhetnek s ha a nép jogának megsértését célozná hatalmának valamely letéteményese, mind a háromnak, illetőleg mind a négynek összetartása lenne arra szükséges.

A szuverén hatalma gyakorlására csak képviselők útján képes nép nem lehet elég vigyázó, feltékeny azok irányában, akikre hatalmát bízta, sőt feltékenységében túl is megy a kellő határokon és mint Jay mondja (Federalist 64. sz.) „bármily hasznos legyen az köztársaságokban, mégis, ha mint az epe a természeti, úgy ez a politikai testben túlárad, mindkettőnek szeme könnyen csalódik azon hamis látszat által, melyet e betegség a körülálló tárgyakra vet.” Hamilton pedig (a Continentalist 1. sz.) megerősíti, hogy az amerikaiak a hatalomra való feltékenységük miatt nem tanulhattak más népek történelméből annyit, amennyi nekik kellett volna,...

A törvényhozás megosztása képviselőház és szenatusra azt czélozta főképen, hogy a törvényalkotásra, tehát a legfontosb állami hatalom gyakorlására hivatott képviselők a választók jogait meg ne sérthessék, a nép

hatalmával a nép ellen ne élhessenek, „mert a köztársaságokkal-vele járó szerencsétlenséghogyan akik azt igazgatják könnyen elfeledik, kötelezettségüket megbízóik irányában s méltatlanoknak mutatják magukat a beljök helyezett bizalomra”; „a népre nézve kétszeres biztosság van abban, ha bitor, hűtlen tervek keresztül viteléhez két külön testület megnyerése szükséges, míg különben egynek becsvágya vagy megvesztegetése is elég arra”.¹

A bizalmatlanság, mely monarchiákban a királyok és ministerek ellen irányú, respublikákban a nép önválasztotta képviselőit kíséri,² kik közé az amerikai egyébként nemcsak a törvényhozó, hanem a bírói és végrehajtó hatalom tagjait is számítja; de a gyakorlatias amerikai elvi félelmében mégsem megy annyira, hogy az átruházott hatalom netáni visszaélései miatt a képviselőt, a kormányt, a bíróságot elvesse vagy hatalmát szerfölött csekélyre szállítsa le, a hatalom-megosztással segít magán és pedig úgy az unió mint az egyes államok alkotmányában.

¹ A senate doubles the security to the people, by requiring the concurrence of two distinct bodies in sciences of usurpation or perfidy where the ambition or corruption of one would otherwise be sufficient. Federalist. 62. sz.

² „Az elvek, mondja Hamilton-(Federalist 126. sz.), melyek bennünket féltékenységre tanítottak az örökös fejedelem irányában, meggondolatlan túlzással kiterjesztettek a nép képviselőire is” s Virginia alkotmánya (Bill of rights 5. §.) egyenesen ki is mondja: „hogyan a nép képviselői a nép elnyomásától visszatartatassanak, erre szükséges, hogy azok is érezzék és részt vegyenek a nép terheiben, mi végből meghatározott időben vissza kell őket vetni közpolgári állásukba s a képviselők soraiban ekként támadt hézagokat gyakori választások által betölteni”. Hasonlóképp szól Massachusetts alkotm. I. r. 8. §.

A törvényhozás, végrehajtás és bíraskodás megosztása nem nehéz, különböző funkciók lévén, elég őket egymástól független testületek vagy személyekre bízni, de a törvényhozás megosztása már sokkal nehezebb, mert egy funkcióról van szó, melyet többeknek együtt kell gyakorolni s a megosztásnak csak úgy lehet a várt eredménye, a két testületnek csak úgy lehet egymásra ellenőrző, gátló befolyása, ha elemeik különbözők,¹ ilyeneket azonban a republika nehezen találhat, mert a politikai jogok különbségét elismernie nem szabad s így ugyanazon választók által választathatja csak mindakét ház tagjait s a választhatásra nézve is csak csekély különbségeket ismerhet el. Egyes államok ennél fogva eleinte nem is osztják meg a törvényhozó szervet, így Pennsylvania, Vermont, Georgia s hogy később a megosztás mégis általános lesz, ebben része van a tekintélynek, a vonzerőnek, melyet az unió példája reájuk gyakorol, hol azonban a megosztásnak oka az unió federatív természetében rejlik; Észak-Amerika egy nemzet is akar lenni, de részeinek önállóságát is fenn akarja tartani, a törvényhozás egyik szerve a képviselőház kifejezi az amerikai nemzet egységét, a senatus részeinek önállóságát.

A hatalmak megosztása tehát az unióban nemcsak a szuverén nép hatalmának biztosítására célzó eszköz² azok ellenében, kik szuverén hatalmát tényleg gyakorolják, hanem a függetlenségükre féltékeny államoknak

¹ L. Calhoun Works I. köt. Disquisition on government 25. 1.

² The people can never wilfully betray their own interests: but they may possibly be betrayed by their representatives. Hamilton a Federalist 63. sz.

tett engedmény. Két egyformán hatalmas, de nagyon különböző indokokból eredő törekvés találkozik egy közös ez ólban, a hatalmak megosztásában.

Ilyen a hatalmak megosztásának célja az unió s az egyes államok alkotmányában; utóbbiak e megosztást axiómaként külön állítják oda¹ (p. o. New-Hampshire I. rész 37. §. Vermont II. fej. 5. §. Massachusetts I. rész 30., Connecticut II. cikk, – Georgia I. cikk, 1. §. – Mississippi II. cikk, 1. 2. §. – Louisiana I. cikk, 1. §.) s Massachusetts indokolni is megkísérti eképen. „Ez állam kormányában a törvényhozó osztály (department) sohase gyakorolja a végrehajtó és bírói hatalmat vagy azok egyikét, – a végrehajtó osztály ne a törvényhozó és bírói hatalmat vagy azok egyikét, – a bírói osztály ne a törvényhozó és végrehajtó hatalmat vagy azok egyikét és pedig azért ne, hogy cz. államban a törvények s ne emberek legyenek a kormányzók.”

Ez indokolás helyességét nem bírálva s megemlítve, hogy az alkotmány a képviselők és senatorok mentelmi joga, valamint állásuknak közhivatallal való összeférhetlensége által a törvényhozás önállóságát ép úgy biztosítja, mint az európai alkotmányok, szükséges kiemelni, hogy az amerikaiak a hatalmak e megosztását mégsem fogják fel úgy, mintha az teljes elválasztást jelentene; New-Hampshire alkotmánya egyenesen kifejezi, hogy a három lényeges hatalom annyira választassék el s függetleníttessék egymástól, amennyire egy szabad alkotmány (free government) természete megengedi s ameny-

¹ Ha hazai jogéletünkben Verböczy tripartitumát a szentség dicsőfénye környezte, ez Amerikában a tripartit, a három hatalomra osztott alkotmány dogmáját illeti.

nyíre az összefér a kapcsolatnak azzal a lánczolatával, mely az alkotmány egész épületét az egység és barátság felbonthatatlan kötelékévé teszi.”

Madison az orakulumszerűnek állított Montesquieu-ról is mondja (Federalist 47. sz.), hogy nem úgy értette a hatalmak megosztását, hogy egyik államhatalomnak ne legyen részleges befolyása és korlátoló ereje a másik tényeire. Az elválasztás alatt nem értett ő többet, mint azt, hogy „ahol egyik államhatalom egész ereje ugyanabban a kézben van, mely a másiknak egész hatalma fölött rendelkezik ott a szabad alkotmány alapelvei föl vannak forgatva.”

S ez alapon védik az alkotmány legkiválóbb előharczosaik annak azon tételeit, melyek a hatalmi ágak elválasztásának axiómájával ellentétben, p. o. a végrehajtó hatalmat a törvényhozás részesévé teszik az elnök vétője által, a törvényhozás egyik részét a senatust bírói funkcióval ruházzák fel, a békekötésre a hivatalnokok kinevezésére a senatust és elnököt jogosítják fel s melyek az alkotmány elfogadása körüli politikai harc alatt a szabadság és népjogok némely állítólagos védői kezében a támadás jelentékeny fegyvereit képezték.

A hatalmi ágak funkcióinak némi vegyítése, a természetük szerint gyengébb államhatalmaknak, a végrehajtó, de különösen a bírónak oly alkotása nélkül, hogy azok a leghatalmasabb törvényhozó szerv fölött bizonyos korlátozó hatalmat ne gyakorolhassanak, nem képzelik az alkotmány fővédői és alkotói, hogy a szabadság megalapítható legyen.

Miben áll hát a hatalmak elválasztásának az a végső határa, a meddig – mint fennebb érintem – az amerikaiak elmentek?

Abban, hogy a törvényhozás és végrehajtás teljesen elkülönítve működnek., hogy a végrehajtó hatalom létét nem a törvényhozónak köszöni, hogy a végrehajtó hatalom birtokosa, az elnök megválasztása idejére, amíg a törvények korlátai s állása természetes kötelmeinek határai között marad, bár mennyire ellenkező szellemű legyen kormányzata a törvényhozás akaratával hatalmában ez által nem háborgatható, szóval hogy az alkotmány csak a törvény betűjéig, a szoros kötelesség határáig kívánja meg köztük az összhangot, szellemre nézve nem.

Az amerikai törvényhozó test szabályokat alkotó, de nem kormányzó testület, a végrehajtó hatalom állása nem a parlament bizalmán alapszik; csak a meghozott törvényeknek, melyek létrejöttéhez maga is hozzájárult, nem a törvényhozásnak van alávetve; az amerikai alkotmány nem ismer, de nem is enged parlamentaris kormányt. befolyást, melyet a congressus a végrehajtáshoz nélkülözhetlen kiadások fölötti rendelkezés által az elnökre gyakorolhat, nem tekinthetem a hatalomválasztást lényegesen módosítónak, mert e befolyás az amerikai elnököt állásából ki nem mozdíthatja; aköltelemegszavazás (appropriatio) Amerikában tárgyilagosan az ügyág s nem személyes bizalom alapján az elnök rérészére történtnek lekintetik.

„Más dolog a törvényeknek alávetve lenni, mondja Hamilton,¹ más a törvényhozó testtől függni. Az első megegyezik, az utóbbi a jó alkotmány alapelveit egyenesen sérti.”

Amit az európaiak az államélet nagy fejlettségének jeléül vesznek, a törvényhozó test befolyását a mi-

¹ Federalist 71. sz.

nisteriumra, a parlamentarismust, az az amerikaiak szemében a jó alkotmány alapfeltételeivel ellenkezik. Miért?

Az amerikai alkotmány szerzői átlátták, hogy az államnak a törvényhozó testen kívül más főszervekre is van szüksége és pedig nemcsak egyszerű végrehajtó, hanem vezető szervre, így alkották az elnöki hatalmat, melyet az akkori politikai elmélet értelmében ugyan végrehajtó hatalomnak neveztek, de a neki adott hatáskör által államéletük vezető orgánumává tettek.¹

Az elnökből fejedelmi és ministeri funkciók vannak egyesítve; hogy e nagy hatalmat ingadozás nélkül, egyöntetűen használhassa, az elnököt egyes – egyedül tekintik a végrehajtó hatalom birtokosának s ministerei egyszerű segédei, de hatalmának, felelősségének jogilag egyáltalán nem részesei.

Egy embert a törvényhozó test befolyásának kitenni, őt a parlamentbe bevezetni, annak bizalmától függővé tenni – egyenlő lett volna a végrehajtó hatalom gyengítésével, állandóságának kockáztatásával; ezért zárták ki a parlamentből, tették hivatalát négy évre állandóvá, szóval elválasztották a törvényhozástól. Az

¹ Az alkotmány szerzői előtt alapgogma volt az erős kormány szüksége, úgy abból a célból, hogy a törvényeknek tiszteletet tudjon szerezni, mint abból, hogy a törvényhozó test vésses törekvéseinek ellent tudjon állani. A „biztosságot, melyet a monarchiák a fejedelem pártatlan állásából merítenek, meg akarták őrizni a köztársaságnak s azt a végrehajtó hatalomnak lehető függetlenítése által iparkodtak elérni. Hamilton erős logikája összes fegyvereit azon felfogás ellen viszi sikra, melynek fogva „erős executiva a köztársasági alkotmány geniusával összeegyeztethetlen”, s a Federalist számai (67-78.), melyek az elnök hatalmát védik, e nagy államférfi koszorújának legszebb lapjai.

elnök csak üzenetek által érintkezik a congressussal, interpellatiók ki vannak zárva. De viszont a törvényhozó testet is elválasztották a végrehajtó hatalomtól, az elnöktől; a képviselőház és senatus bármily ellentétben álljon az elnökkel, sőt magának a népnek óhajtságával, csak forradalom útján fosztható meg hatalmától, nem lehet feloszlatni, a képviselőkkel szemben nem lehet a nemzetre hivatkozni.

Az elnök vétója által befoly ugyan a törvényhozáásra, a kapcsolat tehát ez oldalról meg van közöttük, de ahol az államnak tenni, cselekedni kellene ott, ha a két hatalom között ellentét támad, nincs módja a kiegyenlítésnek, nincs mód az összeműködés biztosítására.

Az amerikai unió alkotmányában tehát a hatalmak elválasztása csakugyan a legvégső határig van vive és értelme egészen más, mint a melyet annak Európában tulajdonítanak.

Ez elválasztásból folyik Amerikában a szabad monarchiákban dívó parlamentáris kormányzat lehetetlensége; az északamerikai köztársaság alkotmányát ezért a parlamentáris kormányzattal ellentétben presidenciális kormányzatnak nevezik.¹

Jó-é vagy rossz ez elválasztás? mindenestre főfontosságú kérdés, de hogy az amerikai államélet logikája hozza magával, minden kétségen felül áll.

A népszuverenitás biztosítására az amerikai alkotmány, különösen annak hatalommegosztási része, bölcsen és következetesen van kigondolva, nagy hibája azonban, hogy e célból az államot gépies szabályokhoz, meghatározott időszakokhoz köti, mintha a nemzetek

¹ L. Bagehot. The English Constitution.

életének fordulópontjai s a képviselők és végrehajtó hatalom mandátumának lejáratása szükségképen összeesnék.

Hamilton Sándor, az amerikaiak legmélyebben gondolkozó politikai feje, méltán mondta oktalannak az alkotmány elfogadásakor sokat vitatott kérdést: váljon újra választható-e az elnök., mert ily rendszabály megfosztja a nemzetet a lehetőségtől, hogy fiait a helyzet és körülményeknek legmegfelelőbb módon használhassa. (Federalist. 72. sz.)

Azzal a móddal, amint Amerikában a hatalmak elválasztását felfogták s keresztül vitték, az államban a mechanikus elvek jutnak túlsúlyra az erkölcsi, szabad emberi erők felett.

De ami a republikanizmus szempontjából a fő, a nép, a nemzet helyes akarata áthághatlan gátakra talál e szerkezetben.

Jól jegyezték meg az angol írók, hogy az angol nemzet véleményének sokkal nagyobb a befolyása önnön életére, mint az amerikaiak, amely képviselői, szenatorai, elnökétől meg nem szabadulhat ezek hivataloskodásának lejáratása előtt; ha azonban a hatalmak ily megsosztását a republika el nem fogadja, lehetetlen lesz a népszuverenitást elvileg is fenntartani.¹

Az amerikaiak belátták, hogy a demokracziának az a formája, mely szerint a nép önszemélyében gyakorolja a kormányzást, lehetetlen s csak is az általuk republikának nevezett forma jöhet szóba, a melyben képviselők² és meghatalmazottaik által gyakorolják azt.

¹ L. Bagehot. The English Constitution. Gladstone. Questions constit.

² Képviselőknek azonban, mint már erre ismételve utaltam, nemcsak a törvényhozás tagjai tekintetnek, a szuverén hatalom

Ez úgynevezett képviseleti demokracziában, ahol nincs a pártérdeken felül álló állami tényező, ahol mindig félni kell, hogy a képviselők és megbízottak küldőik zsarnokaivá válnak, a törvényhozók hatalmuk irányzó, uralkodó erejének kiterjesztése által, a végrehajtó hatalom a tényleges eszközök fölött gyakorolt uralma következtében, nincs más mód a népszuverenitás elvi megőrzésére, mint a hatalmak megosztása.

Mi hozza hát létre az összhangot a törvényhozó s az elnöki hatalom között? Mi tereli a két hatalmat egy irányba? Mi ad nekik közös szellemet? Csak a forrás közössége, a nép hatalma ígér erre nézve biztosítékot; intézmények nincsenek, ámbár ha tekintetbe vesszük, mily különböző módon választatik a képviselőház, a senatus s az elnök a forrás egységességének jelentősége is alább száll; a bíróság pedig, az alkotmány elismert őre a legtávolabb áll a szuverén néptől s az elnök által a senatus hozzájárulásával szerveztetik ki. Az elnök és a többi hivatalnokok, bírók feleletre vonása csak formai összhangot nyújthat, csak a megzavart összhangot állíthatja helyre, de azt előre nem biztosíthatja.

A hatalmak elválasztásának általános jellemzése után szükséges némely részletekre is kiterjeszkedni s az államhatalmak viszonyát mintegy összegezni.

minden letéteményese, a végrehajtó hatalmat bíró elnök, a bíróságok szintén a nép képviselőinek vétetnek. „Az államhatalomnak kellő megosztása által több külön ág között az alapelvnek (a képviseletnek) megfelelőleg, az államhatalom minden ága, illető hatáskörében a nép közvetlen és egyenlő képviselője lesz, mely (a nép) hatóságának (authority) közvetlen forrása, a szuverén hatalomnak egyedüli és végső letéteményese”. Duer. Course of lectures on constit. jurisprudence. 1874. 44. 1.

A törvényhozó hatalom önállósága, melyet tagjainak immunitása s a végrehajtó hatalomtól függő hivatalokból való kizárása is támogat, mérsékelve van az elnök vétója s a bíróságok hatalma által, melynél fogva utóbbiak az alkotmányban foglalt korlátok ellenére hozott törvényeket Ítéleteikben nem követik.

A végrehajtó hatalom önállósága a törvényhozó hatalom általi feleletrevonáson kívül (impeachment) csak a bíróságokban talál gátra, melyek a polgárt a közigazgatás törvénytelen eljárása ellen védelmezik, másrészt pedig korlátolva van az által, hogy hatalma *egy* részét a senatus nélkül nem végezheti.

A bírói hatalom önállósága a neki kijelölt körben a legteljesebb, mert ellenében csak is a feleletre-vonás (impeachment) lehetséges, bírói működése azonban nem gátolható.

A végrehajtó és bírói hatalom viszonya a következőleg alakú.

A végrehajtó hatalom, mint olyan, független a bíróságoktól nemcsak azon tényekre nézve, melyek természetüknél fogva bírói ítélet tárgyát nem képezhetik, minők a háború vezetése, diplomaiai ügyek, – de a törvény által szabályozott hatalmi köre sem támadható meg egyenesen s csak midőn közigazgatási közegei végeznek bizonyos, a törvénytellen ellenkező tényeket, adhat a bíróság orvoslást.

Ide vonatkozólag mondja Pomeroy: „A bíróságok, bármily hatalmuk legyen is a közigazgatási közegek felett, az elnök tényeinek természetét és jellegét nem vizsgálják, nem vizsgálhatják s az elnököt hivatalos működésében nem korlátozhatják még akkor sem, ha

felhozhatnék, hogy sem az alkotmány, sem a törvény őt ily működésre fel nem jogosítja”.¹

Az amerikai bíróságok tehát tulajdonkép csak a közigazgatási közegek folyhatnak be; „az elnök hatalma ép oly feltétlen, mint a törvényhozóé, sokkal föltétlenebb, mint akármely bíróé és semmi más állami szerv nem avatkozhatik be hatalma gyakorlásába”.²

Amint már a bírói hatalomnál kiemelttem a közigazgatási hatóságok tényeire egyenesen befolyjni a bíróságoknak csak akkor van joga, ha arra a törvény által különösen felhatalmazhattak, mert a büntető vagy magánjogi utón való megtámadása a közhivatalnokoknak egyenesen csak ezek személyére s nem a közigazgatásra gyakorol befolyást.

Az amerikai bíróságok az úgynevezett mandamus eljárás útján tehát nem kényszeríthetik a közigazgatást törvényes kötelességei teljesítésére, már csak azért sem, mert az unió főtvényszéke, mely mandamusokat adhat ki, azt csak mint fellebbezési forum teheti, az alsóbb fokú szövetségi bíróságok pedig nincsenek ily mandamus eljárásra jogosítva; egyedül a columbiai kerület bíróságainak van ily joga.³

Az amerikai alkotmányos felfogás sajátosságossága hozza magával, hogy a bíróság gyakran közigazgatási tényekhez felhatalmazást ad, amit egyébként az egyes államok alkotmányos gyakorlata is követ; így az üzleti könyvekbe való betekintésnél adókivetés céljából, az

¹ Pomeroy id. m. 419. 1.

² E felfogásban eléggé visszatükröződik az elnöki hatalom és a közigazgatási hatóságok közt kifejlődő különbség.

³ Rüttimann id. m. I. köt. 305. és 306. §-ban nem elég világosan állítja oda e viszonyt.

adóvégrehajtásnál a bíróságok közbejöttére van a közigazgatásnak szüksége.

Még inkább látszik a bíróságok beavatkozása a közigazgatás menetébe az egyes államokban; Ohioállamban p. o. községek alakulásához a bíróságok felhatalmazása kívántatik, a városi hatóságot a bíróság szorítja a városi javaknak törvényszerű használására, nem valamely felsőbb közigazgatási hatóság, a kisajátításnál nemcsak a kárpótlás kérdésében foly be, bizonyos tekintetben fegyelmi hatalmat gyakorol a municipalis tisztviselők felett, kinevezi és elmozdítja a municipalis vasutak igazgatóságát.^a

Ámbár ezek szerint az államhatalmak önállósága és elválasztása a lehető legmesszebbre van vive, ámbár különösen a két irányadó hatalom, a congressus és elnök összeműködésének biztosításáról, a nézet és irány összeütközések kiegyenlítéséről eléggé gondoskodva nincs, az alkotmány a törvényhozó hatalom fölényének biztosításáról nem feledkezik meg s az elnököt hatalma gyakorlásában e hatalom természetéből folyó méltányos és jogos határok közt tartja.

Erre szolgál az elnök elleni vádemelés (impeachment) joga, illetőleg az elnök felelőssége. Az alkotmány szerint (II. cikk, 4. sect. 1. §.) „az elnök elmozdítható hivatalából árulás, megvesztegetés vagy más súlyos bűntettek és vétségekre alapított és bebizonyított vád alapján.” A vádat egyedül a képviselőház emelheti. (I. cikk, 2. sect. 5. §.) Az Ítélet az ez alkalommal felesketett senatus által hozatik az unió főbírájának elnöklete alatt

¹ Peck. The *law* of municipal corporations in the State of Ohio. 1875. 481. 1.

a jelenlevők kétharmad többségével. A senatus ítélete nem terjedhet többre, mint hivatal, illetőleg a hivatalviselési képesség elvesztésére; az ekként elítélt mindazáltal, amennyiben közönséges büntett forogna fenn, a törvény rendes útján is bevádolható és büntetethetik.

Az alkotmánynak lehetőleg szószerint visszaadott határozmányai a legeltérőbb magyarázatokra adtak alkalmat a tekintetben: miért vádolható és miért fosztható meg az elnök hatalmától?

Az egyik nézet szerint csak congressusi törvény által bünténynek nyilvánított cselekvényért, a másik szerint minden, az angol közönséges jogban büntetésre méltónak elismert cselekményért, a harmadik nézet szerint minden oly esetben, midőn az elnök szándékosan megsértette az alkotmány világos rendelkezéseit vagy a törvényt, mely reá határozottan körülírt köteleességeket hárított vagy midőn kötelességeit ugyan nem írta körűi s a teendőket belátására bízta, de ő azokat szándékos rossz akarattal vészes következményeikre való tekintet nélkül önfejűleg és meggondolatlanul végzi.¹

A nézetek ez eltérését mindenesetre az alkotmány nagyon is általános szövegezése okozta, miután az ott említett súlyosabb büntények és vétségek köre közelebből nincs meghatározva, másrészt pedig e kifejezés az angol és amerikai büntetőjog előtt szokatlan.

Az eddigi gyakorlat a vád alá helyezést nem szorította sem a congressusi törvények által meghatározott, sem a közönséges jogban elismert büntettekre, hanem a

¹ L. Tocqueville. *Démocratie en Amérique* I. r. 7. fej. – Story-Buss. id. m. 349-356. 1. – Schlieff id. m. 165-184. 1. – Rüttimann id. m. I. köt. 192-199. §. Pomeroy id. m. 480-494.1.

hivatali kötelesség megsértését tekintette a vád alá helyezés alapjának s ez által az elnöki felelősségnek fegyelmi jelleget adott.

E felfogást támogatja az alkotmány azon rendelkezése, hogy a senatus ítélete csak hivatal-vesztésre, illetőleg a hivatalviselési képesség elvesztésére (disqualification) szólhat, valamint azon határozmánya, hogy a senatus előtti vádeljárás mellett külön folyik a törvény rendes útján vezetendő büntető eljárás.

De támogatja azt az államhatalmak szükséges összhangja is; az elnök, mint a végrehajtó hatalom szerve nem gyakorolhatja hatalmát a törvények ellenére, melyek foganatosítására hivatott s a józan észszel ellenkező lenne feltenni, hogy az elnök neki nem tetsző törvényt végrehajthatlanul hagyjon.

Hasonlóképen nehéz felvenni, hogy az elnök, mint a népnek választottja, felelősség nélkül gyakorolja külügyi hatalmát s egyéb, nem szorosan végrehajtás természetével bíró, hanem inkább államfői teendőit.

A törvények által előre, részletesen meg nem határozható e teendői tekintetében legalább utólagos bíráltnak helye kell hogy legyen, habár a nemzetre esetleg vészes cselekvények elkövetésében nem is akadályozható. Az elnök fejedelmi funkciók végzésére hivatott, de azért nem választott király, ki a reá ruházott hatalom helyes vagy helytelen gyakorlataért felelősséggel nem tartozik.

Az elnök felelősségének ily kiterjesztése a congressusnak hatalmát az elnök fölött roppantul neveli s e felelősség határozatlansága a tripartit alkotmány elvét, hogy a hatalom a congressus, az elnök s a bíróság között van megosztva, mondhatni felforgatja.

Az elnöki hatalomnak az alkotmány által négy évre szabott tartama a felelősség ily értelmezése által a congressus diskrecziójára van bízva, a congressus hatalmának ellensúlyozása az elnök által lehetetlenné van téve, mind ez azonban nem ingathatja meg a természetes követelményt, hogy valamelyik államhatalomnak a többi fölött fölényrel kell bírnia s csak annyit bizonyít, hogy a köztársasági alkotmány zárköve a congressusban van, melynek józanságától, mérsékletétől függ az államhatalmak alkotmányos hatáskörének s ezzel az alkotmánynek is fenntartása.

Az elnök irányában gyakorolható hatalom a congressust a bírák s a közigazgatás többi közegei irányában is megilleti.

14. §.

Az államhatalom megosztása az unió s a hozzá tartozó államok között; ezek viszonya egymáshoz.

Ha a republikanizmus az államhatalom főmozzanatainak (a törvényhozás és végrehajtás) elválasztását megkívánja, ép így szorosan összefügg a republikanizmussal annak tárgyak szerinti megosztása s az államnak federatív szerkezete.

A demokratikus jellegű republikanizmus alapgon dolata minden felnőtt embert a szuverén hatalom részévé tenni, ami csak kisebb politikai közületekben lehetséges, miután azonban ilyeneknek nemzetközi állása nagyon kétséges, egyesülniök kell legalább külügyeik és haderejük tekintetében; a federatív köztársaság, mely ily módon keletkezik nemzetközi önállást, a belügyek-

ben pedig lehető önuralmiságot biztosít az egyénnek (L. a Federalist IX. sz.).

Az északamerikai Egyesült-Államokban e nehéz problémának majd száz év viharait kiállt megfejtése áll előttünk.

Az északamerikai unió ugyan a részek szuverenitását nemcsak a nemzetközi ügyek s a haderő tekintetében szorítja meg, hanem amint a közösügyek tárgyalása mutatta., számos más feladatot is kivesz azok hatalmi köréből s ezenkívül a szuverén részeket bizonyos közös elvek által fűzi egymáshoz a célból, hogy a nemzetközi önállóság annál biztosabb, az annak egyszerűs mind alapját képező gazdasági jólét teljesebb s az államok között önállóságuk daczára bizonyos erkölcsi, jogi elvek tekintetében is bizonyos egyesség, közösség legyen s ez által a főczélt fenyegető veszélyek elháríttassanak.

Az északamerikai államok ily módon megtartják szuverenitásukat mindazon tárgyakra nézve, melyek azok összességére, uniójára át nem ruháztattak vagy melyek tekintetében meg nem köttettek (X. jobbitmány); amint másrészt az unió független lesz a részekről mindazon tárgyakra nézve, melyeket az alkotmány annak hatalmi körébe bocsát.

Az állami élet kétfelé szakítva áll előttünk ezek szerint az Egyesült-Államokban; az egyik fél, az unió egységes jelleget mutat, a másik félnek (az államoknak) annyiféle a jellege, a hány államból áll.

Mindegyik fél egyaránt bírja az önállóságnak, a szuverenitásnak minden feltételét azon tárgyak tekintetében, melyekre nézve hatáskörrel van felruházva; az uniónak van törvényhozó, végrehajtó, bírói hatalma, van közigazgatása, van, sőt csak neki van, állandó fegyve-

res ereje⁷ adóztatási és adószedési joga s chez szükséges pénzügyigazgatási szervezete; az unió szuverén hatalma, s az érvényesítésre szükséges közegei az összes államok területét behálózzák, de ezenkívül az unió 10 négyszög mértföldnyi területen (Columbia), ahol a kormány székhelye van, teljes, mindén tárgyra kiterjedő szuverén hatalmat gyakorolhat, – ugyanígy vannak az unió teljes szuverenitása alá helyezve mindazon erődök, raktárak, melyekre az uniónak rendes hatásköre érdekében szüksége van.

Az egyes államok hatáskörükben hasonlóan bírnak az ahoz szükséges minden eszközzel s ha állandó sereget nem tarthatnak is az unió engedélye nélkül (I. cz. 10. sect. 3. §.), mindegyiknek van nemzetőrsége (militia).

Az állami élet e szétválasztása mellett vannak azonban intézvényes (organicus) kapcsolatok, melyek a polgárok érületén túl védelmezik e bonyolult állami szerkezet összefüggését s az egészet a részek önálló életével összefüggésbe hozzák, annak befolyásolására utat nyitnak s bizonyos elvek uralmát úgy az unióban, mint az államokban biztosítják.

Ezen kapcsolatoknál fogva a két önálló fél, az unió és részei egybeolvadottnak tűnik fel, nemcsak összefüggésének főalapja, a néperület által, hanem az egésznek a részek fölött biztosított befolyás által.

E részben elvileg legfontosabb, hogy az unió minden államnak, mely hozzá tartozik republikánus államformát biztosít (IV. cz. 4. sect), mert ez alkotmányos szabvány utat nyit az uniónak az egyes államok oly belügyeibe, melyek az unió hatalmi köréből teljesen ki vannak véve, az uniót az államok bírójává, védőjévé teszi, amint hogy ugyanazon cikk kötelezi az uniót minden

egyes állam fegyveres védelmére nemcsak kültámadás, hanem bellázadás esetében is, bár utóbbi tekintetben az illető állam megkeresését kell bevárnia.

Az unió és részek egybeolvadásának (consolidation) nevezetes jelét foglalják magukban a korlátok, melyek az államok szuverenitását saját hatáskörükre is megkötik; így az unió, nem az egyes államok alkotmánya, tiltja el azokat nemesség osztogatásától, visszaható erejű törvények hozatalától, törvényhozás utjáni elítéléstől (bills of attainder), mi által az unió és a részek között az intézményes egységnek bizonyos foka állapotit meg.

Az alkotmány (VI. cz. 2. 3. §.) azon szabványa, mely kimondja, hogy „az Egyesült-Államok alkotmánya s a törvények, melyek annak alapján hozatni, a nemzetközi szerződések, melyek az Egyesült Államok nevében kötetni fognak, az ország legfőbb törvényét alkotandják, mely az egyes államok bíráit kötelezi, bár mit hátrózzanak is ezek törvényei”, és hogy „az unió valamint az egyes államok képviselői, bírói és közigazgatási hivatalnokai esküvel köteleztetnek az unió alkotmányának fenntartására” hasonlóképen az uniónak fölényét biztosítják az egyes államok fölött. – Mert jóllehet az alkotmány e szakaszát még az unió barátai is gyakran csak úgy értelmezik,¹ hogy általa valami magától értetődő fejeztetik ki, az t. i., hogy az unió a maga hatáskörében, az alkotmány által kijelölt határok közt, mint az összes államokat magában foglaló alkotmányával s törvényeivel a legfőbb, legegységeseb hatalom; mert ha az nem volna, törvényei nem lennének törvények, alkotmánya nem lenne alaptörvénye; mert jóllehet e szakasz

¹ L. Federalist 33. sz. – Story id. m. 790. 1.

mit sem foglal magában arra nézve, ki döntsön, ha valamely állam kétségbe vonná váljon az alkotmány értelmében cselekszik-e az unió: annak mégis az unió fölényét biztosító értelmet kell adnunk, miután az államok alkotmányának s törvényeinek ily fölénye az illető államok határai között kimondva nincs s a míg az államok képviselői s hivatalnokai az unió alkotmányára esküvel kötelezték, addig az unióéi viszont ily esküre az államok irányában nem köteleztetnek.

Nem lehet ugyan e szakasznak oly értelmet tulajdonítani, mintha általa kifejezetten megjelöltetnék az unió fölénye, mintha az unió tétetnék kifejezetten az ily irányban fölmerülő controversiák bírójává, de igenis az irány jelöltetik, melyet részletesen ki nem fejtett az alkotmány, nem mondva meg, hogy az unió csak bírósági útján vagy törvényhozó szerveivel döntheti el a vitát, mely az ő s az államok hatásköre fölött támad.

E szakasz kétségkívül hiányos, az unió alkotói világosan nem merték élére állítani a fölény kérdését de jelezték szándékukat, nem elégedtek meg azzal, hogy az uniót felruházták minden közzeggel, hogy akaratának érvényt szerezzen arra nézve a mi hatáskörébe utaltatott, az államok közegeit is esküre kötelezték egy oly alkotmány fenntartására, mely nem azé az államé, amelynek szolgálnak és amely alkotmány minden megszorítás nélkül, sőt saját államukével szemben is, a legfőbbnek mondatik.

Ha az alkotmány e szakaszainak (VI. cz. 2, 3. §.) más értelme nem volna, mint hogy az alkotmány vagy törvény a legfőbb szabálya annak a politikai testnek, melyre vonatkozik,¹ úgy az teljesen felesleges volna, már

¹ L. Calhoun. Works I. kötet 252. 1.

pedig az unió alkotmánya a legszükségesebbekre szorítkozik, sőt a legszükségesebb kérdésekre nézve is itt-ott hiányos. S méltán kérdezhető, ha az alkotmány határozottan kijelentendőnek találta, hogy az unióra át nem ruházott hatalom fenn van tartva az egyes államoknak X. jobbitmány), miért szövegezte a kérdéses szakaszt csak az unió fölényére kedvezőleg, miért nem mondotta ki, hogy amint az unió törvénye az unióra, – az államoké a megfelelő államra a legfőbb; ennek elhagyása vagy mond uk elmulasztása az unióra lesz kedvező, annál is inkább, mert a dolog természete is inkább az egésznek fölényét kívánja a részek fölött mint a részét az egész fölött.

Calhoun érvelése, hogy a hatalom megosztása minden alkotmányos államban, még ha egységes is, összeütközésekre vezet, és nincs mód ily összeütközések kiegyenlítésére, teljesen hamis; amint, úgymond, megnyugszunk abban, hogy ily összeütközések támadhatnak, ép úgy meg kell nyugodnunk a szövetséges államokban a részek és egész között megejtett hatalommegosztásban, bár tudjuk, hogy e megosztásból összeütközés és esetleg felbomlás ered, mert csak kettő között van választás, szabadság hatalom megosztással, vagy szolgaság hatalommegosztás nélkül.

Hamis érvelés, mert egységes államban is a hatalommegosztás dacára a hatalom egyik szerve, mindig bizonyos fölényben lesz a többi fölött, melylyel azokra hathat, azokat kényszerítheti.

Bármily nagy legyen azonban az alkotmány e szakaszainak jelentősége az alkotmány irányát illetőleg egymagukban még sem jelentenének azok mást, minthogy az uniónak a maga hatáskörében hozott törvényei a

legfőbbek, az államok netán ellenkező törvényeit megelőzők, mert a kérdés eldöntetlen állana, váljon azok nem lépték-e túl az unió hatáskörét, nem usurpálták-e az államok fentartott hatalmát?

S miután az uniónál van a hatalom az eldöntésre, ezért lehet annak fölényéről szólni.

Ugyanis az alkotmány (III. cz. 2. sect. 1. §.) a bírói hatalomról szóló részében kimondja, hogy az kiterjed az Egyesült-Államok alkotmánya, törvényei vagy nemzetközi szerződéseitől függő, ezek alatt felmerülő ügyekre (cases) Ennek megfelelőleg fellebbezésnek van helye az államok föltörvényezőitől az unió legfőbb bíróságához valahányszor hivatkozás történik valamely állami alkotmány vagy törvény összeütközésére az unió alkotmányával, törvényével vagy szerződésével.

Az alkotmányjavaslatok jóváhagyására hivatott convenu „nnek tárgyalásai, a bíróságok későbbi gyakorlata, maguknak az államok törvényhozásainak nyilatkozatai, minden ellenkező magyarázati kísérletek daczára, bizonyítják, hogy sem az egyes államok, sem az unió törvényhozása, sem a két fél által választott bíróság, hanem az unió bírósága hivatott az államok és az jmió között felmerült hatásköri összeütközések eldöntésére.

Az unió egyes államainak, mint Virginia és Kentuckynek csakhamar az alkotmány keletkezése után 1798-ban elfoglalt álláspontját, hogy az államok mint szuverén testek nullifikálhatják az uniónak szerintük alkotmány ellenes törvényeit, bár az soha teljesen el nem ejtett, sőt az 1861-65-i nagy polgárháborúban a leghatályosabban nyilatkozott, az államok többsége visszautasította.

Az unió bíróságainak ez állása tehát a hatalmi fölény egyik eszköze az unióra nézve az államokkal

szemben, de a fölény nem terjed tovább, mint a status-quo, az unió alkotmányos hatáskörének fentartására az államok usurpációja ellen, nem enged az uniónak befolyást az államokra az alkotmány határain túl, de természetesen mégis a fölénynek egy neme, hogy az unió bíróságaiba helyzetetett ez eldöntő hatalom, miután megeshetnék, hogy e bíróság az alkotmánynyal ellentétben gyakorlandja ítélő hatalmát s az uniónak fog kedvezni az államokkal szemben.

Csakis egy részben áll a viszony másként; amint láttuk, az unió alkotmánya az egyes államoknak republikánus alkotmányt biztosít, eltiltja az államokat nemesség adományozástól, visszaható erejű, a szerződések hatályát megrontó törvények hozatalától; az alkotmány e szabványaival az unió bíróságai útján nemcsak illető hatásköreiknek, hanem az államok beléjének is felsőbb bírójává lesz bizonyos fokig s az uniót az államokkal intézvényes egységbe hozza.

Az államoknak és az uniónak szerves egysége biztosítatik s azoknak mint teljesen különvált szuverenitásoknak önállósága töretik át az unió bírósága által; az unió az ő egyik szervével, a bíróival, föléje, nem melléje van helyezve az államoknak, mert a hatáskörök szuverén kérdését s egynémely más kérdést is ő, az egyik érdekelt fél; orgánuma, bírósága útján dönt el.

Nem szabad azonban túlozni a jelentőséget, melylyel az unió bíróságainak e hatásköre az államéletre bír; a bíróság működése közvetlenül mindig csak egyes egyénekre hat, ezért a többi államhatalmakhoz viszonyítva, mint Montesquieu mesterileg kifejezte, szinte semmi ereje sincs.

A bíróság nem rontja le egyszerre egy állam törvényét, mely az unió hatalmát usurpálja, csak egyes eléje került esetekben ignorálja az unió alkotmányával ellenkező törvényeket.

Amint a bírói hatalom természetéről szóló fejtegetésben kiemeltem, csak pertárgyat képezhető ügyeknél (case) juthat a bíróság abba a helyzetbe, hogy az unió és az államok közötti összeütközés fölött határozzon.

A peres felek azonban az unió és az államok szuverenitása fölötti perben nem ezek; sem az unió az államok, sem ezek az előbbi ellen nem léphetnek fel az unió bíróságai előtt valamely szuverén ténynek megsemmisítésére; egyes magánosok egymás elleni vagy egy magános egyénnek valamely hatóság elleni vagy két államnak egymásközötti (magánjogi) perében közvetve merülhet fel az unió és az államok szuverén hatáskörének kérdése.

A bírói hatóság működésének ezen jellege természetesen nagyban gyengíti annak hatályosságát alkotmányos szempontból, a szuverén hatalom közvetlen érvényesülése tekintetéből; egészen más jelentősége volna annak, ha az unió e fölényét nem bírói, hanem törvényhozó departmense által érvényesíthetné, ha a congressus is vetőt mondhatna az államok usurpációjával szemben.

De ezenkívül a bíróság hatásköréből kisíklanak azon ügyek, melyekben az állam diskreczionarius hatalmat gyakorol s az életviszonyokat tárgyilagos jogszabályokkal nem fixirozza.

Bármily nagy legyen tehát a bíróságok e hatáskörének fontossága, miután csak az egyének, nem a két szuverén hatalom (unió és részállamok) esnek közvetlenül az alá, a szövetség összetételének aránylag egy

magában véve gyenge támaszát képezi az, bár jobb intézményt találni, magunk is azt hisszük, alig lehetett volna; a szuverenitás megosztásának kikerülhetetlen következménye az.

Az alkotmány több határozménye, mely az államokat eltiltja az unió hatáskörébe tartozó ügyekbe avatkozás, ez ügyekkel ellenkező rendszabályoktól, ámbár csak szabatosítja a két fél viszonyát, de mégis az unióra kedvező.

Az unió és részei egységének különösen fontos intézménye az amerikai állampolgárság.

Az unió van jogosítva, mint feljebb bővebben kifejtett, az állampolgárságot az egész területre nézve szabályozni s aki az unió polgára, az polgára lesz annak az államnak, melyben lakik, nem megfordítva; az állampolgárság ugyan minden irányban nem fejtett ki az unió törvényhozása által, de a lehetőség megvan, az alkotmány a hatalmat erre az uniónak adja meg s így annak fölénye ez irányban is biztosítva van az államok fölött.¹

Az unió fejlődési szempontjából az állampolgárság szabályozásánál még fontosabb új államok felvétele az unióba; az alkotmány (IV. cz. III. Sect. 1. §.) e fontos, az egyes államoknak az unióban elfoglalt állására, tényleges nyomatékára döntő kérdést az unió törvényhozására bízva az államok kizárásával s csak akkor, ha az unióhoz már tartozó állam határaiban vagy két állam

¹ Jelenleg ugyan mint Schlieff id. m. 203. 1. helyesen kiemelte, az az anomália áll fenn, hogy az unióban politikai jogokat gyakorolhat az, aki annak nem is polgára, miután vannak államok, melyek olyanoknak is adnak szavazatjogot, kiknek polgárjoguk nincs, már pedig az unióban mindazok szavazattal bírnak, kiknek valamely állam saját törvényhozása alakítására szavazatjogot enged.

egyesítése által keletkeznek új állam, kívánja meg az unió törvényhozásán kívül az illető állam vagy államok beleegyezését.

A hatalommegosztás, mely a fennebbiekben előtünk fekszik, egyrészt az unió és az államok függetlenségét, másrészt az unió fölényét, sőt bizonyos fokig a két fél függetlenségének egybeolvadásával azok szerves egységét tartalmazza.

A hatalom tárgyi megosztása azonban csak félig adja a reá alapított politikai test életének képét; a megosztott hatalom alanyait kell ismernünk, hogy azok valódi egyensúlyát meghatározhassuk.

E részben az államok önállósága jut fölényre az unió hatalmával szemben, ugyanis, amint láttuk, az unió törvényhozása, irányzó hatalma alakulására nézve az államoktól függ; a senatus tagjait az államok törvényhozó teste, nem azok polgárai választják és pedig minden állam területére, lakosaira való tekintet nélkül egyenlő számmal.

Az államok ez önálló képviselétét a senatusban oly lényegesnek tekinti az alkotmány, hogy annak ezen határozmányát, egyes egyedül ezt, semmi alkotmány-reform meg nem szüntetheti az illető állam hozzájárulása nélkül. (V. cz.)

A képviselőház ugyan az egyes államok népe által választatik, bár itt is több határozmány védi az államok önállóságát, de a szavazati jog meghatározása az államot illeti, annak levén az unióbéli képviselőválasztásoknál is csak szavazata, akit az illető állam saját képviselőházának választására szavazattal ruház fel (I. cz. 2. 8. 4. sect.). Az alkotmány legújabb módosítványai ugyan, kivált a XV. e részben nevezetes változtatást tettek, kimondván, hogy az államok amerikai polgártól színe, faja

vagy előbbi szolgálai sorsánál fogva meg nem tagadják a szavazati jogot.

Az elnök választásában az államok befolyása újra érvényesül azért, hogy az elnöki elektorok száma minden államban nem a népszám, hanem a szerint határozódik meg, hány szenatort és képviselőt küldhet az a congressusba; továbbá az elektorok választásának módját az egyes államok törvényhozása határozza meg. - Ha az elnöki elektorok szavazatai szétforgácsolódnak s általános szavazatot senki sem nyer, a választási jog az unió képviselőházára száll át, melyben a képviselők megbízó államaik szerint kúriákra oszolva akként választják az elnököt, hogy minden ily kúriának egy önálló szavazata van.

De a senatusra is átháramolhatik az elnökválasztás, a melynek szervezete éppen az államok önállóságára van fektetve.

A bírói hatalom szervezésében legkevésbé hat közvetlenül az államok befolyása, miután a bírakat az elnök nevezi ki, bár a senatus helybenhagyásával.

De az államok önállósága leghatályosabban nyilvánul az alkotmány reformjában; ugyan nem egyedül az államokat illeti az alkotmányreform kezdeményezése, mert ez a congressusból, tehát az unió szervéből is indulhat ki, de a jóváhagyás az alkotmány reform végeldöntése az államok kezében van, még pedig olyképen, hogy ahhoz az államok háromnegyed részének kell hozzájárulnia. Északamerika gyarmati korszaka, az első szövetség története különös nyomatékúak az államok önállósága, a „states right” elmélet mellett.

Az amerikai felfogás szerint, mint fennebb fejtegettük, a szuverén akarata tulajdonkép csak az alkot-

mányban nyilatkozik s ennek megváltoztatásában sehol sem látjuk az amerikai nemzetet szerepelni. Az államok döntik el a szuverenitás legfőbb kérdését, a szuverenitás miképpen nyilvánulásának módját s annak legfőbb, a törvényeket is irányzó akaratát; amennyiben arra az unió s befoly a kezdeményezés tekintetében s a reform módzatai körül, az nem az unió nemzete, hanem csak „kormány” útján történik.

Az amerikai unió jellemének megállapításánál mind a három elem tekintetbe veendő, mely a valódi hatalom-megoszlásra befoly, tekintetbe veendő a tárgyi hatalom-megosztás s az uniónak s államoknak e tekintetben egymásra gyakorolható ereje, tekintetbe veendők a tárgyi hatalomkor gyakorlására hivatott szervek, az unió államhatalmainak alakulási módja s az új államok, új polgárok felvétele által az unióra gyakorolható befolyás, tekintetbe veendő végül az alkotmány-reform; mindez rendszerint meg is történik s ha az eredmény mégis oly különböző, az nemcsak az egy egyéni nézetek, pártérdekek nyomásának a következménye, hanem a kérdés eldöntésénél lényeges szempontok szem elől tévesztése.

Ezek között az első, hogy az írott alkotmányban felvett intézmények és elvek elégségesnek tekintenek az unió jellegének meghatározására, holott az állami kapcsolat, kivált *egy* szabad országban, nem egyedül az írott elveken, nem a külső hatalommal fenntartott intézményeken alapszik; a közérzület és a közvélemény e kapcsolatnak ép oly lényeges, de jogilag meghatározhatatlan eleme, mint a családban a szeretet; ez a közérzület fogja áthidalni azt az űrt az államok és az unió között, mely minden federatív jellegű állami testben előfordul, elsimítani az ellentéteket a két szuverenitás között.

A politikai logika lehetetlennek mondja két szuverenitás egymás mellett létezését, mert hiszen a két szuverén kompetenciájának bírója vagy jövőre nézve meghatározója lesz végelemzésben a szuverén, a másik csak szuverén; de a politikai, a hazafi érzület megbirkózik e nehézségekkel kölcsönös engedmények útján.

Ezért a jogász, a logikus az amerikai uniót kezdetői fogva az alkotmány legújabb reformjáig egyjellegűnek fogja mondani, pedig az valóságban más és más volt a politikai érzület változásai szerint, mely majd az unióra, majd az államokra volt kedvező.

Az érzület, mely p. o. egy politikailag szétdarabolt fajt is bizonyos fokig összefűz, még inkább képes egy intézmények által egybetartott nemzetet részeivel békeségben megtartani.

A második nevezetes szempont, hogy az uniónál is a megítélésben irányadónak tekintetik a lehetőség, melyet magában hord: az unióbeli államok konsolidációja egységes állammá, vagy azok teljes szétszakadása, holott a meghatározásnál arra kellene tekintettel lenni a mi van, mert a történelem tanúsága szerint az uniónál is az alkotmány-teremtette állapot már szinte száz éves s így a politikai képződmények között nem megvetendő kort ért el.

Ezzel kapcsolatban áll annak szem elől tévesztése, hogy az alkotmány-alkotás és módosítás ugyan a szuverenitás legfőbb nyilatkozása, de mivel erre igen ritkán van alkalom, így Amerikában majd egy század leforgása alatt csak kétszer, annak elején és végén fordult elő s az állam épen akkor szerencsés, ha e legfőbb joga gyakorlatára mentül ritkábban van szükség: sokkal fontosabb, a míg az alkotmány fenn áll, annak a kérdése,

mily jogokat gyakorolhatnak annak alapján a részek s az unió; e részben pedig kétségtelen, hogy a két fél mindegyikének az állami élet egyaránt fontos feladatai jutottak, s ha az unió fölényben van az államok fölött, mert bíróságai ítélnék a két hatáskör határ-kérdésében, sőt az unió nemcsak bíróságai, de alkotmánya által is bizonyos fokig mint azok fölebbvalója (paramount) hat, viszont az államok befolyása az unió főszerveire kétségtelen; habár ez a képviseleti elv által mérsékelve van is, az unió főszervei, a congressus, az elnök, hatalmuk forrása daczára nem lévén utasítással (mandat impératif) lekötve az államoknak.

Az unió sem nem egységes állam, melynek részei széleskörű autonómiával ruházzák fel, sem nem államok szövetsége, melynek az eddig ismert konföderációknál tökéletesebb kormánya van, hanem oly politikai egység, melyben a szuverenitás tényleg meg van osztva, de a melyet ennek daczára egy tinóm, szerfölött bonyolult szerkezet s a nemzetközi helyzetből, valamint a republikanizmus elveiből folyó kényszerűség a politikai érzület segélyével összetart.

Az alkotmány legújabb jobbitmányai, különösen a XIV., mely az egyes államok alkotmányára a rabszolgaság megszüntetése érdekében oly erősen befolyt, lényegileg nem változtattak ez alapjellegén s bár az egység, a konsolidáció felé hajló irányzat erősödését tanúsítják, tulajdonkép csak az eredeti alkotmány azon cikkelyének következményét vonják meg, mely az „unió minden államára nézve republikánus alkotmányt biztosít és követel, a mellyel azonban a rabszolgaság intézménye úgy is igen sokáig állott kiegyenlíthetetlen ellentétben.